

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

376 NUMARALI

DİYARBAKIR ŞER'İYYE SİCİLİNİN

TRANSKRİPSİYON VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Hasan ÖZGÜR

Diyarbakır, 2012

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Yakınçağ Programı

Yüksek Lisans Tezi

376 NUMARALI

**DİYARBAKIR ŞER'İYYE SİCİLİNİN
TRANSKRİPSİYON VE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Hasan ÖZGÜR

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Salih ERPOLAT

Diyarbakır 2012

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “ 376 Numaralı Diyarbakır Şer‘iyye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi ” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

× Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../.....

Hasan ÖZGÜR

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

376 Numaralı Diyarbakır Şer'iyce Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi adlı Yüksek Lisans tezi, Dicle Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Hasan ÖZGÜR

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Salih ERPOLAT

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii

GİRİŞ

1. GİRİŞ.....	1
2. OSMANLI DEVLETİ'NİN HUKUKİ YAPISI.....	1
2.1. ŞER'İYYE MAHKEMELERİ.....	2
2.2. ŞER'İYYE MAHKEMESİ GÖREVLİLERİ.....	3
2.2.1. Kâdı.....	3
2.2.2. Nâ'ib.....	7
2.2.3. Şühûdü'l-hâl.....	7
2.2.4. Kassâm.....	8
2.2.5. Muhzır.....	8
2.2.6. Çâvûş.....	9
2.2.7. Subaşı	9
2.2.8. Mübâşir	9
2.2.9. Müşâvir.....	10
2.2.10. Kâtib ve Hademeler.....	10
2.3. ŞER'İYYE SİCİLLERİ.....	11
2.3.1. Şer'iyce Sicillerinin Tanımı ve Ortaya Çıkışı.....	11
2.3.2. Şer'iyce Sicilleri Üzerine Yapılan Belli Başlı Çalışmalar.....	12
2.3.3. Şer'iyce Sicillerinin Türk-İslâm Tarihi ve Tarihçiliği Açısından Önemi	14
2.3.4. Şer'iyce Sicili Defterleri.....	15
2.3.5. Şer'iyce Sicillerinin İçindeki Belgelerin Sınıflandırılması.....	16
2.3.4.1. Birinci Kısım.....	17
2.3.4.1.(1) Hücet.....	17
2.3.4.1.(2) Vakfiyeler	17
2.3.4.1.(3) Hücet-i Zâhiriye	19
2.3.4.1.(4) İ'lâmlar	19
2.3.4.1.(5) Ma'rûzlar.....	19
2.3.4.1.(6) Mürâseleler.....	20
2.3.4.2. İkinci Kısım.....	20
2.3.4.2.(1) Emir ve Fermanlar	20
2.3.4.2.(2) Buyrulduklar	20
2.3.4.2.(3) Tezkereler	20
2.3.4.2.(4) Temessükler.....	21
2.3.4.2.(5) Berat.....	21
2.3.4.2.(6) Tereke.....	21
2.3.4.2.(7) Fetva.....	21

BİRİNCİ BÖLÜM

2.4 METİN TRANSKRİPSİYON	22
--------------------------------	----

İKİNCİ BÖLÜM

2.5. DEĞERLENDİRME.....	128
2.5.1. Konularına Göre Belgelerin Tablolu Tasnifi.....	131
2.5.2. Konularına Göre Belgelerin Tasnifi.....	132
2.6. DEFTERDEKİ BAZI HUKUKİ KONULAR.....	134
2.6.1. Tereke ve Miras Davaları.....	134
2.6.2. Alacak-Verecek Davaları.....	136
2.6.3. Kaybolma ve Sirkat Davaları.....	136
2.6.4. Diyet Davaları.....	137
2.6.5. Mehir Davaları.....	138
2.6.6. Nikah Davaları.....	138
2.6.7. Mülke Zarar Davaları.....	139
2.6.8. Tecavüz ve Hamile Bırakma Davası.....	139
2.6.9. Vakıf Davaları.....	140
2.6.10. Mirasçısı Olmadığı İçin Beytül-mâl'a Düşen Malların Davaları.....	141
2.6.11. Vasilik Davaları.....	141
2.6.12. Su Davaları.....	142
2.7. MÜSLÜMAN İSİMLERİ.....	142
2.8. GAYR-İ MÜSLİMLERİN KULLANDIKLARI İSİMLER.....	145
2.9. MÜSLÜMANLARIN KULLANDIKLARI UNVANLAR.....	146
2.10. MESLEK İSİMLERİ.....	147
2.11. KARYE İSİMLERİ.....	147
2.12. KARYE OLDUĞU TAHMİN EDİLEN YERLER.....	148
2.13. AŞİRET İSİMLERİ.....	148
2.14. MAHALLE İSİMLERİ.....	148
2.15. KAZA İSİMLERİ.....	149
2.16. CAMİ VE MESCİD İSİMLERİ.....	149
2.17. HAN İSİMLERİ.....	149
2.18. TİCARET VE İSTİ'MAL AMACIYLA YER ALAN HAYVAN İSİMLERİ.....	150
2.19. ZİNET EŞYASI.....	150
2.20. EV VE GİYİM EŞYASI.....	150

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SİCİLLERİN HUKUKİ, EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL DEĞERLENDİRİLMESİ.....	152
3.1. HUKUKİ AÇIDAN DEĞERLENDİRME.....	152
3.2. EKONOMİK AÇIDAN DEĞERLENDİRME.....	156
3.3. İDARİ AÇIDAN DEĞERLENDİRME.....	159
3.4. SOSYAL VE KÜLTÜREL AÇIDAN DEĞERLENDİRME.....	160
SONUÇ.....	173
LÛGATÇE.....	176

KAYNAKÇA.....	183
EK.....	186

ÖNSÖZ

Arşiv, bir milletin hafızası gibidir. Arşivini kaybeden millet hafızasını kaybetmiş gibidir. Dünyanın büyük ve güçlü imparatorluklarından birini kurmuş olan Osmanlı Devleti'nden kalma geniş bir arşiv belgesi mevcuttur ve Şer'iyeye Sicilleri de bu geniş arşiv belgelerinden sadece bir kısmını teşkil etmektedir. Şer'iyeye Sicilleri, mahkemelerin tutmuş olduğu kayıtlara verilen addır. Bu mahkemelere bakan kadılar, görevleri gereği kendilerine gelen hüküm ve fermanları ve bunlara verilen cevapları ve gördükleri çeşitli davalar hakkında vermiş oldukları hükümleri bu deftere kaydederlerdi. Kadıların "sicil" denilen bir defter tutmaları, kanun gereği idi. Şer'iyeye Sicilleri, her kaza için ayrı ayrı tutulurdu.

Milli Kütüphane Şer'iyeye Sicilleri Arşivi'nden aldığımız 376 nolu defter, Hicri 1244-1246 (M.1828-1830) tarihlerine ait olup 80 adet miras ve tereke (varislere kalan mallar) davası, 44 adet borç (alacak-verecek) davası, 15 tane diyet (öldürme, yaralama v.s.'nin karşılığının ödenmesi) davası, 21 adet kaybolma ve hırsızlık davası, 14 adet alış-veriş davası, 7 adet nikâh davası, 9 adet mülkiyet iddiası davası ve daha birçok farklı konuda yaklaşık 223 tane belgeden meydana gelip, 37 varaktan oluşmaktadır. Genel itibarıyla defter pek fazla yıpranmamış olmakla beraber, mikrofilm çekiminden kaynaklı bazı varakların iyi çıkmadığı ifade edilebilir. İncelemiş olduğumuz defterin 1'inci ve 37'inci numaralı varaklarının mikrofilm çekiminin sağlıklı yapılmaması sebebiyle transkripi yapılamamıştır.

Defterin transkripsiyonu yapılırken gereken kurallara uymaya özen gösterilmiştir. Ayın "( )", uzatmalar (â,î,û) özellikle gösterilmiştir. Ancak Osmanlı alfabesinde birkaç tane, günümüz alfabesinde ise bir tane olan harfleri ayrı belirtme gereği duyulmamıştır. Örneğin; Osmanlı alfabesinde "Se (ث)", "Sin (س)", "Sad (ص)" gibi harfler, sadece "S" ile gösterilmiştir, bu harfleri birbirinden ayıracak işaretler kullanılmamıştır. Defterde okunamayan yerleri ? (kelime ile soru işareti arasında bir boşluk bırakarak) şeklinde, silik yerleri .... şeklinde, okuyup da emin olmadığımız kelimelerin sonuna ? (kelime ile soru işaretini bitişik yazarak) konuldu.

Tezin yazımı, okunması ve kontrolü sırasında yardımlarını esirgemeyen değerli hocalarım Prof. Dr. Ahmed KANKAL'a ve Yrd. Doç. Dr. Mehmet Salih ERPOLAT'a teşekkürü bir borç bilirim.

DİYARBAKIR 2012

ÖZET

Günümüzde siyâsi tarih araştırmalarının yanı sıra sosyal, kültürel ve iktisadî tarih araştırmaları da giderek hız kazanmış bulunmaktadır. Bu çalışmalar yapılırken, günümüze kadar arka planda kalan ve kültür tarihimizi aydınlatmada son derece önemli olan arşiv vesikaları da yavaş yavaş gün ışığına çıkarılmakta, bunlardan geniş ölçüde yararlanılmaktadır.

Yapılan bu tez çalışmasının amacı 376 nolu Diyarbakır Şer'iyeye Sicilinin değerlendirmesini yapıp bu belgeler ışığında Diyarbakır'ın o döneme ait sosyo-ekonomik, idarî, kültürel ve adlî yapısının incelenerek bölgenin tarihinin araştırılmasına katkıda bulunmaktır. Şer'iyeye Mahkemeleri, Osmanlı Kuruluş-Tanzimat Dönemi arası tek kadılı yargılama usulüne dayalı, halka ait her türlü yargılamanın yapıldığı mahkemelerdir. Tanzimat sonrasında yapılan değişikliklerle Şer'iyeye Mahkemeleri'nin yargılama yetkilerinin çoğu yeni açılan Ticaret ve Nizamiye mahkemelerine devredilmesiyle Şer'iyeye Mahkemeleri'nin en önemli unsuru olan kadıların da önemi azalmıştır. Şer'iyeye Sicilleri incelendiğinde, bu belgeler halkın hayat şartlarını, toplumsal ilişkilerini, kullanılan her türlü eşyayı, geçim kaynaklarını ve benzeri birçok önemli hususları ortaya koyduğundan, zengin bir kaynak oluşturmaktadır. Defterdeki 223 adet kaydın içeriğinde, tereke ve miras, vakfiye, hırsızlık, alacak-verecek, nafaka talepleri, hırsızlık ve kaybolma, su, nikah, emanet, diyet, mülkiyet gibi davalar bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mahkeme, Şer'iyeye Sicilleri, Diyarbakır.

ABSTRACT

It was recently progressed researches on the history of social, cultural and economical besides researches on political history. In this respect, Shari'a Registers which are very important our cultural life and history, were incrementally brought to light. They were used on vast scale.

The aim of the thesis is to evaluate the pages of Diyarbakır Shari'a Register numbered 376. According to these documents Diyarbakır; social-economic, managerial, cultural and judicial structure are examined and contributed to history science with original documents. Shari'a courts were courts with one judge between Ottoman Reform foundation period. Changes after reform caused to transfer the most of the authority to the trade Nizamiye courts. And the judges were the most important part of Shari'a courts were become less. When the judge register are examined; the documents expose many subjects like topeople's living standarts, social relations, their goods, living sources, So these are seen to the have formed a rich resource. Total 223 documents content in the notebook belongs to subject such as heritage, theft, foundational, cases of dept-demon, demonds of alimony, theft and disappearance, Water, wedding, deposit, blood money, shopping, ownership, etc. various suits.

Key words: Court, Court Record, Diyarbakır.

KISALTMALAR LİSTESİ

- Bas.** : Basımevi, Baskı, Basım
Bkz. : Bakınız
C. : Cilt
DİA. : Diyanet İslam Ansiklopedisi
KB. : Kültür Bakanlığı
Ktb. : Kitabevi
MEB. : Milli Eğitim Bakanlığı
S. : Sayı
s. : sayfa
TDK. : Türk Dil Kurumu
TİB. : Türkiye İş Bankası
TTK. : Türk Tarih Kurumu
Yay. : Yayınevi, Yayınları, Yayıncılık

1.GİRİŞ

2. OSMANLI DEVLETİ'NİN HUKUKÎ YAPISI

Osmanlı Devleti'nin etnik, dini ve kültürel farklılıklar bakımından en zengin, ama aynı zamanda da problemlili olan bir coğrafyada altı asırı aşan bir süre ayakta tutan faktörlerin başında bu devletin sahip olduğu hukuki yapı ve bunu işletiş biçimi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Osmanlı İmparatorluğu'nda devletin başlıca iki vazifesi vardır. Birincisi halkı adalet esasları dairesinde idare etmek; ikincisi de sınırları yabancı saldırılara karşı korumaktır. Bu vazifelerden birincisi devletin kuruluş sebebi ve gayesi olduğu gibi varlığının da kendisidir¹.

Osmanlı hukunun yapısı genellikle Tanzimat'tan önce ve Tanzimat'tan sonra ayrımı yapılarak incelenmektedir. Tanzimat'tan evvel Osmanlı hukukunun yapısı, oluşumu ve dayandığı esaslar İslam hukukuna dayanır. Şeriat ana kanun yerini tutmaktadır². Şeriat, dinde Allah'ın kulları için koymuş olduğu din ve dünya hükümlerinin tümüdür ve şer'inin de manası; insanı bir ırmağa bir su kenarına götüren yol demektir³. Bunun sonucu olarak Osmanlı Devleti'nde şahıs, miras, eşya, borçlar, ticaret hukuku gibi İslam hukukunca ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş hususlarda şer'î hukuk esasları hakim olmuştur.

İslam hukuku, Osmanlı Devleti'nde resmi hukuk sistemi olarak kabul edilmekle birlikte, Türkler'de devlet geleneğinin kendisine mahsus özelliklerinden de ister istemez etkilenmiştir. Genellikle İslam hukukunun açıkça hüküm vaz ettiği alanlarda, Hanefi ekole ait görüşler esas alınarak uygulamaya gidilmiştir. Açıkça hüküm bulunmayan, dolayısıyla da "ulül-emre" yasama yetkisi tanınan sahalarda, belli bir yaşam presedürü takip edilerek "örfi hukuk" diye bilinen kanunnameler düzenlenmiştir.

Bununla birlikte şurası da belirtilmelidir ki hiçbir şekilde örfî hükümler şer'î hukuka aykırı düşmemektedir. Bu şekliyle örfî hukuk şer'î hukukla bütünleşmekte ve hatta tek hukuk anlayışı ortaya çıkmaktadır. Şer'î hükümler, Kur'an, Hadis, İcma, ve

---

¹ Enver Ziya Karal, **Büyük Osmanlı Tarihi**, C. II, Türk Tarih Kurumu Yayını, (Tarih belirtilmemiş) s. 134.

² Karal, **Osmanlı Tarihi**, s. 191.

³ Karal, **Büyük Osmanlı Tarihi**, s. 134.

Kıyas gibi İslam ilke ve temellerine dayanırken örfi hukuk ise hükümdarın iradesine bağlı olarak kendisinin koyduğu kurallardır ve bunun için sadır olan fermanlardır. Diğer bir ifadeyle örfi hukuk hükümdarın siyasi ve idari konularda bağımsız iradesidir. Bunun için hükümdar yargı yetkisini kullanırken, yeni bir takım kurallar koyabilirdi ve bu konuda yetkileri sınırsızdı. Öbür taraftan şer‘i hukuk ancak bunu bilen ve ulema denilen kimseler tarafından yorumlanıp tatbik edilir

Bununla birlikte Osmanlı Devleti’nin fethettiği yerlerde hukuki bir zorlama ve baskı olmamıştır. Balkanlar’da ve Güney Avrupa’da halk daha önceden alışık olduğu örf adet ve kanunlara uzun süre riayet etmiştir. Padişah gerçekte ülkeyi kanunlar ve şer‘i kurallardan oluşan hukuka uygun yönetmek zorundadır.

2.1 ŞER‘İYYE MAHKEMELERİ

Şer‘iyye Mahkemeleri Osmanlı Devleti’nin başlangıcından Tanzimat dönemine kadar uzun asırlar her türlü hukuki ihtilafların çözüldüğü bir merci‘ olmuştur. Osmanlı Devleti’ndeki Şer‘i Mahkemeler’de şer‘i ve hukuki bütün meseleler Hanefi mezhebi üzere hal ve fasl edilmiştir. Bu Şer‘i Mahkemeler’den başka da mahkeme yoktur⁴. Şer‘iyye Mahkemeleri’nin belli bir makam binası da yoktur. Ancak bu Şer‘i Meclis adıyla yargılamanın yapıldığı bir yerin olmadığı manasında alınmamalıdır. Kadıların yargı işlerini yürütebilecekleri ve tarafların kendilerini her an bulabilecekleri muayyen yerleri vardır. Bu kadının evi, cami, meclis veya medreselerin belli odaları olabilir⁵.

Şer‘i Mahkemeler’de bir kadı ve mahkemenin bulunduğu yerin büyüklüğüne göre sayıları değişen muhtelif yardımcıları görev yapmışlardır. İslam Hukuku’nda teorik olarak toplu hâkimli mahkemeler mümkün olmakla beraber, uygulamada az da olsa bu tür mahkemelere rastlanmakla birlikte, tatbikat genel olarak tek hakimli mahkemeler şeklinde olmuştur.

---

⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti’nin İlmiye Teşkilatı**, TTK Basımevi, Ankara 1984, s. 83.

⁵ Ahmet Akgündüz, **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahliller**, Fey Vakfı Yayınları, İstanbul 1990, C.1 s. 228.

2.2 ŞER'İYYE MAHKEMESİ GÖREVLİLERİ

2.2.1. Kadı

Arapça'da kaza kökünden ism-i fail olan kadı, fıkıh terimi olarak insanlar arasında meydana gelen çekişme ve davaları şer'î hükümlere göre çözümlmek için yetkili makamlarca ta'yîn edilen kişiyi ifade eder ve Osmanlı memleketlerindeki kaza işleriyle meşgul olan kadı sınıfının derecesi kanunameler ile tesbit edilmişti⁶.

Osmanlı Devleti'nde yargı yani kaza görevi kadılar tarafından yürütülmekteydi. Bununla birlikte, kendilerine kadılık tevcih edilen kişilerin bu göreve gitmedikleri ve yerlerine naibler ta'yîn ettikleri, yargı görevinin bu kişilerce yürütüldüğü bilinmektedir⁷.

Diyarbakır şehri 1515 tarihinden itibaren, eyalet merkezi olmuş ve şehir yönetiminden birinci derecede eyalet valileri ve onlar adına bu görevi sürdüren mütesellimler sorumlu tutulmuşlardır. Bu sebeple şehirlerin adli teşkilatının başında kadılar adına vazife gören naiblerin görevleri, şehir yönetimine olan te'sirleri bakımından XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'ndeki diğer kazalara nisbetle, Diyarbakır şehrinde oldukça sınırlı kalmıştır. Başta eyalet valisi olmak üzere, eyalet idaresinde görevli olan diğer kişilerin Diyarbakır'da ikamet ettikleri hatırlanacak olursa, bu durumun normal karşılanması gerekir⁸.

Kadılar devlet merkezinden gelen haberlerin ilk alıcılarıydı, hiyeyarşi ve protokollerde onlardan çok daha yükseklerde olan yerel yöneticilerle ilgili haberler de buna dahildir. Kadılar merkezi emirlerde, vali, mutasarrıf ve ordu komutanları için nasıl bir kader yazıldığını ilk öğrenenlerdendir.

Osmanlı devlet düzeni içerisinde oldukça önemli bir mevki ve vazifesi olan ve ulema sınıfının içerisinde yer alan kadılar İmparatorluğun vilâyet ve kazalarında eksiksiz olarak bulunmakta, mahkemelerde yargı görevini yerine getirmekte, idari ve hukuki büyük görevler üstlenmektedirler. Kadının tanımına ilişkin Mecelle'de yer alan ibare şu şekildedir; Hakim, beyne'n-nas vuku bulan dava ve muhasamayı ahkam-ı meşruasına tevfiikan fasl ve hasm için taraf-ı sultaniden nasb ve ta'yîn olunan zattır.

⁶ Uzunçarşılı, **Büyük Osmanlı Tarihi**, C. II, Türk Tarih Kurumu Yay., 7. baskı, s. 588.

⁷ İbrahim Yılmazçelik, **XIX Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır, (1790-1840)**, TTK., Ankara 1995, s. 223.

⁸ Yılmazçelik, s. 223.

Kadılar görev esnasında hem İslam yasasının hem de padişah kanunnamesinin getirdiği düzenlemelere uymakla görevliydi⁹.

Kadıların Osmanlı idaresindeki önemini göstermek açısından Anadolu ve Rumeli Kazakerlerini örnek verebiliriz. Birinci sınıf kadılar Rumeli Kazaskeri (Sadr-ı Rum) ve Anadolu Kazaskari (Sadr-ı Anadolu) bunlar; Tanzimat'a gelinceye kadar, Sadrazam ile Şeyhülislam'dan sonra devletin ve divanın en büyük şahsiyetleridirler ve Şeyhülislam bugün adalet bakanı gibi kabul edilirse, onun müsteşarı konumundadırlar¹⁰.

Osmanlı hukukçuları kadıyı; dava ve anlaşmazlıkları şer'î hükümlere göre karara bağlamak için devletin en yüksek icrâ' makamı (kazaskerlik) tarafından ta'yîn edilmiş şahıs şeklinde tanımlarlar. Osmanlı'da nahiye ve köyler dışındaki bütün merkezler idari yargı merkezi idi. Hatta konar-göçer durumundaki aşiretlerin kaza statüsünde olanlarına kadı olarak ta'yîn edilenlerin onlarla birlikte konup göçmesi kanundu¹¹. Hâkim, "hâkimü's-şer" de denilen kadılar¹² 14. yüzyıldan 16. yüzyılın ortalarına kadar kazaskerler tarafından atanırdı. 16. yüzyılın ikinci yarısından sonra mevleviyet kadılarını ta'yîn yetkisi şeyhülislâmlara devredildi. Diğer kadıları yine kazaskerler ta'yîn ediyordu. Kaza kadılarının görev süreleri iki sene idi (sonradan 20 ay). Mevleviyet kadılarının görev süresi ise bir sene idi. Görev süresini dolduran kadı İstanbul'a gelir ve eğer kaza kadısı ise her Çarşamba günü kazaskerin makamına devam ederlerdi. Kadıların her görev yerindeki görev sürelerinin sınırlı olmasının sebepleri çeşitlidir. Bunlar; 1- Belli bir yerde uzun süre görev yapmasıyla, yöre insanıyla zaman içinde yakın temas kurarak yargılama sırasında tarafsızlık ilkesinin zarar görebilecek olması, 2- Kadıların uzun süre hakimlik yapmaları zaman içinde tedrisat faaliyetlerinden uzak kalmalarına yol açacağından ilmi yönden gerileyebilecek olmaları, 3- Medreseden me'zûn olan hukukçulara yeterli sayıda kadılık kadrosunun bulunmayışı. 17. yüzyılın başlarında bir kadının görev süresinin dolmasını bekleyen 10 kadar kadı adayının varlığı, kadro sıkıntısını ortaya koyması açısından oldukça ilginçtir. Tanzimat'tan sonra bu usul değiştirilmiştir. "Mülâzemet" adı verilen bu usûlün amacı, kadıların mazul oldukları zaman içinde kendilerini mesleki açıdan yetiştirmeleridir. 1598 yılında mülâzemet usulünün bozulmasıyla birlikte suistimaller başladı. Şer'î

⁹ Leslie Peirce, **Ahlak Oyunları (1540-1541 Osmanlı'da Ayntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet)**, Çev.: Ülkün Tansel, Tarih Vakfı Yay., İstanbul 2005, s. 9.

¹⁰ Karal, **Büyük Osmanlı Tarihi**, s. 137.

¹¹ Akgündüz, **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahliller**, C.1, s. 228.

¹² Ahmet Akgündüz-Sa'id Öztürk, **Bilinmeyen Osmanlı**, OSAV, İstanbul 1990, s. 407.

hükümleri icrâ‘, kararların yazımı, velisi veya vasîsi olmayan küçükleri evlendirme, yetim ve gariplerin mallarını muhafaza, vasî veya vekil ta‘yîni ve azli, vakıf nizamnâmesinin uygulanması, görevlilerinin atanması, mali kayıtlarının kontrol edilmesi, nikâh, talâk, tereke, vasiyetlerin icrâ‘sı gibi çeşitli hukuki işlem ve i‘lâmlar kadıların mahkemeye ilişkin görevlerindedir. Devletin askeri ve siyasi işlemleri kadıların alanının dışındadır. Ayrıca kadıların görev yeri ve süresi dışında verdikleri hükümler de hukuken geçerli değildir¹³. Kadılar medresede ilmiye tahsilini bitirdikten sonra doğrudan göreve başlamazlardı. Kadı adayları “mülâzım” adıyla günümüz staj uygulamasının bir benzeri olarak kazasker divanında belli bir süre görev yaparlardı. Mahkemelerin işleyişi, hükümlerin verilişi gibi kadılık mesleğinin gereğini öğrendikten sonra ilk defa kaza kadılığına atanırlardı. Bunun dışında medreseden icazet aldıktan sonra bir müddet müderrislik yapanlar doğrudan bir kazaya kadı ta‘yîn edilirdi. Kadılık da derece derecedi. Kaza kadılığı, sancak kadılığı, büyük kadılıklardan olan mevleviyet kadılığı, (Mekke, İstanbul, Edirne, Bursa, Şam) gibi büyük kadılıklardan sonra kadıların yükseleceği makam kazaskerliktir. Divan üyesi olan kazaskerler yükselirse şeyhülislâmlık makamına çıkarlardı. İslâm Hukuk tarihinde yönetimden ayrı ve bağımsız şekillenen yargı daha sonrada bu özelliğini korumuştur. Bu sebeple kadılar yargılamalarında herhangi bir siyasi etkinin altına girmeden vazife yapmışlar ve sancak beyi, beylerbeyi gibi idarecilerle bir astlık-üstlük ilişkileri olmamıştır. Bu sebeple kadı merkezle yazışmak istediğinde ismi geçen idareciler aracılığı ile değil, doğrudan yazılabilmektedir. Padişahlar yargı yetkisini kadılar vasıtasıyla kullanırdı. Doğrudan padişah fermarıyla atanan kadıların özlük işlerini, kadıaskerler yürütürdü. Fakat kadı, Padişah yani devlet adına hüküm verirdi¹⁴. Adalet, dini literatürde üzerine en çok vurgu yapılan temel kavramlardan biri olduğu, toplumun barış ve huzur içerisinde yaşamasının da ön şartı olarak görüldüğü için onun gerçekleşmesinde büyük rolü bulunan kadılık kutsal bir meslek sayılmış, bu göreve getirilecek kimselerde aranan niteliklere de ayrı bir önem verilmiştir¹⁵. Kadıların ta‘yîn edilmelerinde aranan şartlar şu şekilde tespit edilmektedir:

---

¹³ Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti’nin İlmîye Teşkilatı**, s. 33.

¹⁴ M. Ali Ünal, **Osmanlı Müesseseleri Tarihi**, Fakülte Kitabevi, Isparta 2002, s. 104.

¹⁵ Fahrettin Atar, “Kadı”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 24, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2001, s. 67.

a. Tam ehliyetli olmalı, yani akıl bâliğ ve hür olmalı. Körlük, sağırılık ve dilsizlik gibi fiziki arızalardan uzak olmaları.

b. Müslüman olmaları.

c. Erkek olmaları.

d. Anlayışı kuvvetli, dürüst, güvenilir, iradesi kuvvetli, adil, hukuka ve hukuk uygulamalarına vakıf olmaları¹⁶. Bu niteliklerin yanı sıra kadının kişisel davranışları da oldukça önemli bir etkendi¹⁷. Kadının yüklendiği hassas vazifenin şuuru içerisinde tavır ve karakterinde olması gereken temel davranış kurallarını ise; vakar, edep, ağır başlılık ve şakacılıktan uzaklık, yalan söylememe, mahkemede alışverişten uzak olma, taraflardan hediye kabul etmeme, tarafların evlerine ziyafet veya bir başka sebeple gitmeme, taraflara eşit davranma veya taraflardan birine karşı özel bir yakınlık göstermeme şeklinde ifade edilebilir.

Kaza birimi olan şehir veya kasabanın en yetkili yöneticisi olan kadının görev ve yetki alanı sadece adli ve şer‘i işlerle sınırlı olmayıp, aynı zamanda idari, mali ve beledi alanlarda da otorite sahibi idi. Kadı, kazada Sultan'ı temsil etmesi hasebiyle Padişah berat ve fermanlarının sicil-i mahfuza yazılması, ahaliye ilan edilmesi gibi görevleri de yerine getirirdi. Vergilerle ilgili çok değişik mali konuları ilgilendiren görevleri yürütmeleri yanında, bugünkü anlamda belediyenin üstlendiği sorumluluklar da kadınlara aittir. Diğer taraftan, sanatkar ve esnafın kontrolü, lonca düzeninin, yönetimin ve bununla ilgili kuralları gözetimi, şehrin ekonomik hayatıyla yakından ilgili olarak fiyat tesbit ve kontrolü, diğer yandan şehirlerin alt yapısal tesislerinin denetimi, imar nizamının korunmasını gözetmek, vakıfların yöneticilerini denetlemek, bu konudaki atamalarla ilgili olarak arzda bulunmak gibi hepsi ayrılmaz bir bütün teşkil eden çeşitli görevleri vardır¹⁸.

Kısaca kadıların görevlerine bakılırsa taşra idaresinde oldukça önemli ve etkin bir konumda olduğu anlaşılır. Kaza biriminin yargı işlerinden başlamak üzere beledi işlere kadar hemen her işte kadının rolü ve etkinliği görülmektedir. Özetle denilebilir ki, kaza idaresi, genel anlamı ile bütün yönleriyle kadının sorumluluğu altındaydı¹⁹.

---

¹⁶ Akgündüz, **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlileri**, s. 231.

¹⁷ Peirce, s. 241.

¹⁸ Mehmet Beşirli, “**385 Numaralı Harput Şer‘iye Sicilinin Tanıtımı ve Osmanlı Şehir Tarihi Açısından Önemi**”, s. 6. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1248/14259.pdf>. (4 Ocak 2012).

¹⁹ Beşirli, s. 6.

2.2.2. Nâ'ib

Lûgat manası vekil, birinin yerine geçen²⁰ manasına gelen nâ'ibler kadıların yargı görevini îfâ ederken yardımına başvurdukları görevlilerin başında gelirlerdi. Kadıların kendi yerlerine davalara bakmak üzere görevlendirdikleri şahıslardır. Bunlar belirli bir süre veya belirli bir iş için ta'yîn edilirdi. Onlar da kadıların verdikleri yetki çerçevesinde görevlerini yaparlardı. Zaman içinde bu uygulama kadılık mesleğinde yozlaşmalara da sebep olmuş, hem zaman zaman ehil olmayan kimselerin kadılık yapmalarına, hem de nâ'iblerin gelirlerinden asıl kadıya pay vermek durumunda olmaları onların gelirlerini artırmak için çeşitli suistimallere yönelmelerine yol açmıştır. Ancak kadıların çoğu zaman kendisine nâ'ibler atamasının bazı zorunluluklara dayandığı göz önünde tutulmalıdır. Çünkü atandığı kaza birimine bağlı yerleşim yerlerinin sayısının 40'tan 300'e kadar çıktığı da görülmektedir. Böyle bir genişliğe tek kadının tamamen ulaşması da zamanın şartları içerisinde mümkün görülmemektedir²¹. Bazen kadılara “nâ'ib” denirdi. Çünkü onlar da sultanın vekili olarak görevlerini îfâ ederlerdi. Kadılar ta'yîn edildikleri yere bizzat gitmeyerek nâ'ib gönderebilecekleri gibi, kaza merkezlerine tabi nahiyelere de nâ'ib ta'yîn edebilirlerdi. Nahiyelere ta'yîn edilen nâ'iblere “kaza nâ'ibleri” denirdi. Ayrıca mevleviyet kadılarının ta'yîn ettikleri nâ'iblere “mevâlî nâ'ibleri” denirdi. Nâ'ibler yaptıkları işlere göre farklı isimler almaktadırlar. Bâb Nâ'ibi, Ayak Nâ'ibi, Toprak Nâ'ibi gibi. Hatta İstanbul Bâb Mahkemesi Nâ'ibliği bu isim ve iş altında uzmanlaşmıştır. Bâb Nâ'ibliği daha çok evlenme, Ayak Nâ'ibliği gezici kadılık, Toprak Nâ'ibliği ise daha ziyade toprak meselelerinde uzmanlaşmıştır²².

2.2.3. Şühûdü'l-Hâl

Şühûd, kelime manası olarak “şahitler, tanıklar” manasına gelmektedir²³. Bu kurumun günümüzde tam bir karşılığı olmamakla beraber, biraz “jüri” kavramını çağrıştırmaktadır. Osmanlı mahkemesinde verilen hükümlere şahit olarak imza atmak

---

²⁰ Yeni Lûgat, “Na'ib” Hizmet Vakfı Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 526.

²¹ Nurcan Abacı, **Bursa Şehrinde Osmanlı Hukukunun Uygulanması**, KB yay., Ankara 2001, s. 59.

²² Abacı, s. 59-60.

²³ **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, “Şühûd”, Aydın Kitabevi, Ankara 2002, s. 1005.

veya bazı konularda bilirkişilik yapmak, genellikle değişik kişilerce yapılıyordu. Bu görevi yapanların hepsine şühüdü'l-hal denir.

Şühüdü'l-hal, kazanın ileri gelenleri arasından, kadıya müdahale edemeyen, ama kadı üzerinde dolaylı etkisi olan kimselerdir. Bu kişiler olayın değil, yargılamanın tanığı oldukları ortadadır.

2.2.4. Kassâm

Lügattaki anlamı taksim eden olan kassâm kelimesi hukuki terim olarak vefat eden şahısların terekelerini (mirasını) taksim eden şer'î memur anlamına gelir. Kassâmlar bu görevi kadı adına yaparlardı. Osmanlı adliye teşkilatında iki çeşit kassâm vardı. Birincisi; askeri sınıfın (kamu görevlilerinin) terekelerini taksim eden kazasker kassâmlardı. İkinci ise, Şer'î Mahkemeler'in bulunduğu yerlerdeki beledi kassâmlardı. Her kadılıkta huSüseni bir kassâm defteri bulunurdu. Kassâmlar taksim ettikleri terekelerden “resm-i kismet” adıyla bir harç alırlardı. Bu harç binde belirli bir oran olmakla birlikte kadı ve kazaskerlerin gelirlerinde önemli bir yer tutardı²⁴.

Kassamlar ikinci derecede adliye görevlilerinden olup hakimın yardımcısıdır. Fakihlere göre kazâi özellik taşımasından ve kadının nâ'ibi olmasından dolayı kassamların hakimlerde arandığı gibi Müslüman, âdil, mesleğinin gerektirdiği hukuk bilgisine sahip olması Kur'an, sünnet ve fikhî, özellikle miras hukukunu iyi bilen, hür, kazf suçu nedeniyle had cezası uygulanmamış, fasık olmayan kişilerden seçilmesi gerekir²⁵.

2.2.5. Muhzır

Lügattaki anlamı “huzura getiren” demek olan muhzır; davacı ve davalıları mahkemeye celb eden ve savcının bazı görevlerini îfâ eden bir memurdu. Küçük kaza merkezlerinde; mahkeme mübâşirliği, mahkeme katıblığı, emniyet görevlisi ve savcının görevlerini îfâ etmekteydi. Bu hizmetleri karşılığında “ihzariye”denilen ve taraflarca karşılanan bir ücret alırdı. Muhzırların ta'yîni bir seneliğine kurumun işleyişinden sorumlu olan muhzırbaşları tarafından yapılırdı²⁶.

²⁴ Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti İlmiye Teşkilatı**, s. 117.

²⁵ Sa'id Öztürk, “Kassam”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 24, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2001, s. 579.

²⁶ Abacı, s. 62-63.

Diyarbakır mahkemesinde ve diğer şehirler de olduğu gibi, mahkemenin güvenliği muhızlar tarafından sağlanmaktaydı. Davalıları mahkemeye getirip götürme görevini üstlenen muhızlar, yerinde bir benzetme ile Mustafa Akdağ tarafından “Adli Polis” olarak isimlendirilmişlerdir. Muhızbaşılar da bu “Adli polislerin Reisi” durumundadır²⁷.

Muhızbaşı ve onun yardımcıları durumunda olan muhızların başlıca görevlerinin mahkeme kapısında beklemek suretiyle mahkemenin seyrini bozacak hadiseleri önlemek olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra “şühûdü’l-hal” üyesi olduklarını bildiğimiz bu kişiler, mahkemece el konulmuş olan eşyaları korumak, gözaltına alınan kişilerin konağını beklemek gibi diğer hizmetlerde de bulunmaktaydılar²⁸.

2.2.6. Çavuş

Mahkeme i‘amlarının icrâcısını, borçlunun mallarını satarak borcunun ödenmesini, icab ederse mahkeme kararıyla borçlunun hapisle cezalandırılmasını sağlardı. Ayrıca hukuken kesinleşen bedeni ve nakdi cezaların infazından da çavuşlar sorumluydu. Günümüzdeki icra’ memurları ve kısmen de savcıların ve emniyet görevlilerinin vazifelerini ifa ederdi.

2.2.7. Subaşı

Hükümet merkezindeki çavuş teşkilâtının görevlerini, sancak, kaza, nahiye ve köylerde subaşı yürütürdü. Sancaklarda; sancak beyinin ücretli adamı ve emniyet amiri, kaza ve daha küçük merkezlerde ise, idare amiri olan subaşılıarı, Şer‘iyye Mahkemelerinde de icrâ’ ve infaz memuru olarak görev yaparlardı. Suçluların yakalanması da en önemli vazifelerindendi²⁹.

2.2.8. Mübâşir

Lügattaki manası bir işe başlayan demektir³⁰. Adli memur olarak iki manası vardır. Biri celb ve tebliğ işlerinde kullanılan memur anlamıdır. Diğeri ise;

---

²⁷ Yılmazçelik, s. 233.

²⁸ Yılmazçelik, 234.

²⁹ Abacı, s. 64-65.

³⁰ **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Luğat**, “Mübâşir”, s. 700.

Tanzimat'tan önce devletçe gördürülmesi veya soruşturulması lazım gelen bir iş için görevlendirilen memur demektir. Bu görevi karşılığı “mübâşiriyye” denen bir ücret alır.

2.2.9. Müşâvir

Lügattaki manası kendisine danışılan, istişare edilen demektir³¹. Kadılar ihtiyaç duyulan hallerde müftülerden ve İslâm hukukunu iyi bilen şahıslardan fetvâ isteyebilirler. İş çok olan mahkemelerde ihtiyaca göre bir veya iki müşavir bulunur. Müşavirler; kadılık yapabilecek şahıslar arasında seçildiği için bazı kadılıkların müşavirleri tek başına hüküm verme yetkisine sahiptir³².

2.2.10. Kâtib ve Hademeler

Katibler medrese kökenli kişiler arasından kabiliyetli olanların seçilmesiyle olabileceği gibi, usta çırak ilişkisi çerçevesinde doğrudan kalemiyye denilen bürokrasi içerisinde de yetişebilirdi çünkü katiplik mesleği büyük maharet ve gayret isteyen bir işti. Bunlar sarf, nahiv, lügat gramer bilgilerinin yanında şiir, edebiyat ve inşa gibi edebi bilimler ile Kur'an, hadis, tarih, coğrafya ve hukuk alanındaki bilgileriyle temayüz etmiş, derin bir kültüre sahip kişilerdi³³. Şer'iyeye Mahkemeleri'nde önemli bir görev olan kâtibliğe; güvenilir, sağlam, davaları tutanağa geçirmede ve i'lâmları tanzim usulünde mahir olan şahısların getirilmesi gerekir. Kâtibin en önemli görevi, tarafların iddia ve savunmalarını, şahitlerin beyânlarını doğru olarak zabta geçmektir. Hediye almak gibi adi suçları irtikap etmemeleri için her zaman kadının nezaretinde görev yapmışlardır. 1331(1913) tarihli Hükâm-ı şer' ve Mahkeme-i Şer'iyeye kanunu, her mahkemede bir başkâtib ve yeteri kadar kâtibin bulundurulmasını hükme bağlamıştır. Kadı ve müşavir bulunmadığı zaman mahkeme başkâtibi kadıya vekâlet eder. Zaman zaman mahkeme dışındaki keşif olayları ile de görevlendirilen kâtibler çoğunlukla yöresel aydınlardan oluşmakta, şairliği ile tanınan pek çok kişi geçimini mahkeme kâtibliği yaparak sağlamaktaydı. Hademeler ise, mahkeme işlerinde evrakların getirilmesi, duruşma güvenliğinin sağlanması vb. ayak işleriyle meşgul olurlardı³⁴.

³¹ **Kâmûs-ı Türkî**, “Müşavir”, Çağrı Yayınları, İstanbul 2006, s. 1349.

³² **Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Sözlük**, “Müşavir”, s. 754.

³³ Ünal, s. 57-58.

³⁴ Abacı, s. 62.

2.3. ŞER'İYYE SİCİLLERİ

2.3.1. Şer'iyye Sicillerinin Tanımı ve Ortaya Çıkışı

Şer'iyye Sicilleri üzerine ilk çalışmaların 1930' lardan itibaren dönemin Halk Evleri dergilerinde yapıldığı görülmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın 1935'te "Şer'i Mahkeme Sicilleri" ve T. Mümtaz Yaman'ın 1938'de yine "Şer'i Mahkeme Sicilleri" başlıklı Ankara Halkevi Dergisi Ülkü'de yayımlanan ve sicillere dikkat çeken yazıları, bu alanda ilklere aittir. Uzunçarşılı, sicillerin dört yüz yıllık Türk Tarihi'nin aydınlatılmasındaki katkısına dikkat çekmekte; Yaman ise sicilleri "Hazine- i Evrak" mesabesinde görmektedir³⁵.

Mevcut bilgilere göre Osmanlı'ya dair en eski Şer'iyye Sicili Bursa'ya ait h. 860 tarihli Şer'iyye Defteri'dir. Varlığı bilinen Şer'iyye Sicilleri iki merkezde toplanmış bulunmaktadır. 1890 yılında kurulan İstanbul Müftülüğü Şer'iyye Sicilleri Arşivi, sicillerin önemli bir kısmı burada olup İstanbul'un 27 mahkemesine ait 9870 ciltten oluşan defterler tesbit edilmiştir. İkinci merkez Ankara Milli Kütüphanesi olup toplanan Şer'iyye Sicilleri 1990 yılından itibaren buraya alınmıştır. Söz konusu iki merkezde toplanan siciller hakkında kesin bilgiler bilinmemekle beraber, yapılan araştırmalara göre ülkemizde 16973 adet Şer'iyye Sicili tesbit edilmiştir³⁶

Şer'iyye Sicilleri'nden istenilen ölçüde istifade edebilmek için fihrist ve toplu kataloğa ihtiyaç duyulmuş ve bu alandaki ilk çalışmayı Osman Ersoy, Ankara Etnoğrafya Müzesi'nde bulunan 109 defterin kataloğunu yayınlatarak başlatmıştır. Bunu, Topkapı Sarayı Arşivi Şer'iyye Sicilleri'ni hazırlayan Mücteba İlgürel ve Adana Şer'iyye Sicilleri'ni ihtiva eden çalışmasıyla Yusuf Halaçoğlu takip etmiştir³⁷.

Şer'iyye Sicilleri, Şer'iyye Mahkemeleri'nin tutmuş olduğu kayıtlara verilen addır. Bu mahkemelere bakan kadılar, görevleri gereği kendilerine gelen hüküm ve fermanları ve bunlara verilen cevapları, gördükleri çeşitli davalar hakkında, vermiş oldukları hükümleri bu deftere kaydederlerdi. Kadıların "Sicil" denilen birer defter tutmaları kanun gereği idi.

---

³⁵ Yunus Uğur, "Mahkeme Kayıtları (Şer'iyye Sicilleri) Literatür Değerlendirmesi ve Bibliyografya" , Türkiyat Araştırmaları Literatür Dergisi, C.3, S. 1, 2003, s. 3005-344. http://sehir.academia.edu/YunusUgur/Papers/370433/Mahkeme_Kayitlari_Seriye_Sicilleri_Literatur_Deg erlendirmesi_ve_Bibliyografya (3 Ocak 2012).

³⁶ Abdunnasır Yiner, "443 Numaralı Siverek Şer'iyye Sicili" , (**Basılmamış Yüksek Lisans Tezi** Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Şanlıurfa 1996), s. 13-14.

³⁷ Yiner, s. 13-14.

2.3.2. Şer'iyeye Sicilleri Üzerine Yapılan Belli Başlı Çalışmalar³⁸

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Şer'iyeye Sicilleri*, İstanbul 1988.

AYDIN, M.Akif, "Osmanlı Hukukunda Nikâh Akitleri", *Osmanlı Araştırmaları*, s. 5.

BALTACI, Cahit, "Şer'iyeye Sicillerinin Tarihsel ve Kültürel Önemi", *Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu*, İstanbul 1985.

BALTACI, Cahit, "The Importance of the Kadi Registers for the Islamic World", *Studies of Turkish Arap Relation*, 2, 1987.

BARKAN, Ömer Lütfi, "Edirne Kassâmına Ait Tereke Defterleri (1545-1659)" Belgeler, s. 3-5-6, 1966.

BAYINDIR, Abdülaziz, *İslam Muhakeme Hukuku: Osmanlı Devri Uygulaması, İslami İlimler Araştırmaları Vakfı*, 1986.

DAUMANI, Bishara B., "Palestian Islamic Court Records: A Source for Socioeconomic History", *MESA, Bulletin*, 19, 1985.

ERGiN, Osman, "Şer'iyeye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru", *AM. DTCCFD*, C.XXI, s. 3-4, Ankara 1963.

FAROQHİ, Suraiya, "Onaltıncı ve Onyedinci Yüzyıl Kadı Sicillerinde Kaydolunan Ev Satışlarıyla Belgelerin Şekil Açısından Değişimi", *İ.Ü.E.F. Paleografya ve Diplomatik Semineri*, İstanbul 1988.

FAROQHİ, Suraiya, "Social Life in Eighteenth-Century Kayseri on the Basis of Kadi Sicils", *The Turkish Studies Association, Bulletin*, C. XVI, s. 2, 1992.

GRADEVA, Rositsa, "The Activities of a Kadı Court in Eighteenth-Century Rumeli: The Cası of Hacıoğlu Pazarcık", *The Turkish Studies Association, Bulletin*, C.XVI, s. 2, 1992.

İLGÜREL, Mücteba, "Şer'iyeye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru", *Tarih Dergisi*, s. 28-29, İstanbul 1975.

İLGÜREL, Mücteba, "XIII. Yüzyıl Balıkesir Şer'iyeye Siciline Göre Subaşılık Müessesesi", VIII. Türk Tarih Kongresi, C.II, Ankara 1976.

İNALCIK, Halil, "Osmanlı Tarihi Hakkında Mühim Bir Kaynak", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. I, s. 2, 1943.

---

³⁸Danyal Tekdal, "208 Numaralı Mardin Şer'iyeye Sicili", (Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü – Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Dicle Üniversitesi, Diyarbakır 2009, s. 7-9.

İNALCIK, Halil, "Osmanlı İdare, Sosyal ve Ekonomik Tarihiyle İlgili Belgeler. Bursa Kadı Sicillerinden Seçmeler", *Belgeler*, 10, 1980-81.

HALAÇOĞLU, Yusuf, "Şer'îye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru", *Tarih Dergisi*, s. 30, İstanbul 1976.

JENNINGS, Ronald, "Kadı, Court an Legal Procedure in 17th Century Ottoman Kayseri", *Studia Islamica*, 50, 1979.

JENNINGS, Ronald, "Limitations of the Judicial Powers of the Kadı in 17th Century Ottoman Kayseri", *Studia Islamica*, 50, 1979.

JENNINGS, Ronald, *The Judicial Registers of Kayseri (1590-1630) As a Source for Ottoman History*, University of California, Los Angeles 1972.

JENNINGS, Ronald, *The society and Economy of Maçuka in the Ottoman-Judicial Registers of Trabzon, 1560-1640*, Washington DC: Dumbortan Oaks, 1986.

JENNINGS, Ronald, "Zimmis (Non-Muslims) in Early 17th Century Ottoman Kayseri", *Journal of the Economic ant Social History of the Orient, (JESHO)*, 2, 1978.

J.SENG, Yvonne, *The Estate Inventories (Tereke) of Üskiüdar as Records of Everyday Life in an Ottoman Town*, University of Chicago, 1991.

KANKAL, Ahmet, *Türkmenin Kaidesi Kastamonu (XV-XVIII. Yüzyıllar Arası Şehir Hayatı)*, Zafer Matbaası, Ankara 2004.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad, "Analodu Tarihinin Yerli Kaynakları", *Belleten*, C. VII, s. 27, 1943.

MANDAVİLLE, Jon, "The Ottoman Court Records of Syria an Jordan", *The Journal of the American Oriental Society*, 86, 1966.

NAGATA, Yuzo, "Manisa Şer'i Mahkeme Sicil Defterlerinden Bir Kaç Not", *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uyguluma Merkezi Dergisi, (OTAM)*, s. 3, Ankara 1992.

NANOVA, Svetlana, "Muslim and Christian Women in the Şeriat Courts in Eighteenth Century Rumeli: Manage Problems", *The Turkish Studies Assocation, Bulletin*, C. XVI, s. 2, 1992.

ONGAN, Halit, *Ankara'nın I Numaralı Şer'îye Sicili*, Ankara 1958.

ORTAYLI, İlber, "Anadolu'da XVI. Yüzyılda Evlilik İlişkileri Üzerine Bazı Gözlemler", *Osmanlı Arastırmaları*, s. 1.

ORTAYLI, İlber, "Social Change in Bursa (Eighteenth Century) According to Kadı Registers", *The Turkish Studies Assocation, Bulletin*, C. XVI, s. 2, 1992.

ÖZDEĞER, Hüseyin, *1463-1640 Yılları Bursa Şehri Tereke Defterleri*, İstanbul Üniversitesi, 1988.

RAFEG, Abdülkerim, *The Law Court Registers and Their Importance For a Socio-Economic and Urban Study of Ottoman Syria*, "L'espace social de la villa Arabe, Maisonneuve et Larose, Paris 1979.

REILLY, James. A, "Shari a Court Registers and Land Tenure Around Nineteenth Century Damascus", *Middle East Studies Association, Bulletin*, 21, 1987.

SAHİLLİOĞLU, Halil, "Bursa Kadı Sicillerinde İç ve Dış Ödemeleri Aracı Olarak "Kitab l-Kadı ve Süfteceler", *Türkiye İktisat Tarihi Semineri*, Haziran, 1973.

SCHEEL, Helmuth, "Türk Tarihinin Tetkiki Bakımından Türkçe Vesikaların Önemi", *Türkiyat Mecmuası*, C.III, İstanbul 1942.

TAŞ, Kenan Ziya, "Arşiv Malzemesi Olarak Şer'îye Sicilleri ve Taşra Üniversitelerinde Tarih Araştırmaları" I.Milli Arşiv Şûrası, Ankara 1998.

TAŞDEMİR, Mehmet, Samsun Şer'îye Sicilleri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1986.

ULUÇAY, Çağatay, "Manisa Şer'îye Sicillerine Dair Bir Araştırma", *Türkiyat Mecmuası*, C. X.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, "Şer'î Mahkeme Sicilleri", *Ülkü*, C.V, Ankara 1935.

YAMAN, Mümtaz, "Şer'î Mahkeme Sicilleri", *Ülkü*, C. XII, 1938.

2.3.3. Şer'îye Sicillerinin Türk-İslâm Tarihi ve Tarihçiliği Açısından Önemi

Şer'îye Sicilleri, atalarımızın dince, hukukça vakıfça, hayat seviyesi ve insan münasebetleri bakımından varlıklarını ortaya koyan en önemli tarihi vesikalardandır. Şer'îye Sicilleri tetkik edildiği zaman, bunlarda yer alan tarihi bilgiler sayesinde Osmanlı tarihi, vakıf müesseseleri, belediyeçilik hizmetleri, gayri müslimlerin durumu gibi konularda bilgi sahibi olunarak, Osmanlı tarihi ve kültürü daha iyi anlaşılmış olacaktır. Bu sicillerde çeşitli yer adları, deyimler, miras hukuku, gelenekler, aşiretlerin iskanı gibi konularda önemli bilgiler mevcuttur.

Anlaşılabacağı üzere, Şer'îye Sicilleri'nin, birinci dereceden bir kaynak olduğu muhakkaktır. Halkın dilek ve şikayetlerini, devlet merkeziyle yapılan resmi yazışmaları, mahalli idarelere ait hukuki düzenlemeler olarak kabul edilen ferman ve hükümleri, ait olduğu mahallin sosyal ve iktisadi hayatını yansıtan mahkeme kararlarını ihtiva eden bu

siciller incelenmeden, Osmanlı devletinin içtimai, iktisadi, siyasi ve idari tarihini tam manasıyla anlamak mümkün değildir. Şer‘iyye Sicilleri’nin her konuda tarihe temel kaynaklardan biri olduğu kesindir.

Bu vesikaların gerek Osmanlı Devleti’nin merkez müesseselerinin iyi anlaşılabilmesi ve uygulamaların ne şekilde tezahür ettiğinin görülebilmesi açısından ve gerekse özellikle bölge tarihçiliğinin gelişmesinde teferruatlı veriler arzermelerinden ötürü ana vesikalardan birini teşkil ettikleri açıktır³⁹.

Şer‘iyye Sicilleri, devletin merkez teşkilatının tarihinin yazılmasından çok, taşra teşkilatının yapı ve işleyişinin aydınlatılması açısından değerleri tartışma götürmez belgeler gurubuna girmektedir. Şu halde denilebilir ki, Osmanlı Devleti’nin devlet yapısının ve bunun taşradaki uygulamalarının iyi anlaşılması için bu belgeler çok önemlidir.

Şer‘iyye Sicillerinden muhtelif devirlerdeki ailelerinin refah seviyelerini, kullandıkları eşyaları ve fertlerin sahip olduğu varlıklarını öğrenmek mümkündür. Aile hukuku ile ilgili olarak sicil kayıtlarından Osmanlı coğrafyasında yaşayan insanların aile yapısı, nişanlanma, evlenme, boşanma, ev eşyaları, beslenme şekli vb. müesseselerin nasıl işlediği hakkında bilgi edinilmektedir.

2.3.4. Şer ‘iyye Sicili Defterleri

Şer‘iyye Sicilleri kelimenin tam anlamıyla yerli düzeydeki Osmanlı yönetiminin arşividir. Aynı zamanda tarihi, hukuki ve yönetim alanlarının zenginliğidir. İslam kültürü ve şehirleşmenin kazandırılması işlevinin şahitliğini yapmaktadır⁴⁰.

Osmanlı Şehirlerinde kadınların diğer idari-askeri idarecilerle birlikte hareket ederek çeşitli sosyal olayları çözüme kavuşturdukları bilinmektedir. İdari-askeri görevliler tarafından yakalanan suçlular şehir mahkemesine intikal ettirilerek davaya bakılırdı ve sosyal nitelikli olaylar Şer‘iyye Sicilleri’ne geçilirdi⁴¹.

Şer‘iyye Sicilleri’nde şahsın hukuku ile ilgili kararlardan, aile hukuku ve kamu hukuku ile ilgili kayıtlara kadar hukuki vesikalara rastlanır. Aynı zamanda iktisat tarihi açısından da önemli veriler ihtiva ederler. Her Şer‘iyye Sicili, bulunduğu yerin iktisadi

³⁹ Beşirli, s. 4.

⁴⁰ Shaban Sinani, “Berat (Belgrad) Şehri Defteri (Mahkeme Kayıt Defteri)- Arnavutluk ve Doğu Bölgeleri İlişkileri Hakkında Ansiklopedik Bir Hazine”, Çev: Anıla Polat, <http://www.hbvdergisi.gazi.edu.tr/ui/dergiler/33-145-151.pdf>. (04.04.2012).

⁴¹ Beşirli s. 17-18.

hayatına dair orjinal vesikalardır. Osmanlı tebaasının hayat ve geçim tarzı, memlekete dışarıdan giren ve yine memleketten dışarı çıkan eşya, imal edilen sanayi ürünleri, Anadolu'da mevcut olan esnaf grupları ve meslek çeşitleri, halktan toplanan vergiler, para arzı vs. gibi konular doğru olarak Şer'iyeye Sicilleri'nden öğrenilebilir⁴².

Ancak bütün bu Şer'iyeye Sicilleri'nin tamamı elde mevcut olmayıp Ankara Milli Kütüphâne arşivlerinde bulunan sicillerin tamamına yakını bugün Türkiye sınırları içerisinde kalan idari birimlere ait olup diğerleri bağlı buldukları devletlerin arşivlerini süslemektedir. Araştırmacıların dış devletlerdeki bu sicilleri tespit ettikten sonra birer mikrofilm örneklerini alıp Türkiye'ye getirmeleri ve transkripsiyonunun yapılarak bilim dünyasına kazandırılması gerekmektedir. Buna binâen bu sicillerin tamamının transkripsiyonu ve tetkiki tamamlanmadan Osmanlı hukuk sisteminin ve işleyişinin bilgisinin eksik kalacağı malumdur. Herhangi bir bölgeye ait birbirinin devamı olan Şer'iyeye Sicilleri'nin tamamı elde edildiği takdirde o bölgenin tarihi ve yaşam biçimi konusunda daha güvenilir ve yerinde tespitler yapmak mümkündür. Sicillerin araştırılması ile Osmanlı Devletinde şahıs hukuku, devletler hukuku, özel hukuk, kamu hukuku, ceza usulüne ilişkin konular, mali hukuk, idari ve temel hukuk gibi konularda gerekli malumatı elde etmekle birlikte bu hukukun büyük çoğunlukla şer'î hukuka dayandığı da tespit edilmiş olacaktır.

Kadılarının sadece yargı müessesesinin başında bulunmayıp, buldukları kazanın idari, beledi, mülkî, adli amiri fonksiyonunu icrâ' etmelerinden dolayı sicil kayıtlarında hayatın her alanına ait bilgiler elde etmek mümkün oluyordu. Kadı sicillerinde olayların birebir kaydı esastır. Bundan dolayı tarih ilminde orijinal vesikalar durumundadırlar. Ayrıca kadılara gönderilen irade, fermân ve hükümlerin de gerektiğinde kullanılmak üzere defterlere kaydedilmesi, özellikle örfî hukukla ilgili ihtilaflarda kadıların sık sık bu defterlerdeki belgelere kolayca ulaşmasını sağlamaktadır.

2.3.5. Şer'iyeye Sicillerinin İçindeki Belgelerin Sınıflandırılması

Sicil kelimesi sözlük itibarıyla; okumak, karar vermek, kaydetmek, kayda geçirmek anlamlarını vermekte olup, teknik bir terim olarak anlamı; hukuki olayları, kadıların karar suretlerini, hüccetler ve çeşitli yargılama kayıtlarını içeren defterler için kadı sicilleri denilmektedir. Mahkemede alınan karar suretleri birebir şekilde bu

---

⁴² Beşirli, s. 8.

defterlere kaydedilmektedir. Sicil defterlerinin boyutları da standart olmamaktadır. Kullanılan yazı rik'a, rik'a kırması ve ta'lik hattı olmaktadır.

Şer'iyye Sicilleri'ndeki belgeler iki ana kısma ayrılabilir. Birincisi; Kadılar tarafından inşa edilerek yazılan kayıtlar olup, bunlar hüccetler, vakfiyeler, i'lâmlar, ma'rûzlar, mürâselelerdir. Bunlar Ahmet Akgündüz'ün tespitiyle sicillerdeki belgelerin yaklaşık % 90'ını teşkil etmektedir. İkincisi ise; Kadılara hitaben gönderilen ve bundan dolayı sicile kaydedilen berâtlar, buyruklar ve diğer hükümlerdir.

2.3.4.1. Birinci Kısım

2.3.4.1.(1) Hüccet

Kadı huzurunda düzenlenen vesikaya hüccet denir. Sözlük anlamı, bir şeyin sabitliğini ispatlayan belgedir. Bu vesikada kadının hükmü yoktur. Üst tarafında kadının mühür ve imzasını taşır. Hüccetle bir tarafın ikrârı ve diğer tarafın da bu ikrârı tasdîki kayıt altına alınmış olmaktadır. Bir kimseye hüccet verip sicile kaydedilmesi o konuda bir daha hukuki itirazın ve çekişmenin olmayacağı, olursa hüccet sahibinin lehine hüküm verileceği anlamındadır. Sonraları “sened” kavramı ile de ifade edilen hüccetler konularına göre; nafaka, velayet, vasî ta'yîni, nikâh akdi, talâk, mehr, satım akdi, ferâğ, izin ve yetki belgesi, bağışlama, rehin, borç senedi, istihkak, ikrâr, havale, şahadet, kefalet, şirket, kısas, diyet, sulh ve iflas gibi hüccetlerdir⁴³.

2.3.4.1.(2) Vakfiyeler

Arapça vakıf sözcüğü “ durdurma, durma, alıkoyma, bağlama ” anlamındadır. Terim olarak bir kişinin taşınır ya da taşınmaz malını süresiz olarak, sosyal veya dinsel bir amaç için tahsis etmesi anlamını taşır. Toplumla hizmet amacıyla kurulan ve özünde yardımlaşma ve sosyal dayanışma gibi yüce duygu ve düşünceler taşıyan vakıflar, İslam hukunun en eski ve en gelişmiş kurumlarından biridir⁴⁴ vakf eden kimseye “ vâkıf ”, vakfın konusu olan şeye “ mevkuf ” veya “ mahal-i mevkuf ”, vakfın gelirinden yararlananlara “ mevkufun aleyh ” denir⁴⁵.

⁴³ Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı**, s. 10.

⁴⁴ M. Şinasi Acar, **Osmanlı'da Günlük Yaşam Nesnelere**, Yem Yay., İstanbul 2011, s. 312.

⁴⁵ Akgündüz, **İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi**, TTK., Ankara 1988, s. 77.

Ya da başka bir ifadeyle vakıf kısaca, kişilerin kendilerine ait menkul veya gayri menkul mallarını veyahut nakit paralarını cemiyetin yararına bağışlamaları olarak tanımlanabilir. Vakfın menşei Roma ve Bizans'a kadar dayandırılmakla beraber, bu müessesenin muhtelif şekillerde bütün toplumlarda bulunduğu şüphe yoktur. Bu arada vakfı, tamamen İslami kökenli sayan bazı araştırmacılar da vardı. Ancak vakıf, İslamiyetle birlikte yepyeni bir veche kazanarak Türk İslam tarihinde son derece müsbet bir rol oynamıştır⁴⁶. Vakıflar İslâm Hukuk tarihinde çok önemli sosyal hizmetleri yerine getirmiş kurumlar olup, vakfın nasıl hizmet vereceğinin belirlendiği tüzüğe vakfiye adı verilmektedir. Vakıfların doğuş sebebi İslâm'ın iyilik ve hayır yapma anlayışının bir sonucudur. Özellikle “sadaka-yı câriye” anlayışının bir sonucu olan vakıf geleneğinin ilk örneklerini Hz. Peygamber zamanına kadar götürmek mümkündür.

İslam ve Osmanlı hukukunda vakfın kurulabilmesi için bazı kurucu unsurların ve hukuki mu'amelenin tamamlanması için de bazı tamamlayıcı unsurlar aranmaktadır. Kurucu unsur bulunursa vakıf akdi doğar, ancak tamamlayıcı unsurlar da tam ise sağlam doğar; bunlardan biri eksikse sakat doğar. Hukuki manada vakıf manasında kullanılan ve söylendiği zaman vakıf kurumu anlaşılan sözler “vakıf, habs ve tesbil” sözleridir, bunların söylenmesi ile vakıf kurulur. Vakıf kurulması esnasında vakfeden, “ malımı vakfettim, habsettim veya tesbil ettim ” dediğinde sarih irade beyanıyla vakıf kurulmuş olur⁴⁷.

Bir vakfın idaresi ve amacının gerçekleşmesi için yapılması lazım gelen tasarrufları icraya yetkili kişi mütevellidir, fakat mütevellî vakıf hakkında her çeşit tasarruf yapmaya yetkili değildir. Yapmaya yetkili olduğu tasarruflarda da bazı kayıtlarla yetkileri sınırlandırılmıştır. Evvela, mütevellî bütün tasarruflarda vakfın yararını düşünerek hareket etmelidir. İkinci olarak, mütevellî bazı tasarruflarda vicdan ve maslahat gözetmek esası ile de baş başa bırakılmış ve bazı tasarrufları icra için hakimın kararının almakla yetkili kılınmıştır. Bazılarında ise daha da ileriye gidilerek devletin en yetkili makamının müsadese şartı aranmıştır⁴⁸.

---

⁴⁶ Ünal, s. 241-242.

⁴⁷ Akgündüz, **İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi**, s. 111.

⁴⁸ Akgündüz, **İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi** s. 371.

2.3.4.1. (3) Hücet-i Zahirîye

Arkasına sebep ve dayanağı yazılmış olan hüccetler olup genellikle tasarruf hakkını belirten berâtların arka yüzüne yazılı haldedir.

2.3.4.1. (4) İ'lâmlar

İ'lâmın sözlük anlamı bildirme, anlatma demektir⁴⁹. Kısaca; mahkeme hükmünü bildiren resmi karar yazısı olarak tanımlanır⁵⁰. Kadının bir davada verdiği şer'î hükmüdür. Altında karar veren kadının mührü bulunur. Bu itibarla kadının hüküm verdiği her belge i'lâmdır. Ancak i'lâmları konularına göre sınıflamak mümkündür. İ'lâmın içeriğinde davacının, davalının, şahitlerin, varsa vekillerin isimleri, dava konusu, davacının isteği, davalının savunması, şahitlerin ifadeleri ve delilleri ve kadının verdiği hükmü ve gerekçesi yer alır. İ'lâmlar konularına göre sınıflandırılacak olursa şu şekilde tanımlanabilir; borç ikrârı, alacak ispatı, vakıf, kira, nikâh akdi, talâk, yemin teklifi, kefalet, vekâlet, tereke, vesâyet, vasî ta'yîni, hakkın sahibine iadesi, iftira, içki ve zina cezaları, çeşitli tazirler, Ramazan ayının ilânı, bayram ilânı, dinden çıkma, Müslüman olma, alım-satım, hırsızlık gibi. İ'lâmlar kadının gerekli gördüğü durumlarda re'sen veya vuku bulan sual üzerine verilirdi. Davalı veya davacıya da istemeleri halinde birer ilâm verilirdi. Kadı i'lâmı düzenlerken çok titiz davranır, yanlış yoruma yol açacak bir mananın ortaya çıkmamasına özen gösterirdi.

2.3.4.1. (5) Ma'rûzlar

Sözlük anlamı; bir şeyin tesirine uğramak veya uğratmak, arz olunmuş, arz olunanlar, serilmiş, yayılmış, sunulmuş, verilmiş, küçükten büyüğe bildirilenlerdir⁵¹. Bu belgeler kadı tarafından kaleme alındığı takdirde karar içermeyen ve hüccet gibi hukuki bir durumun tespiti açısından yazılı bir delil kabul edilmeyen icrâ' makamına yazılan ihtiyaç veya şikâyet dilekçeleridir. Bu sebeple asttan üste yazılan bir belgedir.

⁴⁹ **Kâmûs-ı Türkî**, "İl'âm", s. 132.

⁵⁰ **Yeni Lûgat**, "İl'âm", s. 265.

⁵¹ **Yeni Lûgat**, "Maruz", s. 384.

2.3.4.1. (6) Mürâseleler

Sözlük anlamı; mektuplaşma, mektub te'âtîsi, muhâbere demektir⁵². Mürâseleler kadı tarafından yazılan resmi kağıtlara denir. Çoğulu mürâselattır. Bu resmi kağıtlar kadının kendisine denk veya alt rütbedeki makam veya şahıslara hitaben yazdığı yazılardır. İçeriği ya sanığın mahkemeye celb isteğini içerir veya başka konulara da ait olabilirdi.

2.3.4.2. İKİNCİ KISIM

2.3.4.2. (1) Emir ve Fermanlar

Padişah tarafından gönderilen umumu veya şahsı ilgilendiren vazife tevcihi, tımar tevcihi, ticaret berâtı gibi belgeler olup kadılara gönderilip sicile geçirilen ve halka duyurulan belgelerdir. Pâdişahın kendisine İslâm hukuku tarafından tanınan yasama yetkisine (örfî-hukuk) dayanarak veya icrâ' kuvvetinin başı olarak kaleme aldığı ve sicillerde “evamir ve feramin” diye zikredilen bu hükümlerde padişah ya ihtilafli olan bir şer'î meselede mevcut görüşlerden birini tercih ettiğini kadıya bildirir; ya da şer'î hükümlerin icrâ'sı için yazılı emir gönderir veya düzenleme yetkisi bulunan sahalarda bazı düzenleyici kaideleri kadılara bildirir.

2.3.4.2. (2) Buyruhdular

Sadrazamlar tarafından padişah adına bazı hususları hatırlatmak amacıyla kadılara gönderilmiş belgelerdir. Bu belgeler sadrazam dışında diğer vezirler, beylerbeyleri, kaptan-ı derya ve kazaskerler tarafından da gönderilebilirdi.

2.3.4.2. (3) Tezkereler

Doğrudan doğruya sadrazama bağlı olup Anadolu ve Rumeli Defterdarlıkları'ndaki mali kalemlerin (tezkereciler) verdiği belgeler olup suretleri sicillerde kayıtlıdır. Tezkereler üstten alta veya aynı seviyedeki makamlar arasında karşılıklı yazılırdı⁵³.

⁵² **Kâmûs-ı Türkî**, “Mürasele”, s. 1318.

⁵³ **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, MEB. Yay., İstanbul 1993, s. 492.

2.3.4.2. (4) Temessükler

Sözlükte, tutunma, yapışma, sarılma anlamına gelmektedir⁵⁴. Ayrıca hüccet ve delil izhar etmek anlamına da gelmektedir⁵⁵. Temessükler, miri arazide ve gayri sahih vakıflarda tasarruf hakkı sahiplerine yetkili makam veya şahıslar tarafından verilen belgelerdir. Yani mülkü tasarruf vesikası olup zaman içerisinde bu ismin yerini “tapu” tabiri almıştır.

2.3.4.2. (5) Berat

Lûgat manası olarak yazılı kâğıt ve mektup demek olup bu tabir Osmanlı devletinde herhangi bir göreve veya hizmete tayin veya maaş tahsisi yahut da unvan veya nişan verilmesi, bir muafiyet veya imtiyaz verilmesi dolayısıyla hazırlanan fermanlar için kullanılmıştır⁵⁶.

2.3.4.2. (6) Tereke

Ölen bir kişinin terk ettiği eşya anlamında kullanılan bir tabirdir. Bunun yerine “muhallefat” da kullanılır. Terekeye ölünün techiz ve tekfını, ölünün borçları, vasiyeti, veresenin hakkı gibi şeyler girer⁵⁷.

2.3.4.2. (7) Fetva

İslam dinine ait şer‘i ve hukuki bir meseleye hüküm mahiyetini taşımamak üzere erbabı tarafından verilen mütalâa cinsinden cevap. Fetvayı verene *müfti*, onun tedvin ettiği delillere dayanarak hüküm verene *kadı* denirdi. Fetva, daima sorulan bir sorunun cevaplandırılması şeklinde formüle edilmiştir⁵⁸.

⁵⁴ **Kamus-ı Türki**, “Temessük”, s. 438.

⁵⁵ **Yeni Lûgat**, “Temessük”, s. 711.

⁵⁶ **Osmanlı Tarih Sözlüğü**, “Berat” Paradigma Yay., İstanbul 2011, s. 106.

⁵⁷ **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, “Tereke”, s. 460.

⁵⁸ **Osmanlı Tarih Sözlüğü** “Fetva”, s. 251.

BİRİNCİ BÖLÜM

2.4 METİN TRANSKRİPSİYON

376 nolu Diyarbakır Şer'iyeye Sicili'nin birinci varağı mikrofilm çekiminden kaynaklanan aksaklıktan dolayı okunmaya elverişli olmadığı için transkribe edilemedi.

DŞS 2/1

Dahile Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hâcî Mustafâ Efendi (mim) zevci Hüdü oğlu Ahmed mahzarında üzerine müvekkilem mezbûrenin merkûm zimmetinde üç adet fındık ve iki aded macâr ve on iki 'aded İstanbul tâm ve ve üç 'aded rub'iyye ve bir çift dolablî küpe yüz elli guruş kıymetli kuşak ve otuz guruşa iki cuda ve iki cinsi olub merkûmdan bil-vekâle taleb-su'âl cevâbında bâlâda mezkûr altûnları bana bahş eylemiş ve mezkûr küpe dahi vâlidemin malı olub kuşak dahi külliyyen bu kadar deyu inkâr.

Dahile Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hâcî Mustafâ Efendi (mim) zevci Hüdü oğlu Ahmed Ağa mahzarında üzerine müvekkilem mezbûrenin merkûmun 'indinde 3 aded fındık altuni ve iki aded macâr ve iki aded İstanbul tâm ve üç rub'iyye macâr ve bir çift dolablî altun küpe ve yüz elli guruş kıymetle bir kuşak ve otuz guruş kıymetle iki cuda ve iki aded cinsi olub bi'l-vekâle bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ yine mezbûre Dahile Hâtûn vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi mûmâ-ileyh Hâcî Mustafâ Efendi cevâbında müvekkilem mezbûrenin merkûm Ahmet 'indinde olan ber-mûcib-i defter-i cihâz eşyalarını hin-i sağırinde vâlidesi müvekkilem Ümmi Hâtûnun ber-mûcib-i hüccet-i şer'iyeye infâk ve iksâ eylediği meblağ-ı mukâbelesine vâlidesine hibe ve teberru' eylediğinden bâlâda mezkur eşyâların ? mezbûre Dahile Hâtûna ve ber-mûcib-i defter-i cihâz eşyâların diğeri müvekkilem Ümmi Hâtûna teslîmi için bi'l-vekâle taleb-su'âl Ahmed Ağa cevâbında bâlâda mezkûr altunları bana teberru' eylemiş ve küpe dahi vâlidemin olub emâneten virilmiştir ve kuşak ve cura ve çinileri dahi külliyyen inkâr ve ber-mûcib-i defter-i cihâz vâlidesine teberru' eylediği eşyâları dahi vâlidesine teberru' eylediğinden mukaddem bana hibe ve teberru' eylemiştir deyu def'a tasaddîsi ve mûcib-i şer'iyesi fetâvâ-yı şerîfe havâle olunub beyyîneye havâle olundukda Mollâ Mehmed nâm kimesne meclis-i şer'ide edâ-yı şehâdetinde târih-i kitâbdan üç mâh mukaddem merkûm Ahmedin zevcesi müdde'î-yi mezbûr bâlâda mezkûr üç yüz altmış guruşluk altunlarını ve kâffe-yi emvâl ve eşyâlarını zevci-

merkûma hibe ve teberru' eyleyub teslîm olunmaduktan sonra şer'e gelmez deyu cevâb eylediğinde ol-vakt öyle kalub târih-i kitâbdan üç gün mukaddem eşyâları teslîm eylemiş imiş? altunlar dahi oldukda merkûmun zimmetinde olub mezbûre hibe eyleyub merkûm dahi kabul eyledikde lakin mezbûre o hâtûn olub olmadığı ma'lûmum değildir kapunun ensesinde duruyordu deyu edâ-yı şehâdet eylediği fetâvâ-yı şerîfe havâle olundukda ber-mûcib-i fetâvâ-yı şerîfe şahâdetleri hayyiz-i kabulde olmamağla diğer şâhidlerin acizleri berle mezbûreye ba' de't-tahlifü'ş-şer'i mûcibince şer'an teslîmi iktiz'â eyledikte eşyâ-yı mezkûrların bir mikdarını defter-i cihâz mûcibince teslîmi ve bakıyyesi telef olub 'indinde olmadığından zevc-i mezbûr ba'de't-tahlîf nukûd ve küpeye dahi ikrâr idub meblağı teslîm olunduğu kayd şud?

DŞS 2/2

İlk ve beriki filanın Yezidoğlu Divanı beyân olunur 250 Bucaklı Mustafânın 135 def'a Bucaklı Hıdırı

Esnaf-ı canana-nı bâ-cehm-i meclis-i şer'-i şerîf-i enverde takrîri nâmı elballarında devletü'n-ni'am .... hazretlerinin kırk beş senesi Zi'l-hicce guresinden kırk altı senesi Cemaziye'l-evvel intihâsına değin altı mâh mürûrunda matbah-ı 'âlilerine virdiğimiz ruz-ı merre ta'inât bahamız olarak bin dört yüz doksan üç buçuk guruşdan bin iki yüz yedi guruş hazine-yi veliü'n-ni'amiden taraflarına teslîm olunub iki yüz .... altı buçuk guruşumuz bâkî kaldı deyu ikrâr ve itirâfları işbu mahalle karirce? şerh virildi

Fazîletlu Baş Katib .... Kethüda 'Alî Efendi, Kâtib Yûsuf Efendi, Kâtib Mehmed Efendi ve gayrihim

DŞS 2/3

Eyne Müderris Mescidi Mahallesi sâkinlerinden iken bundan akdem fevt olan Pastacı 'Alî Babanın ga'ib oğlu Mehmede münhasır olub gâ'ibe-yi kayyum nasb olunan 'Alî müteveffânın Kurbağa Mahallesiine bir bâb-ı bağçenin bir tarafı Tuzcu Mehmedin bahçesine ve bir tarafı Hâfız Ağa bağı ve bir tarafı yine bağçe ve taraf-ı ra'bi tarîk-i 'amm derûnunda bir tam ? Mehmed yüz otuz guruşa bey' olunmuşdur.

DŞS 3/1

Elif tarafından vekîl-i sabitü'l-vekâlesi Hâcî Ahmed Efendi (mim) 'Â'îşe tarafından vekîl-i sabitü'l-vekâlesi zevci Mollâ Bekir mahzarında üzerine müvekkilem mezbûrenin anası Gözinun karındaşı Hasan Ağanın mezbûr 'Â'îşe zevc-i menkûhası olub merkûm Hasan Ağa fevt oldukta verâseti zevcesi mezbûre 'Â'îşe ile anâm müteveffâye Gözi li-ebeveyn hemşîresi ve karındaşı 'Alî ? bakıyye ba'de Zülfi fevt olub verâseti anasına münhasıra .... olub mezbûreye münhasır olub müteveffânın muhallelfâtından bin guruş mezbûre 'Â'îşe ketm idub Millüden Süleymâna deyn olarak virub sâ'ir terekesini beyne'l-verese taksîm ve teslîm-i mektûme dahi sonradan müvekkilemin validesi vâkîf olub mezbûre 'Â'îşeden taleb eylediğinde her ne vakt Millüden alunur ise hissene edâ iderim didikte el-hâletü hâzihi beş yüz guruş ahz itmiş ve bakkıyesini dahi erine temessük itmiş olmağla yedi yüz elli guruş hissemi taleb-suâl vekîl-i merkûm cevâbında meblağ-ı mezbûr benim kendi mâlim olub elde ? olmağla müteveffâ Hasan Ağanın mâlî olduğunu takrîr eylediğini külliyyen inkâr idub ba'de Gözi cevâbında da'vâ itmeyub fevt olduktan sonra kızı da'vâya ? fetvâya havale ba'ade vekîl-i Hâcî Ahmed Efendî cevâbında Gözinin civânında mezbûre 'Â'îşeye bin guruş Millüde olan meblağ Hasan Ağanın mâlî olub müşterek olduğunu ikrâr ve fevtinden sonra yine meblağ mâl-i irs olub müşterek olduğunu ikrâr eylemiştir deyu tarafeyn takrîrleri ve mûcib-i şer'isi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 3/2

Mehmed tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hâcî Ahmed Efendi mezkûr Mollâ Mehmed tarafından vekîl-i müseccelli 'Ömer Hâce mahzarında üzerine bundan akdem fevt olan Mehmed 'Abdînin zeylde mâstûr şecere mûcibince müvekkilim Mehmed 'amm-zâdesi olub müteveffâ-yı merkûmun terekesini merkûm Mollâ Mehmed fuzûlî 1000 zabt itmekle taleb-su'âl merkûm 'Ömer cevâbında müvekkilim Mollâ Mehmed müteveffâ-yı merkûmun makarrla? 'amm-zâdesi merkûm Mehmed 'amm-zâdelik iddî'â eyledikde müvekkilim merkûm mezbûr Mehmedin 'amm-zâdesi olduğunu müteveffânın altı yüz guruşu olduğunu ikrâr idub on yedi guruşa sulh itmiştir ve merkûm Mehmed dahi on yedi guruş ile zimmetini ibrâ itmiştir deyu def'a tasaddîsine yine merkûm Hâcî Ahmed Efendi cevâbında müvekkili on yedi guruş 'aliyü'l-hisâb almışdur deyu ikrâr ....

ve sulh olduğunu inkâr idecek vekîl-i merkûm Mollâ ‘Ömerden beyyîne taleb olundukta.

DŞŞ 3/3

Yâ Fettâh Yâ Rezzâk Yâ Allah

Osib tarafından vekîl-i müseccelli Halîl Ağa mezkûr (mim) Sadakari tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hâcî Ahmed Efendi mahzarında üzerine da'vâ tasvîr-i müdde'âsında müvekkilim mersûm mersûme Sadakariyi taleb idub patrik ve kâşîşlerin ma'rifetleriyle nişânını bana .... virub ve âyînleri üzerine bâ-tarîk mersûm tarafından dahi mühr-ü kağıd virilub el-hâletü hâzihi mersûme müvekkili tezvâclikle kabul ittim deyu cevâb virdiğinden âyînleri üzerine 'akd-ı nikâh olunub müvekkile teslîmi matlûbumdur deyu ba'de'd-da'vâ v'el-istintâk vekîl-i merkûm cevâbında fî'l-hakîka mersûm müvekkilim mesfûre taleb eyleyub nişân dahi virmiş ise de nişânını müvekkilem geriye redd idub ve âyînleri üzerine .... olmadığından nisfını teslîmden imtinâ' idiyor deyu def'a tasaddîsi ve mûcib-i şeri'si fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞŞ 3/4

Canbâz Şerîf Alemdâr tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hâcî Ahmed Efendi Münevver tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Ahîshalı Ahmed Hâce mahzarında üzerine dedem 'Arab 'Abdullah fevt olub verâseti babam 'Alî ile zevcesi ninem Emîneye münhasır olub ba'de babam 'Alî dahi vefât idub veraseti bana ve nineme ve anası mezbûre Emîneye münhasır olub târih-i kitâbdan sekiz sene mukaddem ninem mezbûre Emîne dahi fevt olub verâseti yalnız bana münhasır olmağla dedem müteveffâ 'Abdullahdan müntakîl altı bin guruşluk nakid ninem mezbûrenin 'indinde olub fevt oldukta mezbûre Münevver müteveffâye-yi mezkûre Emînenin câriyesi olmağla nakd-ı mezkûr mezbûre Münevver 'indinde kalmağla taleb-su'âl vekîl-i merkûm Ahmed Hâce cevâbında külliye meblağ-ı mezbûr 'indinde k... vekîl-i merkûm Hâcî Ahmed Efendiden beyyine taleb olundukta isbât-ı beyyineden izhâr-ı acz-ı berle.

DŞŞ 3/5

Pirhan tarafından vekîl-i zevci Ni'met Emetullah mahzarında üzerine müvekkilem .... karındaşı fevt olub mezbûr dahi zevcesi olmağla mezbûrenin Fâtma

nâm on üç yaşında bir kızı olub mezbûrun dahi hakk-ı hazan sâkıt ve üç mâhdan beru âherden bir kimesneyi tezvîc itmekle zevci merkûm dahi ? mahremi olmayub ve sâ'ir mezkûr zevcemden mâ'adâ akrabaları olmadığından ve mezbûre dahi 'ammetesi olmağla mezbûre Fâtmayı bi'l-vekâle bana teslîm ve müvekkilemin terbiyesinde kalması matlûbumdur deyu da'vâ mezbûre Emetullah cevâbında Asiyeden bir kimesnesi olmayub 'ammete-yi mezbûrenin zevci ve oğulları dahi nâ-mahrem olmağla kendi 'indimde ve terbiyemde kalsun deyu def'a tasaddîsi ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 3/6

Aşçıbaşı-zâde Mehmed Emîn Efendi (mim) ve şerîki Koç Ağam (mim) Selîm mahzarında üzerine bâ-berât-ı 'âli ber-vech-i tîmâr mutasarrıf olduğumuz Ruberi? ve Porsuklu Tîmârının muhâllefâtından Beşiri kazâsında vâki' Basuri karyesinin her birimizin üç bin beş yüz akçeden yedi bin akçe hissemize isâbet iden hissemizi karyeden ahz eylediği iki senelik altmış kîle hinta zabt ve otuz kîle şa'îr karye-yi mezbûrun merkûm dahi şerîkimiz olmağla keyl ve ta'sîr idub zimmetinde olmağla akçemize göre hissemizi taleb-su'âl geçen sene on sekiz kîle hinta altı kîle şa'îre bu sene dört kîle şa'îr ve on beş kîle hinta-yı Silvani kîlesi ahz eylemiş bakıyyesini inkâr müdde'îden beyyine taleb olundukda isbât-ı beyyineden izhâr-ı acz-ı berle talebiyle ba'de't-tahlîf şer'an otuz üç kîle ve on kîle şa'îr lâzım gelub

GEÇEN SENELİK

15	_____
25	_____
75	_____
300	_____
375	_____
100	_____
475	Mehmed Efendi ile ?
360	Olunan meblağımız gör
835	Saat ankadarı?
900	
635	....

18
20
00
320

DŞS 4/1

Mahall sâkinlerinden iken bundan akdem fevt olan Ulvi Seydanın zevcesi Hanım müteveffâ-yı merkûmun oğlu Şâkir mahzarında üzerine müteveffâ-yı merkûmdan müntakil bir ‘aded sim kemer ve iki kazgan ve iki teşt ve dört lengerî ve dört re’s küheylân esb ve iki bâr-gîr ve üç yüz koyun ve sekiz öküz ve dört inek ve bir şâlvar ve iki hançer ve bir fes ve on ‘aded keçe ve iki bin gurûş nakd ve iki tencere ve iki sahan ve iki çâdır ve iki kapu? hıntadan hisse-yi irsîye-yi şer‘iyyemi virmediklerinden eşya-yı mezkûrdan hissem ile müteveffâ-yı merkûmun zimmetinde olan üç yüz guruş mehrimin merkûmdan taleb-su’âl cevâbında mezbûrenin mehr-i mu‘accelesini bundan akdem babam müteveffâ civânında edâ eylediğinden mü‘eccelesi dahi yoktur ve eşyâ-yı mezkûrdan dahi bundan akdem hissesini yüz elli guruş üzerine sulh olub bedel-i sulh olan meblağ-ı mezbûru tamâmen ahz ve kabz eylediğinden zimmetimde bir nesnesi kalmamışdır de‘fa tasaddîsi eylediğinde müdde‘î-yi mezbûre yine cevâbında meblağ-ı mezbûru bana virdiğinde ben râzı olmayub alursan da budur almaz isen de budur didiğinden yine ben almayub zevcim almışdır ve ben bu sulha râzı olmamışım deyu def‘a tasaddîsi ve mûcib-i şer‘iyyesi fetâvâ-yı şerîfe havâle Sinân Tirikanlı Mehmed Seyyidhan Ni‘metullah Eyyûb ‘Osmân şehâdetleriyle musâlaha oldukları sâbit olub fakat beher kalmış iki yüz yirmi beş guruş mehirden virub ‘amme-yi de‘âvîden cihetlerini ibrâ-yı ‘ilm ile ibrâ eyledikleri kayd şud

DŞS 4/2

Musullu ‘Abdullah (mim) Musullu Mûsâ mahzarında üzerine

‘Ömer Ağa tarafından üzerine vekîl-i sabitü’l-vekâlesi münâdi Mollâ Sâlih (mim) Harputlu Haronun kurâlarından zımmî Edu muvâcehesinde üzerine işbu

müşâhede olunan Temurkır kancık katır müvekkilimin şirâen mülkü olup târih-i kitâbdan yigirmi mâh mukaddem Behermaz ovasında sirkat olunmağla el-hâletü hâzihi mersûmun yedinde bulduğumdan bi't-taleb ve el-buyrulması matlûbumdur deyu da'vâ mesfûr cevâbında mezkûr benim mâlüm olmayub Harput kazâsından Oski nâm zimmînin mâlı olup ol-dahi târih-i kitâbdan on dokuz mâh mukaddem ism-i mechûlum olan bir Kürdden iştirâ itmiş olduğundan el-hâletü hâzihi hizmetkârı Manoya teslîmen bana terfîkân bu tarafa göndermiş olmağla katır-ı mezkûr Ağanın olup olmadığı ma'lûmum değil deyu inkâr fetâvâ-yı şerîfe havâle olunur iken vekîl-i merkûm yine cevâbında meclis-i şer'e gelmezden mukaddem ism-i mechûlum olan bir zimmîden üç yüz beş guruşa iştirâ eylediğinden mülk-i müşterâmdır deyu ikrâr eylediğine şahidim var didikde mesfûr dahi vekîl-i merkûmun takrîr meşrûhli tasdîk ve fî'l-hakîka taşrada mezkûr katır şirâen mülkümdür deyu ikrâr itmişim didikde ve mûcib-i fetâvâ-yı şerîfe havâle mesfûr Bergeroh katır-ı mezkûr şirâen mülkümdür deyu ikrâr itmiş iken ba'de yedimde kalmıştır? deyu cevâbı meşrû' olduğundan mûcibince mezkûr katır müdde'î-yi merkûmun mülk-i müşterâsı olup zâyî' olduğu beyyine havâle olundukda Müsafir oğlu Sâlih Ağa ve Hâfız oğlu İbrâhîm Ağa katır-ı mezkûr Ağa mûmâ-ileyhin mülk-i müşterâsı olup yirmi mâh mukaddem Behermaz ovasında zâyî' olduğuna edâ-yı şehâdet eylediklerinde mûcibince katır-ı mezkûru müdde'î-yi merkûma teslîmine tenbîh-i şer'î olduğu kayıd şud fî 19 Ramazân sene 246.

DŞS 4/3

Fâtih mahallesinde sâkinlerinden Gobo meclis-i şer'de mahalle-yi mezbûre vâki' bir bâb şirâen mâlik olduğum menzilin .... kendi mülküm ve bir tarafı Handan oğlu mülkü ve bir tarafı çirik furunu ba'zen Tütüncü Yûsuf mülkü ve taraf-ı .... ' amm .... ile mahdûd olan menzilin derûnunda bir tahtani mahall içli .... ve yine fevkâni bir meclis-i mahâl ve bir harâbe çardak matbâh ve muhtelli ve su kuyusu ve muhtelli ve avlusunun ve dolu yigirmi zir' ve arazi on zira' bi'cemi't-tevabi' ve'l- levâhık menzil-i mezkuru ma'rifet-i şer'iyyle fûrûht olunması matlûbumdur deyu da'vâ .... şer'îden ?olunub ba'de'l-müzâyede inkitâ' ve rağabâtından sonra tâcir Mollâ Hasan üzerine dokuz yüz elli guruşa karâr?... taleb aher-i 'adem zuhûruyla merkûma bey' ve temlîk ve teslîm olundukdan sonra bây'-ı mersûmun karındaşı Kesber meclis-i şer'de bay'-i mersûm Gobo muvâcehe üzerine menzil-i mezkûr gâ'ibi-'ani'l beled karındaşım

Teyonun mülk-i müşterâsı olub ben dahi tarafından vekîli olduğumdan fûrûhti men' ve bi'l-vekâle menzil-i mezkuru bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ mezbûr .... cevâbında menzil-i mezkûru Tuzcu 'Abdullahın kızı Haşaniyeden bir yüz guruşa iştirâ eylemişim ve menzil-i mezkûr benim mülk-i müşterâm olduğundan fûrûht idiyorum didikte vekîl-i merkûm mülk-i müşterâsı olduğu inkâr iddikte mersûm Gobodan ber-vakf-ı müdde'î beyyine taleb olundukda şühûd-ı ahrâr ricâl-ı müslimînden Hâcî .... Penbeci Mollâ Hüseyin Mumcu Hâfız Efendi Tütüncü Mollâ Bekir ve Hâcî Eyyûb-zâde 'Osmân Ağa meclis-i şer'de lâ-hakk hazırûn olub eserü'l-eşhâd fi'l-hakîka menzil-i mezkûr Tuzcu 'Abdullahın mülkü olub ba'de'l-vefât kızına intikâl ve kızı Sâbit dahî mersûm Goboya yedi yüz guruşa fûrûht ve kabz-ı semen idub menzil-i mezkûr mersûm Gobonun mülk-i müşterâsı olduğuna edâ-yı şehâdet-i şer'iyeye eylediklerinde şehâdetleri ba'de't-tezkîye hayyiz-i kabulde olmağın mûcibince şer'an menzil-i mezkûr mersûm Gobonun mülk-i müşterâsı olduğuna hükm-i şer'î lâ-hakk olduktan sonra mersûm Gobo meclis-i şer'de menzil-i mezkûru Efendi mûmâ-ileyhe dokuz yüz elli guruşa bey' ve temlîk ve teslîm idub ber-vech-i muharrer merkûm dahi iştirâ .... ve teslîm ve ahz ve kabz ve kabul idub semeni olan menzil-i mezkûru meclis-i şer'de tamâmen ahz ve kabz idub ba'de'l-yevm menzil-i mezkûr müşterâ-yi merkûm tâcîr Mollâ Hasanın mülk-i müşterâsı olub keyfemâ yeşâ ve yehtar? ber-vech-i mülkîyet .... olması için hıfz-ı makâl ketb olundu.

DŞS 5/1

Şeyhân 'aşîretinden 'Osmân Çöl Millilerinden İbrâhîm mahzarında üzerine zerki toprağında karındaşım çift sürer iken merkûm gelub arâzî-yi mezkûr için karındaşım merkûmla nizâ' eyledikde karındaşım merkûm kendisine kılıç çekub darb eylemek murâd eyledikde merkûm kılıcını ağzına virub merkûmun kılıcı iki parça oldukda merkûm İbrâhîm belinden hançerini çekub karındaşım merkûmu sağ kolundan darb ve darbinden fevt olduğundan verâseti bana ve hemşîresi Zeyneb ve anası Elîfe münhasır olmağla merkûmtân? taraflarından dahi vekâletim meşiyet olduğundan kısâs olunması bi'l-vekâle ve bi'l-ihâle matlûbumdur didikte merkûm İbrâhîm cevâbında merkûm 'Osmân karındaşı müteveffâ-yı mûmâ-ileyh üzerime gelub beni kılıç ile darb eylemek murâd eyledikde ben dahi kılınca karşı virub def' eylediğimde benim kılıcım iki parça olub kendu kılıcının ucu ile kendu kendusini darb eyledi deyu hançer çektiğini gülyâr

eylediği ve tarafeynin takrîrleri fetâvâ-yı şerîfe havâle olundukda bir mantûk fetâvâ-yı şerîfe merkûm İbrâhîm ve müteveffâ-yı merkûmu hançer ile darb eylediğini müdde‘î-yi merkûm isbât eyledikten sonra merkûm İbrâhîm dahi müteveffâ-yı merkûmun istilâsını üzerinden def‘ için darb eylediğini isbât idecektir müdde‘î-yi merkûm tarafından ‘Abdulkâdir nâm kimesne li‘ecli‘ş-şehâde meclis-i şer‘e hâzır olub takrîr-i kelâmında ibtidâ müteveffâ-yı merkûm mûmâ-ileyh İbrâhîme bir kılıç atub merkûm İbrâhîm kılıcını karşı virub kılıcı şikest oldukda merkûm İbrâhîm dahi belinden hançerini çekub bir elinde hançerover müteveffâ-yı merkûmun kılıç olduğu eline yapışub müteveffâ-yı merkûmu kolundan darb eyledi deyu edâ-yı şehâdet-i şer‘iyye ile.

DŞS 5/2

Hünanlı? Mehmed bin ‘Alî tarafından vekîl-i müseccelli Hâcî Mustafâ Efendi bundan akdem vefât iden Rukiye bint-i Hâcî Mahurun sağire kızı Sâbitenin vasî-yi muhtârı ‘Âbidîn-zâde Mehmed Beg mahzarında üzerine müteveffâ-yı mezbûrenin verâseti kızı mezbûre Sâbite ile zevci Sebgetullah ve ‘amm-zâdesi müvekkilim Mehmede zeylde mastûr şecere mûcibince ‘â‘id olmağla muhallefâtından müvekkilim merkûmun hissesi taleb-su‘âl vasî-yi merkûm inkâr-ı beyyine havâle.

‘Abduallah

Yûsuf

‘Alî

Hâcî Mehmed

Hasan

Defne

‘Alî

Mehmed

DŞS 5/3

Gergerli ‘Îsâ (mim) yine Gergerli Hasan mahzarında üzerine merkûm Hasan kılıç ile başıma vurub darbinden nâşî gözüm ve elim ve ayağım sakat ‘amel-mânde olmağla diyetleri el-verilmesi matlûbumdur deyu da‘vâ merkûm Hasan cevâbında Gerger karyesinde gice ile bir ‘aded koyunum sirkat olunub sârîki ta‘kîb ider iken başıma bir taş gelub ben dahi taşın sert darbinden kılıcımı çekub taşı vuran şahsı arar iken merkûm ‘Îsâ karşıma geldikde kılıç ile başına darb eyledim lakin merkûmun gözü

ve eli ve ayağı kılıcın darb-ı eserinden sakat ve ‘amel-mânde olduğu ma‘lûmum değildir deyu def‘a tasaddîsi ve mûcib-i şer‘îsî fetâvâ-yî şerîfe havâle ve Cerrâh-deşenci Dervîş Ağa ve Cerrah İstapan dahi merkûmun gözü ve eli ve ayağı kılıcın darb-ı eserinden sakat olmadığını haber veriyorlar.

DŞS 5/4

Yûnus Ağa Haço muvâcehesinde üzerine mersûmun zimmetinde üç yüz otuz beş guruş alacak hakkım olub mersûm .... imtinâ‘ itmekle tahsîli matlûbumdur deyu ba‘de‘d-da‘vâ v‘el-istintâk mesfûr cevâbında müdde‘î-yi merkûmun bin altı yüz guruş zimmetimde alacak hakkı olub meblağ-ı mezbûru tamâmen kendusine te‘diye ve teslîm eylediğimden zimmetimde bir akçe alacağı kalmadığını ikrâr eylediğine şâhidim vardır deyu def‘a tasaddîsi beyyine havâle olundukda.

DŞS 5/5

El-Eşan ‘aşîretinden Mahmûd (mim) mezkûr Sâr-çelik ‘Îsâ Kahya mahzarında işbu müşâhede olunan kırk ekris? netâcen mâlım iken târih-i kitâbdan bir sene mukaddem ‘Ömerkanlu ‘eşkiyâsı sirkat idub el-hâletü hâzihi merkûmun yedinde buldum deyu da‘vâ merkûm ‘Îsâ cevâbında târih kitabdan üç mâh mukaddem Piranlı Serkurdan? iştirâ eylemişim merkûm Ahmed-i ‘Ömerkan iki yüz elli altı guruşa iştirâ eylemiş deyu def‘a tasaddî eyledikde müdde‘îden beyyine taleb olundukda üç gün mühlet isteyub sonra şâhidlerini geturdukda merkûm ‘Îsâ pederini saklayub âher kimesne ile haber götürüb merkûmun mâlî olduğunu ikrâr itmekle merkûm ‘Îsâ mevcut olmadığından Piranlı-zâde Fazîletlu Mustafâ Efendinin ma‘rifetiyle müdde‘îye teslîm olunub Piranlı-zâde hânesi kurbunda Benâl? .... ‘aşîretinden tâcir ‘Alî kefil alınmıştır

DŞS 5/6

Mendanlı Yeşâr bin Bero (mim) Bozçalı kahyası Durmuş Kahya mahzarında üzerine işbu müşâhede olunan Doru esb netâcen mâlım iken on bir mâh mukaddem Mollâ ‘Alî nâm karyede yedimde zâyî‘ olmağla el-hâletü hâzihi merkûmun yedinde buldum taleb-su‘âl merkûm Durmuş Kahya cevâbında üç mâh mukaddem hüsn-ü bâzâr ittik oğlundan cedîden bâr-gîr ile rûkn itmişim merkûmun mâlî olduğunu bilmem deyu inkâr beyyine havâle

DŞS 6/1

Zerkli Hanım Fari (mim) zevci Hasan mahzarında üzerine merkûm Hasan beni nikâh itmek murâd eyledikte eğer beni şehirde saklarsan ise seni alırım ve Vala Köyde saklarsan ise almam didiğimde zevcim merkûm Hasan eğer seni şehirde saklamayub köyde sakladım ise benden üç talak boş olasun deyu ta'lik idub ba'de nikâh-ı 'akd ve beni köye götürüb on iki sene köyde saklamış olduğundan mûcib-i şer'îsi matlûbamdir deyu da'vâ merkûm Hasan inkâr idecek fetâvâ-yı şerîfe havâle

DŞS 6/2

Kirişçi Hasan bundan akdem vefât iden 'Â'işe un karındaşı kızısı Süheylânın vasîsi 'Alî Efendi mahzarında üzerine müteveffâ-yı mezbûre kâffe-yi muhallefâtından beş yüz guruş vücûh birine vasîyet idub tenkîzine beni vasî ve nasb eylediğinden meblağ-ı mezbûrun merkûm 'Alî Efendiden tahsîli matlûbumdur deyu da'vâ Efendi mûmâ-ileyh inkâr beyyine havâle olundukda Mehmed ve Ahmed.

Hani nâ'ibi Hasan Efendi işbu bin iki yüz kırk altı Receb-i şerîfin guresini hamis günü cum'a gecesi bi'l-müşâhede rü'yet eyledim bu meclis-i şer'e haber virmiş olduğu kayd şud.

Ken'ân (mim) 'Alî nâm kimesne mahzarında merkûm 'Alîye ğanem ve sâ'ir eşyâ getirmek için şirket-i mufârraha olarak dokuz yüz guruş virub yedi yüz altmış beş gurusunu bana teslîm ve bâkî yüz otuz beş guruş zimmetinde kalmağla taleb-su'âl merkûm 'Alî cevâbında mâl-ı şirketten nakden yüz altmış beş gurusunu Kığı tarafından kıtâ'-yı tarîk beni soyub ahz eylediler deyu def'a tasaddî eyledikte ba'de müdde'î-yi merkûm cevâbında sermâye-yi mezkûr otuz 'aded ğanem iştirâ itmişim deyu merkûm 'Alî takrîr eyledikte şâhidlerim var dimekle mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle

DŞS 6/3

Ka'bî karyeli Hıfsi ve kerimesi Ümmi taraflarından vekîlleri Hacı Mustafâ Efendi karye-yi mezbûr ahâlîsinden Şerîf tarafından vekîli Hacı Ahmed Efendi mahzarında üzerine müvekkillerim mezbûre Hıfsinin zevci ve Ümmü Gülsümün babası Mollâ Hüseyin nâm kimesneye bundan akdem fevt olan babası Mollâ Nu'mândan müntakil ber-mûcib-i defter-i hisse-yi irsiye-yi şeri'yyesi karındaşı merkûm Şerîfin

babası Mollâ ‘Ömer zimmetinde kalmağla merkûm ‘Ömer dahi fevt olub oğlu merkûm Şerîfin zimmetinde kaldığından el-hâletü hâzihi mevrûsumuz müteveffâ-yı merkûmun hissesinin merkûm Şerîfden taleb-su’âl vekîl mûmâ-ileyh Hâcî Ahmed Efendi cevâbında Mollâ Nu’mânın hâl-ı civânında müvekkilim merkûm Şerîfin babası Mollâ ‘Ömer müteveffâ-yı Mollâ Nu’mândan ayrılıub on sene sonra merkûm Mollâ Nu’mân fevt olub verâseti zevcesi ve beş oğluna münhasır olub müdde’î-yi mezbûrelerin mevrûsu müteveffâ-yı Hüseyin karındaşından da’vâ itmeyub on sene sonra merkûm Hüseyin dahi fevt olub müvekkilim babası Şerîf civânda iken müdde’î-yi mezbûreler dahi otuz seneden beru da’vâ itmeyub merkûm Mollâ ‘Ömer dahi fevt olduğundan bu kadar seneden beru bila-‘özü terk eylediklerinden ve müteveffâ-yı merkûmun civânında da’vâ itmediklerinden el-hâletü hâzihi da’vâyâ salâhiyetleri yokdur deyu def’a tasaddî eylediğinde vekîl mûmâ-ileyh Hâcî Mustafâ yine cevâbında müteveffâ Hüseyinin diğerkarındaşı Mustafâ zimmetinde olan ırsini geçen sene-yi mübâreke de verese-yi mezbûrelere virdiğinden merkûm Mollâ ‘Ömerin dahi oğlu zimmetinde kalmağla el-buyrulması matlûbumdur deyu da’vâsı ve mûcib-i şer’îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 6/4

‘Alî Paşa Câmi’yi mütevellîsi Hasan Efendi İskender Paşa Câmi’i mütevellîsi Reşid Beg tarafından vekîli .... mahzarında üzerine câmi’-yi mezkûrun cereyân iden suyu Balıklı nâm mahalden ki su hurûc iden cereyâna ta’bîr olunur yerun bend ile yukarıdan gelen mütevellîsi olduğum Câmi’-yi ‘Alî Paşanın suyu olub bu mezkûru mezbûre kayırub suyunu aşağı alub İskender Paşa vakfı olan değirmenden giden Balıklı Suyuna katub ‘Alî Paşa Câmi’nin suyu noksân ve cereyânından katub mahalle-yi mezkûr Süsenüz ve perişân olmağla yine ke’l-evvel mahall-ı mezkûr ta’bir? ğasb olunan suyu tamâmen câmi’-yi mezkûre cereyânına muvakkat şer’iyye rü’yet ve ihkâk-ı hakk olunmasına .... matlûbumdur deyu da’vâ olundukda hâlâ hâkimü’ş-şer’î şerîf Fazîletlu Mehmed ‘İzzed Efendi ve me’zûnen bi’l-ifna Fazîletlu .... ve Kethüdâ Hazreti veliyü’n-ni’am devletlu Mehmed Beg Efendi ve vücûh-i beldeden Piran-zâde Fazîletlu Mustafâ Efendi .... belde Mustafâ Ağa ve Hamdullah Ağa ve Hâcî Bekir Beg Efendi Savurluzâde İsmâ’îl Ağa ve sâ’ir vücûh-i ahâlî ile .... varılıub keşf ve mu’âyene olundukda fî’l-hakîka yukarıda cereyân iden ‘Alî Paşa Câmi’inin yolu olan cereyân alınub suyu aşağı değirmenlere giden suya dökülüb ve ‘Alî Paşanın suyu kalîl kalmağla ve kadîmden ....

rub'-1 mikdârı ancak kaldığını mezbûre Rahmî muvâcehesinde Hâcî Ahmed Efendi Hâce Ahmed mütevellîsi .... mü'ezzini Mollâ Bekir Kasab Hâcî 'Ömer Efendi Tahmaszâde İsmâ'îl Ağa Hâcî Hâfız Alemdâr Sirâc Hâcî 'Abdullah .... Mollâ Mehmed Müzmân Hamdî Beşe Hacı Mehmed Kerhâneci 'Abdî Beşe Bilad oğlu İbrâhîm ve 'Alî Ağa 'Abbas Beg-zâde Yûsuf Bakkal Badi Ahmed Tavlı Mustafâ Delonun oğlu Dervîş Ağa ve Debbâğ Eyne Mustafâ Debbâğ Mürsel Ağa mü'ezzin .... Mehmed Mollâ Eyyûbun oğlu Mehmed mü'ezzin Mollâ 'Ömer ve ahâlî-yi mahalle bâ-cem'îhim mahal münâdi' fihilde? li'ecli'ş-şehâde hâzırûn olub fî'l-hakîka yukaruki bend 'Alî Paşa Câmi'inin suyu olub bend-i mezbûrun cereyân iden cümlesi 'Alî Paşa suyu olub ve su dahi 'Alî Paşa Câmi'inin suyudur deyu şimdi sudan sirkat olunmuşdur bir habbe âher yere gitmez deyu bendden cereyân iden su tamamen 'Ali Paşa Câmi'nindir deyu edâ-yı şehâdet-i şer'iyeye eylediklerinde şehâdetleri ba'de't-tezkîye hayyiz-i kabulde olmağın mûcibince şer'an yukaruki bendden cereyân iden su cümlesi 'Alî Paşa Câmi'inin suyu olub .... bendini mezbûre Rahmî şikest itmiş olmağla şikest olan mahalli ta'mîr ve tamâmen 'Alî Paşa Câmi'ine cereyân .... muvakkat-ı şer'iyeye ile ve şâhidlerin şehâdetleriyle hükm olunub ba'de'l-yevm mezbûre tarafından ve âher tarafından dahl ve ta'mîr.... beyyine şer'î olduğu işbu mahalle şerh virildi fî 9 Şa'bân sene 246

'Azîz-zâdelerden İsmâ'îl Çelebî Efendi ve Mahzuli? Ahmed Çelebî Efendi, Hindi-zâde İsmâ'îl Ağa, Sivaslı oğlu Mehmed Ağa, Alemdâr-zâde Kasab Mehmed Ağa, Hamza Ağa-zâde Ahmed Ağa, debbâğlar Şeyhî Hâfız Ağa, Kasab Mollâ Nebî, Basma Hâcî İsmâ'îl Ağa-zâde Fazîletlu Şerîf Efendi, Bada? Şeyhî Şeyh Ahmed Efendi, Alay Bekçi 'Alî Ağa, muhzır başı 'Alî Ağa, Çukadar Hâfız Ağa, Kavvâs Ahmed, Kavvâs İbrâhîm, Kavvâs Sâlih, Kavvâs 'Osmân, Hâdî oğlu Hâcî Kavvâs, Caveş? Hâcî 'Ömer, Pirani-zâde Nebi Şakir ve gayrihim.

DŞS 6/5

Egil kazâsı kurâlarından Kulbinli Mehmed ve 'Ömer Ağa mahzarında Medine-yi Münevverede Uzun 'Alî Ağanın dairesinden Huttam Ağanın neferâtından 'Ömer Ağada beş gurusu alacağı olmağla meblağ-ı mezbûrun bâlâdan şer'î merkûmdan tahsîl ve bana teslîmi matlûbumdur deyu müdde'âsını Mollâ Receb ve Hüseyin şehâdetleriyle isbât-ı hükme şâhid dahi şâfi'îler İmâmî Hâfız Efendi ve Hanili 'Ömer Kahyanın oğlu Hâcî Ahmed Ağa vekîl-i dahi Kulbinli Mollâ İbrâhîm.

DŞS 7/1

Erganili Emîn Ağa zimmî Sabuncu oğlu Merd Beg muvâcehesinde üzerine benim kayınım Mehmed bir bâb hâneyi merkûm benden habersiz yüz kırk guruşa fûrûht idub el-hâletü hâzihi hâne-yi mezkûru vazı' koymasıyla bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ mersûm cevâbında hâne-yi mezkûru kayın-ı merkûm Mehmed Emîn Ağanın vekîliyim ve beni fûrûht için vekîl idub ben dahi merkûmdan vekâleti hasebiyle iştirâ ve hâne-yi mezkûre müşerref olmağla şukka? kaldırub direk ve tahtalarını âhere fûrûht eylemişim kayın-ı Mehmed merkûm Emîn Ağanın vekîli olduğuna beyyine taleb olundukda isbât-ı beyyineden izhâr-ı acz-ı berle merkûm Emîn Ağaya tahlîf lâzım geldiğinden sonra yine zimmî Sabuncu oğlu Merd Beg cevâbında hâne-yi mezkûru fuzûlî bana vekîlim deyu fûrûht iden kayınından eylediğim masârıfı ve hâneye olan zararı şer'an almağla karâr olur mu ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 7/2

Mehmed Efendi Şerîf Ağa mahzarında üzerine târih-i kitâbdan on bir gün mukaddem merkûmdan bir re's beş yaşında Timur kırat dört yüz guruşa bilâ-'ayb iştirâ idub el-hâletü hâzihi ön ayağında bağ ve ense? ayağımı dâ'imen ön ayağına vurub ve harûnluk eylediğinden 'ayıblarına vâkıf olduğumdan reddi matlûbumdur deyu da'vâ merkûm 'uyûb-ı mezkûrları inkâr fetâvâ-yı şerîfe havâle bir mantûk fetâvâ-yı şerîfe mûmâ-ileyh Mehmed Efendiden beyyine taleb olundukda.

DŞS 7/3

Meyhâneci Tanil Kûdüs-ü Şerîf Evkâfının mütevellîsi Tedidsehan oğlu muvâcehesinde üzerine bundan akdem Kûdüs-ü Şerîf Evkâfından Fâtih Mehmed Paşa mahallesinde vaki' bir bab hâne-yi harâbe ve müşerref olduğu halde vakf-ı mezbûrun sâbık mütevellîsi Tanil seneliği kırk guruşa bana icâr idub müşerref olan mahallerinin ta'mîrine izniyle bin yedi yüz guruş harc eyledim meblağ-ı mezbûrın 'aliü'l-vakf olmak üzere mütevellî-yi mersûm bana tezkire virub kendim çıkarsam ise meblağ-ı mezbûru vakfa teberru' olsun kenduleri çıkarırlar ise meblağ-ı mezbûreyn taraf-ı vakıfdan edâ ide deyu tezkire virmiş iken el-hâletü hâzihi hâne-yi mezbûrdan beni çıkarmalarıyla meblağ-ı mezbûr taleb-su'âl müdde'î-yi mütevellî-yi mersûm cevâbında meblağ-ı

mezbûru sâbık mütevellînin izniyle sarf eylediği ma'lûmum dEgildir deyu def'a tasaddîsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 7/4

Mühtedî 'Ömer (mim) tarafından vekîl-i müsecceli Hâcî Ahmed Efendi bundan akdem mürd olan Maksî Bedonun babası Onet? tarafından vekîl-i müsecceli Karac Mollâ Efendi mahzarında üzerine mürd-i mersûmun zimmetinde ber-mûcib-i temessük eşyâ bahâsından bin yüz sekiz guruşa alacak hakkım olub mürd-i mersûmun muhallefâtından el-buyrulması matlûbumdur deyu da'vâ gıbbe's-su'âl vekîl merkûm külliye inkâr idecek beyyine havâle olundukda getirdiği şâhidi Ohannes beni merkûm Mahmûddan ider kâh rüşvet va'd ve kâh ihâfe ile hilâf-ı şehâdet itmek istiyor şâhid degilim deyu mâtde 'ayniyle tezvîr ittiği.

DŞS 7/5

Meydanda fevt olan 'Arab Hüseyinin vâlidesi ve Tafa ve 'amm-zâdesi Receb ve Diyab (mim) İsmâ'îl ve 'Alî ve sâ'irleri mahzarlarında üzerlerine bir gün mukaddem müverrisimiz müteveffâ-yı merkûm çarşıda durur iken kendusunu esb vurub darbinden fevt olmağla merkûmlar esb sahibini görüb iğmâz eylediklerinden davar-ı mezkûrun sahibi firâr itmekle diyetinin merkûmlar taleb-su'âl inkâr fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 7/6

Bundan akdem fevt olan Sâniye nun verâseti zevci Receb ile anası Emetullah ve karındaşı Yûsuf ve li-ebeveyn kırındaşı Ümmi ve sulb-i sahîha kızı 'Â'îşeye münhasır olub anası mezbûrun Emetullah tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Mollâ Mehmed meclis-i şer'îde müteveffânın zevci Receb tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Eyyûb Hâce mahzarında üzerine müteveffâye-yi mezbûrun zimmetinde müvekkîlem Ümmi mezbûrenin bin guruş alacağı olub hatta müteveffâye dahi civânında deyni olduğunu ikrâr idub ve mâlının sülâsîni vücûh hayrına vasîyet idub müvekkilemi vasî-yi muhtâr nasb eylemiş ve iskât için bir çift küpe vasîyet eylemişdir deyu da'vâ ve karındaşı dahi vasîyet-i mezkûre nâzır nasb eylemişdir deyu da'vâ zevc-i merkûmun vekîli Eyyûb Efendi cevâbında .... mezbûreye bin guruş deyn-i ikrârını vakâleti hasebiyle ikrârlığın maraz-ı mevtinde olub mü'ennes beytini idâreye iktidârı yok iken

ikrâr eylemişdir vasîyetine dahi sonradan rücu‘ eylemişdir deyu def‘a tasaddîsi ve mûcib-i şer‘iyyeye fetâvâ-yı şerîfe havâle.

Şer‘ân mü‘ennes beytini idâreye iktidâr oldukda anasına deyn-i ikrârı câ‘iz olur deyu cevâb virilub vekîl Ümm-i mezbûrdan ber-vakf-ı müdde‘î beyyine taleb olundukda şühûd-ı ahrâr ricâl-ı müslimînden Hâfız Ahmed ve Mollâ Emîn meclis-i şer‘de müteveffâyeye-yi mezbûre hâl-ı civânında mü‘ennes beytini idâreye ? olduğu hâlde bin gurus edâya? deynimdir takrîr ve mâlının sülâsîni vücûh birine vasîyet ve bir çift küpe ıskâtine vasîyet idub bizleri dahi eşhâd eylemişdir deyu edâ-yı şehâdet-i şer‘iyye eylediklerinde şehâdetleri ba‘de‘t-tezkîye hayyiz-i kabulde olmağın ba‘de vekîl-i zevc cevâbında maraz-ı mevtime takrîr-i eşhâd eylediğine tevâtüren şâhidlerim vardır deyu def‘a tasaddîsi fetâvâ-yı şerîfe havâle

Şerbetçi ‘Ömer ve Kürd Mehmed ve Mîkâ‘îl ve ‘Abid ve Kürd Mehmed ve Kâsım ve Yûsuf ve Mehmed ve Mûsâ ve Hasan.

DŞS 7/7

Melikanlu ‘aşîretinden Beşâr tarafından vekîl-i müseccelli Hâcî Ahmed Efendi (mim) bundan akdem vefât iden Hanım Hâtûnun kızları taraflarından vekîl-i sâbitü‘l-vekâleleri Ahsenmedi? Ahmed Efendi mahzarında üzerine müteveffâyeye-yi mezbûru Hanım un müvekkilim Beşâr ‘amm-zâdesi olmağla muhalledâfâtından müvekkilde mezbûrun hissesini teslîm matlûbumdur deyu da‘vâ merkûm Ahmed Efendi mezbûr Beşârın amm-zâde olduğunu inkâr beyyine havâle

‘Abdullah

?

Kâsım

Seyidhan?

Cemâl

Sinân

Beşâr

Kör Hanım

DŞS 8/1

Bundan akdem fevt olan Hâcî Ahmed Ağanın zevcesi Emetullah tarafından vekîl-i Mollâ Mehmed müteveffâyeye-yi merkûmun sağır oğlu Şa‘bânın vasî-yi mensûbi ‘Ömer Ağa mahzarında üzerine Kara Ahmedlu karyesi Baberen ‘Alî müteveffâyeye-yi merkûmun üzerinde olub bundan mukaddem hasâd olmağla karye-yi mezkûrun

mahsûlâtı olarak iki yüz kîle hinta ve şa'îr mûmâ-ileyh 'Ömer Ağanın zimmetinde olmağla mahsûlun mezkûrden müvekkilem mezbûrenin hissesini ve hariç ez-kısmet ketm ve ihfâ eyledikleri ber-mûcib-i defter-i eşyâ ve sâ'irden dahi hissesinin taleb ve el-buyrulması matlûbumdur deyu da'vâ.

DŞS 8/2

Fethi oğlu Neto (mim) Memiş Ağa mahzarında üzerine babam Mîhâ'îlin ber-mûcib-i temessük mücessem bahâsından merkûm Memiş Ağa zimmetinde bin yedi yüz guruş alacak hakkı olub meblağ-ı mezbûrundan yüz kırk guruş bana teslîm bakıyye kalan altı yüz on guruşun el-buyrulması matlûbumdur deyu da'vâ merkûm Memiş Ağa cevâbında bundan akdem fevt olan kayın pederim Mehmed Ağada Halebli Hâcî Mahmûd nâmında bir kimesnenin bin altı yüz guruş deyni olub kayın babam Âstânede iken mezkûr Halebli Diyarbekire gelub müdde'î-yi mersûmûn babası Mîhâ'îlden sen meblağ-ı mezkûre kefilisin deyu meblağ-ı mezkûru da'vâ ve mesfûr Mîhâ'îl kefâleti inkâr idecek şâhideyn ile kefâleti isbât itmekle meblağ-ı mezkûru mersûm Mîhâ'îlden tahsîl idub ba'de kayın pederim dahi Diyarbekire geldikde mersûm Mîhâ'îl meblağ-ı mezkûru kayın pederimden da'vâ idub ondan başka bir mikdâr dahi hesâbları olmağla muhâsebeleri rü'yet olundukda bin yedi yüz elli guruşa bâliğ olub meblağ-ı mezbûru dahi kayın pederim merkûm dahi kabul itmeğın mûcibince meblağ-ı mezbûru mücessem ile üzerime devr-i şer'î idub deynim deyub yedine temessük virdikten sonra altı ay mürûrunda kayın pederim nükûl idub Mîhâ'îl meblağ-ı mezkûre kefil değil idi Halebli şâhid devriyle isbât itmiş olduğundan benden lâzım gelmez deyu temessükde evvelen şâhidlere baber virub şâhidler dahi mersûm Mîhâ'île haber itmişler ise de mersûm Mîhâ'îl ben meblağ-ı mezkûru devr-i şer'î idub zimmetinde hakkım olmuşdur her ne evkât olursa şer'an alurum deyu cevâb virmiş olub el-hâletü hâzihi meblağ-ı mezkûr kayın pederim müteveffâdan lâzım gelurse yine deynimdir deyu def'a tasaddîsi ve mukaddemâ meblağ-ı mezkûr bin yedi yüz elli guruş müteveffâ Mehmed Ağada mersûm Mîhâ'îl alacağı olub meblağ-ı mezkûr mücessem ile merkûm Memiş Ağaya devr-i şer'î olunub mûcibince merkûm Memiş mücessem bahâsından meblağ-ı mezkûr bu dahi olduğunu bize ikrâr ve biz dahi şâhid olduğdan sonra altı mâh mürûrundan merkûm Memiş Ağa bizleri görüb bu meblağ eğerçi devr idub deynim deyu temessük virdim ve kayın pederim dahi bana kefil oldu ise de meblağ-ı mezbûr kayın pederimden

lâzım gelmez imiş yine lâzım gelur ise deynimdir deyu ikrâr itmiş olduğunu Halebli Ahmed Ağa ve Sabuncular Şeyhî Hüseyin şehâdet itmeleriyle mûcib-i şer'iyeyi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 8/3

'Â'îşe tarafından vekîl-i Mûsâ Ağa Mollâ Ahmed mahzarında üzerine müvekkilem mezbûrenin bir re's öküzünü Gevranlı Sinân gasb itmekle el-hâletü hâzihi merkûm Mollâ Ahmedin yedinde olmağla taleb-su'âl merkûm Mollâ Ahmed cevâbında bundan akdem Gevranlı Sinâna bir bâtmân kahve hediye götürdüm merkûm dahi bana bir öküz bahş eyledi mezbûr öküzü Gözeli karyesine hâneme getirdikten sonra mülk-i şerîki karyeli vurub nâlân idub öküzü nâlânda götürdü mezkûr öküz müdde'î-yi mezbûrun mâlı olub yedinde zâyi' olduğu ma'lûmum olmayub ve yine öküz nâlâna gitmekle mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 8/4

Gevranlı Emîne fevt olan zevci Bozulek karındaşı oğlu Zülfikâr mahzarında üzerine müteveffâ-yı merkûmun mâlı olarak dört sütunlu yedi tahta siyâh çadır ve otuz guruş kıymetli bir tencere ve bir yorgan ve bir döşek ve iki palâs ve üç kebîr sahan ve bir leğen ve iki kebîr lengerî ve iki sağîr sahan ve iki şâlvar ve bir kısraç ve bir tay ? ve üç 'aded ? merkûm Zülfikârın zimmetinde olduğundan hissemim taleb-suâl el-buyrulması matlûbamdir deyu da'vâ-yı merkûm cevâbında zikr olunan bakırların cümlesi babamızdan müntakîl-i müşterek mâlımızdır ve bâr-gîr-i mezkûrle tay da müteveffâ-yı merkûmun fakat on dokuz guruşu olub ve üç çuvâl dahi merkûmun mâlı olduğunu ikrâr bakıyyelerini inkâr ve bir yorgan ve yasduk ve bir çul ve bir mikdâr temur hırdavat ve köhne hekbe? ikrâr-ı bakıyyesini ve mehrini inkâr beyyine havâle beyyineden izhâr-ı acz-ı berle talebiyle ba'de't-tahlîf ikrârının .... nesne lâzım gelmediği kayd şud

MERKÛMUN İKRÂRLARI ÜZERİNE OLAN EŞYALAR

030	Yorgan, Yastuk
005	Tencereden Müteveffânın hissesi
020	Palâs
020	Sahan 5
019,5	Bâr-gîrlerden Matlûb Müteveffâ
030	Çuvâl 3
010	Temur Hırdavat
134,5	Toplam

DŞS 8/5

Cemaleddin nâm karye sâkinlerinden Fâtma bint-i Mehmed (mim) zevci Halef mahzarında üzerine zevcem merkûmun bacısı ‘amim ‘Alî cebren çekib nikâh ittiğinde beni dahi merkûm ‘amim ‘Alî mezbûrenin bedeline cebren merkûm Halef nikâh itmekle olduğunda beni kerhen ve cebren nikâh itmiş olduğunda nikâhim sahîh olmamağla feshi matlûbumdur deyu merkûm Halef cevâbında benim bacım mezbûrenin ‘ammisi cebren alub bedeline mezbûreyi bana virdi didikte tasaddî fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 8/6

Sürgücülü Ahmed mahzarında üzerine işbu müşâhede olunan siyâh katır netâcen mülküm olub târih-i kitâbdan yedi mâh mukaddem katır-ı mezkûru ta‘bîr-i hakk merkûm yedimden zabt itmekle taleb ve el-buyrulması matlûbumdur deyu da‘vâ merkûm cevâbında mûmâ-ileyh Ahmed ‘Alî Ağaya ta‘bîr-i hakk beni teşekkî idub emvâl ve eşyâmı nehb ve gâret ittirmekle ben dahi bedeline katır-ı mezkûru cebren yedinden aldım deyu de‘fa tasaddîsi ve mûcib-i şer‘îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 9/1

Gerk karyesi sâkinlerinden İzveli Resûl tarafından İbrâhîm ve Resûl ve Sinân şehâdetleriyle vekîl-i sâbitü’l-vekâlesi oğlu Mehmed Dikini kahyası ‘Alî Kahya mahzarında üzerine târih-i kitâbdan dört sene mukaddem merkûm ‘Alî Kahyanın sağîr oğlu Resûl müvekkilim babam merkûm sağ gözünü sapan taşıyla darb ve darbinden ‘alîl olduğundan ve diyeti bi’l-vekâle matlûbumdur deyu da‘vâ merkûm inkâr

DŞS 9/2

Musullu Kâsım ‘Alî mahzarında üzerine ben cenan-başı olduğumdan merkûm ‘Alî dahi cenanlık-ı mezkûrda kâr ve zarara şerîk idub sekiz mâh merkûmun nafakasını virdiğimden el-hâletü hâzihi cenanlık-ı mezkûrdan hâsıl olan hissesinden virdiğim nafaka bahâsını tenzîl itmek matlûbumdur deyu da‘vâ merkûm cevâbında cenanlık-ı mezkûrde şerîk olduklarını ikrâr idub lakin merkûm cenan-başı olduğundan bâzâr itmeyub nafakamı fuzûlî virmişdir deyu def‘a tasaddîsi ve mûcib-i şer‘îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 9/3

Ohnu (mim) Kopu muvâcehesinde üzerine bundan akdem mersûmde bir mikdâr alacağım var iken bu taraftan gidub meblağ-ı mezbûru İstepan nâm zimmîye virub bana irsâl idub yüz otuz sekiz gurusluk dahi eşyâ matlûb eylediğinden eşyâ-yı mezkûru dahi mersûma teslîmen gönderdiğimden birkaç gün sonra mersûmla kırk gurus bana gönderub bakıyyesi zimmetinde kaldığından el-hâletü hâzihi mesfûrdan taleb-su‘âl cevâbında eşyâ-yı mezbûru ahz eylediğini ikrâr idub lakin meblağ-ı mezbûru tamâmen mersûm İstepana teslîmen gönderdiğimden el-hâletü hâzihi benimle da‘vâya salâhiyeti yoktu deyu def‘a tasaddîsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 9/4

Atufetlu Hâcî Bekir Beg Efendi mezkûr (mim) Dağkapulu-zâde ‘Alî Efendi mahzarında üzerine bundan akdem vefât iden mûmâ-ileyh ‘Alî Efendinin zevcesi Darem? Nazargah Hâtûna târih-i kitâbdan on sekiz sene mukaddem bin ‘aded eski Sultân Selîm ikiliği emâneten virub ve vâlidemden müntakil iki ‘aded gerdanlık bir ‘adedi otuz ‘aded İslâmbul bütünü ve bir ‘adedi yirmi ‘aded Mısır bütünü müteveffâyeyi mezbûrenin ‘indinde emânet olub el-hâletü hâzihi mezbûr bu günlerde fevt olmağla muhallefâtı zevci mûmâ-ileyh ‘Alî Efendinin yedinde olmağla muhallefât-ı mezkûre tahsîl ve bana teslîmi matlûbumdur deyu da‘vâ mûmâ-ileyh ‘Alî Efendi inkâr idecek müdde‘î-yi mûmâ-ileyden ber-vakf-ı müdde‘î beyyine taleb olundukda ‘Îsâ bin Süleymân Gülnaz Hâtûn kızım Haber Hâtûn ve Fatoş Hâtûn meclis-i şer‘e li-ecli‘ş-şehâde hâzırûn olub eserü’l-eşhâd fi’l-hakîka mîr mûmâ-ileyhin emâneten mezbûre-yi

müteveffâyenin zimmetinde bin ‘aded eski ikiliği ve otuz ‘aded İslâmbul ve yigirmi ‘aded Mısır bütünü müteveffâye-yi mezbûrenin ‘inde emânet olduğuna edâ-yı şehâdet-i şer‘iyye eylediklerine şehâdetleri ba‘de’t-tezkîye hayyiz-i kabulde olmağın

DŞS 9/5

‘Â’işe tarafından vekîl-i karındaşı

Somako karyesi sâkinlerinden Hüseyin Ağvıranlı İbrâhîm mahzarında üzerine mezûre ‘Â’işe oğlum ‘Alînin zevcesi olub geçen sene-yi mübârekede Ramâzan-ı Şerîfde mezbûre oğlum merkûma agû yitirdiğinden kırk gün mikdârı sâhib-i firâş olub ba‘de mersûmân fevt olduğundan diyetinin taleb ve el-buyrulması matlûbumdur deyu da‘vâ vekîl-i merkûm inkâr fetâvâ-yı şerîfe havâle Bakusli? ‘Ömer ibn-i Süleymân Çölvan? Resûl şehâdetleriyle sâbit olub ber-mûcib-i fetâvâ-yı şerîfe zevcesi mezbûre ‘Â’işe takrîr-i şedîd lâzım geldiği kayd şud?

DŞS 9/6

Mardinli Katırcı Es‘ad Silvanlı Hüseyin mahzarında üzerine târih-i kitâbdan üç buçuk sene mukaddem Kabil karyesinde işbu müşâhede olunan şirâen mâlik olduğum sadi katırım sirkat olundu el-hâletü hâzihi merkûmun yedinde bulduğumdan taleb ve el-buyrulması matlûbumdur deyu da‘vâ merkûm cevâbında dört sene mukaddem Şencanlulardan üç yüz seksen gurusu iştirâ eyleyub merkûmun mâlî olub sirkat olduğunun inkâr fetâvâ-yı şerîfe havâle Ahmed bin Seyidhan Şemdin bin Hasan şehâdetleriyle katır-ı mezkûrun merkûm Es‘adın mâlî olduğuna gibbe’l-hüküm teslim olduğu kayd şud.

DŞS 9/7

Müteveffâ Hâcî Da‘allah Ağanın karyesi Dahile Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü’l vekâlesi Hâcî Ahmed Efendi bundan akdem fevt olan karındaşı Hüseyin Ağanın zevcesi tarafından vekîl-i sâbitü’l-vekâlesi İbrâhîm Ağa mahzarında üzerine müvekkilemin babası merkûm Da‘allah Ağanın muhallelâtından mezbûr Hüseyin müvekkilem mezbûrenin hissesi olarak dört yüz elli gurusu müteveffâ-yı merkûm Hüseyin Ağanın zimmetinde kalub bundan akdem Hâcî Hüseyin Efendinin İran hükümetinde dahi müvekkilem mezbûre merkûm Hüseyin Ağaya şekvâ idub meblağ-ı mezbûr zimmetinde

olduğunu şâhideyn ba‘de‘l-isbât tahsîli için bir müddet dahi habs olundu ise de te‘diye itmediğinden el‘ân zimmetinde olub fevt olmağla terekesinden ifrâz ve müvekkilem Dahile Hâtûna teslîm olunmak matlûbumdur deyu taleb-su‘âl vekîl-i merkûm İbrâhîm Ağa inkâr idecek ‘Îsâ ve Hâcî İsmâ‘îl şehâdetleriyle sâbit şud.

DŞS 9/8

Bundan akdem fevt olan Topal Hüseyin Ağanın zevcesi tarafından vekîl-i sâbitü‘l-vekâlesi İbrâhîm Ağa mezkûr (mim) yine bundan akdem fevt olan Alay Bekçi Selîm Ağanın zevcesi tarafından vekîl-i sâbitü‘l-vekâlesi Hâcî Ahmed Efendi mahzarında üzerine müvekkilem mezbûrenin zevcesi müteveffâ Hüseyin Ağanın merkûm Alay Bekçi Selîm Ağanın zimmetinde sa‘.... bahâsından beş yüz kırk beş gurusu alacak hakkı olub el-hâletü hâzihi bi‘l-irs-i şer‘î bana intikâl itmeğin? .... mezbûr müteveffâ-yı merkûm Selîm Ağanın muhalledfâtına vaz‘ü‘l-yed olan zevcesi mezbûreden el-buyrulması matlûbumdur deyu da‘vâ gibbe‘s-su‘âl vekîl-i merkûm cevâbında on beş seneden beru Selîm Ağa fevt olub bu ana kadar Hüseyin Ağa da‘vâ itmemiş olduğundan el-hâletü hâzihi Hüseyin Ağa dahi fevt olub vereseşi şer‘an da‘vâya kâ... olurlar mı deyu def‘a tasaddîsi ve meblağ-ı mezbûr Hüseyin Ağanın zimmetinde olduğu dahi ma‘lûmum değildir deyu inkâr? fetâvâ-yı şerîfe havâle ber-mûcib-i fetâvâ-yı şerîfe müteveffâ-yı merkûm Hüseyin Ağa Selîm Ağanın hayâtında da‘vâ itmeyub ba‘de‘l-vefât on beş sene dahi bilâ-‘övr terk idub el-hâletü hâzihi merkûm Hüseyin Ağa dahi fevt olmağla vereselerinin da‘vâya salâhiyeti yokdur deyu cevâb-ı şer‘î zuhûr itmiş olduğu kayd şud.

DŞS 10/1

‘Â‘işe Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü‘l-vekâlesi zevci Hasan (mim) Çukadar ‘Osmân mahzarında üzerine ber-mûcib-i temessük eşyâ-yı bahâsından iki yüz doksan dört gurusu müvekkilemin alacağı olub tahsîli matlûbumdur deyu da‘vâ merkûm cevâbında meblağ-ı mezbûr zimmetinde olduğu inkâr ve lakin târih-i kitâbdan on sene mukaddem on dört ‘aded İslâmbul bütünü sekizer buçuk gurusu ahz idub benim zimmetimde yüz on dört gurusu alacağı olub ziyâde matlûbasini inkâr idecek vekîl-i merkûm cevâbında geçen sene-yi mübâreke

DŞS 10/2

HaŦice Hâtûn tarafından vekîl-i müseccelli Hâcî Ahmed Efendi (mim) anası Sâĝa Hâtûn tarafından vekîl-i müseccelli Hâcî Mustafâ Efendi mahzarında üzerine babam müteveffâ Dolabçî ‘Alî fevt olub verâseti zevcesi mersûme Saĝîre ile kebîr oĝlu Mustafâ ve müvekkilem kızı olduĝundan müvekkileme münhasır olub babamdan müntakil ber-mûcib-i defter yedi bin guruşluk eşyâ vâlidemde olmaĝla tahsîl ve beyne’l-verese taksîmi ve benim indimde dahi ber-mûcib-i defter üç bin guruşdan mütecâviz babam mâlî olub altun ve tevk? ve sâ’irler karındaşım merkûm Mustafâ yedimden ahz itmekle tahsili matlûb beyne’l-verese taksîm oluna deyu da’vâ vekîl-i merkûm Hâcî Mustafâ Efendi cevâbında mukaddem babası civânında bir bâb hânesini iki yüz elli guruşa fûrûht ve kabz-ı semen idub ve bâlâda mastûr olan eşyâların dahi külliyyen aslı yokdur hâne-yi fûrûhtunda menzil pâyesini ahz ve sâ’ir da’vâdan ibrâ-yı ‘ilm ile ibrâ olmuşlardır deyu da’vâ tasaddîsi beyyine havâle Sipâhî Ahmed ve küçük süleymân ve Hâcî .... meclis-i şer’e li-ecli’s-şehâde hâzırûn olub eserü’l-eşhâd her birleri târih-i kitâbdan altı sene mukaddem hânesini ‘iyâline iki yüz elli guruşa fûrûht ve kabz-ı semen idub gerek eşyâdan ve gerek menzilden cümlesinden zevcesinin zimmetini ibrâ-yı ‘ilm ile ibrâ ve iskât hakk idub hânedan çıkub aher hâne gitti ve birâder? ve zevcesine fûrûht eylediĝi hâneye gelmedi deyu edâ-yı şehâdet-i şer’iyye eylediklerine şehâdetleri ve mûcib-i şer’îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle

CÜMLE-Yİ MÂL

7000
3000
10.000
01250 çıkar
8750 semen-i hisse-yi zevce

DŞS 10/3

Biru? (mim) Şeyhanlu Mehmed mahzarında üzerine târih-i kitâbdan birçok mâh mukaddem Savukpınar? kurbunda şeftalulukde gice bekçilik ider iken merkûm Mehmed ve dört nefer ve refîkleri beni ve Mehmed ve ‘Abdulkâdir ve Saço nâmdan kimesneler

gelub sağ kolu kılıç ile darb ve darblerinden mecrûh olduğumdan mûcib-i şer'îsi matlûbumdur didikte gıbbe's-su'âl merkûm şeftaluluk-ı mezkûrde rüfekâlarıyla bulunduğunu ikrâr idub lakin darbinden külliye haberim yokdur deyu inkâr beyyineye havâle

DŞS 10/4

Halitan 'aşîretinden Şeyhmûs tarafından vekîl-i sabitü'l-vekâlesi Es'ad Beg (mim) bundan akdem fevt olan Seydoşun anası Hemşi mahzarında üzerine müvekkilim müteveffânın 'amm-zâdesi olmağla muhallefâtından anası hissesini ikrâr bakıyyesi müvekkileme teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ mezbûre müdde'î 'amm-zâde olduğunu inkâr idecek müdde'îden ber-vakf-ı müdde'î beyyine taleb.

'Abdo

Halîl

Minur

'Osmân

Ahmed

Şeyho 'amm-zâde

'Alî

Fevt Şeyhmûs

DŞS 10/5

Musullu Hâcî Ahmed (mim) 'Â'îşe Hanım tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Yûsuf Efendi mahzarında üzerine işbu müşâhede olunan Yezîdü'l-asl Halîme nâm câriye benim 'ammim 'Ömerin kızı olub hür veled-i hür olmağla bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ vekîl-i müdde'î ile cevâbında târih-i kitâbdan beş sene mukaddem Mardinli nâm kimesneden dokuz yüz elli guruş ve iki top geziye iştirâ eylemişim hür olduğu ma'lûmum değildir didikte müdde'î-yi merkûmdan ber-vakf-ı müdde'î beyyine taleb olundukta şühûd-ı ahrâr ve ricâl-ı müslümînden Hâcî Ahmed ve Mollâ Hamis nâm kimesneler meclis-i şer'e li-ecli'ş-şehâde hâzırûn olub eserü'l-eşhâd fî'l-hakîka mezbûre Halîme hürre olub Musul ahâlîsinden babası 'Ömer olmağla hürriyetine edâ-yı şehâdet-i şer'iyye eylediklerinde şehâdetleri ba'de't-tezkiye hayyiz-i kabulde olmağın mûcibince fetâvâ-yı şerîfe havâle olundu.

DŞS 10/6

Gerger ‘aşîretinden Mehmed Hişan oğlu Hasan Abacı Mollâ Şahab mahzarında üzerine Musullu Hamis Ağanın emâneten ‘indinde üç sütunlu bir ‘aded siyâh çâdırım olub el-hâletü hâzihi çâdır-ı mezkûrun bana lüzûmu olmağla merkûm Hamis Ağa dahi bu tarafda bulunmadığından çâdır-ı mezkûru merkûm Mollâ Şahabın ‘indiye bana teslîmi için emâneten vaz‘ eylediğinden merkûmdan taleb ve el-buyrulması matlûbumdur deyu da‘vâ merkûm inkâr beyyineye havâle olundukta ‘aşîret-i mezkûrdan Hasan ve İbrâhîm nâmân kimesneler târih-i kitâbdan iki mâh mukaddem çâdır-ı mezkûru müdde‘î-yi merkûmun mumâ-ileyh Hamis Ağanın emâneten ‘indine bırakub merkûm dahi Mollâ Şahabın ‘indine bıraktığına ber-vakf-ı müdde‘î edâ-yı şehâdet eylediklerinden mücibince çâdır-ı mezkûrun müdde‘î-yi merkûma teslîmine tenbîh şer‘î olunduğundan muvakkat-ı şer‘îyle teslîm olduğu kayd şud fî 19 Cemâziye’l-evvel sene 246.

Hikme ? Bâzâr-başı Mollâ ‘Ömer, Basmacı Hâcî ‘Alînin oğlu Mollâ ‘Alî, Hâcî Ahmed Efendi.

DŞS 10/7

Alican mahallesinden Zînet karındaşı ‘Abdî mahzarında üzerine târih-i kitâbdan yigirmi üç sene mukaddem merkûm gelub benden on beş ‘aded Mısır nısfıyesi karz alub ilâ haze’l-an zimmetinde kalmağla altun-ı mezkûrle babamızdan müntakil bir bâb-ı menzil ve bir kılıç ? ve rub‘-i değirmenden hisse-yi irsiye-yi şer‘iyyemin merkûmdan taleb-su’âl cevâbında menzil-i mezkûr babam muhallelâtından mülk-i menzirim olub yigirmi üç seneden beru ber-vech-i mülkiyet mutasarrıf olduğumdan degirmen-i mezkûru dahi on beş sene mukaddem otuz guruşa fûrûht eyledim meblağ-ı mezbûr zimmetimdedir deyu kılıc-ı mezkûru ve altunları külliyyen inkâr fetâvâ-yı şerîfe havâle

DŞS 10/8

Tarin karyesi ahâlîsinden Mehmedin yedinde bir re’s yağız kancık katır olub Mudanlı ? Mehmed Efendinin karındaşı oğlu Eyyûb katır-ı mezkûr Hâce Efendinin eniştesi? Hasanın mâlî olub târih-i kitâbdan dört sene mukaddem Karacadağda

Kebirko? nâm mahalde yedinden zâyi' olmağla katır-1 mezkûru bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ fetâvâ-yı şerîfe havâle olundukta merkûmun da'vâya salâhiyeti olmayub lakin katır-1 mezkûr merkûm Mehmedin yedine dahi teslîm olunmaz asl müdde'înin vürûdu ve-yâhûd vekîli lâzım olmağla tarîkine dahi on gün mehl virilub ve bu kavı üzere ki herhangi taraıdan on gün kadar gelmezler ise katır-1 mezkûr diğeri tarafa teslîm oluna deyu on gün mehl olunub on gün tamâmında müdde'î ? gelub müdde'î olan Mehmed gelmeyub on üç ve on dört gün olub yine? Mehmed gelmeyub katır-1 mezkûr dahi mahallede kalub yine fetâvâ-yı şerîfe havâle olundukta katır-1 mezkûr ma'rifet-i şer'îyle müdde'î yedine teslîm olunub ve Hâcenin karındaşı oğlu Eyyûb kefil alınub bi'l-kefâle merkûm Eyyûb bedîlesine? teslîm olunub her ne vakt merkûm Mehmed gelur ise mezkûre Eyyûbdan mutâlebe oluna.

DŞS 11/1

Ve kızları Na'ile Zerkar ve Haven ve Aven ve sağırlar 'Â'îşe ve Fâtma ve Zerkifiye'ye? münhasıra Hâcı Ahmed ve Hüseyin taraılarından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hattat Ahmed Efendi (mim) Hâcı 'Îsâ karyesi mütemekkinlerinden Koli ahâlîsinden zimmî İşu' mahzarında üzerine bundan akdem fevt olan Telfar? karyesi kahyası Hesun Na'tik verâseti zevcesi Hızra ile kebîr ve sağır biri nefer kızı ile sağırân oğulları 'Îsâ ve Mûsâya münhasır olub sağırların vasî-yi mensubu olduğumuzdan ve kebîrler tarafından vekâletimiz hasebiyle müteveffâ-yı merkûm civânında mersûme kırk iki kîle hinta bin yedi yüz elli guruşa virub meblağ-1 mezbûrun beş yüz elli guruşu müteveffâya civânında teslîm bakıyye bin iki yüz guruşu tahsîli matlûbumdur deyu da'vâ mersûm hinta-yı mezkûru iştirâ eylediğini ikrâr lakin hasene hasene merkûma meblağ-1 mezbûr teslîm olunub zimmetinde altmış altı guruşu bakıyye kalub târih-i kitâbdan bir sene mukaddem müteveffâ gelub Hâcı 'Îsâ karyesinde şühûd mahzarından hesabımız rü'yet bakıyye zimmetinde kalan altmış altı guruşu te'diye ve zimmetimi huSüsen-1 mezkûre dâ'ir ibrâ-yı 'ilm ve iskât-1 hakk eylemişdir deyu def'a tasaddîsi beyyine havâle olundukta şühûd-1 ahrâr ricâl-1 müslümînden Hâcı Topuzade 'Abdullhamîd ve Mollâ 'Ömer ve Mustafâ târih-i kitâbdan bir sene mukaddem müteveffâ-yı merkûm ile hesablarını rü'yet ve mersûmun zimmetinde meblağ-1 mezbûrdan altmış altı guruşu kalub tamâmen ahz ve huSüsen-1 mezkûre dâ'ir mersûmun zimmetini ibrâ-yı 'ilm ile ibrâ ve iskât-1 hakk eylediğine edâ-yı şehâdet-i şer'îyye eylediklerinde şehâdetleri ba'de't-tezkîye hayyiz-i

kabulde olmağın ba'de vekîl-i mûmâ-ileyh Ahmed Efendi cevâbında Develigün? Hasan Efendi konâğında kırk iki kîle hınta pâyesi zimmetimde vardır deyu tâkrir eylemiş didikte mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle şâhidler Seyyid Mehmed bin Mahmûd Yûsuf bin 'Alî ve Gerk? karyesi kahyası.

DŞS 11/2

Emîne Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hâcî Mustafâ Efendi (mim) Kasab Halîl ve esnâfları mahzarında üzerlerine zevcim müteveffâ-yı merkûmun ber-mûcib-i temessük zimmetinde olan 500 guruş matlûbunu bi'l-verese müvekkilem zevcesi olmağla teslîmi bi'l-vekâle matlûbumdur deyu da'vâ esnâf-ı merkûm ma'lûmu'l-mikdâr meblağ zimmetlerinde olduğunu ikrâr lakin müteveffânın fevtini inkâr idecek vekîl-i merkûmdan ber-vakf-ı müdde'î beyyine taleb olundukda Hasananlu 'aşîretinden Yûsuf ve Mamed yine Hasananlu Mehmed 'Alî târih-i kitâbdan üç mâh mukaddem fevt olduğuna edâ-yı şehâdet-i şer'iyye eylediklerinde ve cenâzesine hâzır olduklarını dahi haber virdiklerinde şehâdetleri ba'de't-tezkîye hayyiz-i kabulde olmağın müteveffânın vereseleri beyân olunur Diyarbekirde zevcesi Emîne Mesude Zeyneb Muşda kebîr oğlu 'Ömer sağîr oğlu Ahmed bint-i kebîre Şenmetur ve bint-i sağîre Bezâre? münhasıra olduğu kayd şud.

KASABLARIN İKRÂRI

193	Kasab Halîl kıymasında olan ikrârı
068	Hâcî Hasan kıymasında
265	Hindi-zâde kıymasında Alemdâr-zâde 'Abdurrahman Topal Ahmed Kör İbrâhîm Barut oğlu Mustafâ ve Hâfız
300	Delfiyak? kıymasında Kasab Mehmed Mollâ Nebî Tütüncü oğlu Maksi Ared? Hâcî Ahmed
826	

HİNDİ-ZÂDE ?

100	Topal Ahmedden teslîm
120	.... Zevceye
220	
065	Alemdâr-zâdeden
050	'Abdurrahmandan
335	

DELFIYAK? KIYMASINDAN

....	Mollâ Nebîden teslîm
124	Kasab Topal Ahmed Sâlih zimmetinde sâbit eylediği Halîl Ağa ve Hâcî Mehmed Şehâdetleriyle sâbit

HAVÂLE OLUNAN

37,5	Emrodan
18	.... Oğlundan

PENUZADE KIYMASI

61	'Abdurrahman Ağada zevceye havâle olunmuştur
31	Barut oğlu Hâfız
35,5	Karındaşda .... kadar Paşa kefil lakin teslîm olunmuştur Hâcî Mustafâ Efendiden teslîm
125,5	
000	İbrâhîm teslîm
075	Alemdârdan
187,5	
037,5	Mollâ Nebîden teslîm Hâcî Ahmed Efendiye teslîm
225	
080	Rehik
145	

61	‘Abdurrahman Ağadan zevceye teslim olunmuştur
84	
42	Hâcî Mustafâ Efendi’de
42	Hâcî Ahmed Efendi Bedîle Hâtûn ....
09	....
51	

DŞS 11/3

Dervîş Melhem? Efendinin kebîre kızı Râbi‘a Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü’l-vekâlesi Mollâ Hasan müdde‘îye-yi mezbûrenin karındaşı Ahmed Ağa mahzarında üzerine müvekkilem mezbûrenin babası müteveffâ-yı merkûmden müntakil ber-mûcib-i defter-i kassâm hisse-yi irsiye-yi şer‘iyyesi mûmâ-ileyh Ahmed Ağanın zimmetinde olmağla bi’l-vekâle taleb-su‘âl cevâbında husus-ı mezbûre dâ‘ir adet-i şer‘iyyesini tamâmen edâ idub zimmet-i ‘amme-yi de‘âvîden ibrâ eylediğine şâhidim var deyu def‘a tasaddî eylediğinde vekîl-i mûmâ-ileyh yine cevâbında ibrâ itmiş ise de hisse-yi mezkûresi menzilden hissesi merkûmun ‘indinde kalub mezbûre bırakub....eylediğinden hâlâ zimmetinde olmağla tahsîli matlûbumdur deyu iddi‘âsı ve mûcib-i şer‘îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle

DŞS 11/4

Züleyhâ Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü’l-vekâlesi Hâcî Ahmed Efendi (mim) meclis-i şer‘îde bundan akdem fevt olan Hâcî Hızır oğlu Hüseyin Ağanın bacısı Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü’l-vekâlesi Mollâ Sâlih mahzarında üzerine kırk târihinde oğlum Mısır Kâhirede fevt olub verâseti babası müteveffâ ile .... anası olduğundan mezbûreye münhasır olub oğlum müteveffâdan müntakil hisse-yi irsîye-yi şer‘iyyemi zevcim Hüseyin Ağa Mısır Kâhireye ‘azîmet ve ahz ve kabz itmekle müvekkilemin hissesi olarak 1958 guruş ‘indinde kalub bana borcum ve deynimdir didiğinden el-hâletü hâzihi muhallefâtından tahsîl ve bana teslîmi bi’l-vekâle matlûbumdur deyu da‘vâ müvekkilemin babasından müntakil dört yüz guruş hisse-yi irsîye-yi şer‘iyyesi dahi zevc-i müteveffânın zimmetinde kalub tahsîli matlûbumdur deyu da‘vâ vekîl Mollâ Sâlih inkâr idecek vekîl-i merkûmdan ber-vakf-ı? müdde‘î beyyine taleb olundukta Kâtib Hâfız İbrâhîm Efendi ve Mollâ Mustafâ meclis-i şer‘de müteveffâ Hüseyin Ağa

cevâbında zimmetimdedir deyu takrîr yine edâ-yı şehâdet-i şer'iyeye eylediklerinde ba'de yine Hâcî Ahmed Efendi Mollâ Sâlih mahzarında müteveffânın kebîre kızı İmiş Hâtûn tarafından vekâletini ba'de'l-ısbât vekîl Mollâ Sâlih mahzarında üzerine mezbûr .... kebîre İmiş Hâtûnun cihet-i farz-ı şer'îden üç yüz guruş alacağı olub muhallefâtından tahsîli matlûbumdur deyu da'vâ vekîl Mollâ Sâlih inkâr-ı beyyine havâle olundukta yine Mollâ Mustafâ Sirâc Mollâ Mustafâ târih-i kitâbdan beş sene mukaddem cihet-i farz-ı şer'îden üç yüz guruş kızım İmiş Hâtûna deynimdir deyu takrîrine edâ-yı şehâdet-i şer'iyeye eylediklerinden ba'de yine vekîl Hâcî Ahmed Efendi Mollâ Sâlih mahzarında üzerine müteveffâ-yı merkûm civânında sâkin olduğu bir bâb menzilin odasını müvekkilem kızı İmiş Hâtûna iki yüz elli guruşa fûrûht ve kabz-ı semen itmekle vereselerinin yedinden ahz ve teslîm ve teslîmi bi'l-vekâle matlûbumdur deyu da'vâ merkûm inkâr-ı beyyine havâle olundukta Mollâ Mustafâ takrîr-i meşrûhi üzere edâ-yı şehâdet-i şer'iyeye idub ba'de İbrâhîm Ağa dahi iki yüz elli guruşa kerîmesi İmiş Hâtûn fûrûhtuna ve kabz-ı semen eylediğini ikrârına edâ-yı şehâdet-i şer'iyeye.

DŞS 11/5

İmiş Hâtûn (mim) Barut oğlu Hâcî Mehmed mahzarında üzerine bundan akdem Bağdâdda fevt olan zevcim Barut-zâde Tatar Ramâzan Ağanın verâseti zevcesi olduğumdan bana ve Bağdâdda zevcesi 'Â'îşe ve Âstânedede zevcesi Esmâ Hâtûn ile ve Bağdâdda sağîre kızı Rem? gelinim ile ve karındaşı merkûm Hâcî Mehmede münhasıra olub merkûm Hâcî Mehmed Bağdâdda olan kâffe-yi muhallefâtını ma'rifet-i şer'iyesiyle ketb ve tahrîr ve yedi yüz guruş hisseme isâbet ve merkûm dahi benim tarafımdan vekâleti iddi'â ve bi'l-vekâle hissemi talep ve yedi yüz altmış guruş? mehri ve bakıyyesi ahz itmekle tahsîli matlûbamdır didikte gibbe's-su'âl merkûm cevâbında yüz elli iki guruş hissesi ve mehri olarak ahz eylemişim bakıyyesini inkâr-ı beyyine havâle 'Abdulkâdir Ağa tarafından nakl-ı şehâdet ile Hâcî Mustafâ Efendi ve Kârzanlı?-zâde Mollâ Mustafâ nakl-ı şehâdet ile şehâdet ve 'Abdulfettâh Ağa tarafından nakl-ı şehâdet iden Hâcî Paşa ve Hâcî Mustafâ Efendi şehâdetleriyle sâbit

DŞS 12/1

Âyîneci-zâde Hâcî Sa'dullah (mim) Şemmas Yâ'kûb muvâcehesinde üzerine bundan akdem Erzurum kasabasında yigirmi bir top beyâzlı yigirmi altı buçuk guruşdan

beş yüz elli altı buçuk guruş mersûm bey' idub ol-dahi ba'de'l-kabul pâresini Diyarbekire duhûlumuzda virmek üzere mukâvele olunduğundan el-hâletü hâzihi Diyarbekire vürûd eyledikten meblağ-ı mezbûrun tahsîli matlûbumdur deyu da'vâ mersûm cevâbında kazâ-yı mezbûrede ben dikiş ider iken müdde'î-yi merkûm dahi gelub yigirmi bir top beyâzlısını yigirmi dörder guruşdan dikiş idub bâtmânı dört yüz on guruş üzerine beş yüz beş guruşluk ipek iştirâ idub emâneten benim harîrime mevzû'en bu tarafa getirmiş olduğumdan aynı harîri mevcut olmağla edâ iderim deyu bey'-i mezkru külliye inkâr eylediğinde yine müdde'î-yi merkûm cevâbında Diyarbekire geldikten sonra mersûm meblağ-ı mezbûre tekrâr deynim söyleyub doksan bir gün benden mehl taleb eylediğine şâhidim var deyu iddi'â eyledikte ber-vakf-ı müdde'î beyyine taleb olundukta.

DŞS 12/2

Tekkye ve Câmî'-i Kebîr ve Kavvâs-ı Kebîr mütevellîleri ve Seman-zâdeler taraflarından vekîl-i sâbitü'l-vekâleleri Mehmed Bakır Efendi İskender Paşa Câmî'-yi mütevellîsi Raşid Beg tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hâcî Mustafâ Efendi mahzarında üzerine İskender Paşa Evkâfından Mardin Kapsu hâricinde vaki' değirmenlerin savacağından dört günde bir ikindiden mağribe kadar yedimizde olan iskalde vâki' tarlalarımızın hakk-ı sakî olub kadîmü'l-eyyâmdan tarlahây-ı mezbûrun mâ-yı mezkûrden sakî olunarak lede'l-ihiyâc mâ-yı mezbûrun harkını geri ve kathir?-ı iktizâ eyledikte ab-ı mezkûrun bizlere lüzûmu olmadığı fasl-ı debi'de bizlerin izniyle hâkim-i şer'î ve hâkim-i 'örf taraflarından mürâsele ve buyruldu ahz olunarak bi'l-iştirâk geri ve tashîr oluna gelmiş iken mütevellî merkûm kırk dört ve kırk beş ve kırk altı senelerinde bilâ-mürâsele ve buyruldu bizden izinsiz hark-ı mezkûrun tashîre ihtiyâcı yok iken fakat ızrâr kastiyle hark-ı mezkûru tathîr ve ta'mîr ideceğin deyu bi-vakt sularımızı kat' ve ekinlerimizi kurudub kırk dört senesinde iki bin ve kırk beş senesinde yine iki bin ve kırk altı senesinde bin guruş cem'an beş bin guruş müvekillirim merkûmları ızrâr itmekle zararlarının mütevellî-yi merkûmdan tazmîn itturulması matlûbumdur didikte mûmâ-ileyh Hâcî Mustafâ Efendi cevâbında mâh-ı mezkûr müvekillimin mütevellîsi olduğu evkâfın olub merkûmların gerek suda ve gerek harkta bir müdâhaleleri olmayub ve mutasarrıf oldukları tarlalar dahi şimdiye kadar abazla? sakî olunmuşdur deyu hakları olduğunu inkâr eyledikte merkûmların

hakları olub kadîmden tarlaları sakî olduğu beyyine havâle olundukta ‘Alî Baba ve Yûsuf Halîfe ve mütevellî Mollâ Ahmed ve Hindi-zâde İsmâ‘îl Ağa ve Hüseyin Beşe ve Cenanlar Şeyhi ve Ahmed Beşe ve sâ’irleri bâ-rütbe’i-yi tevâtir kadîmü’l-eyyâmdan beru dört günde bir ikindiden mağrıbe kadar mezbûr tarlalar için değirmenin savacağından sakî olunur deyu edâ-yı şehâdet-i şer‘iyye eylediklerinde şehâdetleri ba‘de’t-tezkîye hayyiz-i kabulde olmağın mûcibince mezbûr tarlalar dört günde bir ikindiden mağrıbe kadar değirmen-i mezkûrun savacağından cereyân iden suda hakkı olduğuna hükm-i şer‘î lâ-hakk olduğu kayd şud fî 25 Muharrem sene 246.

DŞS 12/3

Esmâ Hâtûn tarafından vekîli Hâcî Ahmed Efendi (mim) mezbûrenin vâlidesi Hamîde mahzarında üzerine bundan akdem zevcim Mûtiyâb İbrâhîmin zimmetinde bir ‘aded altun tılsım olub merkûmu meclis-i şer‘e teşekkî eylediğimde tılsım-ı mezkûrun semeni olarak beş yüz guruş tahsîl ve mezbûreye teslîm olunmağla meblağ-ı mezbûrle yüz elli guruş dahi başlık ve sâkine olduğu menzilden müvekkilemin hissesinin taleb-sûâl cevâbında tılsım bana teslîm olunmuş ise de bundan akdem zevc-i merkûm İbrâhîm kendüsünden dört bin guruş da‘vâ idub lâzım gelmediğinden merkûmanin dahi zevc-i merkûmdan entari ve sâ‘ir da‘vâları olub lâzım geldiğinden meblağ-ı mezbûru temâmen eşyâ-yı mezkûrle meblağ-ı mezbûrun rahiklerine? virmişim ve başlık akçesini dahi kendusunun emriyle sahan ve sekure ve sanduk ve sâ‘ir eşyâ cihâz olarak kendüsüne ahz ve teslîm eyledim deyu hânede olan hisse-yi mezkûru dahi inkâr fetâvâ-yı şerîfe havâle ba‘de miyânlarında müslimûn tavassıtıyla iki yüz elli guruş altı mâha kadar ve yüz guruş dahi ber-vech-i peşin cem‘an üç yüz guruş sulh ve ‘âmme-yi de‘âvîden ibrah-yı ‘ilm ile Ahmedhâ-yı âherşâ.

DŞS 12/4

İsmâ‘îl (mim) ‘Adullatîf mahzarında üzerine târih-i kitâbdan bir sene mukaddem merkûmle kâr ve zarar beraber olmak üzere bostân alub zarar eylediğimizden merkûmun hissesine isâbet iden yüz yigirmi yedi guruşun taleb-su‘âl cevâbında zararları olub meblağ-ı mezbûr hissesine isâbet eylediğini ikrâr idub lakin akçe kendüsünden çalışmak bizden olduğundan zarar-ı mezkûru şer‘an virmem deyu def‘a tasaddîsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 12/5

Kazzâz Hâcî Hâfız Efendi (mim) Heşri (Hüşri) oğlu Mollâ İbrâhîm mahzarında üzerine dokuz yüz on beş guruş sabun bahâsından alacak hakkım olub tahsîli matlûbumdur deyu da'vâ merkûm meblağ-ı mezbûr zimmetinde olduğu ikrâr lakin târih-i kitâbdan yigirmi gün mukaddem dört yüz dört guruşluk sabun matlûb-ı mukâbilî virmişim bakıyye? on bir guruş zimmetimde kalmış didikte su'âl olundukta Hâcî Hâfız Efendi cevâbında dört yüz dört guruşluk sabun merkûmdan matlûbum mukâbilî ahz eyledim ve sabunu dükkânında bıraktım mes'ûl şartıyla ahz eyledim ki bakıyye olan pâyeyi edâ ider ise sabunu götürürüm? edâ itmez ise ahz eylediğim sabun merkûmda kalub pâremi tekmîle ahz ideyim sekiz gün tamâm olub meblağ-ı mezbûrdan yüz guruş teslîm eylemiş şartımız edâ olunmadığından pâremin tekmîli matlûbumdur deyu da'vâ merkûm-u şartıyla bey'-i inkâr beyyine havâle Mollâ Ahmed ve Mollâ Hüseyin Hâcî Hâfız Efendi takrîr-i meşrûhi üzere edâ-yı şehâdet-i şer'iyeye eylediklerinde şehâdetleri ba'de't-tezkîye hayyiz-i kabulde olmağın

DŞS 12/6

Seyidhan tarafından vekîl-i 'Abdî (mim) Mehmed mahzarında üzerine işbu müşâhede olunan mezbûr kısrak şer'an mülküm iken târih-i kitâbdan on mâh mukaddem İzoli kurâlarında gece ile zâyi' olub el-hâletü hâzihi merkûmun yedinde buldum bi'l-istihkâk taleb-su'âl merkûm cevâbında târih-i kitâbdan altı mâh mukaddem 'aynını mûmâ-ileyh ? yüz doksan guruşa iştirâ eylemişim müdde'înin mâlı olub yedinde zâyi' olduğu ma'lûmumum dEgildir didikte müdde'î-yi merkûmdan ber-vakf-ı müdde'î beyyine taleb olundukda yedi nefer kimesne müdde'î-yi merkûmun şirâen mâlı olub on mâh mukaddem yedinde zâyi' oldu deyu edâ-yı şehâdet-i şer'iyeye eylediklerinde şehâdetleri ve mûcib-i şer'îsi .... 'Alî, Kâsım, Seydo, Eyyûb, Mustafâ, Hüseyin, Hasan, Mehmed.

DŞS 13/1

Kasab Hâcî Hasan (mim) Lebenci 'Îsâ mahzarında üzerine geçen sene-yi mübârekede vakt-ı bahârda yüz yigirmi re's koyun ve kuzu merkûma pâreye virub koyunların ve keçilerin sürüleri nisfîyet üzere gelecek senenin kışında dahi mukayyed

ve masârıfı bir seneye kadar her neye bâliğ olur ise merkûmun üzerine ve sene-yi tekmlen saklamayub güzden teslîm ider ise cümle masârıfı merkûmun kisesinden gidub hâsıl olan sürü ve bu aded-i sâ'ir-i cümlesini bana teslîm ide ve masârıfından bir akçesini benden talep eylemeye bu minvâl üzere mukayyed ola merkûm dahi minvâl-ı muharrer üzere kabul ve altı mâh 'inde kalub hâsıl olan sürünün nısfını bana teslîm ve diğêr nısfını merkûm ahz idub sürüden münkati' oldukta güz mevsiminde getirüb koyunları bana teslîm idub geleceği kış saklamadığından ? üzere merkûm zimmetinde kalan nısf-ı sürün hâsılatını talep-suâl merkûm 'Îsâ cevâbında bir senelik ve atıye kış saklamasını yazdan eylediklerini inkâr fakat nısfıyet üzere bana virdi ve altı mâh hıfzında kaldı ve sürünü nısfıyet üzere elden güz ? mâlı teslîm ittim didikte ? minvâl-ı muharrer üzere olduğunu Kazzâz Mehmed Efendi ve oğlu Ahmed Efendi müdde'î Hâcı Hasan Ağanın takrîri üzere edâ-yı şehâdet-i şer'ıyye idub şehâdetleri ba'de't-tezkîye hayyiz-i kabulde olmağın mûcibince merkûm 'Îsâdan lâzım gelub hesâbı getürdükte dört yüz seksen guruşa bâliğ olub tahsîli iktizâ eyledi.

DŞS 13/2

Hüsrev Paşa mahallesinde mürd olan Teraziye Kadının verâseti kebirtân? kızları Keterne ve Süsenan ile anası Mevsiye ve amm-zâdeleri Ferbakis? ve Benyon'a? münhasır olub 'amm-zâdeleri tarafından vekîl-i müsecelli Hâcı Ahmed Efendi meclis-i şer'ide kızları tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâleleri bint-i Susanın zevci Boyacı Körkis mahzarında üzerine mürd-i mersûmdan müntakil külle-yi mezbûrda vâki' bir bâb menzil beyne'l-verese taksim ve müvekkillerimin hissesini bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ mersûm Körkis cevâbında târih-i kitâbdan beş sene mukaddem menzil-i mezkûru müvekkîlelerim mürd-i mersûm kızları Keterne ile Susanna teberru' ve hibe idub vekîlelerimin mülk-i mevhibesidir didikte takrîr üzere beyyine talep olundukta Halife-zâde Mustafâ Ağa ve İmam Hâfız Mehmed Efendi beş sene mukaddem teberru' eylediğine şehâdet idub mûcib-i şer'isi fetâvâ-yı şerîfe havâle

DŞS 13/3

Fazîletlu Hasan Efendi (mim) Câmi'-yi Kebîr mütevellisi Hâfız Ali Efendi ve nâzırları mahzarında üzerlerine da'vâ tasvir-i müdde'âsında kadîmü'l-eyyâmdan beru sâkin olduğum konâğın suyu Câmi'-yi mezkûrun suyu ile mahlûten beraber gelur iken

bundan akdem Câmî'-yi mezkûrun Payas Suyu kat' olduğundan âb-1 Hamravatdan ayarına göre konâğımın suyunun virilmesi matlûbumdur deyu da'vâ cevâblarında konâğ-1 mezkûrun suyu var ise de Payas Suyundan cereyân idermiş âb-1 Hamravatda bir hakkı yoktur deyu.

DŞS 13/4

Zerkili Hüseyin Mardinli Mustafâ mahzarında üzerine bundan akdem merkûmla üç nefer rüfekâlarına bin beş yüz guruşluk koyun fûrûht idub meblağ-1 mezbûrdan bin guruşu merkûm ma'rifetiyle bana teslîm olduğundan bakıyye kalan beş yüz gurûş zimmetlerinde kalmağla merkûmdan taleb ve el-buyrulması matlûbumdur deyu da'vâ cevâbında el-yevm ale's-sabâh müdde'î-yi merkûm benim zimmetimde bir pâresi olmadığını ve da'vâ eylediği meblağ-1 mezbûru rüfekâlarımızdan Mehmed nâm kimesneye havâle eylediğini şühûd mahzarında ikrâr eylemiştir deyu ganem-i mezkûrun iştirâsını külliye inkâr edecek fetâvâ-yı şerîfe havâle olundukta bir mantûk-u fetâvâ-yı şerîfe merkûm Mustafâ takrîr meşrûhuni Hâcî Hâfız Mustafâ Efendi ve Câmî'-yi Kebîr mütevellîsi Şeyh Sa'id Efendi şehâdetleriyle ba'de'l-ısbât şer'an müdde'î-yi merkûmun mûmâ-ileyh Mustafâ ile da'vâya salâhiyeti kalmayub bi-vech-i şer'î muârazadan men' olduğu kayd şud fî 27 Zi'l-hicce sene 245.

DŞS 13/5

Benefşe Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hâfız 'Alî (mim) Şeyh Hâcî 'Alî mahzarında üzerine müvekkîlem mezbûre merkûmun zevce-yi menkûhesi olub taht-1 nikâhında iken mezbûrdan dört yüz guruş hâne iştirâ için ahz ve dört yüz guruş dahi hâne ta'mîr için ahz ve hâne zevcesi müvekkilemin nefsi için iştirâ ve ta'mîr idub sonradan tezkeresini kendu ismine idub hâne-yi mezkûru bi'l-vekâle bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ Balduzi Hâtûn'dan dahi yüz otuz guruş cihet-i karzdan ? ve hâneye tasdik-i ahz idub meblağ-1 mezbûrun tahsîli ve hâne-yi merkûmun taslîmi matlûbumdur deyu da'vâ merkûm inkâr.

DŞS 13/6

Zerkili Timur (mim) Zerkili 'Alî mahzarında üzerine bundan akdem fevt olan karındaşım Yûsufun verâseti kızı Fersah ile beni ve karındaşım 'Alîye münhasıra olub

müteveffâ-yı mezbûrun muhallelâtından bir re's Tori kısrağ karındaşım benden habersiz merkûma nısfını yüz guruşa fûrûht itmekle el-hâletü hâzihi kısrağ-ı mezkûrdan hissemi ahz ve bana teslîmi matlûbumdur didikte merkûm 'Alî cevâbında karındaşı fevt olub verâset-i merkûmdan münhasır olduğunu ikrâr lakin kısrağ-ı mezkûr arşun dâhil iken Zerki Ağası İsmâ'îl Ağa kısrağ-ı mezkûru karındaşı 'Alî yedinden gasb eyledikte karındaşı merkûm bana cevâbında eğer kısrağ Ağadan ahz ider isen nısfını sana viririm ve nısfı bana virdikte ben dahi kısrağ-ı mezkûru varub Ağadan ahz idub ba'de nısfını karındaşı bana yüz guruşa fûrûht idub nısfîyet üzere 'indimde olub lakin kısrağ hânemden benimle beraber olmadığından bâyi'm karındaşı 'Alîden izinsiz virmem didikte mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle

DŞS 13/7

Harbutlu Hoş karyesi sâkinlerinden Mollâ 'Alînin vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi oğlu Hâfız Mehmed bundan akdem fevt olan Pirinççi Hüseyinin zevcesi tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hâcî Tüysüz Efendi mahzarında üzerine bundan akdem müvekkilim babam merkûm Pirinççi Hüseyine üç yüz elli altı guruşluk darı virub meblağı zimmetinde kalmağla müvekkilim tarafından Mollâ Hasan nâm kimesneyi vekîli ve meblağ-ı mezbûrun tahsîle sevk idub merkûm dahi Diyarbekire vurûd ve meblağı talep eyledikte vekîl-i merkûm füzûlî yüz guruş kıymetli dört top kutnî ile sulh olub sulh-ı mezkûre müvekkilim râzı olmayub sulha dahi vekîl eylemediğinden matlûbum olan meblağdan yüz guruşunu tenzîl ve bakıyye iki yüz elli altı guruşu merkûm dahi fevt olmağla muhallelâtından tahsîli matlûbumdur deyu da'vâ vekîl Hâcî Tüysüz cevâbında müteveffâ ile civânında matlûbu olan meblağı dört top kutnî ile sulh olub ve vekîli kabz ve civânında dahi da'vâ eylemediğinden bizimle da'vâya salâhiyeti yoktur deyu def'a tasaddîsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 13/8

Bezkanlu 'aşiretinden Büyük Köylü Mehmed bin Kalo meclis-i şer'de Harput kurâlarından Görgeç karyeli İbrâhîm mahzarında üzerine işbu müşâhede olan firagdiş? şirâen mülküm iken târih-i kitâbdan iki mâh mukaddem karyede gice ile sirkat olunub el-hâletü hâzihi merkûmun yedinde buldum bi'l-istihkâk taleb-su'âl merkûm cevâbında ism-i meçhûlüm olan mezkûrdan esb ile değışub merkûmun mâlı olub bende zâyi'

olduğu ma'lûmum değildir didikte müdde'î-yi merkûmdan yigirmi gün mukaddem ber-vakf-ı müdde'î beyyine talep olundukta müdde'âsını dört şâhid ile sâbit idüb mûcibince teslîm .... teslîm olunub müdde'î-yi merkûma Manav Hüseyin kefil alınmıştır fi 27 Muharrem sene 246.

DŞS 14/1

Hasan Ağa (mim) Bâzâr Başı Mollâ 'Ömerin oğlu Ahmed mahzarında üzerine bundan akdem Gavur İzmirinde kendusune emâneten bir 'aded hayır mâlî şalvâr ve iki kebîr fes ve üç kaleburunlu mintan ve sekiz değirmi? İstanbul çini ve bir endâze bükme ve bir kapalak merkûma teslîmen bu tarafta hâneme irsâl eylediğimden merkûm bu tarafa vurûdunda eşyâ-yı mezkûru yuvana kadar teslîm itmediğinden el-hâletü hâzihi taleb ve el-buyrulması matlûbumdur deyu ba'de'd-da'vâ v'el-istintâk merkûm cevâbında Amasyaya bir konâk kalarak hırsız gice ile hurûci yarub eşyâ-yı mezkûru ve benim dahi yigirmi üç 'aded fesimi beraber götürmüştür deyu defâ tasaddî eyledikte yine müdde'î-yi merkûm cevâbında eşyâ-yı mezkûru Ergani kazâsına kadar getirüb kazâ-yı mezbûrda bir hâneye vazı' idub ba'de Çermik kazâsında şalvâr-ı mezkûr ile mintânı fûrûht eylediğine şâhidim vardır didikte merkûm Ahmed cevâbında kazâ-yı mezbûrda ve sâ'ir mahallerde şalvâr ve mintân ve sâ'ir eşyâ fûrûht eylemişim lakin benim kendu mâlîmdir merkûmun mâlî sirkat olunmuştur deyu def'a tasaddîsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 14/2

Bundan akdem fevt olan Naccâr 'Alînin verâseti zevcesi Vesile ve kebîrân oğulları İsmâ'îl ve İbrâhîm ve kebîre kızı münhasıra olub ba'de ibn-i merkûm İbrâhîm dahi fevt oldukta vereseleri tarafından vekîl-i müseccelleri Ahsenceri? Ahmed Efendi müteveffâ Naccâr 'Alînin zevcesi mezbûre Vesile mahzarında üzerine müvekkilim verese-yi mezbûrların mevrusları müteveffâ-yı merkûm babası müteveffânın Palançılar mahallesinde vâki' bir bab menzilden ve bir kazgan ve bir teşt ve bir kefnе havlu ve bir seğîr nakradan hissesini almayub bu ana kadar zevce-yi mezbûrenin zimmetinde kaldığından el-hâletü hâzihi taleb ve el-buyrulması bi'l-vekâle matlûbumdur didikte mezbûre Vesile eşyâ-yı mezbûru ikrâr idub menzil-i mezkûru dahi müteveffâ iştirâ eyledikte benim altun gerdanlığı ahz idub benim için iştirâ eylediğinden menzil-i

mezkûr benim malımdır deyu def‘a tasaddîsi beyyine havâle olundukta beyyineden izhâr-ı ‘acz-ı berle miyânlarına muslihûn tavasıtıyla ibn-i merkûm İbrâhîmin eşyâ ve menzil-i mezkûrden olan hissesini yüz guruşa sulh ve bedel-i sulh olan meblağ-ı mezbûru tamâmen vekîl-i merkûma teslîm eyledikleri kayd şud.

DŞS 14/3

Nusaybin kazâsı sâkinlerinden Mollâ Halef Ganami ‘aşiretinden Hemure mahzarında üzerine mezbûreyi dört sene mukaddem ‘akd-ı nikâh idub ve dâhil-i meclis olduktan sonra ‘indimden firâr Vardalı karyesi sâkinlerinden ‘Alî Kaplan nâm kimesneyi tezevvüc itmekle bana teslîmi matlûbûmdur deyu da‘vâ mezbûre cevâbında ol-vaktde kaht ve galâ olmak hasebiyle merkûm beni iğfâl idub bir gice hânemde müsâfere-yi sâkin olub ferdâs-ı mehrimin peydâhı için ‘indimden gittiğinden ben dahi merkûm ‘Alîye tezevvüc eyledim müdde‘î-yi merkûmun ‘akd-ı nikâh itmemiştir deyu def‘a tasaddîsi eyledikte müdde‘î-yi merkûm beyyine havâle olundukta beyyineden izhâr-ı ‘acz-ı berle talebiyle zevce-yi mezbûreye ba‘de‘t-tahlîfü‘ş-şer‘î şer‘ân nesne lâzım gelmediği kayd şud fi 27 Zi‘l-kadde sene 245.

DŞS 14/4

Alyanak Hano tarafından vekîl Hâcî Ahmed Efendi bundan akdem Kayseriyede mürd olan Haçonun karındaşı Keribet tarafından vekîli Ahmed Hâce mahzarında üzerine müvekkilimin karındaşı Tomas nâm zimmî bundan akdem kazâ-yı mezbûrda mürd olan mersûm Haçoya altı yüz guruş karz virdikten sonra mersûm Tomas dahi mürd olub verâseti müvekkilim Hanoya münhasır olmağla meblağ-ı mezbûrun mesfûr Keribetden talep ve el-buyrulması bi‘l-vekâle matlûbumdur didikte mesfûr Keribet meblâğ-ı mezbûru karındaşı mürd-i mersûm aldığı külliye inkâr beyyineye havâle.

DŞS 14/ 5

Köselerin Mehmed (mim) Bakî Ağa-zâde Ahmed Ağa mahzarında üzerine bir gün mukaddem merkûma bir re’s câriye dört yüz kırk guruşa iştirâ idub el-hâletü hâzihi gilletine vâkıf olduğumdan reddi matlûbumdur deyu da‘vâ merkûm cevâbında câriye-yi mezbûrenin ‘ayb-ı kadîmini inkâr eylediğinden tarafeynin takîrleri ve mûcib-i şer‘îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 14/6

Amid mahallâtından Hâcî ‘Osman mahallesi sâkinlerinden târih-i kitâbdan kırk sene mukaddem fevt olan Gazzâz ‘Abdurrahmanın oğlu fevt olan Mustafânın zevcesi Esmâ Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü’l-vekâlesi Hâfız İshak Efendi müteveffâ-yı merkûm ‘Abdurrahmanın diğeri oğlu merkûm Sa’dullahın oğlu İsmâ‘îl tarafından vekîli Mehmed Efendi ve kızı Zübeyde tarafından vekîli Es‘ad Ağa mahzarlarında üzerlerine da‘vâ ve tasvîr-i müdde‘âsında müvekkilimin zevci Mustafâ fevt olmazdan iki sene mukaddem mahalle-yi mezbûrede vâki‘ bir bâb menzilinî müvekkilim mezbûreye bey‘ ve mezbûre dahi kabul ve teslîm-i semen idub şimdiye kadar merkûm İsmâ‘îl ile hâne-yi mezkûrde sâkin olmuşlar ise de el-hâletü hâzihi hâne-yi mezkûru tahlîye ve müvekkîlem mezbûre için bi’l-vekâle bana teslîmi matlûbumdur deyu da‘vâ vekîlen merkûmân cevâblarında menzil-i mezkûr müvekkîllerimize babaları müteveffâ ‘Abdurrahmandan kalub merkûm ‘Abdurrahman fevt olduktan sonra menzil-i mezkûru sâ‘ir eşyâlarından kırk sehm kızı mezbûre Zübeydeye taksîm olunub ba‘de zevce-yi mezbûre dahi vefât eylediğinde verâseti kızı Zübeyde ve oğlu müteveffâ Mustafâyâ münhasır olmağla olduğundan beru ve müvekkilimiz menzil-i mezkûrde mütasarrıf olub ve hâlâ İsmâ‘îl dahi menzil-i mezkûrde sâkin olmağla müteveffâ Mustafâ müdde‘îye-yi mezbûreye fakat kendu hissesini fûrûht eylemişdir didiklerinde müdde‘î-yi merkûm Hâfız Efendi cevâbında hâl bir minvâl-ı muharrer ise de mezbûre Zübeyde babası merkûm ‘Abdurrahman fevt-i evvelinden beru hissesini da‘vâ itmeyub sükût eylediğinden merkûm İsmâ‘îl dahi ‘ammisi menzil-i mezkûru zevcesine fûrûht eyledikte vâkîf olub da‘vâ eylemediğinden el-hâletü hâzihi da‘vâyâ salâhiyetleri yokdur deyu def‘a tasaddîsi ve mûcib-i şer‘îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 14/7

Danakıran? karyesi sâkinelerinden Bizâr Fari (mim) ve karye-yi mezbûr sâkinlerinden ‘Alî Kahya ve Elvân nâmân kimesneler mahzarlarında üzerlerine babam müteveffâdan müntakîl on iki ‘aded öküz ve otuz altı keçi ve bir bâr-gîr ve bir tay ve bir çâdır ve elli guruş akçe bana ve iki hemşîrem ve merkûmân dahi ‘amm-zâde olmalarıyla merkûmana münhasır olub eşyâ-yı mezkûrdan olan hisse-yi irsiye-yi şer‘iyyem zimmetlerinde kalmağla merkûmândan talep ve bana teslîmi matlûbumdur deyu da‘vâ

merkûm ‘Alî Kahya cevâbında târih-i kitâbdan iki mâh mukaddem bizi hâkime teşekkî eyleyub hemşîreleri ve kendusi hissesini müslimûn mahzarında tamâmen ahz ve zimmet-i ‘âmme-yi de‘âvîden ibrâ eylemişdir deyu ? şâhideyn ile ba‘de’l-ısbât vâlidesi? dahi müteveffânın zimmetimde bir akçelik mâlî yoktur deyu def‘a tasaddî eyledikte müdde‘î-yi mezbûre dahi ikrâr eylediğinde merkûm Elvân mezbûreye merhameten elli guruş dahi edâ iderim didiğinden mezbûre dahi husûs-ı mezbûre dâ‘ir merkûm Elvânın zimmeti ibrâ eylediği kayd şud fî 3 Zi’l-hicce sene 245.

DŞS 15/1

Kazgancı Keribet tarafından vekîl-i müsecelli Hâcî Mustafâ Efendi (mim) Şeyh Ahmed mahzarında üzerine merkûm Şeyh Ahmed müvekkilim zimmî Keribetden on bir bâtmân ipek beher bâtmânı beş yüz altmış guruşa bâzâr idub şu bir şartıyla ki yine ipeği müvekkîleme virub i‘mâl ide ve nakden dahi on bir bin guruş pâre vire gerek ipeğin i‘mâlinde ve nakd-ı mezkûr her ne kadar kârları olur ise bi’l-iştirâk taksîm ideler deyu şartıyla ipeği ahz ve müvekkîleme i‘mâl virmeyub nakd-ı mezkûru dahi virmeyub bu vechiyle bey‘-i mezkûr kâsîd olmağla ipek-i mezkûrun reddi ve bana teslîmi matlûbumdur deyu da‘vâ merkûm Şeyh Ahmed cevâbında mukaddem-i mersûmda beş bin guruş alacağı olub mesfûrun iflâs-ı nemâyan oldukta mezkûr ipek mesfûrun yedinde bulunduğundan matlûbum olan meblağın tahsîli için mesfûru ağırâr ve yine ipeği sana i‘mâl ittirdim ve masârıfını dahi virdim deyu iflâs-ı nemâyan olmağla meblağın tahsîli için yedinden ipeği ahz eyledim deyu def‘a tasaddîsi fetâvâ-yı şerîfe havâle olundukta ber-mûcib-i nidâ-yı şerîfe şer‘ân ipeğinin aynı lâzım gelub tahsîli iktizâ eylediği fî 16 Zi’l-kâdde sene 245

5885	Nakden ber-mûcib-ı temessük eşyâ bahâsından zimmî Keribet zimmetinde Şeyh Ahmedin
0115	Gümrük Şeyh Ahmed Ağa virmiş
6000	Toplam
0001	Hemâliye

Dört nefer-i şâhidlerin ismi ‘Ömer ve Hüseyin ve Resûl ve Şeyhmûs

DŞŞ 15/2

Çiftçi Mustafâ (mim) Savaşlı karyeli Yûsuf mahzarında üzerine işbu müşâhede olunan kancık merkeb netâcen mülküm iken târih-i kitâbdan bir sene mukaddem köprü başında zâyî' olub el-hâletü hâzihi merkûmun yedinde buldum bi'l-istihkâk taleb-suâl merkûm cevâbında merkeb-i mezkûr netâcen mâlîm olub beş yaşındadır deyu def'a tasaddî eyledikte dört nefer kimesne dahi merkûm Yûsufun netâcen mâlî olub ve beş yaşında olduğu haber virdiklerinden mâ'dâ baytâr dahi getirub senene bakdıktâ beş yaşında olduğunu haber virub ve müdde'î Mustafâ dahi on bir yaşındadır deyu iddi'â ve şâhidlerim vardır didikte tarafeynin takrîrleri ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle

Salıcanın babası Seyyid Hadid, Şemnid 'aşîretinden anası Hadalan, İbadi 'aşîretinden Selîm, Seyyid Şa'bân

DŞŞ 15/3

Musullu Mollâ Mehmed (mim) Kâsım Ağa mahzarında üzerine işbu müşâhede olunan Salıca nâm câriye benim karındaşım Seyyid Haydarın kızı olub hürrü'l-asl ve Sâdâtdan olub 'ammisi olduğumdan bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ merkûm Kâsım Ağa cevâbında hin-i iştirâmda bâliğa olub rikkayetini ikrâr ve semen-i bey'ini yedine teslîm idub bu vecheyle iştirâ eylemişim didikte câriye-yi mezbûre dahi hâzırı'l-meclis olub mezbûre dahi hâlâ ve el'ân huzûr-ı şer'de dahi rikkayetini ikrâr ve 'Acemü'l-asl câriyeyim deyu takrîr eylediği ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞŞ 15/4

... kurbunda üzere ahâlîsinden Rüstem (mim) bundan akdem Kankırt karyesinde katilen fevt olan Özreh 'aşîretinden Şeyhmûs zevcesi Emîne Hâtûn tarafından vekîl müseccelli Emîne li-eclî'l-mürâf'a vasî nasb olunan Hâcî Ahmed Efendi mahzarında üzerine maktûl-ı merkûmun verâseti zevcesi mezbûre Emîne ile ben 'amm-zâdesi olduğumdan bana münhasır olub mevrûsumuz müntakil merkûmun muhalledâtından ve kâtilinden alımacak diyetten hisse-yi irsiye-yi şer'iiyemi bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ merkûm Hâcî Ahmed Efendi bi'l-vekâle ve bi'l-vesâye 'amm-zâdesi olduğunu inkâr müdde'î-yi merkûm zeylde mastûr şecere mûcibince beyyine taleb olunduktâ 'aşîret-i mezkûrdan Hıdır ve Velî nâm kimesneler ile 'amm-zâdeliği ba'de'l-ısbât eşyâ-yı menkûlesinden nesnesi olmayub fakat ahz olacak bin iki

yüz elli guruş diyetinden yüz yigirmi beş guruş rehin ve iki yüz guruş müdde'înin ikrârı üzere mehr-i zevc.

1250
1125
1125
200
925
231-3?
93?

Ahmed

'Addulkâdir

Mehmed

Hasan

Rüstem

Süleymân

'Abdullah

Rüstem

Fevt Şeyhmûs

DŞS 15/5

Ahmed Efendi (mim) bundan akdem mürd olan Tütüncü oğlu İrmiyenin kızları .... Hasan nâm-ı diger Şehîd Mehmed Paşa evkâfından Hâcî Büzürg mahallesinde vaki' bir bâb ma'lûme'l-hudûdü'l-cirân menzil-i icâreteyn bundan akdem mürd olan Tütüncü oğlu İrmiyenin uhdesinde olub mersûm .... mürd olmağla şürût-ı vâkıf bilâ-veled üzere bilâ-veled mürd oldukta hâne-yi mezkûr vakf-ı merkûma vâzı' olmağla vereseleri kızları ve 'iyâli bilâ-şürût vâki' vaz'-i yed itmeleriyle men' ve taraf-ı vakfa teslîmi matlûbların .... da'vâ kızları ve zevcesi tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Ahmed Efendi cevâbında hâl bir minvâl-ı muharrer olduğunu ikrâr lakin hâne-yi mezkûrun cenûb tarafında ve cânib-i şarkiyesinde iki 'aded mahall-ı mekinle mevrûsumuz ahz ve hâne-yi mezkûre katub vakf olan hânenin mâ'dâsı ilâve ve mülk-i mevrûsumuz olduğundan fakat hâne-yi mezkûrun vakf olan ma'lûm mahalli vakf-ı mezkûre taslîmi ve mâ'dâsı mülkümüz olmağla idârât-ı imtinâ' eylediklerinde müdde'iler mülk-i iddi'â olunan müdde'î beyyine havâle

DŞS 15/6

Ahmed Efendi ve Mollâ Efendi (mim) bundan akdem mürd olan Tütüncü oğlu İrmiyenin kızları ve zevcesi tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Ahmed Hâce mahzarında üzerine mütevellîsi olduğumuz Şehîd Mehmed Paşa nâm-ı diğêr El-meşhûr Hasan Paşa Hânı Evkâfından mürd-i mersûmun icâreteyn ile uhdesinde olan ma'lûme'l-hudûd bir bâb menzil şürût-ı vâkîf üzere olan evlâd-ı zükûru oldukta uhdesinde olan hâne cânib-i vakfa râci' olmağla mürd-i mersûmun kızları ve zevcesi hilâf-ı şürûta vâkîf vâz'ü'l-yed olmaları men' ve taraf-ı vakfa mütevellîyetimiz hasebiyle teslîmi matlûblarımızdır deyu da'vâ vekîl-i merkûm cevâbında hâl bir minvâl-ı muharrer olduğunu karâr lakin hâne-yi mezkûrun cânib-i şarkiyesinde ve cenûbunda bir hâneden bir mikdâr mülk-i mahall ahz ve hâne-yi mezkûre katub vakf olan hânenin mâ'dâsı ilâve ve mülk-i mevrûsumuz olduğundan vakf olan mahalli ma'lûmeyi müdde'îlere teslîm ideriz ve mâ'dâsı mülk olan mahaller mülk-i mevrûsumuz olub vakf olan mahalleri teslîm ideriz didiklerinde müdde'î Ahmed Efendi ve Mollâ Efendi mülk iddi'â eyledikleri mahalli külliye inkâr eylediklerinde vekîl-i merkûmdan ber-vakf-ı müdde'î beyyine havâle olundukta.

DŞS 16/1

'Abdulbâkî Efendi tarafından vekîli Hâcî Mustafâ Efendi (mim) Hâcî Kizir mahzarında üzerine müvekkilim mûmâ-ileyhin merkûmle ahz ve 'itâsı olub bundan akdem hesâblarını rû'yet idub sülhü'l-bâkî müvekkilimin merkûm zimmetinde sekiz yüz elli iki guruş matlûbu kaldığından taleb-su'âl cevâbında merkûm inkâr beyyine havâle.

DŞS 16/2

'Â'îşe Hâtûn tarafından vekîli Hâcî Ahmed Efendi mezbûrenin kızı Zübeydenin zevci Bekir tarafından vekîli Mehmed Efendi mahzarında üzerine müvekkilim mezbûrenin sağîre kızı mezbûre Zübeyde altı yüz guruş mehr-i mü'eccel ve mü'eccele ile mûmâ-ileyhin müvekkili merkûm Bekire müvekkileme mezbûre bi'l-velâye 'akd-ı nikâh idub mehr-i mu'acceden yüz elli guruş dahi ahz idub bakıyye kalan yüz elli guruşu merkûm Bekirin zimmetinde kalmağla dâhil-i meclis olduklarından bakıyye kalan meblağ-ı mezbûrun dahi merkûmdan taleb ve el-buyrulması bi'l-vekâle

matlûbumdur didikte vekîl-i merkûm Mehmed Efendi cevâbında zevce-yi mezbûre sağîre olduğundan anasının dahi izn-i hüccec olmamağla ‘akd olunan nikâh fâsiddir deyu edâdan imtinâ’ eylediği fetâvâ-yı şerîfe havâle

DŞS 16/3

Kazzâz Hâcî Hâfız Efendi Ergani kazâsından ‘Abdî mahzarında üzerine Harbut kazâsına mütemekkin Kacel ve onun karındaşı oğlu Anto zimmetinde üç yüz doksan guruş pâreyle on iki bâtmân emânet timurum olub emânet-i mezkûr ile meblağ-ı mezbûru edâya Ergani kazâsından Katırcı ‘Abdiyi vekîl idub vekâleti hasebiyle dükkânü’l-müşâr timur ile meblağ mukâbelesine dükkânda olan eşyâyı fûrûht ve teslîme vekîl olduğunu Ergani ahâlîsinden Ahmed ve Alî nâm kimesneler vekâlete edâ-yi şehâdet-i şer’iyye idub şehâdetleri ba‘de’t-tezkîye hayyiz-i kabulde olmağın.

DŞS 16/4

Bundan akdem fevt olan Kirişçi Hâcî Mustafânın bacısı tarafından vekîli Mollâ Mehmed zevcesi tarafından vekîli Hâcî Ahmed Efendi mahzarında üzerine merkûmun ? kendinde üç yüz guruş zimem nâsda olub temessükü zevcenin ismine olmağla meblağ müteveffânın olub hissemizin tahsîli matlûbumdur deyu da‘vâ vekîl-i merkûm inkâr beyyineden izhâr-ı aczi olub tahlîf lâzım geldiği kayd şud.

DŞS 16/5

Bundan akdem fevt olan sağîr Ruşen Kadi köylü Bekir ile Sâlih nâm karındaşlar ‘amm-zâdelik iddi‘â idub li-eb hemşîresi tarafından vekîli zevci Mehmed ve gâ’ib li-ümm karındaşı Mustafânın babası ve bâ-cihet-i şer’iyye beni Hâcî Mehmed Ağa mahzarında zeylde mastûr şecere mûcibince ‘amm-zâdelik iddi‘â Kâdî kendi imâmı Mollâ Mustafâ ve Temurcu şehâdetleri ta‘dâd-ı neseb idub lakin Temur tezkîye olundukta fetvâ buluna ihlâs-ı şerîfe kira‘ât idub ve ehl-i berâh değıller deyu takrîr fetâvâ-yı şerîfe havâle.

‘Abdullah

İbn-i ‘Abdullah

Halîl

Yûsuf

Ahmed

?

Bekir

Mustafâ

Fevt olan Dervîş

DŞS 16/6

Tomas tarafından vekîl-i müseccelli Hâfız Esmek? Efendi Esuhan oğlu Kirkor tarafından vekîl-i müseccelli Hâcî Ahmed mahzarında üzerine ber-mûcib-i defter-i eşyâdan kırk sekiz sehm itibariyle yüz kadar olan Küsi Karının eşyâsı olub mersûm ‘indimde kalmağla mersûm mürd olub kızî Keternaya yedi sehm isâbet idub kable’l-kısme mersûm Keterna mürd olub verâseti zevci Attar Tomas ile oğlu İbrâhîme münhasır olub kable’l-kısme İbrâhim dahi mürd olub velâyetim hasebiyle irsi babasına müntakil olub bi’l-vekâle eşyâ-yı mezkûrun kırk sekiz sehmden yedi sehm hissemi taleb-suâl vekîl Hâcî dahi cevâbında mürd-i mersûm Küsinin kızî Keterna hâl-ı civânında bir ‘aded kürk ile bir bohça ahz idub Küsi Karıdan müntakil cümle-yi irsi şer‘iyyesinden ibrâ-yı ‘ilm ile mersûm Kirkorun ve sâ’ir vereselerinin .... irsi-yi mezkûre müte‘allik ibrâ ve iskât-ı hakk idub civânında oldukça da‘vâ itmeyub el’ân da‘vâ salâhiyeti yoktur deyu def‘a tasaddîsi.

DŞS 16/7

Hâcî ‘Osmân mahallesi sâkinlerinden ‘Â’işe Hâtûn tarafından vekîli İsmâ‘îl Efendi Receb mahzarında üzerine müvekkilem mezbûrenin mahalle-yi mezbûrede vâki‘ bir bâb menziline merkûmu on bir seneden beru karâbetleri olmak hasebiyle iskân idub sene-yi mezbûrların kirası olarak merkûmdan bir akçe alınmayub fakat bir kîle hinta elli guruşa deyn nâmiyla ahz itmiş olmağla el-hâletü hâzihi menzil-i mezkûrun ahziyle sene-yi mezbûrların kirasının merkûmdan taleb-suâl cevâbında menzil-i mezkûrda on bir sene mukaddem yüz guruşa zevcem Haziyye fûrûht idub meblağ-ı mezbûrun mukâbesine elli guruşa zikr olunan hinta ve elli gurusu dahi nakden virub zimmetimizde bir pâresi bâkî kalmış.... dahi olduğundan beru menzil-i mezkûru sâ’ir menzile katub ber-vech-i mülkiyet-i mütasarrıfa olub merkûmun müvekkilesi da‘vâ

eylemediğinden el-hâletü hâzihi da‘vâya salâhiyeti yoktur def‘a tasaddîsi ve mûcib-i şer‘îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 16/8

Diyarbakir sâkinlerinden Hasan Fatmânın oğlu Telli Harami ve Yani Karbeli? karyeleri sâkinlerinden Yûsuf ‘Â’îşe ve Köse Hasan ve diğere Hasan muvâcehelerinde üzerlerine bundan akdem Timur nâm kimesne Dirik karyelerinden Yankır karyesinde koyun re‘î ider iken Mehmed nâm kimesne ile mülâ‘abe eylediklerinden merkûm Mehmedin ayağı kırıldıkta merkûmun ‘amm-zâdeleri Tacin Topal ve ‘Alî nâm kimesneler gelub karındaşım merkûmu dağda bulub katl itmiş olduklarında Harami karyesi ahâlîsi gidub karındaşım merkûmu istishâb iderek Yankır karyelilerden diyetini ahz itmiş olmalarıyla merkûmdan dahi karye-yi mezkûr ahâlîsinden olmalarıyla diyet-i mezkûrun merkûmundan taleb ve el-buyrulması matlûbumdur didikte merkûmün inkâr fetâvâ-yı şerîfe havâle olundukta bir mantûk fetâvâ-yı şerîfe merkûmündan da‘vâya salâhiyeti olmayub da‘vâsı kâtlen merkûmanın huzûrlarına muhtâc olduğu kayd şud fî 15 Zi‘l-kâdde sene 245.

DŞS 17/1

Câmi‘ü’s-Safa mahallesi sâkinlerinden Emîne tarafından vekîl-i sâbitü’l-vekâlesi Hâcî Ahmed Efendi mezbûrenin zevci ‘Alî mahzarında üzerine merkûm işbu Ramazân-ı Şerîfde somunu ekl eyleyub müslümân değıl misin somun ekl idiyorsun deyu söylediğimizde merkûm dahi müslümân değılim deyu cevâb eylediğinden merkûmdan müvekkilim mezbûre mutallaka olduğundan iki yüz elli gurus mehr ve kadar-ı ma‘rûfe nafakasının takdîri matlûbumdur didikte merkûm inkâr ve beyyine havâle olundukta Hayrullah Efendi ve Yasin Efendi ber-vakf-ı müdde‘î edâ-yı şehâdet eyledikleri fetâvâ-yı şerîfe havâle olundukta tecdîd-i imân ve nikâh lâzım gelub meclis-i şer‘de tarafeyn rızâlarıyla tecdîd-i imân ve nikâh olunub ba‘de zevce-yi mezbûre i‘âde-yi kelâmında zevcim merkûm beni bilâ-nafaka terk ve diyâr-ı aherde i‘âdem olur ve gelmez ise bana nafaka-yı vekilemi? virmekle bir kefil taleb ve kefil virsun didikte merkûm Kerkükü’l-asl olub kefil olmadığundan diyâr-ı aherde râhi olduğumda bir buçuk seneye kadar gelmez isem zevce-yi mezbûre Emîne hul‘ olsun deyu takrîr ? takrîr işbu mahalle şerh virildi.

Fazîletlu Hâcî Bekir Efendi ve mahdûmu, Hâcî Mehmed Efendi, Hâcî Ahmed Efendi, Kavvâs Başı Emînenin oğlu Kavvâs Osmân Ağa, Kavvâs Cavcı İbrâhîm Ağa, Erganili Emîn Ağa, Kahya Fazîletlu ‘Alî Efendi, Kâtib Mehmed, Yûsuf Efendi, Kâtib Mehmed Efendi, Muhzır ‘Alî, Delal Başı Hâcî Zülfikâr Ağa, Muhzır Başı ‘Alî Ağa.

DŞS 17/2

Deyrikli Hasan Zülfi mahzarında üzerine geçen sene-yi mübâreke Şat kenarında merkûm gelub beni girift idub kılıcı belimden alurken ben dahi kılıc-ı mezkûru almak için yedimi attığımda sol elimin dört parmağını cürh ve sakât olduğundan diyeti matlûbumdur didikte merkûm cevâbında kendusunu hâkime getürmek için girift itmek gâ’ilesinde olduğumdan kılıc-ı mezkûrle kendu kendusunu cürh itmişdir deyu cürhünü külliye inkâr fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 17/3

Fazîletlu Şerîf Efendi Kasab İbrâhîm Dalkabak Mahanın hemşîresi tarafından vekîli İsmâ‘îl ve merkûm Dalkabak ve İbrâhîm taraflarından vekîlleri ‘Ömer Efendi mahzarlarında üzerine da‘vâ ve tasvîr-i müdde‘âsında merkûmünün çobanları mülküm olan Hâcî Hamza Bahçesini ra‘î ittirmekle beş yüz guruş mikdârı bana zarar eylediklerini ehl-i hibre bana haber virmeleriyle merkûmünden tahsîli matlûbumdur didikte vekîl-i merkûmân inkâr beyyine havâle.

DŞS 17/4

Zahuranlı Mehmed ‘Abdi ve yine Zahuranlı Mehmed Mûsâ mahzarında üzerine da‘vâ ve tasvîr-i müdde‘âsında bundan sekiz sene mukaddem merkûma dokuz yüz guruş borç virub şimdiye kadar meblağ-ı mezbûrdan üç yüz seksen dokuz guruş mûmâ-ileyhe pul bana teslîm beş yüz on bir guruşum zimmetinde kalmağla tahsîl ve bana teslîmi matlûbumdur didikte merkûm Mehmed Mûsâ müdde‘î-yi merkûm Mehmed ‘Abdînin dokuz yüz guruş zimmetinde olduğunu ikrâr idub tamâmen kenduye edâ itmişim deyu merkûm Mehmed ‘Abdi üç yüz seksen dokuz guruşdan ziyâde kenduye teslîm olduğunu münker olmağla tamâmen teslîmi beyyine havâle olundukta ısbât-ı beyyineden izhâr-ı acz-ı berle tahlîfe dahi tâleb olmadığından beş yüz on bir guruş kenduye lâzım geldiği kayd şud.

DŞS 17/5

Zeyneb Hâtûn tarafından vekîli müsecceli Hâcî Mustafâ Efendi (mim) zevc-i muhâlî'i Hakverdi Mollâ Ahmed mahzarında üzerine benden yüz guruş istikrâz idub Dalkabaka virmiş ve hânesinde beş guruş kıymetli iki yorgan döşek üç guruş kıymetli kilim 1 huruç 1 çuval bir ve on guruş tevriye ürken ve merkeb bahâ zimmetinde seksen guruş ve sekiz guruş nakd ve üç rüb'iyye yüz doksan guruşluk nakdin ve sim dirhem 3 ve mehr-i mislimi ve mehr-i mu'accelemlî taleb-su'âl merkûm bâlâda mastûr eşyâ ve nakdi inkâr ve mehr-i misli ve mehr-i mu'accel ve nafakasını ve sâ'ir benaf ve istikrâz-ı da'vâlarından geçub ben dahi bedeline hatm eylemişim deyu def'a tasaddîsi beyyine havâle olundukta Mollâ Mustafâ ve Mollâ Yûsuf meclis-i şer'de zevc-i merkûm Ramazândan mukaddem zevcesi Zeynebi Hüseyin halefinden mezbûre mehr-i mu'accel ve müvekkilesinden ve nafakasından ve sâ'ir matlûbasi olan gerek nakd ve gerek eşyâdan cümlesinden geçub merkûm Mollâ Ahmed dahi bedeline hul' eylediğine edâ-yı şehâdet-i şer'iyeye eylediklerinde şehâdetleri ba'de't-tezkîye hayyiz-i kabulde olmağın mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle emânet-i taht 2 çarşaf vekîlim.

DŞS 17/6

Esmâ Hâtûn hemşîre-zâdesi Muntehânın zevci Sirâc İbrâhîm mahzarında üzerine ben 'Alî ile olduğumdan merkûm beni 'indine götürüb bir bâb menzil ve iki tencere ve iki süzgi ve iki kebîr lengeri ve dokuz 'aded kebîr sahan bir serpuş ve bir hamr legeni ve bir taba ve üç sekure ve dört beflegi? ve bir satl ve bir sağır havan ve bir terâzu ve bir kefgir ve iki 'aded direk-i temuru ve bir fırın ocağı ve bir yorgan ve bir döşek ve yastuk ve bir harâbe meclisin tahta ve direk ve dolab ve sâ'ir eşyâlarını ve bir İstanbul sini ve altmış 'aded kev?.

DŞS 17/7

Esmâ tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hâcî Mustafâ Efendi mezbûrenin zevci Mûytab İbrâhîm mahzarında üzerine müvekkilem mezbûrenin on üç miskâl altun tılsım? ve bir ve bir piş entari ve bir kadife cebe ve kırk 'aded rub'iyye ve üç yüz altmış guruş nakden merkûmun zimmetinde olub ve yine mezbûrenin vâlidesi Hemîre tarafından mûmâ-ileyh Hâcî Mustafâ Efendi vekâleti hasebiyle mezbûre Hemîrenin dahi üç yüz guruşu merkûmun bâ-temessük zimmetinde olmağla taleb-suâl cevâbında

rub'iyye .... ve tılsım-ı mezkûru dahi mezbûrenin emriyle beş yüz guruşa fûrûht idub mezbûreye teslîm eyledim ve kadife cebe entari dahi 'indimde olub mezbûreye teslîm iderim ve meblağ-ı mezbûreleri dahi yine ikrâr vekîl-i merkûm yine cevâbında rub'iyye-yi mezkûrları merkûm sirkat itmîşdir tılsım-ı mezkûru dahi bilâ-emr fûrûht idub akçesini bize teslîm itmemişdir didikte yine merkûm İbrâhîm cevâbında tılsım-ı mezkûrun akçesiyle üç bin beş yüz guruş dahi kendi mâlûm olarak mezbûreye hıfz için teslîm eylediğimden taleb-su'âl mezbûre inkâr beyyine havâle.

DŞS 18/1

Bundan akdem fevt olan Hâcî 'Osmânın zevceleri Fâtma ve Meryem ile sağîre kızı Fâtma ve oğlunun kızı Cemreye 'amm-zâdelerine münhasıra olub 'amm-zâdelerinden Mollâ 'Abid ile 'Azîz meclis-i şer'de ta'dâd-ı neseb ile 'amm-zâde olduklarını iddi'â ve müdde'âları zeylde mastûre şecere mûcibince

'Abdullah

'Alî	Mollâ Hüseyin	Bayrâm	
Receb	Mollâ Mehmed	'Osmân	
'Azîz	Mollâ 'Abid(iddi'â-yı ta'dâd nesebi)	'Ömer	
Mehmed			Hâcî
'Osmân 'Azîz			
	' Abdullah		
	Bayrâm		
Mollâ Hüseyin	'Alî	'Osmân	
Mollâ Mehmed	Receb	'Ömer	
Mollâ 'Abid	'Azîz	Hâcî Osmân	
	Mehmed		
	'Azîz ...ta'dâd-ı nesebi		

DŞS 18/2

‘Ayîneci-zâde Seyfullah Ağa (mim) Egilli ‘Ömer mahzarında üzerine bundan akdem vefât iden merkûmun zevcesi Dasanın verâseti zevc-i merkûm ve bizler dahi ‘amm-zâdeleri olduğumuzdan bizlere münhasır olmağla müteveffâye-yi mezbûrenin terekesinden hissemizin taleb-suâl merkûm cevâbında müteveffâyenin elli guruş mehri olub yigirmi sene mukaddem bana bahş eylemiş bakıyye kalan ber-mûcib-i defter eşyâlarından hissesini edâ iderim didikte muslihûn tavassıtıyla ‘amm-zâde-yi merkûmlar kırk guruşa sulh olub râzî oldukları kayd şud.

DŞS 18/3

Fâtma bint-i ‘Abdulgafûr tarafından vekîl-i sâbitü’l-vekâlesini Hâcî Mustafâ Efendi (mim) bundan akdem fevt olan ‘Alî Bekçin sağîr oğullarının vasî-yi mensûbeleri anaları .... tarafından vekîl-i sâbitü’l-vekâlesi karındaşı Sipâhî Mehmed Ağa mahzarında üzerine ? beyân-ı evkâfdan ve vakfın evlâdlarından ben ile hemşîrem olub evkâf-ı mezkûre gallesi evlâd-ı vakfe-yi meşrûta olmağla müvekkilem ile hemşîresi dahi evlâd-ı vakıfdan oldukları hasebiyle vakfın dükkânları ve sâ’ir icârâtı evlâdlara meşrûta ve her kese birer ikişer dükkân ve mahal ta’yîn olunmuş olub müvekkileme ve hemşîresine ? içinde bir bâb kelleci dükkânı bir bâb tütüncü dükkânı teveccüh ve şehriyerilerini müvekkilelerim ahz ve kabz ide gelmişler iken târih-i kitâbdan üç sene mukaddemden beru dükkânların şehriyelerini sağîrlerin babaları Ali Beg fevt olduktan sonra sağîrlerin vasîleri anaları mezbûre zabt ve ahz itmekle ? müvekkillerime teslîmi matlûbumdur deyu da‘vâ vekîl-i merkûm Mehmed Ağa cevâbında şurût-u vakfiyeye ‘Alî lâ-hakk olmayub evlâd-ı vakıfdan olduğu ikrâr ve şimdiye kadar dahi dükkânın icâresini sağîrlerin babası ‘Alî Beg ahz eylemiş ve müdde‘îyelerin ahz eylediğini inkâr mûcib-i şer‘îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 18/4

Tarlalar	300
Hâneler	300
Bâğ	300
Ve Hançer	100
Toplam	1000

Sasonlu Resûl (mim) Sasonlu Hâlid mahzarında üzerine kazâ-yı mezkûrde dört kıt'a tarla üç bâb hâne ve ve bir kıt'a bağ ve bir 'aded hançer 'ammim târih-i kitâbdan on üç sene fevt olub mezkûr tarlalar ve bâğ ve hançer mâlî olub oğluna muntakil ve ba'de oğlu dahi târih-i kitâbdan yedi sene mukaddem fevt olub verâseti bana münhasır ve bâlâda mastûr tarlalar hâneler ve bâğ ve hançer mutakil olmağla merkûm Hâlid ta'bîr-i hakk mülk-i mevrûsları zabt ve gasb itmekle tahsîl ve bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ merkûm Hâlid cevâbında tarlalar ve mezkûr hâneler harâbe olub ve bâğ dahi beş on teyek olub ve tarlalar dahi rub' kîlelik tarla olub tarla karındaşım merkûmun 'ammisinden altmış guruş ve hâne-yi harâbesini dört ölçek hintaya bint-i merkûmun 'ammisinden iştirâ temellük eylemişim ve hançeri dahi 'Îsâ altı guruşa bana fûrûht idub cümlesi benim mülk-i müşterâmdır deyu def'a tasaddîsi beyyine.

DŞS 18/5

Mübâreki karyesi sâkinlerinden Hasan (mim) Kankırt karyesi kahyası Mehmed Kahya ve karye ahâlîsi taraflarından vekîl müseccelleri Hâcî Ahmed Efendi mahzarında üzerine Miyân? sâkinlerinden babam Hüseyin li-ecli'l-maslahat Mevze? Karyesine giderken Kankırt karyesi kurbunda iki nefer piyâde babam Hüseyinin başını deynek ile darb ve cürh idub ba'de hânesine rücû'unda darb-ı mezkûrdan müte'ssiren fevt olub vefâtı darb-ı mezkûr ile olduğunu hâl bir minvâl-ı muharrer olduğunu babam takrîr idub babamın diyetini karye-yi mezkûr ahâlîsinden tahsîli matlûbumdur deyu da'vâ merkûm Ahmed Efendi cevâbında karye-yi mezkûr toprağında darb olduğunu inkâr lakin mecrûh-ı merkûm madrub olduktan sonra karyemize gelub keyfiyetini su'âl olundukta Duman karyesi derusunda(dirusunda) beni darb eylemişler deyu karyemize takrîr idub bizim Kankırt toprağında darb olunmamış deyu inkâr mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 18/ 6

Bozonun oğlu Mehmed tarafından vekîli karındaşı Abdullfettâh (mim) Haletanlu Yûsuf mahzarında üzerine müvekkilim karındaşımın merkûm Yûsufun babası Çarkarda dört yüz altmış guruş bâ-temessük alacak hakkı olub merkûm Çarkar fevt oldukta karındaşım Yogurd? nâm mahallde Fettâhın hânesinde mezbûr Yûsufdan babasında

olan meblağ-ı mezbûru taleb eyledikte yüz altı guruşluk eşyâ virub bakıyyesinin dahi te'diyesine taahhüd itmekle el-hâletü hâzihi taleb ve el-buyrulması matlûbumdur didikte cevâbında yüz elli guruş te'diye idub bakıyyesine dahi ta'ahhüd eylediğini babasının merkûma deyni olduğunu inkâr eylediğinden fetâvâ-yı şerîfe havâle olundukta müdde'î-yi merkûmdan ber-vakf-ı müdde'â beyyine lâzım geldiğinden merkûm Mehmed isbât-ı beyyineden izhâr-ı acz-ı berle tahlîfe dahi taleb olmadığından mezbûr Yûsufdan nesne .... geldiği kayd şud

DŞS 18/7

Şeyhânlu Haletü? tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi 'amm-zâdesi Bubu (mim) Mollâ 'Ömer mahzarında üzerine mivekkilim merkûm Hızanlı 'Abdullah ile Mollâ 'Ömerin zimmetinde koyun pâresindan bakıyye dört yüz kırk dört guruş matlûbu olub meblağ-ı mezbûre merkûmân birbirilerine kefil olmağla merkûm Mollâ 'Ömerden tahsîli matlûbumdur didikte merkûm mûmâ-ileyh Abdullah kefâletini ve kendusu koyun iştirâ eylediği Gülyâr inkâr beyyine havâle oldundukta.

DŞS 19/1

Bundan akdem fevt olan Nalçacı mahallesi ahâlîsinden Nalçacı mahallesi sâkinlerinden iken bundan akdem fevt olan Ebubekir bin 'Ömerin verâseti karındaşı Kâsımın oğlu Zülfikâra münhasır olub merkûm Züfikâr meclis-i şer'de Hammâl-zâde Mehmed mahzarında üzerine merkûmun eşyâsı 'indinde olmağla bi'l-verâse bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ

DŞS 19/2

'Abdullah

'Abdullah

Süleymân

Mehmed

Hüseyin Efendi

Mustafâ

Fevt olan Hâcî Mehmed Efendi

Mustafâ

Bundan akdem fevt olan Hâce-zâde Hâcî Mehmed Efendinin 'amm-zâdesi Mustâfa tarafından vekîl-i müsecelli 'Alî Efendi müteveffâ-yı merkûmun tabârâsı

Emetullah Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Ahmed Hâce mahzarında üzerine müteveffânın muhallefâtından ? masârîf ve vasîyet almağına sulhü'l-bâkî olan meblağdan zevcesinin hissesi ba'de'l-ihrac bakıyyesi müvekkilim 'amm-zâdesi olmağıla bi'l-vekâle teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ vekîl-i merkûm Ahmed Hâce inkâr müdde'î-yi merkûmdan beyyine taleb olundukta Bolu ahâlîsinden 'Alî Ağa Mehmed Ağa meclis-i şer'de vekîl-i merkûm huzûrunda bâlâda mastûr ta'dâd-ı neseb iderek merkûm Mustafâ müteveffânın müteveffâ Hâcî Hâfız Mehmed Efendinin 'amm-zâdesi olduğuna edâ-yı şehâdet-i şer'iyeye eylediklerinde şehâdetleri ba'de't-tezkîye hayyiz-i kabulde olmağın şehâdetleri mûcibince merkûm Mustafâ müteveffânın 'amm-zâdesi olduğu sâbit ve sübûtuna hükm-i şer'î lâ-hakk olduğu kayd şud.

DŞS 19/3

Kîleci Çukadârın oğlu (mim) Kuyumcu zimmî mahzarında üzerine bundan akdem fevt olan İsmâ'îl benden iki yüz yetmiş guruş ber-mûcib-i temessük ahz ve meblağ-ı mezbûru müteveffâ dahi mersûme virub merkûm İsmâ'îl fevt olmağıla meblağ-ı mezbûru mersûmdan tahsîl ve bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ mersûm cevâbında meblağ-ı mezbûru merkûm İsmâ'îlden ber-mûcib-i temessük ahz ve yine İsmâ'île teslîmi ve temessükümü almışım merkûmdan bir akçe ahz eylememişim deyu inkâr fetâvâ-yı şerîfe havâle olundukta şer'an mersûmdan bir sene lâzım gelmeyub müdde'î-yi merkûm bi-vech-i şer'î mu'ârazadan men' olunub ba'de müteveffâ İsmâ'îlin anası 'Â'îşe Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Mollâ Hüseyin meclis-i şer'de yine mersûm muvâcehesinde üzerine meblağ-ı mezbûr müvekkilemin oğlunun matlûbu olub bi'l-verâse tahsîl Hâce ile oğluna teslîmi matlûbumdur gıbbe's-su'âl mersûm cevâbında ben müteveffâdan ahz ve teslîm eylemişim teslîmi vekîl-i merkûm inkâr mersûmun beyyineden aczi olub? şer'den kâtib Yûsuf Efendi terfîkiyle müdde'îyenin hânesine varılab müdde'î-yi mezbûre cevâbında benim mersûm zimmetinde bir akçe ve bir habbe oğlum müteveffânın alacağı olduğunu bibim lakin Kîleci oğlu gelub benim oğlan müteveffâda iki yüz yetmiş guruş alacağım vardır ve müteveffânın dahi mersûm Kîleci zimmî zimmetinde iki yüz yetmiş guruş alacağı vardır merkûm Mollâ Hüseyini vekîl ile da'vâ eylesun alub bize teslîm eylesun didikte ben dahi merkûmu vekîl eyledim mersûmda alacağı olub olmadığını bibim didikte ümm-i

mezbûrenin bu takrîriyle zımmî mersûmdan bir sene lâzım gelur mi gelmez mi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 19/4

Mehmed bin ‘Ömer (mim) Bakkal oğlu Mehmed mahzarında üzerine merkûm benim hâneme dâ’imen gelur ‘iyâlim ile söz birliğı idub ben dahi ? içinde şu günlüğü girsem? üç talaka deyu söylemişim ber-mûcib-i fetâvâ-yı şerîfe ? zevcem benden mutallaka olmayub hâlâ nikâhımda iken merkûmu tezvic itmekle zevcem mezbûre-yi menkûhem olmağla bana teslîmi matlûbumdur deyu da’vâ merkûm Mehmed cevâbında merkûmun mukaddem zevcesi nikâhında .... talak-ı selâseye ta’alluk idub mezbûre dahi mutallaka olub hürresi tekâmînde bana ‘akd-ı nikâh eylemiş deyu def’a tasaddîsi beyyine havâle Hâfız Sa’dullah Efendi meclis-i şer’de takrîr-i şehâdette babam Hâcî Bekir Efendiye gelub ben zevcemin günlüğünü girsem? benden talak-ı selâse ile mutallaka olsun deyu takrîr ve mûcib-i şer’îsini su’âl idub takrîr mûcibince şer’an mutallaka olur deyu cevâb virdiğine ve takrîrine şehâdet idub ve bundan akdem huzûr-ı şer’de Hâfız Sa’dullah bâlâda mastûr takrîr-i meşrûhiye şehâdet ve Resûl dahi zevci merkûm Mehmedden ‘iyâlim tek günlüğünü girsem? benden ‘iyâlim talâk-ı selâse ile mutallaka olsun deyu şehâdet idub şehâdetleri mûcibince zevce-yi mezbûre mutallaka olduğuna hükm-i şer’î lâ-hakk olmuş ve merkûm Resûl bugüne? şehâdetini inkâr idecek şehâdeti bâlâda sebt ve beyân olunduğu gibi olduğuna ve ‘Alî Efendi Hâcî Ahmed Efendi meclis-i şer’de hâzırân olub eserü’l-eşhâd ve fi’l-hakîka merkûm Resûl zevci merkûm Mehmedin takrîrine zevcem günlüğünü girsem? zevcem mezbûr benden talâk-ı selâse ile mutallaka olsun deyu takrîrine edâ-yı şehâdet-i şer’iyye eylediklerinde şehâdetleri ba’de’t tezkîye hayyiz-i kabulde olmağın mûcibince şer’an merkûm Mehmedden talâk-ı selâse ile mutallaka olduğuna hükm-i şer’î lâ-hakk olub ba’de zevci Bakkal Mehmed dahi meclis-i mağfurda zevcesi mezbûre Züleyhâyı talâk-ı selâse ile tatbîk idub.

DŞS 19/5

Fâtma Hâtûn tarafından vekîl-i müseccelli Hâcî Mustafâ Efendi Hatîce Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü’l-vekâlesi Hâcî Ahmed Efendi mahzarında üzerine bundan akdem müvekkilimin babası ‘Alî fevt olub verâseti kebîr oğlu Zülfikâr ve kebîre kızı

müvekkîlem mezbûre Fâtmaya münhasır olub ba'de müvekkîlemin anası Gülbahâr fevt olub verâseti kebîr oğlu merkûm Zülfikâr ve kebîre kızı mezbûre müvekkilem Fâtmaya münhasır olub babaları merkûm 'Alî ile anaları müteveffâye-yi mezkûre Gülbahârın kaffe-yi muhallefâtı kebîr oğlu gâib-i ani'l-beled Zülfikârın 'indinde iken merkûm Zülfikâr diyâr-ı âhere 'azimet idub müteveffâların muhallefâtları zevcesi mezbûre Hatîcenin 'indinde terk itmekle ber-mûcib-i defter müteveffâların muhallefâtlarından hisse-yi irsiye-yi şer'îyem tamâmen tahsîl ve bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ vekîl-i merkûm Hâcî Ahmed Efendi cevâbında müvekkîlemin zevci merkûm Zülfikâr diyâr-ı âhere azîmetde bir bâb hâne ile bir mikdâr eşyâsını zevcesi olduğum hasebiyle 'indimde terk ve diyâr-ı âhere râhî olub dokuz sene dereke diyâr-ı âherdedir ve hâne ile bir mikdâr eşyâsı benim 'indimdedir müdde'îye-yi mezbûrenin babası ve anası muhallefâtı olduğunu bibim ve zevcim gâ'ib-i merkûmun mâlî olarak mutasarrıfım deyu def'a tasaddîsi mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 19/6

Bundan akdem fevt olan Katırcı Mehmed Seyyidin verâseti zevcân ve menkûhanı Fâtma ile 'Â'îşe ve sağır oğlu 'Osmâna münhasır olub zevce-yi mezbûre Fâtma Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hâcî Mustafâ Efendi meclis-i şer'de müteveffânın karındaşları İsmâ'îl Ağa ve Ahmed Ağa mahzarlarında üzerlerine müteveffâ-yı merkûm Egil kazâsında fevt olub katırları ve bir mikdâr eşyâsı merkûmânın 'indinde kalub ve Diyârbekirde dahi bir bâb-ı hânesiyle bir mikdâr dahi eşyâsı olub merkûmân? dahi Diyârbekire vurûdunda yedinde dahi olan eşyâyâ vaz'ü'l-yed olmalarıyla müvekkîlemin hissesini ve bin beş guruş mehrini taleb-su'âl merkûmân cevâblarında merkûm İzmirde fevt olub bir mikdâr katırları ve eşyâsı 'indimizde olub bu tarafa geldiğimizde müteveffânın sağır oğlunun vasîsi kayın babası Mollâ 'Ömere teslîm ve Mollâ 'Ömer dahi katırları bize emânet-i teslîm idub vasî-yi merkûm gâ'ib olmağla bizden da'vâsı yoktur deyu def'a tasaddîsi.

DŞS 20/1

Ümmi Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi anası 'Â'îşe Hâtûn (mim) zevci muhâl'i Ahmed mahzarında üzerine mezbûreyi 'akd-ı nikâhında hul'a olarak bir kât hamam esvâbı ve bir kât arakka esvâbı ve bir Şâmi 'abiye ve bir kalas göynek ve üç

sahan ve iki sekûre ve hamam leğeni ve nabâriye ve heldan? ve tâs ve bir kât tebâk ve bir çift nişân küpesi ve on beş ‘aded rub‘iyye bâliğ? olub hâlâ zimmetinde olmağla taleb-su‘âl cevâbında mekfe? ile aldığını inkâr yüz elli guruş başlık nâmıyla virmişim bâlâda mastûr eşyâlar mekfe? olduğunu inkâr itmekle müdde‘îyeden ber-vakf-ı müdde‘â beyyine taleb olundukta ısbât-ı beyyine izhâr-ı acz-ı berle talebiyle ba‘de‘t-tahlîfü‘ş-şer‘î mûcibince şer‘an bir sene lâzım gelmediği işbu mahalle şerh virildi.

DŞS 20/2

Kankırt karyesi sâkinlerinden ‘Abdullah tarafından vekîl müseccelli Hâcî Ahmed Efendi (mim) yine karye-yi mezkûr sâkinlerinden Hasan tarafından vekîl-müseccelli Ahmed Hâce mahzarında üzerine bundan kırk gün mukaddem müvekkilim ‘Abdullahın oğlu Mehmedi mezkûr Hasanın kelbi ısırub birkaç yerde ayağını cürh idub ve cürhünden müte‘essiren fevt olub ve kelb-i mezkûr dahi mukaddemlerde birkaç kimesneyi cürh eylediğinden karye-yi mezkûr kethüdâsı Cebrâ‘îl nâm kimesne merkûm kelb sâhibi Hasana kelb-i mezkûru def‘ idub haleften zararı men‘ ile ve eğer bundan böyle bir kimesneye zararı olur ise zamânisinden taleb olunur deyu tenbîh ve eşhâd eylemiş iken mezkûr Hasan kelbi def‘ itmediğinden oğlumun diyeti tahsîl ve bana teslîmi matlûbumdur deyu da‘vâ merkûm Hasanın vekîli Ahmed Hâce cevâbında bundan akdem tenbîh ve eşhâd olduğunu kelb-i mezbûr merkûmun oğlunu kabup cürh ve cürhünden fevt olduğunu bi‘l-vekâle inkâr eyledikte beyyine havâle olunub şuhûd-ı ahrâr ricâl-ı müslimînden Mehmed Yûsuf nâm kimesneler meclis-i şer‘de li-ecli‘ş-şehâde hâzırûn olub takrîr-i şehâdetlerinde mukaddem kelb-i mezbûr zarar-kâr olmağla karye kahyası Cebrâ‘îl mazeretini def‘ eylemesine merkûma tenbîh eşhâd idub ba‘de kelb-i merkûm ‘Abdullahın oğlunu ısırub ve cürh idub cürhünden fevt oldu deyu edâ-yı şehâdet-ı şer‘iyye eylediklerinde ba‘de‘t-tezkiye ismân ve rüsûmlarını? ve bilub şehâdetleri hayyiz-i kabulde olmağın ba‘de merkûm Hasan cevâbında müşâhidlerin benimle garazları var didikte su‘âl olundukta ve garazı ne güne olduğunu takrîri bilinmek? hıntasını yakmışlar ve öküzünü cürh eylemişler ve bana dahi fırsat bulduklarında kasd iderler ve ihânet iderler ve hıntamı dahi yakmışlar deyu takrîri fetâvâ-yı şerîfe ba‘de merkûm Hasanın takrîrine Eyyub ve ‘Alî nâm kimesneler meclis-i şer‘de hâzırân olub eserü‘l-eşhâd merkûm Hasan Bâzârlar Çarşuda karye kahyası Cebrâ‘îl bana kelb-i merkûmu def‘ eyle deyu tenbîh ve kelb-i merkûmun mukaddem

çend neferi kabmıŝ olmağla ben dahi esđâ itmeyub müdde‘î-yi merkûmun oğlunu kabub cürh ve müte‘esssiren fevt olmuş deyu takrîrine edâ-yı şehâdet şer‘iyye eylediklerinde şehâdetleri ba‘de‘t-tezkîye hayyiz-i kabulde olmağın şer‘an diyet-i mezkûr lâzım gelub meclis-i şer‘de tamâmen bin iki yüz elli guruş müdde‘î ‘Abdîye teslîm ve zimmetinde bir akçe kalmadığı kayd şud.

Fazîletlu Bahâddin Efendi, Fazîletlu Hâcî Bekir Efendi, Fazîletlu ‘Osmân Efendi, Ma‘denlu Halîl Ağa, Ma‘denlu Ahmed Ağa, Hâcî Mehmed Ağa ? ,Münâdi Mollâ Sâlih, Tatar ‘Alî Kalemday? , Fazîletlu Baŝel? Efendi, Fazîletlu Abdullgani Çelebî Efendi, Kahya ‘Alî Efendi, Kâtib Yûsuf Efendi, Kâtib Mehmed Efendi.

DşS 20/3

Kerbos ve Tevos tarafından vekîlleri Hâcî Ahmed Efendi bundan akdem mürd olan Berber Mirzonun kızları Kosyan ve Birban taraflarından vekîlleri Bakkal Osib mahzarında üzerine mürd-i merkûm müvekkilimin çulları? olub civânında mersûmlara iki yüz guruş vasîyet idub meblağ-ı mezbûrun nısfını te‘diye idub nıfs-ı âheri zimmetlerinde kaldığından taleb-sû‘al mersûm Osib cevâbında bakıyye kalan yüz guruşun otuz guruşu edâ olunmuş bakıyye kalan yetmiş guruşu dahi edâ ideriz didikte mûmâ-ileyh Hâcî Ahmed Efendi yine cevâbında nısfı müvekkîlerimin mâlı olub ve nısf-ı âherin dahi nenemizin mâlı olub müvekkillere teberru‘ eylediği bir ‘aded hâç dahi mersûmların emâneten ‘indlerinde olmağla tahsîli bi‘l-vekâle matlûbumdur didikte mersûm Osib cevâbında hâç-ı mezkûrun nısfı müdde‘îlerin analarının mâlı olduğunu inkâr cümlesi müvekkilim mersûmların analarının mâlıdır ve bahş itmemişdir deyu def‘a tasaddîsi beyyine havâle yine mersûm Osib cevâbında müvekkilim mersûmların analarının mesfûrların ‘indeinde gasb eyledikleri kazan 1 legen 1 sahan ma‘serpûŝ 2 sekure 1 kebîr sahan 1 tencere 1 satl 1 sağır tâba ve sâ‘ir ber-mûcib-i defter eşyâların mersûmlardan tahsîli matlûbumdur didikte mersûmlar inkâr yine beyyineye havâle yine Hâcî Ahmed Efendi cevâbında müvekkilim mersûmların babaları mürd oldukta hinta kîle 20 şa‘îr kîle 20 mercimek kîle 40 tüfek 2 simli pâla 1 kılıç 1 altun başlı kuni 1 kazan 1 nakid 2000 bir mikdâr ayter? ve ‘aded dirhem 300 mersûmların ‘indeinde kalmağla tahsîli matlûbumdur didikte mesfûrlar inkâr beyyine havâle.

DŞS 20/4

Bundan akdem fevt olan Kelekçi Mollâ Mehmed'in karındaşı kızı Dâhile Hâtûn tarafından vekîl müsecelli Hâcî Ahmed Efendi ve Hâcî Hâfız 'Abdullah Efendi mahzarında üzerine bundan akdem fevt olan Hâcî Çelanın verâseti.

DŞS 20/5

'Â'işe Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Anem oğlu Mustafâ (mim) Çukadâr oğlu Mustafâ mahzarında üzerine merkûmun anasının zimmetinde beş yüz kırk guruş bâ-temessük alacak hakkım olub vefât eyledikten sonra merkûm Mustafâ dahi meblağ-ı mezbûre deynim deynub el-hâletü hâzihi meblağ-ı mezbûru vekâletim hasebiyle merkûm Mustafâdan taleb-su'âl merkûm cevâbında meblağ-ı mezbûr vâlidesinin zimmetinde olduğunu inkâr ve sonradan kendi dahi deynim didikte inkâr beyyine havâle anası müteveffâyeye beş yüz kırk guruş virub ve 'indine bir 'aded hençer ile bir çift sim ? müteveffâyeye deynim deynub ve mezbûre dahi ahenleri? kabzına kâtib Mollâ Ahmed.

DŞS 20/6

Lici kurâlarından Sini karyesi sâkinlerinden Mûsâ bin Mehmed meclis-i şer'akdimde yine karye-yi mezbûr sâkinelerinden Medine bint-i Ramâzan mahzarında üzerine da'vâ tasvîr-i müdde'âsında târih-i kitâbdan sekiz sene mukaddem .... Mehmed hemşîrem ve Derek nâm bâkireyi mezbûre Medinenin pederi Ramazân 'akd-ı nikâh idub Ramâzan kerimesi Medine bedeline bana 'akd-ı nikâh ittikten sonra hemşîrem ve Derek nâm bâkire Ramâzana teslîm lakin mezbûre Medine sağîre olduğundan birkaç sene getirmesi te'hir itmekle mezbûre Medine târih-i .... âkden bir kaç sene sonra firâr idub ? olmağla el-hâletü hâzihi Diyârbekirde bulduğum menkûhem olmağla bana teslîmi matlûbumdur didikte cevâbında Medine merkûm Mûsânın pederi Mehmed kerimesi ve Dereki babam Ramâzana virdiğini bilirum lakin pederim beni kendune 'akd-ı nikâh ittiğini bilmem inkâr ve def'a tasaddîsi mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle beyyine havâle olunub karye-yi mezkûrde 'Alî bin Mollâ Haydar tesmîye-yi mehr olmaksızın ben müdde'ânın bacısını kendu babası kendu nefesine nikâh ve kızı mezbûreyi müdde'âye nikâh eylemişdir deyu edâ-yı şehâdet-i şer'iyye idub Velî bin Mustafâ meclis-i şer'de li-ecli'ş-şehâde hâzırûn olub eserü'l-eşhâd mezbûre Medinenin babası Ramazân bana takrîr eylediği ben müdde'ânın bacısını almışım ve benim kızımı

bedeline virmişim deġüşik eylemişim deyu edâ-yı şehâdet idub ba‘de vekîl zevce Hâfız Aġa cevâbında târih-i kitâbdan çend gün mukaddem mahzende müdde‘î Mûsâ şuhûd mahzarında takrîr eylemiş ? mezbûre benim menkûhem deġildir babası bana virdi deyu takrîr eylemişdir deyu nice şuhûd mahzarında takrîr yine tevâtüren şâhidlerim vardır deyu def‘a tasaddîsi ve mûcib-i şer‘îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle sonradan Mehmed bin Receb dahi meclis-i şer‘de müdde‘î-yi merkûma mezbûrenin babası mezbûre .... ile deġiş idub Mollâ mehr-ı ‘akd-ı nikâh ....

DŞS 21/1

Kerküklü Mîkâ‘îl ve Rüstem karındaşlarım karındaşları ‘Alî mahzarında üzerine târih-i kitâbdan iki sene bizlere sefere gidub ve üç karındaş müşterek bir re’s esbimiz olub esb-i mezkûru karındaşımız merkûm ‘inde emâneten vaz‘ ve sefere-yi gayretimizden sonra esb-i mezkûr zayıf ve perişân kalub karındaşımız merkûm ‘Alî esb-i mezkûru zimmî Haroya beş yüz guruşa fûrûht ve el-hâletü hâzihi esbin iki hissesi bizim ve bir hissesi merkûmun olmaġla esb-i mezkûr müşterek olduğundan taleb-su‘âl merkûm ‘Alî cevâbında esb-i mezkûrun sülâsî benim mâlım olub sülüsânı merkûmânın olmaġla merkûmlar hin-i ‘azimetlerinden sonra esb-i mezkûr zayıf ve perişân ve mevt-i karîb olub ve benim dahi yedimde bir pârem olmayub zarurî fûrûht eyledim deyu def‘a tasaddîsi mûcib-i şer‘îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 21/2

Deyrikli ‘Ömer (mim) ‘Abdurrahman mahzarında üzerine işbu müşahâde olunan alâ-irkemek? katır yigirmi sene mukaddemden beru şirâen mülküm iken târih-i kitâbdan iki sene üç mâh mukaddem Meskinân kazâsında yedimden zâyi‘ olub el-hâletü hâzihi merkûmun yedinde buldum bi‘l-istikâk taleb-su‘âl merkûm cevâbında târih-i kitâbdan on altı gün mukaddem Hiyaz ‘Ömerden iştirâ eylemişim merkûmun mâlî olub yedinde zâyi‘ olduğu ma‘lûmum deġildir deyu inkâr müdde‘î-yi merkûm beyyine havâle Hâcî Mehmed Efendi ve Mollâ Şeyhmûs katır-ı mezkûr müdde‘înin yigirmi seneden beru şirâen yedinde mülkü olub yigirmi yedi mâh mukaddem zâyi‘ olduğuna edâ-yı şehâdet-ı şer‘iyye eylediklerinde şehâdetleri ba‘de‘t-tezkîye hayyiz-i kabulde olmaġın.

DŞS 21/3

Ortakçı Mollâ ‘Abdurrahman (mim) Mollâ Timur mahzarında üzerinde târih-i kitâbdan on sene mukaddem karındaşım İbrâhîmi merkûm Melek Câmi‘inde hançer ile darb ve cürh idub merkûm darbden fevt olduğundan diyetinin taleb ve el-buyrulması matlûbumdur deyu da‘vâ merkûm inkâr beyyine havâle olundukta beyyineden izhâr-ı acz-ı berle.

DŞS 21/4

Bundan akdem Hâtûn karyesinde fevt olan Mehmed bin ‘Alînin muhallefâtından bir mikdârı Hâtûn karyesinde Mehmed ‘indinde olub bir mikdâr eşyâsı dahi Bendin karyesi ahâlîsinden Mehmed bin ‘Ömerin ‘indinde olub ikisi dahi ‘amm-zâdelik iddi‘â itmekle şecereleri beyân olunur

Mezâd?

Mollâ Şeyhmûs

Cafer

‘Alî

Süleymân

Mehmed Hâtûn karyesi

fevt olan Mehmed

Mezâd?

Mollâ Şeyhmûs

Mahmûd

Mehmed

‘Ömer

‘Alî

Mehmed Bendin karyesi

fevt olan Mehmed

DŞS 21/5

‘Abdâl Mescidinin bâ-berât-ı âlî mütevellisi Sa‘âdetlu Halîl Ağa (mim) Arab Halef mahzarında üzerine ‘Abdal Mescidi kurbunda vâki‘ bir bâb merkûm sâkin olduğu

menzil mescid-i mezkûrun vakfı olup mescid-i mezkûre mütevellisim? hasebiyle bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ merkûm cevâbında menzil-i mezkûrun senevi kırk pâre icâre-yi zemîni olup vakf-ı mezkûr mütevellîlerine edâ iderim ve bâyi'm Hasan dahi mütevellî-i esbak Hâcî Şa'bân-zâde Hâcî Hâfız 'Abdullah Şa'bân binâsı mülk-i zemîni vakıf olunmak üzere fûrûht itmiş cümlesi vakıf olduğunu inkâr mütevellî-yi merkûmun beyyine talep olundukta Hammâl İbrâhîm menzil-i mezkûrun binâsı ve zemîni cümle-yi cami'nin vakıf olduğuna edâ-yı şehâdet-i şer'îyye idub ve yine mahalle ahâlîsinden Seyyid Mustafâ menzil-i mezkûr 'Abdal Mescid-i Şerîfenin vakfı olduğuna edâ-yı şehâdet-i şer'îyye eyledikleri sâbit.

Yine mütevellî-yi merkûm Halîl Ağa (mim) 'Ömer mahzarında üzerine merkûm 'Ömerin dahi mahalle-yi mezbûrede sâkin olduğu bir bâb menzil mütevellîsi olduğum cami'-i mezkûrun vakfı olduğundan bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ merkûm inkâr beyyine havâle olundukta Hasan nâm kimesne sâbık mütevellî Hâcî Şa'bân-zâde menzil-i mezkûru merkûma fûrûht eylediğinde menzil-i mezkûru merkûma fûrûht eyledim lakin vakıfdır yerine bir dükkân alub istibdâl ideceğim deyu takrîrine şahidim ve şehâdet iderim Seyyid Mustafâ dahi 'Abdal Mescidinin vakfı olduğuna edâ-yı şehâdet idub şehâdetleriyle sâbit ve Hindu? dahi minvâl-ı muharrer üzere şehâdet idub

DŞS 21/6

Bendin karyeli Ahmed tarafından vekîl-i müseccellî Hâcî Mustafâ Efendi (mim) Timur mahzarında üzerine bundan akdem merkûma iki yüz on guruşa bir re's katır fûrûht idub dokuz mâh indinde kalub ba'de katır-ı mezkûru dokuz yaşında fûrûht itmiş iken ehl-i hibre yigirmi yaşını mütecâvizdir deyu haber virub bu vechiyle giriye redd idub el-hâletü hâzihi dokuz mâh merkûm Timurun 'indinde kalub suvâr olup diyâr-ı ahire varub bu vechiyle dokuz mâhlık kirâsını taleb-su'âl merkûm Timur cevâbında şer'an lâzım gelmez deyu mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 21/7

Hâcî Ahmed Ağa (mim) İbrâhîm Ağa mahzarında üzerine gâ'ib-i ani'l-beled 'ammim Hâcî Gafur Ağanın evlâdına meşrûta olup evlâd-ı erşed vakıfdan olmağla üzerine olan üç 'aded dükkân ve bir kıt'a tarlanın gâ'ib-i merkûma hâkim esbak Fazîletlu Hâfız İbrâhîm Efendi merkûm İbrâhîmi ? nasb ve gâ'ibe âid olan dükkânların

icâresini ve tarlanın ihâlesi ? zabt itmekle bu def'a gâ'ib-i merkûmu dükkân ve tarla icârelerini ahz ve 'indimde hıfza beni vekîl nasb ve ta'yîn itmekle bi'l-vekâle bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ merkûm İbrâhîm dükkânı inkâr müdde'îden ber-vakf-ı müdde'î beyyine taleb olundukta Hâfız Ağa ve Süleymân Ağa nâm kimesneler meclis-i şer'de gâ'ib-i merkûm müdde'î Hâcî Ahmedi vekil ? ahz ve kabza ve 'indinde hıfza vekîl eylediğine edâ-yı şehâdet-i şer'iyeye eylediklerinde şehâdetleri ba'de't-tezkîye hayyiz-i kabulde olmağın şâhidlerin şehâdetleri ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle şer'an müdde'î-yi merkûma teslîm olunması fetâvâ-yı şerîfeden emir buyrulub merkûm Hâcî Ahmede teslîm olunduğu kayd şud fi gurre Şa'bân sene 245.

DŞS 22/1

Devletletlu Yahyâ Paşa Efendi Hazretlerinin dâ'ire-yi devletlerinden Mahmûd Efendi meclis-i şer'de Fazîletlu Süleymân Nazif Efendi mahzarında üzerine işbu müşâhade olunan bir re's Arab câriye otuz sekiz târihinden beru birâderim 'Abdulbâkî Efendinin şirâen mülkü olub kırk bir târihinde pederimden müntakil iden şer'iyem mukâbilî birâderim Efendi mûmâ-ileyh tarafından bana virulub geçen sene-yi mubârekede 'indimden firâr itmekle el-hâletü hâzihi Efendi mûmâ-ileyhin yedinde bulduğumdan bi'l-istihkâk taleb ve el-buyrulması matlûbumdur deyu ba'de'd-davâ ve'l-istintâk Efendi mûmâ ileyh cevâbında inkâr beyyine havâle olundukta Şahin Ağa ve Kasım Ağa şehâdetleriyle sâbit olunduktan sonra müdde'î-yi merkûma ba'de't-tahlîfü'ş-şer'iyeye câriye-yi mezkûr teslîm olunduğu kayd şud fi 7 Ramazân 245.

DŞS 22/2

Bucaklı Mustafâ tarafından vekîl müseccelli Mollâ Yahyâ bundan akdem olan fevt olan Palulu Pirinçi Hüseyinin vereseleri mahzarında üzerine müvekkilim merkûmun zimmetinde çoper? iştirâ için emâneten dokuz yüz guruş alacağı olub el-hâletü hâzihi fevt olmağla muhallefâtından el-buyrulması bi'l-vekâle matlûbumdur deyu da'vâ vereseler inkâr idecek vekîl-i merkûmdan ber-vakf-ı müdde'î beyyine taleb olundukta Bucaklı Mustafâ 'Alî bin Reso tarafından nakl-ı şâhidleri kâtib Mollâ Ahmed ve Mollâ Mustafâ ve Bucaklı Hasan bin Hüseyin tarafından Hâfız ? ve Mollâ Mûsâ nakl-ı şehâdetleriyle şehâdet idub Bucak kazâsında mesâfe-yi sefer-ber didiklerinde

vereseler Bucak kazâsı mesâfe-yi sefer değil ve asıl şâhidleri isteriz deyu iddi'âleri ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 22/3

Hatîce Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü'l vekâlesi Fâtma Hâtûn zevci Mollâ İsmâ'îl mahzarında üzerine merkûm beni bilâ-nafaka ve gede? terk ve diyâr-ı ahire azîmet idub müvekkilem zevcesi yüz yigirmi guruş âherden istikrâz ve nafaka ve gedesine? sine sarf idub el-hâletü hâzihi meblağ-ı mezbûru taleb-su'âl bilâ-nafaka ve gede? terk ve diyâr-ı ahire azîmeti ikrâr lakin ? deyu def'a tasaddîsi mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 22/4

Ayne karyesinden 'Osmân tarafından vekîl-i müseccelli Hâcî Mustafâ Efendi (mim) Harabe Çepnili Resûl mahzarında üzerine bundan akdem fevt olan müvekkilimin 'amm-zâdesi Hamzanın verâseti zevcesi Hatîce ve kızı 'Â'îşe ve 'amm-zâdesi müvekkilim merkûma münhasır olub kable'l-kismet zevce-yi mezbûre Hatîce dahi vefât idub kâffe-yi muhâlefâtı ve dört yüz guruş idub meblağ-ı mezbûreden verâseti zevci merkûm Resûlu ve kızı 'Â'îşeye münhasır olduğundan müvekkilimin 'amm-zâdesi Hamzadan merkûma intikâl iden hisse-yi irsiye-yi şer'îyyesi merkûm Resûlun zimmetinde kalmağla tahsîli bi'l-vekâle matlûbundur deyu ba'de'd-da'vâ ve'l-istintak merkûm cevâbında müdde'î-yi merkûm müteveffânın 'amm-zâdesi olduğunu ve meblağ-ı mezbûr zimmetinde olmadığını inkâr beyyine havâle.

DŞS 22/5

Musullu Selîm Ağa (mim) Musullu 'Abdullah mahzarında üzerine târih-i kitâbdan dokuz sene mukaddem merkûm Bağdaddan gelur iken Kerkük kazâsına vurûdunda babam Kasım nâm kimesne kendusune 1000 guruş emânete teslîm idub Musul kazâsında şerîki Seyyid 'Alî nâm kimesneye götürüb merkûm meblağ-ı mezkûru mûmâ-ileyh 'Alîye teslîm itmediğinden babam fevt olub verâseti bana intikâl ittiğinden meblağ-ı mezkûrun merkûmdan tahsîli matlûbundur deyu ba'de'd-da'vâ ve'l-istintâk merkûm cevâbında müdde'î-yi merkûmun babası müteveffâ-yı mûmâ-ileyh kise derûnunda mühûr bir mikdâr nâ-ma'lûm akçe ve bir kıt'a mektub bana teslîm eyleyub

mektûb Saci ism-i meçhûlum olan bir nâm kimesne olduğundan meblağ-ı mezbûru mektûb Sacine teslîm idesen deyu bana emir eylediği ben dahi müteveffânın emriyle getirub mahalline teslîm eyledim deyu def'a tasaddîsi ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 22/6

Süleymânîye tarafından Ebubekir (mim) Katırcı 'Alî Hadî mahzarında üzerine merkûm bundan akdem Adana kazâsında fevt olan 'Abdullahın terekesine vâz'ü'l-yed olub müteveffâ-yı merkûm benim 'amm-zâdem olduğundan tereke-yi müteveffâ-yı merkûmu mûmâ-ileyhden ahz ve bi'l- verâse bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ merkûm cevâbında müteveffâ-yı merkûm hal-ı civânında vâsi muhtâr nasb eylediği Zeynel müteveffânın kırk bir re's katır ve bir re's esbi olub hayvânât-ı mezkûru on iki bin beş yüz guruşa bana fûrûht idub meblağ-ı mezbûrdan müteveffânın duyûnları edâ eyle deyu emr ittikten sonra vasî-yi merkûm dahi fevt olub müteveffânın eshâb-ı duyûnu ber-mûcib-i defter İşab mahkemesinde her birleri deynlerini ba'de'l-ısbâtü't-tahlîf meblağ-ı mezbûrdan beş bin yüz doksan guruşu mahkeme-yi mezbûrede bâ-hükm-i şer'î müteveffânın eshâb-ı duyûnuna teslîm olunub zimmetimde bâkî kalan yedi bin otuz dokuz guruşu dahi ba'de Diyârbekir mahkemesinde verese-yi mûmâ-leyhüm üzerine bâ-taht-ı şer'îne vasî nasb olunan Mehmed Ağaya teslîm eyleyub müteveffâ-yı merkûmun diğer eshâb-ı duyûnları ber- mûcib-i defter deynleri ba'de'l-ısbâtü't-tahlîf cem'an sekiz bin yüz elli bir guruş deynleri olub bâlâda mezkûr vasî-yi merkûma teslîm eylediğim meblağ-ı mezkûr ma'rifet-i şer'iyyle merkûmlara ? olunub teslîm olduğundan tereke-yi müteveffâdan zimmetimde bir pâre kalmamışmıdır ve müdde'î-yi merkûm müteveffânın 'amm-zâdesi olduğu dahi ma'lûmum değildir deyu def'a tasaddî eylediğinde müdde'î-yi merkûm beyine taleb olundukta

DŞS 22/7

'Arab Mehmed (mim) Maksi Toma muvâcehesinde üzerine işbu müşâhede olunan siyâh öküz mâlım olub târih-i kitâbdan iki sene mukaddem Sürgücü kazâsında yedimden zâyî' olub el-hâletü hâzihi mersûmun yedinde buldum bi'l-isthkâk taleb-su'âl merkûm cevâbında öküz-ü mezkûr târih-i kitâbdan dört sene mukaddem 'Abdulgani Celili Efendiden iştirâ ve merkûmun mâlî olub yedinde zâyî' olduğu ma'lûmum değildir

deyu inkâr müdde'îden beyyine taleb olundukta iki nefer-i şâhidler netâcen mâlî olub iki sene mukaddem Sürgücü kazasında yedinde zâyî' olduğuna edâ-yı şehâdet idub ba'de mersûm dahi dört sene mukaddem iştirâ eylediğini ve dört seneden beru yedinde olduğunu şâhideyn ile ba'de'l-ısbât ba'de müdde'î-yi merkûm netâc da'vâsı idub tevâtiren beyyine geturmuş olub mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle müdde'înin da'vâsı mülk-i mütallak ? şâhidleri netâc şimdi müdde'î 'Arab Mehmed ? netac da'vâ idub tevâtür geturmüş mukaddem mülk-ı mutallaka şimdi netâc da'vâsı şer'an tevcihyledir deyu fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 23/1

Mollâ 'Ömer (mim) zevce-yi mutallakası Hani mahzarında üzerine mezbûrenin batnında benden haml olub hul' eylediğinden sonra mezbûr bir teşt-ı memlu esvâb kaldırub teştı karnına dokunub haml-ı zuhûrunda vucûda gelen çocuğun yüzünün yarısı ve dudağı teştan mecrûh olub cürh-ü mezkûr ile süt ekl itmeyub fevt olmağla diyetini taleb-su'âl mezbûre cevâbında teştı kaldırdığını inkâr cânib-i hakdan vucûda geldikte burnu ve dudağı olmayub süt ekl itmeyub fevt olmuşdur deyu def'a tasaddîsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 23/2

Ahmed Çelebi Efendi Menzilci Mollâ Refi' mahzarında üzerine işbu müşahâde olunan Timur kır bâr-gîri şirâen mülküm olub târih-i kitâbdan yedi mâh mukaddem Rum Kapusu nâhırında otlanur iken 'Ömerkanlu 'aşîreti gelub gâret eylediklerinden el-hâletü hâzihi merkûmun yedinde bulduğumdan bi'l-istihkâk bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ merkûm inkâr beyyine havâle olundukta Canbâz Mustafâ Alemdâr.

DŞS 23/3

Fâtma Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hâfız Yâ'kûb Efendi (mim) zevci Hâcî Süleymân mahzarında üzerine merkûm talak-ı selâseye ta'lik idub ben hemşîremi kayınım Ahmede virdiğimde iki yüz elli guruş mehr-i mu'accel ve iki yüz elli guruş mehr-i mü'eccel ile virub iki yüz elli guruş mehr-i mu'acceli tamâmen kayınım Ahmedden ahz eylemişim deyu talak-ı selâse ile 'iyâlim benden mutallaka olsun deyu ikrâr idub meblağ-ı mezkûru ahz itmemiş olduğundan mâ'dâ sonradan

kalkub mehr-i mu'accel-i mezkûru taleb eylemişdir deyu da'vâ merkûm Hâcî Süleymân cevâbında talak-ı selâseye ta'lîkini ikrâr lakin meblağ-ı mezkûru hin-i ta'lîkden mukaddem ahz idub sonra ahzımı ? talaka ta'lîk eylemişim ta'lîkimden zarar yoktur deyu def'a tasaddîsi fetâvâya havâle olunmuşdur.

DŞS 23/4

Ümmi Hâtûn tarafından vekîli anası 'Â'îşe mezbûre Ümminin zevc-i muhâli'i Ahmed mahzarında üzerine merkûm müvekkilemi hul' itmekle üç mâh on günlük nafakasını ve üç yüz guruş mehrinin taleb-su'âl cevâbında mezbûrenin yüz elli guruş mehri olub mehr-i mezkûru ve nafakasını bahş eyleyub ben dahi bedeline hul' eyledim deyu def'a tasaddîsi eylediğinde yine vekîl-i mezbûre cevâbında müvekkilem-i mezbûre darb idub cebren bahş ittirmişdir didikte yine merkûm Ahmed cevâbında darbini ikrâr idub lakin bir buçuk sâat sonra Hasan rızâsıyla bahş eyledi deyu def'a tasaddîsi fetâvâyı şerîfe havâle.

DŞS 23/5

Fırıncı Maksî Merd Beg (mim) Sipâhî Mehmed mahzarında üzerine merkûmun 'ammisinin benim zimmetimde üç yüz altmış altı guruş alacağı olub taleb için kapuma gelub beni ? darb itmekle mûcib-i şer'îsi matlûbundur deyu da'vâ merkûm Mehmed cevâbında ben varub 'ammin matlûbu olan meblağı mersûmdan taleb eylediğimde mersûm sarhoş kapuya gelub der-'akab boğazıma sarılıub beni darb eyledi ben mersûmu darb eylememişim deyu inkâr.

DŞS 23/6

Kudahlı Mahmûd tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Cem'e 'Abâcî Hüseyin Ağa mahzarında üzerine iki mâh mukaddem müvekkilim merkûmdan bir re's kısrak dört yüz gurûşa iştirâ idub el-hâletü hâzihi kısrak-ı mezkûrun sağ ayağı ahsak ve sâ'ir 'ayb-ı kadîme vâkıf olduğum reddi matlûbundur deyu da'vâ merkûm cevâbında merkûma yigirmi dört sâ'ate kadar mehir? virub otuz gün sonra gelub pâresini edâ iderim deyu gidub el-hâletü hâzihi gelub 'aybını da'vâ eylediğinden ahz itmem deyu def'a tasaddîsi ve mûcib-i şer'îsi fetâvâyı şerîfe havâle

DŞS 23/7

Dahile Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hâcî Mustafâ Efendi (mim) zevc-i muhal'i Mîkâ'il mahzarında üzerine müvekkîlemi merkûm hul' itmekle mehr-i mü'eccel olarak iki yüz guruş bi'l-vekâle tahsîli matlûbumdur deyu da'vâ merkûm cevâbında inkâr 'akd-ı nikâhda iki yüz guruş mehr-i mu'accel ve iki yüz guruş mehr-i mü'eccel ile 'akd-ı nikâh eylediğini sâbit eyledikten sonra zevc-i merkûm cevâbında vekîlim olan 'Abdulvehâb nâm vekîli kimesneyi iki yüz guruş mehr-i mu'accel ve iki yüz guruş mehr-i mü'eccel ile 'akd-ı nikâha vekîl eylememişim ve mehr-i mu'accel olarak iki yüz guruş dahi virmemişim ve benim vaktim olmamağla 'akd-ı nikâha gidildikte fakat 'akd-ı nikâha vekîl eylemişim tesmîye-yi mehre vekîl eylememişim deyu def'a tasaddîsi mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 23/8

Bundan akdem fevt olan Nu'mân Mehmedin oğlu 'Alî tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Ahmed Efendi (mim) ? mahzarında üzerine babam müteveffânın bâ-temessük merkûm zimmetinde sekiz yüz guruş alacak hakkı olub fevt olmağla bi'l-verese da'vâ merkûm Mehiş Ağa cevâbında meblağ-ı mezbûr zimmetinde olduğunu ikrâr lakin altı sene mukaddem merkûmun babasından altı yüz elli guruş ? iki guruş üzerine ? ahz ve devr-i şer'iyyle devr olunur bin iki yüz elli guruş rayic virub rayic-i mezkûr on guruşu on bir buçuk ziyâdesi meşru' olmamağla hesâb-ı rü'yet ziyâde olan virdiğim rayic-i menzil bakıyyesini edâ iderim deyu def'a tasaddî eyledikte merkûm vekîl Ahmed Efendi bin iki yüz elli guruş rayic nâmıyla babasına teslîm eylediklerini ve rayic virdiğini inkâr idecek mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 24/1

Kerkügî Kôr Ahmed tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Katırcı Kuloğlu 'Osmân Ağa (mim) Cemekanlu Yûsuf ve Zülfî mahzarında üzerine işbu müşâhede olunan Tori Ekdiş müvekkilimin şirâen mâlı iken târih-i kitâbdan bir sene mukaddem esnâ-yı râhda müvekkilimi soyub yedinden gasb itmeleriyle bi'l-vekâle teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ merkûm cevâblarında târih-i kitâbdan dört mâh mukaddem Ergani toprağında sirkat itmemişiz merkûmun mâlı olub yedinde zâyi' olduğu ma'lûmumuz değildir deyu

inkâr beyyine havâle olundukta şühûd-ı ahâr ve ricâl-ı müslimînden Canbâz Kâsım Ağa ve Hasan ve Çârşu Ağası Ahmed Ağa şehâdetleriyle sâbit ve teslîm şud.

DŞS 24 /2

Erganili Emîn Ağa (mim) bundan akdem fevt olan Dehali Hamza Ağanın vâlidesi ‘Â’işe mahzarında üzerine müteveffâ-yı merkûmun verâseti zevcesi kızım Fâtma ve sağîr oğlu Yasin ve vâlidesi mezbûreye münhasır olub sağîr-i merkûmun bâ-cihet-i şer’iyye vâlidesi mezbûre vasî-yi mensûbu olub mezbûre ‘Â’işe dahi nâzır olmağla sağîr-i merkûmun babasından ve ‘ammetesinden müntakil hisse-yi irsiye-yi şer’iyyesinin bi’l-vekâle bana teslîmi matlûbumdur deyu ba‘de‘d-da‘vâ ve‘l-istintâk mezbûre cevâbında sağîr-i merkûmun ‘ammetesinin ? oğluyla babasına kalub ve müteveffânın dahi bir re’s esb ve bir köle ve bir câriyesini olub bundan akdem merkûm Emîn Ağaya teslîm eylemişim zimmetimde bir şeyi kalmamışdır deyu def‘a tasaddî eylediğinde merkûm Emîn Ağa cevâbında fi‘l-hakîka bundan akdem bir re’s câriye ile bir köle bana sağîr-i merkûmun vasîsi mezbûre fûrûht eyleyub semenini dahi tamâmen benden ahz ve bâ-cihet-i şer’iyye sağîrin infâk ve iksâsına sarf eylemişdir el-hâletü hâzihi mezbûrenin zimmetinde bakıyye kalan yedi ‘aded esb ve sekiz ‘aded karanfilli tüfek ve bir sim raht ve bir simli sürahi ve bir kılıç ve bir çift simli peşnu ve bir sâ‘at ve bir kaput ve üç ‘aded ‘entari ve şâlvar ve cebe ve kargı ve on iki ‘aded simi etrafı mafincan in‘âm-ı şerîfe men‘-i hilaf ve iki ‘aded şâl ve on ‘aded Basra çarşâfı ve bir ‘Arab câriye ve bir halı ve bir kilim ve üç kât yatak ve sâ‘ir eşyalarından sağîr-i merkûm ve zevce-yi mezbûrenin hisselerinin bi’l-vekâle bana teslîmi matlûbumdur didikte mezbûre ‘Â’işe câriye-yi mezbûr benim mülk-i müşterâmdır ve eşyâ-yı mezkûrların dahi müteveffâ-yı merkûmun bir hançer hançerden başka zimmetimde bir şeyi yoktur deyu inkâr beyyine havâle.

DŞS 24/3

Bundan mukaddem Fatih mahallesi sâkinlerinden olub mürd olan Demirci Bağdeserin verâseti zevcesi Peroş ile kebîrûn oğulları Gergor ve Perdos ve Gerpoş ? Ohnu maiyet-i kızları Eygesper ve Menoş ve sâ‘ir ve sağîre kızı Tomya münhasır olub zevce-yi mezbûre tarafından vekîl-i sâbitü‘l-vekâlesi Münâç Mollâ Sâlih mezbûrdan Kirkor ve Gerboş ve Pevros ve Osib ve Ohnu ? ve Menoş taraflarından vekîl-i sâbitü‘l-

vekâleleri Hâcî Ahmed Efendi mahzarında üzerine da'vâ tasvîr-i müdde'âsında müvekkilemin zevci ba'de't-terk cümle muhallefâtı mesfûrun ve mesfûrtânın 'indlerinde kalub hisse-yi irsiye-yi şer'îyemi virmemeleriyle el-hâletü hâzihi bana teslîmleri matlûbumdur deyu da'vâ eyledikte cevâbında Hâcî Ahmed Efendi târih-i da'vâdan dört sene mukaddem müdde'îye-yi merkûma müvekkil ve müvekkilerimle hisse-yi irsiyesinde dahi ibrâ-yı 'âmm ibrâ eylemişdur deyu def'a tasaddîsi beyyine havâle.

DŞS 24/4

Sadihan oğlu Mehmed tarafından vekîl-i müseccelli Hâcî Ahmed Efendi (mim) Menzilci Hıyar Hüseyin Ağanın oğlu Mehmed mahzarında üzerine merkûmun babası müteveffâ Hüseyin Ağa zimmetinde bin altı yüz doksan iki alacak hakkı olub müteveffânın sâkin olduğu bir bâb-ı menzil dahi 'indimde rehin olub meblağ-ı mezbûru rehin olunan hânedân ve bakıyyesi muhallefâtından bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ merkûm cevâbında babam müteveffânın.

DŞS 24/5

Musullu 'Abdullah (mim) Kanısıpi karyesi kahtası Mollâ Mehmed mahzarında üzerine işbu müşâhede olunan Tori yağız kısrak şirâen mülküm iken târih-i kitâbdan beş sene mukaddem Musul kazâsında Çevlik nâm mahalde gice ile sirkat olunub el-hâletü hâzihi merkûmun yedinde buldum bi'l-istihkâk taleb-su'âl merkûm cevâbında târih-i kitâbdan üç sene mukaddem Şeyh Ahmed nâm kimesneden yüz doksan guruşa iştirâ idub ve merkûm dahi zımmî Serkodan ahz idub 'indinde iki sene kalub mersûm dahi Hasaranlu 'aşîretinden iştirâ idub iki sene 'indinde kalub cem'an yedi sene dereke bizlerin yedindedir merkûmun mâlı olub yedinde zâyi' olduğu ma'lûmum değildir deyu inkâr beyyine havâle olundukta Mehmed ve İbrâhîm nâm kimesneler meclis-i şer'de bâr-gîr-i mezkûr müdde'î-yi merkûmun mâlı olub beş seneden beru Musul kazâsında yedinde zâyi' olduğu edâ-yı şehâdet-i şer'îyye eylediklerinde sonra merkûm Kahya Mollâ Mehmed cevâbında yedi seneden beru kısrak-ı mezkûr benim ve bâyi'min ve bâyi' bâyi'immin yedlerimizde olduğuna şâhidlerim vardır didikte takrîrleri fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 24/6

Bundan akdem fevt olan Hamza Ağanın vâlidesi ‘Â’işe Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü’l-vekâlesi Hâcî .... müteveffânın zevcesi Fâtma tarafından vekîl-i müsecelli babası Emîn Ağa mahzarında üzerine dört yüz elli guruş kıymetli bir esb ve bir re’s câriye ve bir re’s köle mâlım olub emâneten Mardin kazâsından zevce Fâtmanın ‘indiye emânet götürub geldikte bana teslîm ide mezbûre oğlum Hamza Ağanın mâlıdır deyu fûrûht ve meblağını müteveffânın sağîr oğlu vesâyeti hasebiyle zabt itmekle mezkûr esb ile câriye ve köle mâlım olmağla bana teslîmi matlûbumdır deyu da’vâ merkûm Emîn Ağa bi’l-vekâle cevâbında merkûm Hamza Ağa Mardin kazâsında fevt olub müvekkilemden bir sağîr oğlu olmağla mezbûre tarafından zevci Hâcî ‘Ömeri vekîl idub Mardin kazâsına gönderub kazâ-yı mezkûrde kâffe-yi muhallefâtı taksîm olunub sağîr-i merkûma isâbet iden hissesinden tarafa bir câriye ve bir köle ve bir re’s esb isâbet idub müvekkilim dahi vasî-yi mensûb olmak hasebiyle bi’l-vesâyeye zabt ve sağîr için fûrûht ve semeni olan meblağı bi’l-vesâyeye hıfz itmekle mezkûr esb ve câriye ve köleden mezbûrenin müdhili yoktur ve bi’l-emânet tarafımıza göndermemiştir deyu def‘a tasaddîsi fetavâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 25/1

Zimmî Salibo (mim) bundan akdem fevt olan Sipâhî ‘Alî Ağanın sağîrân oğullarının bâ-cihet-i şer‘iyye vasî-yi mensûbları ‘ammileri Yûsuf Ağa mahzarında üzerine târih-i kitâbdan yedi sene mukaddem merkûm ‘Alî Ağa ber-vech-i tîmâr mutasarrıf olduğu Mamdeli karyesi toprağında bir mikdâr ma’lûme’l-hüdûdü’l-cirân arâzimi iştirâ ve merkûm ‘Alî Ağa sefer-ber olmağla bu tarafda vekîlleri İbrâhîm Efendi ile merkûm Yûsuf Ağa vekâleten yedime bir kıt‘a tasarrufi için tapu virub ba‘de merkûm ‘Alî Ağa bu tarafa gelub dört buçuk sene dahi sükût idub ba‘de fevt oldukta sebîlerine intikâl idub bu sene-yi mübârekeye kadar dahi arâzi-yi mezkûre kendum mutassarıf iken bu sene-yi mübâreke dahi merkûm sebîleri vesâyeti hasebiyle tarlaları yedimden ahz itmekle bana teslîmi matlûbumdur deyu da’vâ merkûm cevâbında yedine bir kıt‘a tâpu virdiğini ikrâr lakin karındaşı merkûm ‘Alî Ağaya vekâletim olmayub fuzûlî yedine İbrâhîm Efendinin ibrâsıyla bir kıt‘a tâpu fuzûlî virmişim vekâletim yoktur deyu inkâr idecek tarafeyn takrîrleri fetavâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 25/2

Bundan akdem mürd olan Yahûdi Melhimin verâseti zevcesi Güllü ve kebîr oğlu İlo ve sağîr oğlu Osib sağîre kızı Sehiceye münhasır olub verese-yi merkûmûmdan ibn kebîr İlo tarafından vekîli Mollâ Yahyâ zevce-yi mersûme tarafından vekîli Ahmed Hâce mahzarında üzerine mürd-i mersûmun zevce-yi mesfûre 'inde bir mikdâr eşyâ-yı ma'lûmesi olub bilâ-kismet terk olmağla el-hâletü hâzihi beyne'l-verese tevezî-yi hissem in ifrâz ve bana teslîmi matlûbumdur deyu ba'de'd-da'vâ ve'l-istintâk vekîl merkûm Ahmed Efendi cevâbında eşyâ-yı mezkûrdan nisâyâ muta'allik olan ma'lûme'l-mikdâr eşyâları müvekkilim mersûmenin zevci mürd-i mersûm civânında müvekkilem mersûme için yaptırub virdiğinden el-hâletü hâzihi kendi mâlıdır deyu def'a tasaddîsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 25/3

Kâdî Cami'i mahallesi sâkinlerinden iken bundan akdem vefât iden Fâtma Hâtûnun zâhirde vâris-i ma'rûf ve ma'rûfesi olmadığından terekesi cânib-i Beyt'ül-mala 'â'id olub Emîn-i Beytül-mâl Mollâ Emîn Hâcî 'Abdulcabbâr Ağa-zâde Hâcî Mehmed Efendi mahzarında üzerine da'vâ tasvîr-i müdde'âsında müteveffâye-yi mezbûrenin terekesine efendi mûmâ-ileyh vâz'ül-yed olmağla tereke-yi müteveffâye-yi mezbûrenin bana teslîmi matlûbumdur deyu ba'de'd-da'vâ ve'l-istintâk efendi mûmâ-ileyh cevâbında müteveffâye-yi mezbûre hâl-ı civânında kemâl-ı 'akl ve sıhhatinde kâffe-yi emvâl eşyâsından iki yüz guruş vücûh hayrına bakıyyesini Câmî'ün-Nebînin ta'mîr ve termîmine sarf olunmak için vasîyet idub beni dahi vasî-yi muhtâr nasb eylemiştir deyu def'a tasaddîsi ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle olundukta bir mantûk fetâvâ-yı şerîfe vasîyet ve câmî'-yi mezkûrun ta'mîr ve termîmine olan vâsiyeti beytül-maldan mukaddem olmağla mûmâ-ileyh Hâcî Mehmed Efendinin vasî-yi muhtâr olduğu şâhideyn ile ba'de'l-ısbât hükm-i şer'î lâ-hakk olduğu kayd şud fî 29 Rebi'ül-evvel sene 245

DŞS 25/4

Bundan mukaddem Diyârbekirde sâkin olub hâlâ Şam-ı Şerîfde bi'l-müsâfere olub ikâmet iden Hıdırın Hâcî İsmâ'îl bin İbrâhîm Efendi ile Tarakçı Hâcî Mûsâ bin İbrâhîm şehâdetleriyle sâbitül-vekâlesi Türkanlı Hâcî Hüseyin Ağa meclis-i şer'ide

Cennan Mollâ ‘Osmân ve Lüleci Mollâ Mustafâ üzerlerine da‘vâ tasvîr-i müdde‘âsında müvekkilim Hıdırın bir simli tüfek ve bir fındıklı çuka cübbe simli kehriba çubuk takımı ve bir kat yorgan döşek ve bir köhne kilim ve yine bir kilim cedîd şukka ve bir köhne şukka ve bir tüylü şukka ve dört ‘aded küp ve bir gömlek Frenk şâlî kuşak ve bir câriye ve bir köle ve bir sini mâlî olup merkûmânın ‘indlerinde olmağla bi’l-vekâle bana teslîmi matlûbumdur deyu da‘vâ idub cevâbında Mollâ ‘Osmân eşyâ-yı mezkûre ‘indinde olduğunu ikrâr idub lakin merkûm Hıdır Şam-ı Şerîfe gittikde Lüleci Mollâ Mustafâyâ bu eşyâları merkûma-yi câriyeyi bey‘ idub her neye bâliğ ise mutallakası zevcesi Ümm-i bint-i İbrâhîmin kendu mehri iki yüz altmış guruşa ve bin guruş benim kendunun zimmetinde olan hakkımı ve yüz altmış beş guruş Bezzâz Kasım kendunun zimmetinde olan hakkı ve iki yüz doksan beş guruş Kefenci Mollâ Bekirin olan hakkı ve iki yüz on dört guruş Bekir Ağa-zâde Aloşun kendu olan hakkı virmeğe vekâlet mu‘ayene ile vekîl idub ben dahi Mollâ Mustafâyâ teslîm eyledim ve beş yüz yigirmi guruş Bezzâzcının kendude olan hakkı deyub merkûm Mollâ Mustafâ dahi mezkûr eşyâları ve köleye vekâletim hasebiyle aldım ve bey‘ eyledim ta’yîn eylediği mahallere teslîm eyledim sekiz yüz guruş Mollâ ‘Osmânın ve iki yüz on dört Bekir Ağanın Aloşun borçları fazla kaldı vekâletim hasebiyle merkûmâne deynim deyub tezkere ki edâ eyledikte merkûm Hıdırın alayım deyu def‘a tasaddîsine Hâcî Hasan merkûmun vekâleti ve eşyâların bedellerini dâyinlerine teslîm eylediğini müheyyâ-yı nikâh mutallaka olduğunu inkâr itmekle müdde‘înin ve müdde‘î ‘Alînin cevâblarında fetâvâ-yı şerîfe havâle beyyine lâzım gelub beyyine havâle olundukta şühûd-ı ahrâr ve ricâl-ı müslümânden Halîfe-zâde Mustafâ Ağa Mardinli Hamamcı oğlu İbrâhîm Mardinli Hüseyin ve sâ’irleri meclis-i şer‘ide li-ecli’ş-şehâde hâzırûn olup eserü’l-eşhâd fi’l-hakîka gâ’ib Hızır zevcesi talak virub ve bâlâda mezkûr dâyinlerine mârrü’z-zikr eşyâları fûrûht ve dâyinlerine edâyâ Mardinli Lüleci Mustafâyı vekîl mutallakı mu‘ayene ile vekîl nasb idub diyâr-ı âhere firâr Ağa ? (mim) olduğu deyu edâ-yı şehâdet-i şer‘iyye eylediklerinde şehâdetleri ba‘de’t-tezkîye hayyiz-i kabulde olmağın mûcibince merkûm dahi eşyâ-yı mezkûru fûrûht ve câriyeyi dâyine edâ eylediği sâbit ve vekîl merkûm bi-vech-i şer‘î mü‘ârazadan men’

DŞS 25/5

Ka'bî karyeli Tomo tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hâcî Ahmed Efendi (mim) Mahmûd mahzarında üzerine müvekkilim mersûm merkûma Ka'bî karyesinde bir mikdâr bostânı beş yüz guruşa fûrûht idub dört yüz guruşi teslîm bakıyye olan yüz guruş taleb-su'âl merkûm cevâbında merkûm bostânı iki bin iki yüz kuyu mezru' bostân deyu bana beş yüz guruşa fûrûht ve ben dahi şühûd mahzarında iki bin iki yüz kuyu mezzû' bostânı ahz ba'de bostân hitâm bulub mezkûr kuyuları ta'dâd eylediğimde bin üç yüz kuyu olub ve benim dahi bostândan külli zararım olmağla noksânı olan dokuz yüz kuyunun meblağını tenzîl olunması matlûbumdur didikte gibbe's-su'âl merkûm cevâbından biz ta'dâd ile kuyu ta'yîniyle fûrûht eylememişiz fakat bostân fûrûht eylemişiz deyu def'a tasaddîsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 25/6

Karabaşlı Na'moş (mim) Epreso muvâcehesinde üzerine 'Anşa karyesinde vâki' ma'lûme'l-hüdûdü'l-cirân çend kıt'a tarlaları mersûm Apırsoş Bağraz zer' itmekle men'i matlûbumdur deyu da'vâ mersûm cevâbında târih-i kitâbdan elli mâh mukaddem arâzi-yi mezkûru müslimîn huzurunda tasnîf idub nisfimi bana yüz elli guruşa bey' idub arâzi-yi mezkûrun nisfi benim mülk-i müşterâm olmağla nisf-ı hissemi zer' eylemişim deyu def'a tasaddîsi beyyine havâle olundukta Mollâ Hüseyin ve Mahmûd ve iki nefer Kürd dahi meclis-i şer'e li-ecli's-şehâde hâzırûn olub eserü'l-eşhâd fi'l-hakîka arâzi-yi mezkûru tasnîf idub derenin Karabaş karyesi tarafı ile iki harâbenin Taraklı tarafında olan harâbeyi mersûm Epreso'ye yüz elli guruşa bey' idub mersûm dahi kabul idub el-hâletü hâzihi mersûmun bey'inde olduğuna şehâdet-i şer'iyye eylediklerinde şehâdetleri ba'de't-tezkîye mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 26/1

Beytü'l-mâl kabzına me'mur Mollâ Emîn (mim) 'Abdulğafûr Ağa mahzarında üzerine bundan akdem vefât olan ve Dâ'siye Hâtûnun vâris-i ma'rûf ma'rûfesi olmayub muhallefâtı cânib-i Beytü'l-mâla sadaka olmağla muhallefâtına sen vaz'ü'l-yed olduğundan kâffe-yi muhallefâtı cânib-i Beytü'l-mâla teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ merkûm cevâbında benim zevcemın anasının teyzesi kızı olub lakin civânında müteveffâ Şam-ı Şerîfde karındaşı oğulları Ahmed ve Mehmed nâm kimesneler olmağla

beni ‘ale’l-ısbât merkûmân kayyum nasb ve ben dahi huzûr-ı şer’iyye ihbâr-ı ma‘rifet-i şer’iyye ile muhallefâtını fûrûht ve ? muhtâr olduğumdan zabt eylemiş deyu def‘a tasaddîsi beyyine havâle olundukta şühûd-ı ahrâr ve ricâl-ı müslümînden Hâcî Hâfız ‘Abdulkadir ve Rağîb Ağa ve Hâcî Mehmed Ağa meclis-i şer‘de müteveffâ-yı merkûma hâl-ı civânında gerek techîz ve ? sarfa ve gerek gâ’ib karındaşım oğulları vurûd-ı zuhûrlarına kadar intikâl iden hisselerini zabt ve hıfza vasî-yi muhtâr nasb ve ta‘yîn eylediğine şâhidiz ve şehâdet ideriz deyu edâ-yı şehâdet-i şer’iyye eylediklerinde şehâdetleri mûcib-i şer‘îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 26/2

Emetullah Hâtûn ile Fâtma Hâtûn taraflarından vekîl-i sâbitü’l-vekâlesi Sa‘id Efendi (mim) bundan akdem fevt olan Hâce-zâde Elhâc Hâfız Mehmed Efendinin zevcesi tarafından vekîl-i sâbitü’l-vekâlesi Hâfız Ya‘kûb Efendi mahzarında üzerine müvekkilelerim mezbûrelerden Emetullah Hâtûndan iki bin beş yüz guruş ve Fâtma Hâtûndan iki bin guruş müteveffâ Hac-ı Şerîfe ‘azîmetinde deyn idinub ben vekâlet-i mutallaka ile vekîli olduğumdan umûruma sarf için bana teslîmlerini tenbîh idub ben dahi vekâletim hasebiyle iki bin üç yüz guruş Emetullah Hâtûndan ve bin sekiz yüz guruş Fâtma Hâtûndan ahz ve umûruna sarf eylemişim didikte vekîl-i merkûm inkâr idecek müdde‘î-yi merkûm Sa‘id Efendinin bi’l-isâle ve bi’l-vekâle beyyine taleb olundukta vekâlet-i mutallaka ile vekîli olduğuna Kara? Hâce-zâde Mustafâ Ağa ve Hâfız İbrâhîm Ağa şehâdet idub meblağ-ı mezkûru vekîl-i merkûma teslîm ve umûr-ı müteveffâdan sarf için merkûm Sa‘id Efendi iki bin üç yüz guruş Emetullah Hâtûndan ve bin sekiz yüz .... guruş Fâtma Hâtûndan ahz ve kabz ve umûr-ı müteveffâyı sarf için aldığına ve müteveffâ dahi mezbûrelerden deyn ittiğinden Hâfız Şerîf Efendi ve İbrâhîm Ağa meclis-i şer‘de şehâdet idub şehâdetleri ba‘de’t-tezkîye hayyiz-i kabulde olmağın merkûm Sa‘id Efendi müteveffânın mezbûrelerden aldığı meblağı vekâlet-i ‘amme ile vekîli olduğundan umûruna sarf ve el-hâletü hâzihi hurûc-ı ani’l-zamân murâd ittikte beyniyle masraf olub müvekkilelerinin müteveffâyı emriyle virdikleri meblağ-ı muhallefâtından almağa kâdir oldukları ve mûcib-i şer‘îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle olundukta ber-mûcib-i fetâvâ-yı şerîfe beyniyle masraf olub talebiyle ba‘de’t-tahlîf tereke-yi müteveffâdan ahz ve müvekkilelerine teslîme beyyine şer‘î olunmuşdur.

DŞS 26/3

Hallac Mustafâ (mim) bundan akdem fevt olan Hâcî Fazlı Evkâfının mütevellîsi Habibe Hâtûnun torunu ve müteveffânın müderrisi Dahile Hâtûn mahzarında üzerine müteveffâyenin civânında evkâf-ı mezkûrun bir bâb dükkân harâbe olub mütevellîye-yi müteveffâyeye bana ta'mîr için izin virub masârifim olan deyn-i alîye'l-vakf olmak üzere ben dahi dükkana yüz elli guruş sarf ve mâhiyyesi birer guruşa kat' ve masârifima takâs için dükkânı bana icâreye virub beş sene dükkânda mâhiye birer guruş icâre ile oturub matlûbamden tenzîl doksan guruş matlûbumu bakâya kalub el-yevm mütevellî-yi vakıf olan ? dahi Mehmed beni dükkândan ihrâc ve deyn-i alîye'l-vakf olan bakıyye dükkân masârifî mütevellî-yi merkûmdan taleb eylediğimde cevâbında mütevellî-yi esbak müteveffâyeye Habibe Hâtûnun borcu olub müteveffâyenin muhalledâtından ahz ide deyu bana cevâb virmekle meblağ-ı mezbûru müteveffâyenin mevrûsu olmak hasebiyle mezbûreden tahsîli matlûbumdur didikte gıbbe's-su'âl mezbûre cevâbında ceddîm müteveffâyeye iflâsen fevt olmuşdur ve vakf-ı mezkûrun mütevellîsi olub dükkân-ı mezkûr harâbe olub deyn-i alîye'l-vakf olmak üzere merkûma mâhiye bir guruş icâre ile virub her ne masârifî olur ise defter idub deyn-i vakıf olmak üzere mâhiyeye takâs eylemek üzere dükkânı ? mütevellîye fevt olduktan sonra tevliyet-i merkûm Mehmede müntakil olmağla deyn-i vakfın mütevellî Mehmed tarafından edâsı lâzım gelur deyu def'a tasaddîsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 26/4

Simen? karyesinden Alihan? (mim) Bekçi Mehmed mahzarında üzerine Mardin Kapusu hâricinde çay önünde dedem gezerken merkûm dahi bostân bekçisi olub dedem bostâna girub bir .... yerden ahzıyla kaldırub yerken merkûm Bekçi Mehmed gelub dedeme bir taş vurub .... tevziyine dokunub helâk olmağla mezkûr dedenin kıymetini taleb-su'âl merkûm inkâr.

DŞS 26/5

Îsâ Ağa (mim) Mumcu Ahmed Beg mahzarında üzerine geçen sene-yi mübârekede merkûm ve şerîki Hâfız bir mikdâr iç yağı alub beni dahi kefil virdiklerinde üçümüz bir birilerimizin zimmetlerine ta'alluk iden meblağa kefil olduklarımızdan revgan-ı mezkûrun bâ'yî Sâlih nâm kimesne benden ahz idub yetmiş guruş

zimmetlerimizde bâkî kalmağla meblağ-ı mezbûru dahi ahz eylediğinden mezbûr yetmiş guruşun mîr-i merkûmdan taleb-su'âl cevâbında meblağ-ı mezbûrun nısfı benim zimmetimde ve nısf-ı âheri şerîkim merkûmda olmağla târih-i kitabdan çend mâh mukaddem vârisimiz merkûma nısf-ı hissemi edâ idub merkûm dahi beni kefâletten ihrâc itmekle zikr olunan yetmiş guruş şerîkim Hâfızın zimmetinde kalmışdır deyu def'a tasaddîsi ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 26/6

Kasab Hâfız Ağa Kasablar Şeyhi Halîl Ağa ve Alemdâr-zâde Mehmed Ağa mahzarında üzerine târih-i kitâbdan bir sene mukaddem hâlâ A'yân Sa'adetlu İsmâ'îl Beg Efendiden Kasab esnâfı bir mikdâr koyun iştirâ idub ve mezkûr koyunları rayîc ve semeni fûrûht ve semenini mîr mûmâ-ileyhe te'diye ve teslîm idub dört yüz altmış guruş semeninden zarar olmağla zarar-ı mezkûru ben te'diye eylediğimden yedimde bir emânet olmağla zarar-ı mezkûru esnâf-ı kasabandan taleb-su'âl merkûmân cevâblarında mezkûr koyunları esnâfça iştirâ eylemişiz ve merkûmu emîn nasb eylememişiz merkûm Hâfız Ağa kendusu iştirâ eylemiş ve kendu fûrûht eylemiş esnâfın müdhili yoktur deyu inkâr mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 26/7

Dahile Hâtûn tarafından vekîli zevci 'Osmân Efendi (mim) bundan akdem fevt olan Hatice Hâtûnun oğlunun oğlu sağır Mustafânın vasîsi tarafından vekîli Hâcı Ahmed Efendi mahzarında üzerine zevcem müteveffâyenin kerîmesi olub vâris-i ma'rûfesi olmağla müteveffâyeye hin-i vefâtında maraz-ı mevtinde kerîmem mezbûrenin mukaddem cihâzını fûrûht ve iki yüz guruş cihâzı bahâsından mezbûreye deynimdir deyu ikrâr ve on gün sonra ol-maraz ile fevt olmağla muhallefâtından müvekkilemin deynini ihrâc bakıyye olan beyne'l-verese bizlere taksîmi matlûbumdur deyu da'vâ müdde'îyenin müdde'âsını şâhideyn ile ısbât idub maraz-ı mevtinde vereseye deyni takrîr meşrû' olur mu olmaz mı fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 27/1

Fazîletlu Mehmed Efendi Hâce (mim) Mehmed Beg mahzarında üzerine Dervîş Hüseyin mahallesinde vâki' mutasarrıf olduğu bir bâb menzilin zemîni ve binâsı

mütevellîsi olduğum Bekir Ahmed mescidinin vakfı olmağla menzil-i mezkûru merkûmdan ahz ve mescid-i mezkûr için bi'l-tevlîye bana teslîmi matlûbumdur deyu ba'de'd-da'vâ ve'l-istintâk merkûm cevâbında menzil-i mezkûru bundan akdem mülkîyeten iştirâ idub derûnunda bir meclisin zemîni vakf olub mahall-ı mezkûr için bir müddetten beru senevi kırk pâre icâre virile gelmiş olduğundan menzil-i mezkûr birkaç def'a dahi mahal-ı mezkûre kırk pâre icâre ile ber-vech-i mülkîyet fûrûht olunub müşterîleri mutasarrıf olduklarından sonra ba'de yine ben iştirâ eyledim deyu def'a tasaddî eyledikte efendi mûmâ-ileyh hazretleri yine cevâbında yedimde olan bir kıt'a fetâvâ-yı şerîfe mantûkunca bir menzilin zemîni vakıf olub binâ vaz'ına mütevellî senedi olmadığından menzil-i mezkûrun külliyesi cânib-i vakfa zabt olunur deyu da'vâ eyledikte yine mîr-i mûmâ-ileyh cevâbında bundan akdem menzil-i mezkûrun zemîni vakıfdır deyu da'vâ eyleyub el-hâletü hâzihi külliyesi vakıfdır didiği şer'an mesmû' olur mu deyu def'a tasaddîsi ve tarafeynin takrîrleri fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 27/2

Gülnaz Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hâcî Mustafâ Efendi (mim) Hâfız Ya'kûb Efendi mahzarında üzerine müvekkilemin zevci fevt olub muhallefâtından hisse-yi irsiye-yi şer'iiyesini ahz ve kabz ve tarafına teslîme vekîl-i müseccelli olub vekâleti hasebiyle muhallefâtından bin yüz guruş hissesine isâbet idub meblağ-ı mezbûrdan yüz yigirmi guruşu kayın pederimin zimmetinde kalub bâkî dokuz yüz seksen guruşdan altı yüz on dokuz buçuk guruş müvekkileme teslîm bâkî üç yüz altmış guruşu zimmetinde kalmağla taleb-su'âl.

DŞS 27/3

Mumcu Ahmed Beg Hâcî 'Îsâ Ağa mahzarında üzerine merkûmun benim ile şerîkim Hâfızın zimmetinde bir mikdâr alacağı olub Mumcu Ahmed (mim) Hâcî 'Îsâ Ağa mahzarında üzerine ben ile şerîkim Hâfız merkûm 'Îsâ Ağaya beş bâtmân mum yağı virub yağ-ı mezkûrun meblağını taleb-su'âl merkûm yağ ahz eylediğini ikrâr lakin merkûm ile şerîki Hâfızın zimmetinde bir mikdâr alacağım olub geçmiş güz-i sene mukâbesine şerîki Hâfız yağ-ı mezkûrun meblağını takâs idub el-hâletü hâzihi benden şerîki da'vâ itmeyub merkûm dahi da'vâ idemez didikte merkûm Ahmed Beg cevâbında şerîkim ile intikâl idub benim merkûmun zimmetinde matlûbum olub merkûmun benim

zimmetimde alacağı olmayub ve matlûbumuz olan yağ pâresini dahi geçmiş akçe resmine takâsdan dahi haberim olmayub hesâbımızda dahi hesâbıma mahsûs itmemele tahsîli matlûbumdur deyu da'vâ ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 27/4

Rumlarda Keterne karı tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi oğlu Kürkçü İshak (mim) karındaşı Mane mahzarında üzerine dört sene mukaddem Hasırlı mahallesinde vâki' bir bâb şerîkhâne ve üç dükkân ve iki çardak ve sulu ve zîr-i zemîn müvekkilem mezbûrenin mülki iken mersûma bey' idub lakin nice ki hâl-ı civândadır kirasını müvekkilem almak şartıyla bey' eylediğinden şerr-i bey' mezkûr şartıyla olduğundan fâsid olmağla dükkân ve menzil ve şerîkhâne-yi mezkûrun müvekkilem mezbûre için bi'l-vekâle bana teslimi matlûbumdur deyu ba'de'd-da'vâ ve'l-istintâk mersûm cevâbında şartıyla olduğu inkâr beyyine havâle.

DŞS 27/5

Musullu sağır Hızır Hüdaverdinin vâsî-yi mensûbu Seyyid Ahmed (mim) Musullu Yûsuf mahzarında üzerine perverde merkûma yüz 'aded rub'iyye ve bin 'aded cerâhlı iki kılıç ve tüfek 2 yorgan 2 sahan kazgan iki on iki hûruc ve sâ'ir ? olarak merkûma emânet teslim idub taleb-su'âl? merkûm cevâbında yetmiş beş guruşluk cerâhli ve sâ'ir yigirmi yedi rub'îye dört İslâmbul dört .... ve bir tüfek ve iki katırı birini yüz guruşa fûrûht olunmuş lengerî 3 tencere 1 sâc 1 iki kemer ve bir toka ve dört hûruc? bir kîle hinta sahan 3 'indimde emânet olub vasî-yi merkûma teslim eylemişim didikte müdde'î-yi merkûmdan matlûb mikdârı teslim eyledikleri beyyine taleb olundukta ısbât-ı beyyineden izhâr-ı acz-ı berle talebiyle ikrârı mikdâr-ı ziyâde almadığına ba'de't-tahlîfü'l-şer'î ikrâr-ı mikdârından ziyâdesi lâzım gelmeyub ikrâr eylediğinden vasî-yi merkûma bir mikdârını teslim ve vasî-yi merkûm ahz eylediği ikrâr bakıyye kalan iki rub'iyye ve dört ? ve iki İslâmbul ve altmış dokuz guruşluk nakd ve otuz guruş bir kemer ve bir sâc bir lengerî ve iki hûruc? ve ? ve hinta cem'an iki yüz yetmiş sekiz guruşluk eşyâ-yı mezkûru dahi vasî-yi merkûma teslim eylemişim deyu ? vasî-yi merkûm inkâr beyyine havâle.

DŞS 27/6

Karakevahçi Hüseyin (mim) Beytü'l-mâlcı Mollâ Emîn mahzarında üzerine bundan akdem fevt olan mü'ezzin Mollâ Mehmedin bin 'amm-zâdesi olub müteveffâ dahi civânında 'amm-zâdesi olduğumu müteveffâ ikrâr eylemişdir deyu da'vâ merkûm inkâr beyyine havâle olundukta Cenân Mollâ 'Osmân ve Mollâ Mustafâ meclis-i şer'de müdde'î-yi merkûm müteveffânın ikrârıyla 'amm-zâdesi olub ikrârına şehâdet oluncaya kadar bu ikrâr ile fevt olduğuna edâ-yı şehâdet-i şer'iyye eylediklerinde şehâdetleri ba'de't-tezkîye hayyiz-i kabulde olmağın mûcibince makarrla 'amm-zâdesi olduğu sâbit olduğu kayd şud.

DŞS 28/1

Fevt olan Mollâ Mehmed Ağanın 'amm-zâdesi Gürcü Şeyh Ahmed meclis-i şer'de sağîre kızının vasîsi Es'ad Efendi mahzarında zeylde mastûr şecere mûcibince ta'dâd-ı neseb

'Abdullah

'Abdî Mustafâ

Şeyh Ahmed

Mollâ Hasan

Mollâ Mehmed Ağa

Fevt Mollâ Mehmed Ağa

DŞS 28/2

Mezreli Mahmûd bin Şâhin (mim) Yûsuf mahzarında üzerine da'vâ tasvîr-i müdde'âsında işbu müşâhede olunan Tori Kısrak Oden? perşembe günü mâlım olub târih-i kitâbdan yedi mâh mukaddem Karacadağda sirkat olunmağla el-hâletü hâzihi merkûmun yedinde bulduğumdan taleb-su'âl cevâbında târih-i kitâbdan altı mâh mukâddem Çuşlekebanlu? bir körden iştirâ eylemişim deyu def'a tasaddî eyledikte müdde'î-yi merkûmdan beyyine taleb olundukta Hasan ve Mustafâ ve Yûsuf nâmdan kimesneler ber-vakf-ı müdde'î şehâdet eylediklerinde şehâdetleri mûcibince kısrak-ı mezkûr müdde'î-yi merkûma teslîm olunduğu kayd şud fî 16 Rebiü'l-evvel sene 245.

DŞS 28/3

Hoca Sa'îd veled-i tabîb Hanna meclis-i şer' de 'Abdulbekir (mim) oğlu Anton tarafından vekîle-cu muvâcehesinde üzerine bundan akdem yigirmi yedi bâtmân kahve ve yüz yigirmi yedi top Haleb Konisi Bitlis kazâsında Cercis nâm kimesne kaza-yı mezbûrda benim için hakk sa'yile fûrûht itmek üzere irsâl eyledikten sonra kazâ-yı mezbûrda mersûmun şerîki Merger nâm kimesneye eşyâyı mezkûr benim mâlımdır fûrûhtuna sa'y idesun deyu mersûm tahrîr eylediğinden Mergerin mersûmun 'ammisinde alacağı olduğundan eşyâ-yı mezkûru alacağı mukâbelesine vekîlimin yedinden zabt itmekle mersûmdan taleb-su'âl cevâbında eşyâ-yı mezkûr mersûmun mâlı olub ol-tarafda fûrûhtuna sa'y olunması için Merger tarafına tahrîr eyledim mersûm Mergerin bende bir pâre alacağı olmayub cebren zabt eylemiştir deyu def'a tasaddî eylediğinde tarafeynin takrîrleri fetâvâ-yı şerîfe havâle olundukta bir mantûk fetâvâ-yı şerîfe müdde'î-yi mersûmun mesfûr Antola da'vâya salâhiyeti olmayub zabt iden Mergerden redd-i iktizâ itmekle müdde'î-yi mersûm eşyâ-yı mezkûr kendi mâlı olduğunu dahi meclis-i şer' de Musullu 'Abdurrezzâk Ağa ve Cercis Ağa ve Ahmed Ağa ve Mehmed Ağa ve Mehmed Efendi ve Resûl Ağa nâmû kimesneler şehâdetleriyle ? tevâtir haber virdirmekle mûcibince mesfûr Mergerin zabt eylediği eşyâların müdde'î-yi mersûmun ol-tarafda vekîli Osibe teslîmi iktizâ eylediği kayd şud.

DŞS 28/4

Bundan akdem Rum Kapusu değirmeninde katîlen fevt olan Danakıranlı 'Alînin verâseti babası İsmâ'îl ve anası Bey-zâde münhasır olub ümm-i mezbûre bi'l-isâle ve ab-ı merkûm tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi 'Alî bi'l-vekâle meclis-i şer' de Sa'dullah mahzarında üzerine târih-i kitâbdan üç gün mukaddem değirmende bi-gayri hakk mevrûsumuz müteveffâ-yı merkûmu tüfek ile darb ve darbinden fevt olmağla mûcib-i şer'îsi matlûbumuzdur didiklerinde merkûm cevâbında değirmen-i mezkûrda benim için ta'âm pişirub ekl idecek vaktde Gedikli Hasan nâm kimesne gelub benden ta'âm taleb eylediğinde aşaağıya gidelim virirum deyu cevâb eylediğimde beni darb idub ben dahi değirmenin içerusune kaçub merkûm dahi içeruye geldikte muhârebe iderken yine dışarıya çıkdığımızda birden tüfeği kapub beni vurmak üzere iken ben dahi tüfeğin lülesine yapuşub çekmek ile kundak merkûmun yedinde olub yedinden almak

gâ'ilesinde iken sehven yedimizden boşanub müteveffâ-yı merkûma değdi tüfek-i mezkûru ben itmemeşim deyu def'a tasaddîsi mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 28/5

'Osmân (mim) İsmâ'îl mahzarında üzerine bundan Derûn-i Kal'ada bir mikdâr eşyâ sirkat olundukta merkûm hâkim Arife gidub eşyâ-yı mezkûru benim zevcem sirkât eylediğine şehâdet eyleyub hâkim dahi zevcemi darb ve darbinden haml olmağla sakat vâki' olub ba'de eşyâ-yı mezkûr aher kimesnede bulunub zevcemin haberi olmadığından sâkit olan oğlumun diyetinin merkûmdan taleb-su'âl cevâbında gidub şehâdet eylediğini ikrâr mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 28/6

Çıgırlıklı Ahmed (mim) Mehmed mahzarında üzerine bundan akdem merkûm Milli Ahmed nâm kimesneden yigirmi beş 'aded koyun beheri yigirmi üçer guruşdan iştırâ idub iktizâ iden semeninin dahi nisf-ı ikilik ve nisf-ı âheri râyic-i vakt olmak üzere bâyi'-yi merkûma beni kefil virdiğinden meblağ-ı mezbûrun nisfını benden ikilik ve nisf-ı âherini râyic-i vaktdan ahz eylediğinden ben dahi merkûmu Ahroya teşekkî idub meblağ-ı mezbûrun bin guruş olarakdan Ahroya teslim itmekle mezkûr ikilik olmak üzere tahsîli matlûbumdur deyu ba'de'd-da'vâ v'el-istintâk merkûm cevâbında meblâğ-ı mezbûrun nisf-ı ikilik ve nisf-ı âheri râyic-i vakt olmak üzere iştırâ eylediğini ve müdde'î-yi merkûmun kendusune kefil olub meblağ-ı mezbûru bâ-tamâm bâyi'-yi merkûma te'diye eylediğini ikrâr idub lakin bakîyye kalan meblağa beni Tüfekçiler Odabaşı şekvâ idub Odabaşı vekîl-i nasb eylediğinden benden tek guruş imtinâ' itmekle tarafeynin takrîrleri ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 29/1

İbrâhîm Ağa (mim) karındaşı 'Alî Ağa mahzarında üzerine babamızdan müntakil bir bâb dâhîliye ve hâricîye 'Alî Paşa mahallesinde vâki' bir bâb menzilin nisf-ı hissem ile otuz üç târihinden beru seneler zarfında üç senelik ? şerîf mezracılık olarak beher senede yüz guruşdan üç yüz guruş merkûm 'Alî Ağa kabz ve ahz itmekle tahsîli matlûbumdur deyu da'vâ ve yine merkûm İbrâhîm Ağa babamız ve anamızdan müntakil ma'lûmü'l-mikdâr eşyâdan dahi hisse taleb-su'âl merkûm 'Alî Ağa cevâbında gerek

menzil ve gerek eşyâ ve gerek bi'l-iştirâk tîmârımız hâsîlatından cümlesinden zimmetimi ibrâ-yı 'ilm ile ibrâ eylemişdir didikte müdde'î-yi- merkûm cevâbında ibrâ ikrâr lakin Dikini karyesinin nısfını bana virmek şartıyla ben ibrâ oldum merkûm karyeyi virmeyub ibrâ dahi şartıyla olmağla fâsîd olub yine hisse-yi mezkûrları matlûbumdur didikte tarafeyn takrîrleri ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 29/2

Kiki Mehmed (mim) zevcesi Esmâ mahzarında üzerine mezbûre benim taht-ı nikâhımda iken ben Hassa köye 'azimette mezbûre âherden Süleymân nâm kimesneye gitmekle bana teslîmi matlûbumdur deyu ba'de'd-da'vâ v'el- istintâk mezbûre cevâbında merkûm Mehmedi 'akd-ı nikâhımda merkûmdan mukaddem olan zevc-ı muhâla'andan merkûma olan hin-i akd nikâha kadar 'iddem tekmîl olmadığından nikâhım fâsîd olmağla merkûmun bu taraftan 'azîmetinden sonra tekmîl-i 'idde ile merkûm İsmâ'îl'e 'akd-ı nikâh olunmuşum deyu def'a tasaddîsi ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle yine mezbûre cevâbında merkûm Mehmedden mukaddem olan zevcimden hamlim olub merkûm 'akd-ı nikâh olundukta sonra sakat vâki' olmağla bu vechiyle dahi nikâh fâsîd olduğundan âheri ? bilmişim deyu iddi'â-yı merkûm Mehmed inkâr fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 29/3

Şeyhânlu Mehmed (mim) Şeyhânlu Hasan mahzarında üzerine merkûm Cebbâre karyesi toprağında bana nezâret? idub kılıç ile bileğime darb idub ve darbinden kolum mecrûh ve sakat ve 'amel-mânde olmağla diyeti matlûbumdur deyu da'vâ merkûm dahi kılıç ile darb ve cürh eylediğini ikrâr lakin sakat ve 'amel-mânde olduğunu inkâr ve yine müdde'î yüz beş guruşa kendunun izniyle hânesine masârrıf eylemişim deyu da'vâ inkâr.

DŞS 29/4

Musullu Cercis Ağa Katırcı 'Alî Hâdî mahzarında üzerine merkûmun benim zimmetimde beş kise matlûbu olub merkûma on sekiz bâtmân kahve virub emâneten Tokatda râyic-i vaktiyle fûrûht idub borcuna takâs ide ba'de Erzurum yolunda hazârat idub kahveyi su'âl eylediğimde kırk beş guruşa beher bâtmânı fûrûht eylemişim

didiginde ben râzı olmayub müslimûn tavasıyla Diyârbekirde yine ‘aynisiyle sana kahve viririm deyu söylediğinden kehve-yi mezkûru ‘aynisiyle taleb ba‘de merkûm Diyârbekire gelub İbrâhîm Paşa Hânında mekfûl odada altmış üç buçuk bâtmân kahvem olub odayı küşat ve kahvemi benden izinsiz fûrûht itmekle sâlifü’z-zikr on sekiz bâtmân kahve ile füzûlî fûrûht eylediği altmış üç buçuk bâtmân kahvemi taleb-su’âl merkûm ‘Alî Ağa cevâbında on sekiz bâtmân kehveyi bana emâneten virub her ne bahâya fûrûht ider isem matlûba takâs için ben dahi Tokatda kırk beşer guruşa fûrûht ve bir bâtmânı noksân çıkub on yedi bâtmânı yedi yüz altmış beş guruşa bâliğ olub meblağ-ı mezbûrda yetmiş iki guruş kirâ tenzîl altı yüz doksan üç guruşu kalub matlûba takâs eylemişim deyu sonradan sana ‘aynisiyle kahve viririm didiğini inkâr ve altmış üç bâtmân kahveyi merkûm bana Baybut kazâsında tesâdüf idub zimmetinde olan meblağımı metâlibe ve bana cevâbında var Diyarbekirde İbrâhîm Paşa Hânında olan kahvemi fûrûht eyle deyu beni vekîl matlûbundan tarafına kabz ve ben dahi kahveyi fûrûht elli dokuz bâtmân olub beher bâtmânı altmışar guruşa fûrûht eylemişim üç bin beş yüz guruşa bâliğ olub meblağ-ı mezbûru zimmetinde olan dokuz kiseden tenzîl eylemişim deyu def‘a tasaddîsi ve üç buçuk bâtmân kahveyi inkâr.

DŞS 29/5

‘Abbâs bin ‘Alî tarafından vekîl-i sâbitü’l-vekâlesi Sa‘dullah Efendi zevcesi Zeyneb bint-i Mehmed tarafından vekîl-i sâbitü’l-vekâlesi Hâcî Mustâfâ Efendi mahzarında üzerine müvekkilemin zevce-yi menkûhâsı olub bi’l-vekâle teslîmi matlûbumdur deyu da‘vâ vekîl-i merkûm zevce-yi menkûhâsı olduğunu inkâr ‘akd-ı nikâh eylediğine beyyine havâle olundukta şühûd-ı ahrâr ricâl-ı müslümînden Yaşâr ve Sinân nâm kimesneler meclis-i şer‘de elli guruş mehr-i mu‘accel ve elli guruş mehr-i mü‘eccel ile Deyrik kazâsında zevcenin hüsn-i rızâsıyla ‘akd-ı nikâh-ı şer‘î olunduğuna edâ-yı şehâdet-i şer‘iyye eyledikten sonra vekîl-i zevce-yi mezbûre cevâbında cebren kızı çekib kaçurub Deyrik kazâsına götürub ‘akd-ı nikâh eylemiştir deyu iddi‘â ve müdde‘âsı fetâvâ-yı şerîfe havâle olundukta cebren nikâh sahih midir deyu cevâb virilub bu vechiyle bir sene lâzım gelmeyub nikâhının sıhhatiyle hükmi şer‘î lâ-hâkk olduğu kayd şud.

DŞS 29/6

Mumcu

Mehmed

Mahmûd

Mollâ ‘Osmân

Hasan

Savi?

‘Ömer

Zâhir Ağa-zâde Mustafâ Ağam Hâfız Dervîş mahzarında üzerine bundan akdem vefât iden .... Züleyhâ Hanımın merkûm zimmetinde üç bin beş yüz guruş alacağı olub el-hâletü hâzihi meblâğ-ı mezbûrdan hissesimi taleb-su’âl merkûm Hâfız Dervîş cevâbında merblâğ-ı mezbûr üç bin beş yüz guruş zimmetinde olduğunu ikrâr lakin meblağ müteveffâyenin veyâhût karındaşı İbrâhîm Ağanın mâlî olduğu ma’lûmum değildir deyu inkâr ve meblağ-ı mezbûre karındaşı İbrâhîm Ağa benim mâlımdır deyu iddi’â ve meblağ-ı mezbûrenin asıl mâlından müteveffâye-yi Hâtûnun civânında merkûm İbrâhîm Ağaya bin beş yüz guruş teslîm eylemişim ve merkûm ile müteveffâye-yi mezbûrenin alış verişleri birlikte olmağla meblağ hangisinin olduğu ma’lûmun değildir deyu def’a tasaddîsi ve mûcib-i şer’îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 29/ 7

Deyrikli Mollâ Hüseyinin oğulları Hüseyin ve Hasan (mim) Vârid ve ‘amm-zâdesi Şeymûs mahzarında üzerine Sadınc nâm karyemizin nısfını babamız merkûm bundan akdem mezbûr Vâridin babası ‘Abdurrahmana ferâğat idub merkûm ‘Abdurrahman fevt olduğundan karye-yi mezkûru merkûm ile Şeymûs ? itmekle karye-yi mezkûrun mîrisi olarak beher seneliği altmış ikişer guruşdan beş senelik benden bu tarafda üç yüz on guruş voyvodalar ahz itmekle mîriye-yi mezkûrun nısfı merkûmân hissesi olmağla merkûmlardan tahsîli matlûbumdur didikte merkûm davem? cevâbında meblağ-ı mezbûr vâsiyetlerinde olduğunu ikrâr idub Şeyhmûs dahi üç senelik hisselerimize isâbet iden mîriye-yi müdde’î-yi merkûmlara tamâmen edâ idub şâhidlerim vardır deyu da’vâ itmekle merkûmun teslîm eylediği sâbit olduğu surette ‘amm-zâdesi merkûm meblağ-ı mezbûr zimmetinde olduğunu ikrâr eylediğinden yalnız kendi hissesinden mi tenzîl olunur yoksa ‘amm-zâdesinin ikrârı olunmuş ise de yine cümlesi tenzîl olunur fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞŞ 30/1

Bundan akdem mürd olan Şemasku vekîli verâseti zevcesi Seydi ile kebirân kızları Mera ile Sisi ve sağîr oğlu Mihâ'ile münhasır olub zevce-yi mersûme bi'l-isâle ve sağîr oğlu tarafından bi'l-vesâye .... bi'l-isâle Mardin kazâsından olub taraflarından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi İbrâhîm meclis-i şer' de oğlu Benyun tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hocâ Bidoş muvâcehesinde üzerine Şeyh Sa'id mahallesinde vâki' bir bâb menzilin nısfı müvekkilerimin babalarından müntakil mâlları olub ve nısfı dahi mersûmun olub müvekkilerimin mâlı olan nısf-ı menzili bi'l-vekâle bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ mersûm Benyun cevâbında mukaddem merkûm müvekkilerinin babaları bana hâl-ı siğârımda vasîm olub hâl-ı kibârımda hıfzda olan babam mâlını bana teslîm idub ba'de'l-sulh ? 'ammim Kerboş menzil-i mezkûrde olan nısf-ı hissesini bana hibe ve teberru' eyledikte menzil-i mezkûr tamâmen benim mülkûmdür ve otuz bir tarihinden beru on dört sene dereke menzil-i mezkûre mülkîyet üzere mutasarrıfım ve dokuz seneden beru 'ammim mesfûr dahi halık olub ba'de'l-helâk dokuz sene dereke mülkîyet üzere mutasarrıfım el-hâletü hâzihi vereselerinin da'vâya salâhiyetleri yoktur deyu def'a tasaddîsi ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle olundukta mersûm Benyundan beyyine lâzım gelub beyyine havâle olundukta takrîr-i meşrûhi üzere Ovannis veled-i Haço ile Maksi İbrâhîm veled-i doğru şehâdetleriyle sâbit şud def'a tasaddîsi olmadığından hükm-i şer'î lâ-hâkk olmuştur.

Fazîletlu Behâaddin Efendi, Fazîletlu Hâcî Latif Efendi, Sâ'adetlu Halîl Ağa, Fazîletlu 'Osmân Efendi, Fazîletlu Mollâ Efendi, Mardinli Mahmûd Ağa, Mardinli 'Abbas Ağa, Tatar 'Alî Kalenderi, 'Alî Paşa İmâmı Hâcî Ahmed Efendi

Ba'de vekîl-i mersûm İbrâhîm meclis-i şer' de yine vekîlleri olduğu sağîr ile anası ve hemşîrelerinin bir 'aded kazgan ile bir kilimhâne emâneten mersûm Benyun ile anasının 'indinde emânet olub taleb-su'âl mersûm cevâbında babaları mürd-i mersûmun zimmetinde ber-mûcib-i temessük üç yüz kırk guruş alacağımız olub meblağ-ı mezbûru tarafımıza edâ ve biz dahi eşyâ-yı mezkûru edâ idelim didikte

DŞŞ 30/2

'Arab 'Abdulakâdir (mim) Hâcî 'Ömer mahzarında üzerine benim kızım merkûmun hizmetkârının 'iyâli olub hizmetkârı fevt olub kızımın mâlı olarak dört yüz

kırk beş guruşluk mâlını zabt itmekle taleb-su'âl merkûm cevâbında merkûmun kızı hizmetkârının 'iyâli olduğunu ikrâr lakin merkûm fevt oldukça mâlî Mardinde Sado nâm kimesnenin hânesinde olub müteveffânın vereseşi olub merkûm Sadonun hânesinden ahz itmekle benim müdâhelem olmamıştır deyu inkâr müdde'î-yi merkûmdan ber-vakf-ı müdde'î beyyine taleb olundukta.

Teşt	Legen	Kazgan	Sini	Sekure	Yorgan	Döşek	Küpe	Çuvâl	Hurûc?
1	1	1	1	1	2	1	1	2	2
Yastık	?	Yüzük	Oya?	Berkan	Tesbîh	?	Sabun bâtmân	Kırmızı bir ?	
2	2	5	1	1	1	5	2	15	

DŞS 30/3

Değirmerci Sâlih tarafından vekîli zevcesi Zübeyde Hâtûn (mim) Erganili Hüseyin mahzarında üzerine işbu müşâhede olunan erkek siyâh merkeb yüz yigirmi guruşa şirâen mülkü iken târih-i kitâbdan dört mâh mukaddem zâyî' olub el-hâletü hâzihi merkûmun yedinde buldum bi'l-istihkâk taleb-su'âl merkûm Hüseyin cevâbında Erganili Şatır oğlu Hüseyin Ağanın mâlî olub fûrûht itmek için beni vekîl ve bana teslîm idub ben dahi bu tarafa fûrûht için geturmuşim mezbûrenin zevci Sâlihin mâlî olub yedinde zâyî' olduğu ma'lûmum değildir deyu inkâr beni bey' için vekîl idub da'vâya salâhiyetim yoktur deyu def'a tasaddîsi ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 30/4

Mardin 'Arablarından bundan akdem fevt olan Seyyid Hüseyinin kebîr oğlu 'Abdullah (mim) Dirmete kahyası İbrâhîm mahzarında üzerine karye-yi mezkûrde merkûm İbrâhîm beni darb ider iken babam müteveffâ-yı merkûm gelub bana sâhib çıkub niçün darb idiyorsun deyu ifâde eylediğinde babam mütevâffâ-yı merkûmu dahi

taşıyla darb idub darbinden fevt olmağla mûcib-i şer'îsi matlûbumdur deyu ba'de'da da'vâ v'el-istintâk merkûm cevâbında taşıyla merkûm fevt olduğunu ikrâr idub lakin benimle üç dört âdam olub merkûmlar dahi taş atup hangi birimizin taşıyla fevt olduğu ma'lûmum değildir deyu def'a tasaddîsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 30/5

Mahmi ahâlîsinden 'Alî bin Hüseyin (mim) meclis-i şer'de zevcesi 'Â'îşe tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hacı Mustafâ Efendi mahzarında üzerine bundan akdem yedi mâh mukaddem Halebde mezkûre 'Â'îşeyi Tebeyti karyesinde Hasan Rızâ ve Tayib hatırıyla şâhideyn mahzarında yigirmi beş guruş mu'accel ile taksime 'akd ve tezvîc idub şimdiye kadar birbirilerimizin mü'âşeret idub Diyarbekir civârına geldiğimde mezbûre firâr idub el-hâletü hâzihi zevce-yi menkûhem olmağla bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ merkûm Hacı Mustafâ Efendi cevâbında 'akd-ı nikâhı külliyyen inkâr ve cebren bokrini izâle idub 'akdini da'vâ ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 30/6

Hacı Mehmed Ağa bundan akdem fevt olan Mollâ 'Abîdin oğlu ve eshâb-ı düyûnundan Mehmed 'ammi mahzarında üzerine merkûmun bir bâb menzilden sülûsân-ı müfrez hissesi ile bir bâb.

DŞS 30/7

İskender Oğlu İsmâ'îl (mim) Hacı Sa'dullah 'Alemdâr mahzarında üzerine bundan akdem fevt olan Hacı Mustafâ zimmetinde babam Mustafâ Ağanın bin dört yüz elli guruş alacağı olub merkûm Hacı Sa'dullah 'Alemdâr dahi meblağ-ı mezbûre kefil olmağla meblağ-ı mezbûrda bin guruşu kefâleti hasebiyle merkûm babam müteveffâyeye teslîm idub ve dört yüz elli guruşu dahi merkûmun zimmetinde kalmağla bi'l-verâse tahsîl ve yedimize teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ merkûm cevâbında benim babaları Mustafâ Ağa zimmetinde bin üç yüz guruş alacağım olub merkûm dahi gâ'ib iken medyûnu olan Hacı Mustafâ fevt olub babaları tarafından ahz ve 'itâsına vekîli olan zevcesi beni vekîl ve meblağ-ı mezbûru ahz ve ba'de babaları gâ'ib-i merkûm vürûd idub matlûbum olan bin üç yüz guruşdan bin elli guruşu tenzîl ve yüz elli guruşum

zimmetinde kalub meblağ-ı mezbûre kefil değilim deyu kefâletini inkâr idecek tarafeyn takrîrleri ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 31/1

Fî'l-asl Ruhâ sâkinlerinden iken bundan akdem Diyarbekirde İskender Paşa mahallesinde vefât iden Fâtma bint-i Mehmedin eşyâları beyân.

Fenâne kutni entari	Atlas Körpe?	Köhne entari?	Cinfâs? Şalı cebe	Atlas ? köhne
1	1	1	1	1
Puşi kuşak	Tencere	Bohça	Hâcî 'Abdullahda bâ-temessük alacağı	
1	1	1	1100	

DŞS 31/2

Erganili Seyyid oğlu Ahmed (mim) bundan akdem fevt olan Debbâğ Emîn Paşa terekesine vazi'ü'l-yed olan oğlu Mehmed mahzarında üzerine müteveffâ-yı merkûmda darı bahâsında 85 guruş alacak hakkım olmağla tahsîli matlûbumdur deyu ba'de'd da'vâ v'el-istintâk merkûm cevâbında babam müteveffâ-yı merkûmun bir akçelik nesnesi olmayub va hatta keyfindeliğinden bir gün akdem dahi hânemde emvâl ve eşyâdan bir akçelik mâlım yoktur deyu ikrâr ve eşhâd idub ferdâsı keyifsiz olub üç dört gün sonra fevt olmuştur deyu def'a tasaddîsi ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 31/3

Zimmî Oveş tarafından vekîl-i müseccelli Mehmed Efendi (mim) Ruhâlî 'Abdî mahzarında üzerine merkûmdan müvekkilem dokuz yüz kırk guruşa Küheylân olarak bir re's kısrak iştirâ ve teslîm-i semen idub ba'de atik-i âhere gösterdiğimizde dört yüz elli guruş değer deyu ziyâde eylemediğinden ? olmağla devr olunması matlûbumdur deyu da'vâ merkûm cevâbında kısrâğ-ı mezkûru hin-i bey'de helâl ? deyu fûrûht ve

kabz-ı semen eyledim lakin kısrağım Küheylân olmağla çend gün sonra şeceresini viririm deyu söylemişim deyu def'a tasaddîsi ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 31/4

Züleyhâ bint-i Resûl (mim) Mahmûd bin Mehmed mahzarında üzerine ben suya giderken merkûm damdan gelub kolnuk mahallinde gizlenub ba'de sudan geldiğimden çıkub çarığımı eğerken çıkub kapuyu bend idub ırzıma geçub bıkrımı izâle hâmile olduğumdan mûcib-i şer'îsi matlûbumdur deyu da'vâ merkûm Mahmûd cevâbında külliyyen inkâr ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 31/5

Çadırcı oğlu Anton (mim) karındaşı oğlu Bedon mahzarında üzerine mersûme Der-'aliyede bir mikdâr Frank çini teslîm idub Diyarbekire irsâlimde mezkûr çinilerden on dört topunu füzûlî Tokatda beheri seksaner guruşdan 1120 guruşa fûrûht eylediğinden meblağ-ı mezkûrun mersûmdan tahsîli matlûbumdur deyu ba'de'd-da'vâ v'el-istintâk cevâbında behere topunu atmış yedişer buçuk guruşdan fûrûht eyleyub akçesini dahi tamâmen kızlarına teslîm eyledim deyu def'a tasaddî eyledikte mersûmdan istintâk olundukta kızlarıma teslîm ise benim dahi makbûlumdur didikte.

DŞS 31/6

Musullu Cavid Ağa tarafından vekîl-müseccelli Hâcî Mustafâ Efendi Musullu 'Abdulfettâh Ağa tarafından vekîl-i müseccelli Hâfız Ya'kûb Efendi mahzarında üzerine Musuldan Diyarbekire Mollâ Sa'id nâm kimesneye bir mikdâr çuber? emânet gönderub merkûm Fettâh varub merkûm vekîlim Mollâ Sa'idden bir bâtmân çuber? alub merkûm benim mâlım değil didikte merkûm Fettâh cevâb virub sâhibi geldikte.

Musullu Cavid tarafından vekîl-i müseccelli Hâcî Mustafâ Efendi Musullu 'Abdulfettâh tarafından vekîl müseccelli Hâfız Ya'kûb Efendi mahzarında üzerine müvekkilim merkûm Cavid Diyarbekirde Musullu Mollâ Es'ada emâneten kırk yedi bâtmân çuber? ile yüz yetmiş çift şirazek? kalpak derisi gönderub merkûm Fettâh varub Mollâ Es'addan mezkûr çuber? ile kalpak derilerini ahz idub vekîl-i merkûm Mollâ Es'ad sâhibi yerinde yoktur didikte müşteri-yi merkûm cevâbında sâhibi geldikte beher ne mikdâr meblağ taleb ider ise ben edâya yâhud 'aynını viririm tesmîye-yi semen

olmaksızın ahz itmekle el-hâletü hâzihi müvekkilim merkûm Cavid gelub mâlının 'aynını bi'l-vekâle taleb-su'âl vekîl-i merkûm Hâfız Ya'kûb Efendi cevâbında müvekkilim şirket-i muâraza ile şerîki olan karındaşı Hüseyin merkûm Cavide kırk sekiz bin beş yüz guruşluk çuka ve ? ve sâ'ir ? tsmîy-yi semen idub şirket-i mudârebe tarîkiyle virub merkûm dahi varub Bağdâdda eşyâ-yı mezkûru fûrûht ve semeniyle mezkûr çuber? ile kalpak derisini ahz ve Diyarbekirde vekîli Mollâ Es'ada gönderub ve bana dahi mektûb götürub varub Mollâ Es'adın yanında olan çuber? ile kalpak derisini ahz idesiz tahririne binâ'en müvekkilim dahi varub Mollâ Es'addan taleb eyledikte Mollâ Es'ad bahâ kat' ve ahz ile ittikte ben dahi eşyâ-yı mezkûr şirket-i muâraza ile şerîkim olan karındaşım Hüseyinin mâlı olmağla ben dahi kat'-ı semen itmeksizin ahz ve karındaşımın mâlından tarafa kabz eylemişim deyu def'a tasaddîsi.

DŞŞ 31/7

Tâhir Ağa-zâde Mustafâ Ağa (mim) karındaşı İbrâhîm Ağa mahzarında üzerine babamız müteveffâ-yı merkûmdan müntakîl 4000 guruşluk kıymetli bir bâb menzilimizi hemşirelerimiz Zübeyde Hanım ve diğer hemşiremiz Ümmi Hanım ile bana ve mûmâ-ileyh İbrâhîm Ağaya bundan akdem ma'rifet-i şer'îyle tevzî' ve taksîm olunub hemşiremiz Zübeyde Hanım tarafından vekîli zevci Bekir Beg ile bana menzili-i mezkûrum nısfını ve nısf-ı âherini dahi mûmâ-ileyh İbrâhîm Ağâ ile Ümmi Hanım için taksîm idub ta'yin-i mahall eyleyub olunduktan beru dîvâr çıkamadığından şimdi hisselerimizin ifrâz mezbûre Zübeyde Hanım ile benim hissemın bana teslîmi matlûbumdur deyu ba'de'd-da'vâ v'el-istintâk mûmâ-ileyh İbrâhîm Ağa cevâbında şemşirem Zübeyde Hanıma zevc-i merkûm vekîl olmayub füzûlî taksîm ittirmekle şimdi hemşireme haber göndermişim haber zühûruna kadar te'hîr olunur deyu def'a tasaddîsi ve mukaddem hemşiresine zevcî vekîl olduğuna şer'an ta'arruz idebilir mu idemez mi mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞŞ 32/1

Zımmî Tütüncü oğlu Tomas tarafından vekîl-i müseccelli Hâcî Mustafâ Efendi (mim) Karahisâr ahâlîsinden zımmî Kapos tarafından vekîl-i müseccelli Hâfız Ya'kûb Efendi mahzarında üzerine Berderos zımmî Rüstem olub .... bana bir mikdâr ketân ahz ile mersûm dahi emrume binâ'en varub mesfûrde beher arşuni elli üçer pâreden bin üç

yüz guruşluk ketân iştirâ ve mukâbilîne tarafımızdan otuz beşer guruş üzerine meblağ-ı mezbûr mikdârı geri virub ve ketânı ahz ve kabz idub el-hâletü hâzihi ahz olunan ketânın beher arşuni yigirmi beşer pâreden ziyâde itmeyub bey‘-i mezbûrdan mağrûr ve mağbûn olduğum hasebiyle ketân bir mikdârı müvekkilim zımmînin olub mezkûru mesfûrun reddi şer‘an matlûbumdur deyu da‘vâ vekîl-i merkûm Hâfız Ya‘kûb Efendi cevâbında mesfûr bi‘l-vakt? dükkânına varub takrîr olmaksızın bey‘ ve iştirâ idub ve mesfûr dahi ehl-i vakıfdan olub otuz günden mütecâviz dereke ahz eylemiş ve tarafeyn dahi rızâlarıyla bey‘-i şirâen eylemişler ve müvekkilim dahi aldığı eşyâdan bir mikdârını itlâf idub mûcib-i şer‘îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 32/2

Sarraç Süleymân Ağanın zevcesi Muhsine Hâtûn zevcinin karındaşı mahzarında üzerine babanda üç kîle hinta zer‘ ve sâ‘ir fevt ve almış virmiş maddesiyle alacağına üç müteveffâ-yı merkûm şerîkin olmağla hissesini taleb-su‘âl merkûm cevâbında zirâ‘at ve sâ‘irlerden müteveffânın müdhili yoktur didikte beyyine taleb olundukta müteveffânın ikrârına bir sene mukaddem takrîr yine cümleyi? Mollâ Ahmed ve Sirâc oğlu Ahmed şehâdetleriyle sâbit ve bir sene lâzım gelmediği kayd şud.

DŞS 32/3

Sağîr ‘Alî li-ecli‘l-murâfa‘a vasî-yi nasb olunan ‘Ömer Efendi meclis-i şer‘de Şeyhânlu İbrâhîm mahzarında üzerine Rum Kapusu mahallesinde vâki‘ ma‘lûme‘l-hudûdü‘l-cirân bir bâb-ı ahur vasîsi olduğum sağîrin babası Hasan anası Fâtmayı ‘akd-ı nikâh-ı şer‘î idende başlık mukâbilî mezkûr ahur ile bir re’s inek viru ve mezbûre târih-i kitâbdan bir sene mukaddem fevt olub verâseti sağîr-i mezbûr ile zevci merkûm Hasana münhasır olub sağîr-i merkûm bi‘l-velâye babası ‘indinde kalub ba‘de babası âherine ‘Â‘işe nâm Hâtûnu tezvîc ve sağîr-i merkûm bir mâh-ı mikdârı mezbûre ‘Â‘işenin ‘indinde kalub mezbûre ‘Â‘işe dahi Şeyhânlu İbrâhîmi tezvîc ve tenkîh idub iki mâh zevcelik idub ba‘de vefât idub verâseti zevc-i merkûm İbrâhîm ile ‘amm-zâdesi gâ‘ibe münhasır olub ahûr-ı mezkûre merkûm İbrâhîm zevcemden müntakil mâlımdır deyu zabt itmekle sağîr-i mezbûre bi‘l-vesâye teslîmi matlûbumdur deyu da‘vâ merkûm İbrâhîm cevâbında sağîr-i mezbûrun anasını aldığı vakitte başlık bedeli virdiğine ale‘l-hakk olmayub sonradan aldığı zevcesi ‘Â‘işeye yetmiş guruşa virub sağîr-i mezbûrun

anasından müntakil mâlî olduğunu inkâr beyyine havâle Nu'mân ve Bozo ve Hüseyin meclis-i şer' de on sene mukaddem sağîrin anası Fâtmayı 'akd-ı nikâhında mezkûr ahûru başlık mukâbilî virub mezbûre dahi hin-i fevtine kadar mutasarrıfa olub ba'de vefât babası 'indinde kaldığı ve sağîrin anasından müntakil mâlî olduğuna şehâdetleri.

Ba'de vasî-yi merkûm (mim) merkûm İbrâhîm mahzarında üzerine iki re's inek sağîr-i merkûmun babasının mâlî olub vefâtından sonra mezbûre 'Â'îşe zabt itmekle mezkûr ineklerden hissesini taleb-su'âl merkûm cevâbında inekler zevcem müteveffâyenin olub merkûmun babasının müdhili yoktur deyu inkâr cevâbında zevcem 'Â'îşe pâresini merkûm zevci Hasana virub varub mahalden iştirâ idub zevcemin mâlîdır deyu def'a tasaddîsi beyyine havâle ve sağîrin babasının mâlî olarak döşek 1 kilim 2 yastık 1 meruş 1 sim tâsı 1 sahan 1 abâ 1 bu eşyâlar merkûmun babası mâlî olub müteveffâyeye fevtinde merkûm mezbûrenin mâlîdır deyu zabt itmekle tahsîl matlûbumdur deyu da'vâ beyyine havâle Nu'mân Hasan Bozo ve şehâdetleriyle sâbit.

DŞS 32/4

Bundan akdem fevt olan 'Allâf 'Osmân'ın zevcesi Ümmi Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hâcî Ahmed Efendi müteveffânın kebîr oğlu Ahmed Ağa mahzarında üzerine müteveffâ-yı merkûmun muhallefâtından ketm ve iğfâl eylediği bir cinfelis çizmesi ve iki yüz elli guruş nakid ve yigirmi beş 'aded rub'iyeye ve bir kebîr kapan ve bir tahta ve bir sitâre ve bir fındıkı çuka cebe ve bir bâtmân sabun ve bir keser ve bir koşum ve bir kilim ve bir sedirden benim ve sağîre nâm kızlarım 'Â'îşe ve Hamîdenin hisselerimizin merkûmdan tahsîli matlûbamdır deyu ba'de'd-da'vâ v'el-istintâk merkûm cevâbında külliye inkâr beyyine havâle olundukta beyyineden izhâr-ı acz-ı berle talebiyle merkûm Ahmede ba'de't-tahlîfü'ş-şer'î nesne lâzım geldiği kayd şud fî 16 Rebiü'l-evvel sene 244 işbu husûs için şimdiye kadar hilâf olarakdan müdde'î-yi merkûm mûmâ-ileyhe def'a teşekkî ve nesne lâzım gelmeyub bu def'a dahi bî-vech-i şer'î muârazadan men' olunduğundan tezvîre'l-ab olmağla ba'de'l-yevm da'vâsına 'amel olunmak için işbu mahalle şerh virildi.

DŞS 32/5

Bundan akdem fevt olan Hâcî Mahmûdun zevcesi câriye Gülnaz tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hâfız Ya'kûb Efendi (mim) müteveffâ-yı merkûmun terekesine

vazi'ü'l-yed olan babası Mollâ İsmâ'îl mahzarında üzerine müvekkilem-i mezbûreyi müteveffâ-yı merkûm âzâd idub nikâh ittiğinden tereke müteveffâ-yı merkûmdan müvekkilemin mehr ve hissesinin tahsîli matlûbumdur deyu da'vâ merkûm cevâbında 'atikine ilm-i lâ-hâkk olmamış lakin nikâh eylediğine vâkıfım deyu def'a tasaddîsi eylediğinde müteveffâ-yı merkûm mezbûreyi âzâd eylediğine vekîl-i merkûmdan beyyine taleb olundukta Mehmed Efendi Hâce ve Mollâ 'Osmân ber-vakf-ı müdde'â edâ-yı şehâdet-i şer'îyye eylediklerinde 'atikine hükm-i şer'î lâ-hakk olduğunu kayd şud fî 17 ?

DŞS 32/6

Penbeci Emîn Beşe (mim) Fırıncı Miko mahzarında üzerine bâr-gîrimi marabama teslîm idub Satı Kendine gönderirken kimesneye kiraya virmesun deyu tenbih idub esnâ-yı râhda bâr-gîr-i mezkûru mesfûr Mikoya virub mersûm suvâr olub karye-yi mezkûre râhi oldukta İlo-dere? gitme deyu tenbîh itmiş iken ve degilmeyub? karye-yi mezkûre vusûlunda hıfzında kusûr idub boşanub bir ayağı kırılıub sakat olduğundan mûcib-i şer'îsi matlûbumdur deyu da'vâ mersûm Miko cevâbında karye-yi mezkûre vusûlumda bâr-gîr-i mezkûru kazuğa bağlayub teslîm için maraba-yı mersûmun vurûduna müntazır iken kelpeler üzerine gelub ürktüğünden boşanub bir mikdâr bayır kaçup ayağı sakat oldu lakin hıfzında bir vecihle kusûrum olmamıştır deyu tasaddîsi ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 32/7

Mardinli 'Alî sâlih nâm kimesne Diyarbekire geturdiği bir re's Yezîdü'l-asl Meryem nâm sağır câriye Yezîd olub babası ve anası Yezîd ibn-i Yezîd ve 'âsî ve 'isyân olub mezbûre câriye olduğunu ve Yezîdü'l-asl olduğunu Mardin kâdîsı huzurunda Yezîd-hânedan karyeden 'âsî ve 'isyân ve Yezîd ibn-i Yezîd olduğunu sâbit ve sübûtuna hükm-i şer'î lâ-hakk olduğuna İç Ağası Mardinli Bekir Ağa ve Mahmûd ve Hasan nâm kimesneler meclis-i hükmde hâzır ve şâhid olduklarını hayr-ı şehâdet itmeleriyle şehâdetleri ba'de't-tezkîye hayyiz-i kabulde olmağın mûcibince Yezîdü'l-asl ve Çebikiü'l-asl olub Yezîd ibn-i Yezîd oldukları sâbit Mardinü'l-asl olub bir müddetten beru Diyarbekirde sâkin 'Alî bin Mehmed kefil olub kefâletiyle gerek bir gadr ve gerek

hürriyeti sâbit olur ise benim deynimdir deyu merkûm ‘Alî kefâletiyile Dervîş Ağa bin Mehmed Ağaya dört yüz elli guruşa bey’ olundu.

DŞS 33/1

Cüllahlar Şeyhî Şeyh Sâlih ve Boyacılar Şeyhî Şeyh Mustafâ ve Basmacılar Şeyhî Helvâcî Mustafâ ve esnâfları ve esnâflarına tâb‘i Rebâbcî esnâfı ve Kırmızı Bizci Esnâfı ve esnâfları meclis-i şer‘de Şerîkçiyân esnâfından Yazıcı Maksi Yakob ve Habeş Habeş oğlu Maksi Avriş ve Melik oğlu Maksi Meno ve esnâfları muvâcehelerinde üzerlerine ‘arziye gelen şirlegân bizlere mahsûs olub esnâf-ı mezkûr ‘arziyeden almağa mümânaat mûcib-i şer‘îsi matlûblarımızdır deyu da‘vâ mersûmun cevâblarında bizler Şirlegâncı esnâfı olub kesb ve intifâ‘ımız bütün bütün şirlegân üzerine olub senevi iki taksît ile sâlibân ve hızriye ve sâ‘ir Tekâlif-i Örfiye ve şâkkalarını edâ ider esnâf olmağla bizler ‘arziye gelen şirlegânı ahz ve müdde ‘îlere iktizâ iden kefâlet mikdârını bizlerden iştirâ iderler deyu def‘a tasaddîleri ba‘de miyânlarına Müslimûn tavassıtıyla bundan böyle ‘arziye nâm mevzû‘a gelen şirlegânın beş mahallinde bir haml ve beş bâtmânında bir bâtmân müdde‘î olan esnâflara virub bakıyye dört haml veyâhut dört bâtmânı Şirlegâncı esnâfı ahz ve kabz eylemeye deyu karâr virilub bu kavle cümle esnâf râzılar olub ba‘de‘l-yevm ‘arziye gelecek şirlegânın beher beş bâtmânında bir bâtmân Halân? esnâfı ve Boyacı setreci? ve tevâbi‘leri olan iplikçi ve kırmızı bizci ve sâ‘ir esnâflar ahz ve bakıyye dört bâtmânı Şirlegâncı Esnâfı ahz ve iştirâ ideler deyu karâr virilub bu kavle ? râzılar olub ba‘de‘l-yevm nakız ve ? ‘ademü‘l-ihimâl olmak olmaları ? ketb olundu.

DŞS 33/2

Fâtma Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü‘l-vekâlesi Mollâ-zâde Mehmed Beg meclis-i şer‘de Boka nâm kız mahzarında üzerine mezbûre Râfızî olub Şebek ‘aşîretinden olmağla ‘âsî ve hârici olub karındaşı yüz elli guruşa müvekkileme fûrûht altı mâhdan beru firâr ve Diyarbekirde bulub el-hâletü hâzihi mülk-i müşterâmız olmağla taleb ve yedimize teslîmi bi‘l-vekâle matlûbumuzdur deyu da‘vâ mezbûr cevâbında ben ‘Arabü‘l-asl olub Musul kurâlarından Derâvîş karyesinden olub ehl-i İslâm ve babam Mehmed olub ve câriye ve hakimim ve deyni ve karındaşlarım dahi yoktur ve beni kimesne fûrûht eylememiş deyu def‘a tasaddîsi.

DŞS 33/3

Nedîme Hâtûn ve ? Hadîme taraflarlarından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Ahmed Efendi meclis-i şer'î şerîf-i enverde Hâcî Mehmed Efendi ve Bezzâzî Mollâ 'Abdullah mahzarlarında üzerlerine 'Alî Bozi karyesinde vâki' bâ-tâpu mutasarrıf olduğumuz bir bâb değirmenin nısfını oğlum Hâcî Hüseyin merkûmane nısfiyet üzere fûrûht idub bizlerin dahi değirmende ve etrafında su basar yerlere ve tarlalardan hissemizi bizden habersiz fûrûht itmekle el-hâletü hâzihi değirmen ve tarlalar ve sâ'ir tevâbi'yi olanlardan hisselerimizin teslîmi matlûbelerimizdir deyu da'vâ merkûmân cevâblarında bir seneden beru bizler bu değirmen ve sâ'ir tevâbi'lerine bâ-tâpu mutasarrıflarız mezbûrenân da'vâ itmeyub sükût itmeleriyle el-hâletü hâzihi da'vâya salâhiyetleri yoktur deyu def'a tasaddîleri fetâvâ-yı şerîfe havâle

DŞS 33/4

İshâklı karyesi ahâlîsinden Mehmed Halîl (mim) bundan akdem fevt olan Mehmed Şerîfin hemşîresi İmiş tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hâfız İbrâhîm mahzarında üzerine merkûmun müvekkilesinin karındaşı müteveffâ-yı merkûm benim 'amm-zâdem olmağla müteveffâ-yı merkûmun muhallefâtından hisse-yi irsiye-yi şer'iyemin müteveffâ terekesine vâz'ü'l-yed olan mezbûre İmiş Hâtûndan tahsîli matlûbumdur deyu ba'de'd-da'vâ v'el-istintâk vekîl-i merkûm inkâr beyyine havâle.

Sarhan

Mollâ Hâcî

İsmâ'îl

Yûsuf

Hasan

Hasan

'Îsâ

Mehmed Şerîf

Halîl

DŞS 33/5

Şilbe karyesinden Yûsuf (mim) Herzemi karyesinden Şeyhmûs mahzarında üzerine işbu müşâhede olunan kancık siyâh merkeb şirâen mülküm iken târih-i kitâbdan bir sene mukaddem yedimde zâyi' olub el-hâletü hâzihi merkûmun yedinde buldum bi'l-istihkâk taleb-su'âl merkûm cevâbında târih-i kitâbdan iki sene mukaddem ism-i

meçhûlum olan bir ‘Arabdan elli guruşa iştirâ itmişim merkûmun mâlî olduğu ma‘lûmum olmayub ve zâyi‘ ittiği tarihten bir sene mukaddemdir ki yanımızdadır deyu def‘a tasaddîsi ve mûcib-i şer‘îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle iki seneden beru mülk-i müşterâsı olduğunu sâbit ider ise merkeb-i mezbûr mâlî olur didikte merkûm Şeyhmûsdan beyyine taleb olundukta deyub ve Şeyhmûs iki seneden beru iştirâ idub Şeyhmûs merkeb-i mezkûre mülkîyet üzere mutasarrıfdir deyu edâ-yı şehâdet idub müdde‘î-yi merkûm Yûsuf cevâbında merkeb-i mezbûr bâyi‘m zimmî Arunun netâcen mülki olub bir seneden beru zâyi‘ olduğu bâyi‘imin netâcen mülki olmağla beyyinesi fâsıddır deyu def‘a tasaddîsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 33/6

Bertozi tarafından vekîl-i müseccelli Hâfız Ya‘kûb Efendi Sason kurâlarından Şebek karyesinden Ahmed mahzarında üzerine merkûmun zimmetinde eşyâ-yı bahâsından bin dört yüz guruş müvekkilimn alacağı olub meblağ-ı mezbûrdan beş yüz guruşu havâle ve dokuz yüz guruşu bâkî kalmağla meblağ-ı mezbûrun teslîmi matlûbumdur deyu da‘vâ merkûm cevâbında beş yüz guruşu benden da‘vâ eylesun biçâre rehîn vireyim deyu def‘ için virum velakin benim zimmetimde bir akçe alacağı yoktur deyu inkâr müdde‘îden beyyine taleb olundukta Yûsuf Efendi beş peşin? edâsıyla? (boşluk) Hasan bin Süleymân nesânından? edâ-yı şehâdet.

DŞS 33/7

Câmi‘ü’n-Nebî mahallesinden Timur bin Mustafâ (mim) Temurçi Temonun oğlu Kermoş mahzarında üzerine Sa‘âdetlu İsmâ‘îl Beg Efendiye koyun virub koyun bahâsından yedi yüz guruş mûmâ-ileyhde alacağım olub iki yüz guruş teslîm bakıyye olan beş yüz guruşu sarrâfa havâle idub sarrâf dahi beni etmekçi Ohnuya havâle idub mesfûr Ohnu dahi mersûmun babası Kızıl ile Fırıncı Beto ile hesâb görüb zimmetlerinde olan matlûbundan beş yüz guruşu mersûmân Beto ile mersûm Kirboşun babası Kızıla havâle idub mesfûrândan yüz guruş bana teslîmi ve dört yüz guruşum zimmetlerinde kalmağla taleb-su‘âl mersûman cevâblarında bu babda bize Ohnu havâle itmeyub ve havâle dahi olunmadık lakin meblağ-ı mezbûru merkûma vekâleten Seyfullah Efendi sâbık Diyarbekir vâlisi Ebu-Subut Mehmed Paşaya şekvâ ve müşârün-

ileyh esnâfın matlûbu olan müşârün-ileyhin etmek pâresinden tenzîl eylemiştir ve bizim ne havâle cihetinden ve ne sa'îr cihettenden borcumuz yoktur deyu def'a tasaddîleri.

DŞS 33/ 8

Mardinli Haydar tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekalesi Mehmed Ağa (mim) Hanîfe bint-i Mehmed ve karındaşı Süleymân mahzarında üzerine mezbûr Hanîfeyi merkûm Süleymân târih-i kitâbdan bir sene mukaddem Mardin kurâlarından Reşmil karyesinde Yezîdü'l-asl ve Yezîd-hândan Şebek karyesinden Yezîd bint-i Yezîd ve âsî ve 'isyân câriye deyu yüz guruş ve bir 'abâya fûrûht müvekkilim dahi Yezîd olarak fûrûht ba'de altı mâhdan beru firâr ve karındaşı dahi yüz elli guruşluk bir 'aded kabzalı simli bir hançerli ve bir mindi kuşak alub firâr itmekle el-hâletü hâzihi câriye-yi mezbûre ile hançer-i merkûmun ve kuşağın tahsîli matlûbumdur deyu da'vâ mezbûre ile merkûm cevâblarında hemşîrem mezbûreyi merkûm Haydara hizmet için virub ve yüz guruş pâresiyle bir 'aded 'abâ ahz ve her ne vakitte pâresini edâ ider isem hemşîrem mezbûreyi alayım ve hançer ile mindinin sirkat eylediğini inkâr ve aslımız Musul? kurâlarından Dalada karyesinden Sipâhî kurâları olub ehl-i sünnet ve cemâ'atden olduğumuzdan takrîr beyyîneye havâle ve hançer ile mindinin sirkatına vekîl müdde'î-yi merkûm Mahmûd Ağadan beyyîne talep olundukta.

DŞS 34/1

Beytü'l-mâlcı Mollâ Emîn mahzarında üzerine da'vâ tasvîr-i müdde'âsında bundan akdem fevt olan mahdûme-yi câriye İbrâhîm Ağa nâm kimesnenin câriye-yi mukallakası olmağla müteveffâ-yı mezbûrenin kâffe-yi muhallelâtı 'amm-zâdelik ile bana intikâl ider iken Beytü'l-mâlcı merkûm Mollâ mûcib-i şer'î vazî'ü'l-yed itmiş olmağla men'î matlûbumdur deyu ba'de'd-da'vâ v'el-inkâr beyyîne talep olundukta şühûd-ı ahrâr ve ricâl-ı müslimînden Dervîş Efendi.

Yûsuf

'Ömer

'Ömer?

Ahmed

Mustafâ

Şeyhmûs

İbrâhîm

'Osmân

DŞS 34/2

Mollâ Yûsuf (mim) Gâvur İğik karyesinin çobanı Halîl mahzarında üzerine merkûm karye-yi mezkûrun davârlarını ra'y ider iken bağma girub otuz altı teyek mâlımdan ra'y ittirmekle zarârının tazmîni matlûbumdur deyu da'vâ merkûm cevâbında koyun-ı mezkûre gece kurt gelub hayvanlar dağılub ben dahi hıfzından 'âciz olduğumdan bir mikdârı bağ-ı mezkure girub birkaç teyek ekl itmiş ise de ol-mikdâr değildir deyu def'a tasaddîsi ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 34/3

Tomas veled-i Beydros (mim) bundan akdem mürd olan Maksî Bogosun verese-yi kibârı zevcesi mahzarında üzerine mürd-i mersûmun sâkin olduğu bir bâb Hâce Ahmed mahallesinde ma'lûme'l-hudûdü'l-cirân menzil-i mezkûr babam mürd-i mersûm Beydros ile mürd-i mersûm Bogosun babalarından müntakil mülk-i mevrûsları olub el-hâletü hâzihi târih-i kitâbdan on gün mukaddem mersûm Bogos dahi mürd olub zevce-yi mersûme bi'l-isâle ve sağırlar tarafından bâ-ihsân ve bi'l-vesâye mersûm Bogosun mâlı olub bir kimesnenin müdhili yoktur deyu inkâr ve yigirmi sene mukaddem ibrâ olub hânedan zimmetini ibrâ eylemişdir deyu inkâr idub hâne-yi mezkûrdan babam mürd-i mersûme intikâl iden hissemi taleb-su'âl mersûme cevâbında babalarından müntakil malları olduğunu ikrâr lakin yigirmi sene mukaddem ibrâ iken ve yigirmi seneden beru mülkîyet üzere mutasarrıfdir şimdiye kadar da'vâ eylemeyub şimdi da'vâya salâhiyeti yoktur deyu def'a tasaddî eyledikte müdde'î-yi mersûm Tomas cevâbında mürd-i mersûm Bogos târih-i kitâbdan on gün mukaddem mürd olub mürd oluncaya kadar babamın menzil-i mezkûr ve lâ-hakk olduğuna ? olduğuna şahidlerim vardır deyu def'a tasaddîsi beyyîneye havâle mütevellî oğlu Tomas ve Ayla ile mürd-i mersûmun bacısı Şemon tüccâr Maksî Keribet şehâdetleriyle sâbit ve sübûtuna hükm-i şer'î lâ-hakk.

?, Kel İsmâ'îl Ağa, Şeyhânlu Şeyhmûs, Helvâcî oğlu İsmâ'îl Ağa, ?, karındaşı Dervîş Efendi, Fezar Hâfız İbrâhîm, Hâcî Ahmed Efendi, Yûsuf Efendi, Hâfız Mehmed Efendi, Kâtib Bekir? ve gayrihim.

DŞS 34/4

Şeyhânlu Ciro (mim) Sebgetullah Efendi tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Mollâ Sâlih mahzarında üzerine işbu müşâhede olunan yedi 'aded koyun netâcen mülküm iken târih-i kitâbdan bir sene mukaddem gece ile Reşengör? kazâsında hırsız çalub el-hâletü hâzihi mûmâ-ileyhin yedinde buldum bi'l-istihkâk taleb-su'âl vekîl-i merkûm cevâbında mezkûr koyunları bundan akdem Ciroyi karyesinde bir kurdun on beş 'aded alub on üçünü itlâf ikisi bâkî ve bir kurdun dahi yigirmi beş 'aded alub yigirmi üçünü itlâf iki 'aded bâkî ve bir kurdun kırk iki 'aded alub otuz sekizini itlâf dört 'adedi bâkî kalmağla benim mülk-i müşterâm olub merkûmun mâlî olduğunu bilmem deyu inkâr müdde'î-yi merkûm beyyîneye havâle.

DŞS 34/5

Hâcî Hâfız Hasan Efendi (mim) Hâcî Hüseyin Ağa mahzarında üzerine bundan akdem vefât iden zevcemın muhalledâtından sülüsünü müteveffâyeye vucûh hayrına vasîyet idub beni dahi vasî-yi nasb itmişdir deyu da'vâsı ma'rifet-i şer'iyyle beyyîneye havâle olundukta şâhidleri edâ-yı şehâdet idemediklerinden beynimize muslihûn tavasıyla sülüsden iki yüz elli guruş noksâna ikimizde râzı olub meblağ-ı mezbûrdan yüz otuz dokuz guruşunu bana teslîm idub bakıyye yüz on bir guruşun merkûm Hâcî Hüseyin Ağadan tahsîli matlûbumdur deyu ba'de'd-da'vâ v'el-istintâk merkûm cevâbında müteveffâyenin vasîyeti 1400 guruş olub meblağ-ı mezkûrdan iki yüz elli guruşunu merkûma redde râzı olduktan sonra hâkim Efendiye gidub istizân eylediğimde bir pâre virmeyesun suyu için virilecektir deyu bana tenbîh idub binâ'en-aleyh ben dahi üç yüz atmış guruş suyu için virdim ise de 111guruşu mûmâ-ileyhin bakıyye kalan akçesidir deyu def'a tasaddîsi fetâvâ-yı şerîfe havâle şer'an meblağ-ı mezbûrun mûmâ-ileyh Hâcî Hâfız Efendiye te'diye olunması lâzım geldiği kayd şud fî 8 Rebiü'l-evvel sene 244

DŞS 34/6

Bundan akdem fevt olan Nâhırcı Mollâ 'Ömerin verâseti zevcesi Emîne ile gâ'ib-i ani'l-beled 'amm-zâdesi Nebîye münhasır olub gâ'ib-i merkûm tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hâfız 'Osmân meclis-i şer'de zevce-yi mezbûre Emîne tarafından

vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hâcî Ahmed Efendi mahzarında üzerine müteveffâ-yı merkûmun Alican mahallesinde sâkin olduğu bir bâb menzilin beyne'l-verese taksîm ve gâ'ib-i merkûmun hissesi bi'l-vekâle bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ vekîl-i merkûm cevâbında müteveffâ-yı merkûm hâl-ı civânında menzil-i mezkûru mehr-i mu'accel ve mü'eccel olarak üç yüz guruşdan taraf-ı zevcesi müvekkilem mezbûre Emîneye virub mezbûre dahi kabul ve menzil-i mezkûr müvekkilemin mülk-i müşterîyesidir deyu def'a tasaddîsi beyyîneye havâle olundukta Mollâ Eyyûb ve Hasan meclis-i şer' de müteveffâ hâl-ı civânında dükkâna gelub bir bâb menzilimi zevceme mehr-i mu'accel ve mü'eccelimden tarafa bey' ittim ve virdim deyu şehâdetleri ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 34/7

Mehmed ve Hâlid tarafından vekîl-i müseccelli Mehmed Efendi (mim) Bozonun oğlu İbâhîm ve 'Ömer taraflarında vekîl-i müseccelli Hâcî Mustafâ Efendi mahzarında üzerine Derun-i Kal'ada vâki' babamdan müntakil bir bâb harâbe arâzi-yi hâliye-yi merkûmân bahçe idub arazi-yi mezkûr babamdan müntakil mâlımız olmağla ağaçlarının tulu'yi ve bizlere bi'l-vekâle teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ merkûm Hâcî Mustafâ Efendi cevâbında babalarının civânında arâzi-yi mezkûre müvekkilerim beş sene mutasarrıf olub altı seneden beru babaları fevt olub merkûmân da'vâ itmeyub ve babaları dahi civânında da'vâ eylemediğinden şimdi merkûmân da'vâya salâhiyetleri yoktur deyu def'a tasaddîsi ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle ba'de merkûmân 'Ömer ile İbrâhîmden beyyîne taleb olundukta Hallac 'Alî Baba Hallac Timur 'ammi meclis-i şer' de babaları hizmetkârına fûrûht ve hizmetkâr dahi merkûmâna kırk guruşa fûrûht ve merkûmân babaları civânında beş seneden mütecâviz mutasarrıflar olub ve babaları fevtinden sonra yigirmi sene dahi mutasarrıf olmuşlar deyu şehâdetleri kayd şud.

DŞS 34/8

'Ömer Ağâ (mim) 'Alî Ağâ mahzarında üzerine Zi'l-hiccenin dokuzuncu gününe kadar cihet-i tarz-ı şer'îden beş guruş alacağım olub meblağ-ı mezbûru el-yevm dokuzuncu günü olmağla tahsîli matlûbumdur deyu da'vâ meblağ-ı mezbûru ikrâr lakin dokuzuncu günü olduğunu inkâr beyyîneye havâle olundukta 'Ömer ve 'Alî nâm

kimesneler Zi'l-hicce-yi Şerîfenin gurrresi Pazar günü akşamı Pazartesi rây-ı bi'l-'ayn müşâhede eyledik deyu ? şehâdet itmeleriyle mûcibince hükm ve teslimine beyyîne olunduğu kayd şud.

DŞS 35/1

Halîm-zâde? mahallesinde vefât iden Güzel bint-i 'Ömerin verâseti kebîr nâm kızları Elîf ve Fâtmaya münhasır olub ba'de Mollâ Zülfikâr meclis-i şer'de kızları tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Mollâ Sâlih mahzarında üzerine ben müteveffâyenin 'amm-zâdesi olduğumdan hissemi bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ vekîl-i merkûm inkâr müdde'î-yi merkûmdan beyyîne talep olundukta zeyilde mastûr şecere mûcibince

	'Abdullah	
	'Abdullah	
?	'Ömer	
'Alî	fevt Güzel	
Zülfikâr	Mehmed	

DŞS 35/2

Karlı Mehmed (mim) Tatar Harputlu Mehmed Ağa mahzarında üzerine işbu müşâhede olunan serdeher iğdiş? şirâen mülküm iken târih-i kitâbdan kırk üç senesi vakt-ı hareminde Marsuvân obasında gice ile gâ'ib olub el-hâletü hâzihi merkûmun yedinde buldum bi'l-istihkâk taleb-su'âl merkûm cevâbında vakt-ı hareminde buruk teslîmi? Ağanın hazinedarı Mehmed Ağadan yüz elli guruşa iştirâ eylemişim merkûmun mâlî olub yedinde zâyi' olduğu ma'lûmum değil deyu inkâr müdde'îden ber-vakf-ı müdde'î beyyîne talep olundukta Mehmed ve Şeyhmûs Ahmed ve Mustafâ ve Mehmed ve sâ'irleri şehâdetleri sâbit Tatar Mehmed Ağa, 'Abdullah Ağa, Ahmed Ağa, Mustafâ, İsmâ'îl Ağa, İbrâhîm, Mustafâ, Mustafâ.

DŞS 35/3

Hizanlı Mehmed ve Hayrullah (mim) bundan akdem mürd olan Kasab Adonun vereselerinden kızı Anoş tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Mollâ Sâlih mahzarında üzerine mürd-i mersûme bundan akdem koyun fûrûht idub pâresinin bir mikdârını bize

edâ idub bakıyye yüz kırk dört gurusumuz zimmetinde kalmağla meblağ-ı mezbûrun verese-yi mersûmdan taleb-su'âl cevâbında meblağ-ı mezbûr mürd-i mersûmun zimmetinde olduğunu inkâr idecek müdde'î-yi merkûmdan beyyîne taleb olundukta 'Ömer ve 'Abdullah şehâdetleriyle sâbit.

DŞS 35/4

İbrâhîm Halîl meclis-i şer'-i şerîf-i enverde (mim) bundan akdem fevt olan Dalmızrak oğlu Mehmedin verâseti zevceleri ve kızları ve sağîr oğluna münhasır olub ba'de sağîr-i merkûm Dervîş dahi fevt olub verâseti lâ-büyük hemşîreleri Zeyneb ve Emîne ve anası Hatîce ve ben dahi 'amm-zâdesi olduğumdan bana münhasır olmağla sağîr-i merkûmun anası mezbûre Hatîce mahzarında üzerine sağîr-i merkûmun babasından müntakil hisse-yi irsiye-yi şer'iyyesi ile gayrâz-ı? defter-i kassâm zeylde mastûr ketm ve ihfâl eyledikleri eşyâdan hissemim mezbûrdan taleb-su'âl cevâbında zeyl-i mastûr eşyâların ba'zîlarını ikrâr ve ba'zîlarını inkâr idecek müdde'î-yi merkûm beyyîneye havâle.

Kılıç 1 ikrâr ? olan Zeda karyesine bağ 1 ikrâr, ve bağ kazganı 1 ikrar, Kalamçuk karyesinde bağ 2 ikrar, yorğân döşek masa 8 inkâr, keçe 10 inkâr, kilim 10 inkâr, Botan? bâtmân 10 inkâr, sahan 7 ikrâr, menzili fûrûht itmişler 100 ikrâr, koyun 64, ? 1 ikrâr, koyun 3 ikrâr, kuzu 10 ikrâr, nakid 1000, kazgan 2, kemer 1, beyz bâtmân 3, teşt 2, tencere 3.

DŞS 35/5

Hayrullah Efendi (mim) Sâ'î Mehmed mahzarında üzerine bundan akdem Mısır Kâhiredede fevt olan Hüseyinin zimmetinde vâlidem müteveffâye Züleyhâ Hâtûnun yüz doksan gurusu alacağı olub ba'de vefât verâseti bana münhasır olub meblağ-ı mezbûr veresen intikâl itmekle müteveffâ-yı Hüseyinin Mısır Kâhiredede olan kâffe-yi muhallefâtı merkûm zevce Sâ'î Mehmed ahz ve kabz idub üç yüz gurusunu verese müteveffâ-yı Hüseyinin hemşîresi Zülfiye teslîm ve bakıyye üç yüz gurusu zimmetinde kalmağla zimmetinde bakıyye olan meblağ-ı mezbûrdan yüz doksan gurûsu taleb-su'âl merkûm Sâ'î Mehmed cevâbında müteveffâ-yı Hüseyinin hemşîresi Zülfi tarafından vekâlet-i 'alî meclis-i şer'de anası mezbûre Zülfi müteveffânın hemşîresi olduğunu meclis-i şer'de sâbit ve beni Mısır Kâhiredede olan kâffe-yi muhallefâtını ahz ve kabz ve tarafına

isâl ve tavassıtıyla beni vekîl-i ecrnam olarak nısfından üç guruş noksân kat' idub ben dahi Mısır Kâhirede vekâletimi ısbât ve altı yüz guruş muhalledâtını zabt ve üç yüz üç guruşu mezbûreye teslim ve bakıyye olan iki yüz doksan yedi guruşu ecrnam mukâbilî ahz eylemişim deyu def'a tasaddîsi ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 35/6

Birsın karyesi kahyası 'Osmân Ağa tarafından vekîl-i müseccelli Hüseyin Efendi meclis-i şer'de hâlâ bi'l-emânet Beytü'l-mâl kabzına me'mûr Bitlisli Ahmed (mim) Harput sâkinlerinden Mollâ 'Osmân tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hâcî Mustafâ Efendi mahzarında üzerine işbu müşâhede olunan Timur Kırtas şirâen mülküm olub târih-i kitâbdan sekiz mâh mukaddem Ahenliye ? gelur iken Göle kazâsında sirkat olub el-hâletü hâzihi merkûmun yedinde bulduğumdan bi'l-istihkâk taleb-su'âl cevâbında târih-i kitâbdan dört mâh mukaddem müvekkilim merkûm Erzurumda iştirâ eylemiştir müdde'î-yi merkûmun mâlî olub gâ'ib eylediği ma'lûmumdur değildir deyu def'a tasaddîsi beyyîneye havâle olundukta Ahmed ve Tereci oğlu Mehmed meclis-i şer'de bâr-gîr-i mezkûr müdde'î-yi merkûmun mâlî olub târih-i kitâbdan sekiz mâh mukaddem Göle kazâsında sirkat olduğuna edâ-yı şehâdet eylediklerinden müdde'î 'aliye bâr-gîr-i mezkûr yedimde emânettir veyâhut sâ'ir güne da'vâ eylemediği müdde'î-yi merkûm dahi kimesneye fûrûht ve bahş eylemediğne ba'de't-tahlîfü's-şer'î şe'an merkûm Mollâ 'Osmândan ahz ve müdde'î-yi merkûma teslim olunduğu kayd şud fî sene 244.

DŞS 35/7

Mollâ Ahmed tarafından vekîl-i müseccelli Mehmed Efendi 'Â'îşe Hâtûn mahzarında üzerine bundan akdem vefât iden Şâfiyi ? verâseti kızı sağîre Zeyneb ile karındaşı müvekkilim merkûm Mollâ Ahmede münhasır olub müvekkilim Mollâ Ahmed dahi bâ-cihet-i şer'iyye vasî nasb olunub sağîre-yi merkûmayi bâ-ihsân? 'Â'îşe Hâtûnun 'indinde olmağla el-hâletü hâzihi ? olmağla bi'l-velâye sağîr-i merkûmun babası karındaşımdan müntakil esbden hissesini bana teslimi matlûbumdur deyu da'vâ ve sağîr oğluma .... hasebiyle 'akd-ı nikâh eylemesini iddi'â iddikte sağîre-yi mezbûrun vekîl-i sâbit Mollâ Sâlih cevâbında ben Hanifü'z-zeheb ve bâliğa olduğumdan kendu başıma vekîlim deyu bulûğunu ? ve rüşd ve ? iddi'â ve pederim müteveffâdan müntakil

verese-yi şer'iyem bana teslim olunması matlûbumdur iddi'â ve 'amm-zâdesi 'Abduttaha 'akd-ı nikâh olunmasından ? ittiği ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle olundukta ber-mûcib-i fetâvâ-yı şerîfe sağîre-yi mezbûrenin takrîri üzere bâliğa olub rüşd ve ? dahi nümâyan olmağla kendu başına olub ve vasîsi zimmetinde olan eşyâsı dahi mezbûreye teslim olunması lâzım gelub vasî merkûm babasından müntakil eşyâsını mezbûreye teslim ile müdde'î-yi merkûm 'ammisi Mollâ Ahmed bî-vech-i şer'î mu'ârazadan men' olunduğu ? mahalle kayd ?

DŞS 36/1

Bundan akdem fevt olan Mehmed Emîn Ağanın sağîr oğlu Mehmed Emîn Hâfız Bakır Efendi ile Kuyucu Başî Mustafâ Ağa ve Zafer Ağanın 'amm-zâdelik da'vâları ve şecereleri beyân ....

'Abdullah Efendi

Şeymûs Efendi

Zafer Efendi

'Abdullah Efendi

'Abdurrahman Efendi

Ahmed Ağa

Mehmed Emîn Beg

Hâfız Bakır Efendi

Babası Mehmed Emîn

Sağîr fevt olan Mehmed Emîn

DŞS 36/2

Fotokopi çekimi hatasından kaynaklı birçok silik yer olduğu için ve bu silik yerlerden kaynaklı anlamsız bir transkrip ortaya çıkacağı için bu belge transkibe edilmedi.

DŞS 36/3

Bundan akdem fevt olan Süsen kadının verâseti zevci İğob ve sağîr oğlu .... münhasır olub zevcem mersûm isâline sağîrlere .... mürd-i mersûmun ? İğob mahzarında üzerine mürd-i mersûmenin ber-vech-i defter-i eşyâları babası gâ'ib-i mersûm ? mesfûrun emânete-yi hıfzlarında olub al-hâletü hâzihi mürd oldukta verâseti bizlere münhasır olmağla hisselerimizin mersûm Eyyûbdan taleb-su'âl cevâbında mürd-i mersûme külliyyen cihâz virilmemiştir deyu tasaddîsi beyyîne havâle.

.... İğob (mim) zevce-yi mesfûr mahzarında üzerine babam gâ'ib-i mesfûrun mersûmun 'inde bir kazan bir teşt ve bir satl ve üç sahan olmağla bana teslîmi matlûbumdur deyu da'vâ ile ? gâ'ib-i mersûm ? olduğundan oğlu mersûmun zevce-yi mesfûrle da'vâya salâhiyeti olmadığı kayd şud.

DŞS 36/4

Yûsuf ?

'Îsâ

İbrâhîm

Yûsuf

Mahmûd

Bundan akdem fevt olan Yûsuf bin 'Îsâ Ağanın 'amm-zâdesi Mahmûd tarafından vekîl-i müseccelli Hâcî Ahmed Efendi (mim) 'Alî mahzarında üzerine müvekkilimin karındaşı müteveffâ Yûsufun merkûm 'Alî zimmetinde beş gurus alacak hakkı olub meblağ-ı mezkûr bâlâdan şer'î müvekkilim merkûma 'â'id olmağla meblağ-ı mezkûrun merkûmdan tahsîli matlûbumdur deyu ba'de'd-da'vâ v'el-istintâk merkûm 'Alî cevâbında meblağ-ı mezkûr zimmetinde olduğunu ikrâr lakin mûmâ-ileyh Mahmûd müteveffâ-yı mûmâ-ileyhin 'amm-zâdesi olduğunu inkâr idecek vekîl-i merkûmdan ber-vakf-ı müdde'î beyyîne taleb olundukta Senkanlu Mollâ Mahmûd Balıklı mahallesinde Mollâ Ahmed ve Senkanlu İbrâhîm ve Mustafâ müteveffâ-yı merkûm mûmâ-ileyhin 'amm-zâdesi olduğuna ta'dât-ı şecere eylediklerinde şehâdetleri ba'de't-tezkîye hayyiz-i kabulde olmağın mûcibince merkûm Mahmûd müteveffâ-yı mûmâ-ileyhin 'amm-zâdesi olduğuna hük-m-i şer'î lâ-hakk? olmuştur fî 14 Şevvâl sene 44.

DŞS 36/5

Zimmî Bako tarafından vekîl-i müseccelli Hâcî Ahmed Efendi (mim) Atak sâkinlerinden 'Ömer mahzarında üzerine müvekkilim merkûmdan bilâ-hakk 300 gurus cebren aldığından el-hâletü hâzihi merkûmdan taleb-su'âl cevâbında mesfûr Bako şerîkleriyle Tevos ve Minas üçü birbirilerinin zimmetlerine ta'alluk iden meblağa kefîl olarak benden 380 gurus istikrâz idub ba'de mesfûrdan şerîkleri ayrılıb hesâblarını rü'yet eyleyub meblağ-ı mezkûr mesfûrun zimmetine ta'alluk eylediğinden kendi ve oğlu bana tezkere virub çend gün sonra 100 gurus bana teslîm idub bakıyye kalan 280 gurusumu dahi şerîkleriyle müşterek olan eşyâlarını şerîkleri ma'rifetleriyle fûrûht ve bana teslîm eylemiştir deyu def'a tasaddî eyledikte yine mesfûr cevâbında tezkere

viridim ve nakden 100 guruş edâ eyledim edâsı vâcib zannıyla edâ eylediğimden başka virdiğim eşyâları dahi benden cebren ahz eylediğinden mâ'dâ .... Bakodan bu eşyâları aldım didiğine dahi şâhidlerim var deyu def'a tasaddîsi ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

DŞS 36/6

Hâlâ Kâ'im-i makâm Nakibü'l-Eşrâf Hâcî 'Ömer Efendi tarafından vekîl 'Alî (mim) Şeyhbizinli 'Abdurrahman mahzarında üzerine merkûm reaya olmağla sâdâttan olmayub bi-vech-i şer'î başıma 'alâmet-i hızırî'l-vazi'? itmekle men'i matlûbumdur deyu da'vâ merkûm 'Abdurrahman cevâbında vâlidem Reyhân ve babası kullar Sâdâtdan olub ben dahi Seyyid olduğumu başıma 'alâmet-i hızırî'l-vazi'? ve Sâdâtdan mağdûr olurum deyu def'a tasaddîsi mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle.

Defterin 37 numaralı sayfası fotokopi çekimi hatasından dolayı transkribe edilmedi.

İKİNCİ BÖLÜM

2.5 DEĞERLENDİRME

İncelemiş olduğumuz Şeri'yye Sicil defterinde, ağırlıklı olarak Diyarbakır'da vuku bulan günlük olaylara ve içtimai meselelere yer verilmiştir. Bunlar; miras ve tereke, alacak-verecek, kaybolma ve sirkat, alış-veriş gibi farklı türden davalardan oluşmaktadır.

Şer'iyye Sicili'nde yer alan tereke defterleri, muhallefât beyanları ve miras hükümleri vasıtasıyla günlük yaşamda kullanılan eşyaları, hanelerde kullanılan araç gereçleri öğrenebilmekteyiz. Bu eşyalar aşağıdaki "Ev ve Giyim Eşyası" tablosunda gösterilmiştir.

Diyarbakır Şer'iyye Sicili'ndeki bu bilgiler vasıtasıyla Diyarbakır'ın genel giyim kuşam biçimini, Diyarbakırlıların günlük yaşamda ve evlerinde kullandıkları giysileri de öğrenebilmekteyiz.

Miras ve tereke hükümlerinden çıkartılan bir diğer husus da mirasa konu olan malların neler olduğu, ne sıklıkla hükümlerde yer aldığına ortaya konulabilmesidir. Aynı şekilde bu hükümlerde miras davasını kimin açtığını, miras sahibi olan kişinin ismi, babasının, büyükbabasının, eşi veya eşlerinin adı, kız ve erkek kardeşleri ile ağabeylerinin adı yine varsa çocuklarının isimleri, davada şahitlik eden şahısların lakap ve isimleri ayrıntılı olarak yer almaktadır. Sicil defterinde yer alan bu isimlerin yerel tarih ve aile tarihleri için önemi oldukça fazladır. Buna bir örnek olarak, "Ve kızları Na'ile Zerkar ve Haven ve Aven ve sağırler 'Â'îşe ve Fâtma ve Zerkifiyeye? münhasıra Hâcı Ahmed ve Hüseyin taraflarından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hattât Ahmed Efendi (mim) Hâcı 'Îsâ karyesi mütemekkinlerinden Koli ahâlîsinden zimmî İşu' mahzarında üzerine bundan akdem fevt olan Telfar? karyesi kahyası Hesun Na'tik verâseti zevcesi Hızra ile kebîr ve sağır bir nefer kızı ile sağırân oğulları 'Îsâ ve Mûsâya münhasır olub sağırlerin vasî-yi mensubu olduğumuzdan ve kebîrler tarafından vekâletimiz hasebiyle müteveffâ-yı merkûm civânında mersûme kırk iki kîle hinta bin yedi yüz elli guruşa virub meblağ-ı mezbûrun beş yüz elli guruşu müteveffâyâ civânında teslîm bakıyye bin iki yüz guruşu tahsîli matlûbumdur deyu da'vâ mersûm hinta-yı mezkûru iştirâ eylediğini ikrâr lakin hasene hasene merkûma meblağ-ı mezbûr teslîm olunub zimmetinde altmış altı guruşu bakıyye kalub târih-i kitâbdan bir sene mukaddem

müteveffâ gelub Hâcî ‘Îsâ karyesinde şühûd mahzarından hesâbımız rü’yet bakıyye zimmetinde kalan altmış altı guruşu te’diye ve zimmetimi husus-ı mezkûre dâ’ir ibrâ-yı ‘ilm ve iskât-ı hakk eylemişdir deyu def‘a tasaddîsi beyyine havâle olundukta şühûd ahrâr ricâl-ı müslümînden Hâcî Topuzâde ‘Abdulhamîd ve Mollâ ‘Ömer ve Mustafâ târih-i kitâbdan bir sene mukaddem müteveffâ-yı merkûm ile hesâblarını rü’yet ve mersûmun zimmetinde meblağ-ı mezbûrdan altmış altı guruşu kalub tamâmen ahz ve husus-ı mezkûre dâ’ir mersûmun zimmetini ibrâ-yı ‘ilm ile ibrâ ve iskât-ı hakk eylediğine edâ-yı şehâdet-i şer‘iyye eylediklerinde şehâdetleri ba‘de’t-tezkîye hayyiz-i kabulde olmağın ba‘de vekîl-i mûmâ-ileyh Ahmed Efendi cevâbında Develigün? Hasan Efendi Konâğında kırk iki kîle hinta pâyesi zimmetimde vardır deyu tâkrir eylemiş didikte mûcib-i şer‘îsi fetevâ-yı şerîfe havâle şâhidler Seyyid Mehmed bin Mahmûd Yûsuf bin ‘Alî ve Gerk? karyesi kahyası⁵⁹.” belgesi gösterilebilir.

Diyarbakır Şer‘iyye Sicili’lerindeki bir diğere önemli husus da, bu sicillerin öteden beri birlikte yaşam kültürüne sahip tek tanrılı ama farklı dini inanıştaki insanların yaşamlarını birlikte sürdürdüklerini gösteren bilgileri içermesidir. Sicildeki birçok hükümde zimmi ve birkaç yerde de Yahudi ve Yezidi olarak geçen farklı din mensuplarının davaları görülmüştür. Defterde geçen bu davalara bakarak diyebiliriz ki sosyal hayat içerisinde Müslümanların kendi aralarındaki davalar nasıl görülmüş ve neticelenmiş ise Gayr-i Müslimlerin davalarında da benzer bir yol izlenmiştir. Hükümlerde, Müslümanlarla Gayr-i Müslimler arasındaki sorunlarda sorunun çözümünde “şer‘-i şerîf üzere” hareket edildiği görülmüştür. Yezid ve hür olduğu iddia edilen bir kadınla ilgili olan dava defterde şöyle geçmektedir: “Musullu Hâcî Ahmed (mim) ‘Â’işe Hanım tarafından vekîl-i sâbitü’l-vekâlesi Yûsuf Efendi mahzarında üzerine işbu müşâhede olunan Yezîdü’l-asl Halîme nâm cariye benim ‘ammim ‘Ömerin kızı olup hür veled-i hür olmağla bana teslîmi matlûbumdur deyu da‘vâ vekîl-i müdde‘î ile cevâbında târih-i kitâbdan beş sene mukaddem Mardinli nâm kimesneden dokuz yüz elli guruş ve iki top geziye iştirâ eylemişim hür olduğu ma‘lûmum değildir didikte müdde‘î-yi merkûmdan ber-vakf-ı müdde‘î beyyine taleb olundukta şühûd-ı ahrâr ve ricâl-ı müslümînden Hâcî Ahmed ve Mollâ Hamis nâm kimesneler meclis-i şer‘e li-ecli’ş-şehâde hâzırûn olup eserü’l-eşhâd fî’l-hakîka mezbûre Halîme hürre Musul ahâlîsinden babası ‘Ömer olmağla hürriyetine edâ-yı şehâdet-i şer‘iyye eylediklerinde

---

⁵⁹ DŞS 376, 11/1, s. 50-51.

şehâdetleri ba‘de’t-tezkiye hayyiz-i kabulde olmağın mûcibince fetâvâ-yı şerîfe havâle olundu⁶⁰.” Bu durumla ilgili verebileceğimiz bir diğer örnek, bir Yahudi’nin ölümünden sonra mirasının paylaşımıyla ilgili davadır. İncelemiş olduğumuz defterde bu dava “Bundan akdem mürd olan Yahûdî Melhimin verâseti zevcesi Güllü ve kebîr oğlu İlo ve sağîr oğlu Osib sağîre kızı Sehiceye münhasır olub verese-yi merkûmûmdan ibn kebîr İlo tarafından vekîli Mollâ Yahyâ zevce-yi mersûme tarafından vekîli Ahmed Hâce mahzarında üzerine mürd-i mersûmun zevce-yi mesfûre ‘indinde bir mikdâr eşyâ-yı ma‘lûmesi olub bilâ-kısmet terk olmağla el-hâletü hâzihi beyne’l-verese tevzî‘-i hissemim ifrâz ve bana teslîmi matlûbumdur deyu ba‘de’d-da‘vâ ve’l-istintâk vekîl merkûm Ahmed Efendi cevâbında eşyâ-yı mezkûrdan nisâyâ muta‘allik olan ma‘lûme’l-mikdâr eşyâları müvekkilim mersûmenin zevci mürd-i mersûm civânında müvekkilem mersûme için yaptırub virdiğinden el-hâletü hâzihi kendi mâlıdır deyu def‘a tasaddîsi fetâvâ-yı şerîfe havâle⁶¹.” şeklinde geçmektedir.

376 nolu Diyarbakır Şer‘iyye Sicili’nden Diyarbakır’ın bazı mahallelerini, aşiretlerini, köylerini ve Diyarbakır’ın çevresindeki bazı eyalet ve sancakları rahatlıkla öğrenebilmekteyiz. Defterde yer alan Diyarbakır mahallelerini, aşiretlerini, köylerini, kazalarını toplu halde göstermenin faydalı olacağını düşündük ve bunları Karye İsimleri⁶², Aşiret İsimleri⁶³, Kaza İsimleri⁶⁴, Mahalle İsimleri⁶⁵ başlıklarıyla tablolar şeklinde gösterdik.

Osmanlı topraklarında ölen bir kişinin herhangi bir varisi olmaz ya da bulunamaz ise o kişinin kalan malları yani terekesi devlet hazinesine (Beytül-mâl) bırakılırdı. Belirli bir süre içerisinde varisleri veya varisi bulunursa mahkeme sonucuna göre kalan bu mallar sahiplerine verilirdi. Eğer belirlenmiş olan süre içerisinde varisleri veya varisi bulunamaz ise bu mallar şahitler huzurunda yetkililer tarafından açık arttırma yöntemiyle satılıp bundan elde edilen para varsa eğer, ölenin borçları kapatılır ve geriye para kaldıysa bu da devlet hazinesine kalırdı. İncelemiş olduğumuz defterde her ne kadar açık arttırmayla ilgili bir vaka olmasa da vasisi olmadığı için kalan

---

⁶⁰ DŞS 376, 10/5, s. 48.

⁶¹ DŞS 376, 25/2, s. 94-95.

⁶² DŞS 376, s. 147.

⁶³ DŞS 376, s. 148.

⁶⁴ DŞS 376, s. 149.

⁶⁵ DŞS 376, s. 149.

mallarının Beytü'l-mal'a bırakılmasıyla ilgili defterde iki adet dava mevcuttur. Bu durumla ilgili davalara ilerdeki sayfalarda değinilecektir.

376 nolu defterde bulunan 223 adet belgenin türlerine göre dağılımını tablo şeklinde gösterelim

2.5.1. Konularına Göre Belgelerin Tablolu Tasnifi

1	Miras ve tereke davaları ⁶⁶	80
2	Alacak-verecek davaları ⁶⁷	44
3	Kaybolma ve Sirkat davaları ⁶⁸	21
4	Alış-veriş davaları ⁶⁹	14
5	Diyet davaları ⁷⁰	14
6	Mehr ve nafaka davaları ⁷¹	9
7	Mülkiyet davaları ⁷²	9
8	Nikah davaları ⁷³	7
9	Emanet davaları ⁷⁴	6
10	Vakıf davaları ⁷⁵	4
11	Su davaları ⁷⁶	3
12	Hür olan kızın köle olarak satılması davaları ⁷⁷	2
13	Mülke Zarar Davaları ⁷⁸	2
14	Vasilik Davaları ⁷⁹	3
15	Mirasçısı olmadığı için Beytü'l-	2

⁶⁶ DŞS 376, 11/4, s. 53-54.

⁶⁷ DŞS 376, 14/4, s. 62.

⁶⁸ DŞS 376, 5/5, s. 34.

⁶⁹ DŞS 376, 7/2, s. 38.

⁷⁰ DŞS 376, 5/1, 32-33.

⁷¹ DŞS 376, 23/3, 89-90.

⁷² DŞS 376, 25/6, s. 97.

⁷³ DŞS 376, 8/5, s. 43.

⁷⁴ DŞS 376, 10/6, s. 49.

⁷⁵ DŞS 376, 15/6, s. 67.

⁷⁶ DŞS 376, 13/3, s. 58.

⁷⁷ DŞS 376, 10/5, s. 48.

⁷⁸ DŞS 376, 17/3, s. 71.

⁷⁹ DŞS 376, 3/5, s. 29.

	mâl'a düşen malların davaları ⁸⁰	
16	Nişan bozma davası ⁸¹	1
17	Ölen kişinin mal beyanı ⁸²	1
18	Tecavüz ve hamile bırakma davası ⁸³	1
19	Sadat'tan olma davası ⁸⁴	1
	Toplam	223

2.5.2. Konularına Göre Belgelerin Tasnifi

1-Tereke ve Miras Davaları :

2/1, 2/3, 3/1, 3/2, 3/4, 3/6 4/1, 5/1, 5/2, 6/3, 6/5, 7/7, 8/1, 8/4, 9/4, 9/7, 9/8, 10/4, 10/7, 11/2, 11/3, 11/4, 11/5, 12/3, 13/2, 13/7, 14/2, 14/6, 14/7, 15/4, 16/4, 16/5, 16/6, 17/7, 18/1, 18/2, 18/3, 18/4, 19/1, 19/2, 19/5, 19/6, 20/3, 20/4, 21/1, 21/4, 22/2, 22/4, 22/5, 22/6, 23/8, 24/2, 24/3, 25/1, 25/2, 26/7, 27/2, 27/6, 28/1, 29/1, 29/7, 30/1, 30/2, 30/6, 31/7, 32/2, 32/3, 32/4, 32/5, 33/4, 34/1, 34/2, 34/5, 34/6, 34/7, 35/1, 35/4, 35/7, 36/1, 36/3,

2- Alacak -Verecek Davaları :

2/2, 5/4, 6/2, 7/3, 7/4, 7/6, 8/2, 8/3, 8/6, 9/2, 9/3, 10/1, 11/1, 12/1, 12/5, 13/4, 13/6, 14/4, 16/1, 16/3, 17/4, 18/6, 18/7, 19/3, 20/5, 23/5, 24/4, 25/4, 25/5, 26/2, 26/3, 26/5, 28/3, 29/4, 29/6, 31/2, 33/3, 33/6, 33/7, 34/8, 35/3, 35/5, 36/4, 36/5

3- Kaybolma ve Sirkat Davaları :

4/2, 5/5, 5/6, 9/6, 10/8, 12/6, 13/8, 15/2, 20/2, 21/2, 22/7, 23/2, 24/1, 24/5, 28/2, 30/3, 30/4, 33/5, 34/4, 35/2, 35/6

4- Alış-Veriş Davaları :

7/2, 12/4, 13/1, 14/5, 15/1, 21/6, 23/6, 26/6, 27/3, 31/3, 31/6, 32/1, 32/7, 33/1

⁸⁰ DŞS 376, 25/3, s. 95.

⁸¹ DŞS 376, 3/3, s. 28.

⁸² DŞS 376, 31/1, s. 111.

⁸³ DŞS 376, 31/4, s. 112.

⁸⁴ DŞS 376, 36/6, s. 129.

5- Diyet Davaları :

5/1, 5/3, 7/5, 9/1, 9/5, 10/3, 16/8, 17/2, 18/5, 21/3, 23/1, 28/4, 28/5, 29/3, 32/6,

6- Mehr Ve Nafaka Davaları :

6/1, 6/2, 17/1, 17/5, 20/1, 22/3, 23/3, 23/4, 23/7

7- Mülkiyet Davaları :

4/3, 7/1, 13/5, 16/7, 22/1, 25/6, 27/4, 33/2, 33/8

8- Nikah Davaları :

8/5, 14/3, 19/4, 20/6, 29/2, 29/5, 30/5

9- Emanet Davaları :

10/6, 14/1, 21/7, 24/6, 27/5, 31/5

10- Vakıf Davaları :

15/5, 15/6, 21/5, 27/1

11- Su Davaları :

6/4, 12/2, 13/3

12- Hür Olan Kızın Köle Olarak Satılması Davaları :

10/5, 15/3

13- Mülke Zarar Davaları :

17/3, 34/2

14- Vasilik Davaları :

3/5, 17/6

15- Mirasçısı Olmadığı İçin Beytü'l-Mâl'a Düşen Malların Davaları :

25/3, 26/1

16- Nişan Bozma Davası :

3/3

17- Ölen Kişinin Mal Beyanı :

31/1

18- Tecavüz Ve Hamile Bırakma Davası :

31/4

19- Sadat'tan Olma Davası :

36/6

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere, 376 nolu Diyarbakır Şer'iyeye Sicili Defteri'ndeki davalara bakıldığında sayısal olarak en çok dava “tereke ve miras” ve “alacak-verecek” ile ilgili olmakla beraber, bunların dışında defterimizde çeşitli konularla ilgili birçok dava da mevcuttur. Genel olarak bakıldığında defter belge çeşitliliği açısından oldukça zengindir denilebilir.

2.6. DEFTERDEKİ BAZI HUKUKİ KONULAR

2.6.1. Tereke ve Miras Davaları:

Tereke, ölen bir kimsenin terk ettiği eşya⁸⁵. Bir kimsenin vefatı üzerine mevcut mal varlığının kanuni varislerine (mirasçılara) intikal etmesi. Ölümle mûrisin malları bir bütün olarak, doğrudan doğruya ve kendiliğinden mirasçılara intikal eder. Miras bırakan bu kişiye mûris, mirasçılara vâris, bu ikisi arasındaki münâsebeteye de verâset denir. Mîrasçılar mîras hisseleri ölçüsünde tereke hakkına sahip olup bu tereke üzerinde müşterek mülkiyet hakkına sâhiptirler. Bunun sonucunda kendi hisselerine düşen terekeyi serbestçe tasarruf edilebilirler, bunu başkasına satabilirler.

---

⁸⁵ Osmanlı Tarih Lûgatı, “Tereke”, Enderun Ktb., İstanbul 1986, s. 332.

Defterde, tereke ve miras davaları sayısal olarak en fazla yer tutmaktadır. Bu durum yukarıdaki tabloda da açık bir şekilde görülmektedir. Bu davalara baktığımızda bunların türlü şekillerde gerçekleştiğini görmekteyiz. Bazen ölen bir kişinin ardından bazı şahısların ölen kişiyle akrabalığının olduğunu iddia edip hatta şecere öne sürüp, ölen kişinin mirasından payına düşeni talep etmesi şeklindedir. Buna bir örnek olarak: “İshâklı karyesi ahâlisinden Mehmed Halîl (mim) bundan akdem fevt olan Mehmed Şerîfin hemşîresi İmiş tarafından vekîl-i sâbitü’l-vekâlesi Hâfız İbrâhîm mahzarında üzerine merkûmun müvekkilesinin karındaşı müteveffâ-yı merkûm benim ‘amm-zâdem olmağla müteveffâ-yı merkûmun muhallelâtından hisse-yi irsiye-yi şer’iyyemin müteveffâ terekesine vâz‘ü’l-yed olan mezbûre İmiş Hatundan tahsîli matlûbumdur deyu⁸⁶.” davasını verebiliriz.

Sarhan

Mollâ Hâcı

İsmâ’îl

Yûsuf

Hasan

Hasan

Îsâ

Mehmed Şerîf

Halîl

Bazen fevt olan kişinin terekesine başkaları tarafından el konulması ve kendisinin fevt olan kişinin akrabası olması hasebiyle el konulan terekenin kendisine verilmesi talebiyle dava açılmıştır. Bu duruma “Süleymânîye tarafından Ebubekir (mim) Katırcı ‘Alî Hadî mahzarında üzerine merkûm bundan akdem Adana kazâsında fevt olan ‘Abdullahın terekesine vâz‘ü’l-yed olub müteveffâ-yı merkûm benim ‘amm-zâdem olduğundan tereke-yi müteveffâ-yı merkûmu mûmâ-ileyhden ahz ve bi’l-verâse bana teslîmi matlûbumdur deyu⁸⁷.” davası örnek gösterilebilir.

Bazen de fevt olan kişinin mirasından kendisine düşen payın diğer mirasçıların zimmetinde kalması ve bu payın kendisine verilmesi talebiyle dava açılmıştır. Buna örnek olarak da “Danakıran? karyesi sâkinelerinden Bizâr Fari (mim) ve karye-yi mezbûr sâkinlerinden ‘Alî Kahya ve Elvân nâmân kimesneler mahzarlarında üzerlerine babam müteveffâdan müntakil on iki ‘aded öküz ve otuz altı keçi ve bir bâr-gîr ve bir tay ve bir çâdır ve elli guruş akçe bana ve iki hemşîrem ve merkûmân dahi ‘amm-zâde olmalarıyla merkûmâna münhasır olub eşyâ-yı mezkûrdan olan hisse-yi irsiye-yi

⁸⁶ DŞS 376, 33/4, s. 122.

⁸⁷ DŞS 376, 22/6, s. 88.

şer‘iyyem zimmetlerinde kalmağla merkûmândan talep ve bana teslîmi matlûbumdur deyu⁸⁸.” davası gösterilebilir.

2.6.2. Alacak-Verecek Davaları:

Tereke ve miras davalarından sonra en çok kayıt “alacak-verecek” davalarıyla ilgilidir. Bu davalar çeşitli şekillerde gerçekleşmektedirler. Bazen bir kişinin başkasından alacak talebi şeklindedir. Şöyleki: “Yunus Ağa Haço muvâcehesinde üzerine mersûmun zimmetinde üç yüz otuz beş guruş alacak hakkım olub mersûm imtinâ‘ itmekle tahsîli matlûbumdur⁸⁹.” Bazen de ölen kişinin borçlu olması ve borcunun muhallefâtından tahsili talebiyle dava açılmıştır. Bununla ilgili olan dava defterde “Sadihan oğlu Mehmed tarafından vekîl-i müseccelli Hâcî Ahmed Efendi (mim) Menzilci Hıyar Hüseyin Ağanın oğlu Mehmed mahzarında üzerine merkûmun babası müteveffâ Hüseyin Ağa zimmetinde bin altı yüz doksan iki alacak hakkı olub müteveffânın sâkin olduğu bir bâb menzil dahi ‘indimde rehin olub meblağ-ı mezbûru rehin olunan hânedân ve bakıyyesi muhallefâtından bana teslîmi matlûbumdur deyu⁹⁰.” şeklinde geçmektedir.

2.6.3. Kaybolma ve Sirkat Davaları:

Sirkat, başkasının taşınabilir mallarını onun rızası olmaksızın yararlanmak amacıyla yerinden almaktır. İncelemiş olduğumuz defterde “kaybolma ve sirkat” olaylarının çokluğu dikkatimizi çekmektedir. Burada her ne kadar kaybolma kelimesi kullanılsa da neticede hadiseye bir bütün olarak bakıldığında hırsızlık olayı denilebilir. Hırsızlık olayı ile ilgili defterde 21 adet hadise geçmektedir. Bu hadiselerin bazıları doğrudan çalarak yapılmış. Bu duruma örnek olarak: “Ömer Ağa tarafından üzerine vekîl-i sabitü’l-vekâlesi münâdî Mollâ Sâlih (mim) Harputlu Haronun kurâlarından zimmî Edu muvâcehesinde üzerine işbu müşâhede olunan Timurkır kancık katır müvekkilimin şirâen mülkü olub târih-i kitâbdan yigirmi mâh mukaddem Behermaz ovasında sirkat olunmağla el-hâletü hâzihi mersûmun yedinde bulduğumdan bi’t-taleb ve el-buyrulması matlûbumdur deyu⁹¹.” davası gösterilebilir. Bazıları da kaybolmanın

⁸⁸ DŞS 376, 14/7, s. 63.

⁸⁹ DŞS 376, 5/4, s. 34.

⁹⁰ DŞS 376, 24/4, s. 93.

⁹¹ DŞS 376, 4/2, s. 31.

neticesinde başkaları tarafından çalınma şeklinde gerçekleşir. Bu türden davalara da “Seyidhan tarafından vekîl-i ‘Abdî (mim) Mehmed mahzarında üzerine işbu müşâhede olunan mezbûr kısrak şirâen mülküm iken târih-i kitâbdan on mâh mukaddem İzoli kurâlarında gice ile zâyi’ olub el-hâletü hâzihi merkûmun yedinde buldum bi’l-istihkâk taleb-su’âl⁹².” davası örnek gösterilebilir.

2.6.4. Diyet Davaları:

Diyet, Bir insanı öldüren veya yaralıyan kimsenin verdiği kan bedeli ve tazminattır⁹³. İncelemiş olduğumuz 376 nolu defterde “diyet” davalarıyla ilgili hadiseler de sayısal olarak önemli bir yekuna sahiptirler ve bu diyet davaları farklı şekillerde vuku bulmaktadır. Diyet davaları derken sadece adam öldürme neticesinde alınan kan pahası şeklinde anlaşılmamalıdır. Bu davalar içerisinde adam öldürme şeklinde vuku bulanlar mevcuttur. Bu duruma örnek olarak “Mübâreki? karyesi sâkinlerinden Hasan (mim) Kankirt karyesi kahyası Mehmed Kahya ve karye ahâlîsi taraflarından vekîl müseccelleri Hâcî Ahmed Efendi mahzarında üzerine Miyân sâkinlerinden babam Hüseyin li-ecli’l-maslahat Mevze karyesine giderken Kankirt karyesi kurbunda iki nefer piyâde babam Hüseyinin başını deynek ile darb ve cürh idub ba’de hânesine rücû’unda darb-ı mezkûrdan müte’essiren fevt olub vefâtı darb-ı mezkûr ile olduğunu hâl bir minvâl-ı muharrer olduğunu babam takrîr idub babamın diyetini karye-yi mezkûr ahâlîsinden tahsîli matlûbumdur deyu⁹⁴.” davası gösterilebilir.

Yaralama neticesinde meydana gelen davaların mahkemeye intikal ettiği görülmektedir. Buna örnek olarak “Gerk karyesi sâkinlerinden İzollu Resûl tarafından İbrâhîm ve Resûl ve Sinân şehâdetleriyle vekîl-i sâbitü’l-vekâlesi oğlu Mehmed Dikini kahyası ‘Alî Kahya mahzarında üzerine târih-i kitâbdan dört sene mukaddem merkûm ‘Alî Kahyanın sağîr oğlu Resûl müvekkilim babam merkûm sağ gözünü sapan taşıyla darb ve darbinden ‘alîl olduğundan ve diyeti bi’l-vekâle matlûbumdur deyu⁹⁵.” davası gösterilebilir.

Bir başka örnek de defterde “Deyrikli Hasan Zülfî mahzarında üzerine geçen sene-yi mübâreke Şat kenarında merkûm gelub beni girift idub kılıcı belimden

⁹² DŞS 376, 12/6, s. 57.

⁹³ **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, “Diyet”, C. I, MEB. Yay., İstanbul 1983, s. 468.

⁹⁴ DŞS 376, 18/5, s. 75.

⁹⁵ DŞS 376, 9/1, s.44.

alurken ben dahi kılıc-ı mezkûru almak için yedimi attığımda sol elimin dört parmağını cürh ve sakât olduğundan diyeti matlûbumdur didikte⁹⁶.” şeklinde geçmektedir.

Hatta bu diyet davaları içerisinde kişinin hayvanın yaralanması neticesinde diyet talebi davaları da mevcuttur şöyleki: “Penbeci Emîn Beşe (mim) Fırıncı Miko mahzarında üzerine bâr-gîrimi marabama teslîm idub Satı Kendine gönderirken kimesneye kiraya virmesun deyu tenbîh idub esnâ-yı râhda bâr-gîr-i mezkûru mesfûr Mikoya virub mersûm suvâr olub karye-yi mezkûre râhi oldukta İlo-dere? gitme deyu tenbîh itmiş iken ve degilmeyub karye-yi mezkûre vusûlunda hıfzında kusûr idub boşanub bir ayağı kırılıub sakat olduğundan mûcib-i şer’îsi matlûbumdur deyu⁹⁷.”

2.6.5. Mehir Davaları:

Üzerinde çalıştığımız Şer’iyye Sicili’nde mehir, ödeme biçimlerine göre nikâh akdi sırasında peşin ödenen “mehr-i mu’accel”, ileride ödenilmesine söz alınan “mehr-i “müe’ccel” şekline ödeme biçimleri mevcuttur. Mehir miktarlarının belirlenmesinde, ailelerin ekonomik açıdan yer aldıkları tabakanın yanı sıra, kadınların yaş, güzellik, bakire olmaları önemli etkenlerdir. Defterde mehir ile ilgili davalar, genelde kadının mehir bedelinin eksik ödenmesi sonucunda mehrinin kalan kısmının kocası tarafından ödenmesi talebi şeklinde açılmış davalardır. Bu türden davalardan biri deftere “ ‘Â’işe Hâtûn tarafından vekîli Hâcî Ahmed Efendi mezbûrenin kızı Zübeydenin zevci Bekir tarafından vekîli Mehmed Efendi mahzarında üzerine müvekkilim mezbûrenin sağîre kızı mezbûre Zübeyde altı yüz guruş mehr-i mü’accel ve mü’eccele ile mûmâ-ileyhin müvekkili merkûm Bekire müvekkilem mezbûre bi’l-velâye ‘akd-ı nikâh idub mehr-i mu’acceden yüz elli guruş dahi ahz idub bakıyye kalan yüz elli guruşu merkûm Bekirin zimmetinde kalmağla dâhil-i meclis olduklarından bakıyye kalan meblağ-ı mezbûrun dahi merkûmden talep ve el-buyrulması bi’l-vekâle matlûbumdur didikte⁹⁸.” diye kaydedilmiştir.

2.6.6. Nikah Davaları:

Nikah, evlenmeleri yasak olmayan bir erkekle bir kadın arasında yapılan ve müşterek hayat ve nesli sürdürmek için bir bağ meydana getiren akittir. Tarih boyunca,

⁹⁶ DŞS 376, 17/2, 71.

⁹⁷ DŞS 376, 32/6, 116.

⁹⁸ DŞS 367, 16/2, s.67.

çeşitli milletlerde ve hukuk sistemlerindeki evlilik anlayışı ve tatbikatı aynı olmamıştır. İlahi vahye dayanan semavi dinlerde erkekle kadının ortak bir yuva kurması ancak nikah akdiyle mümkün kılınmıştır. Defterde nikah ile ilgili 7 dava mevcuttur. Bunların büyük bir çoğunluğu bir erkeğin kendi nikahında olan bir kadının kaçması veya başka bir erkeğe gitmesi ve davacının nikahlı karısını geri istemesi üzerine açılmış davalardır ve buna örnek olarak: “Nusaybin kazâsı sâkinlerinden Mollâ Halef Ganami ‘aşîretinden Hemure mahzarında üzerine mezbûreyi dört sene mukaddem ‘akd-ı nikâh idub ve dâhil-i meclis olduktan sonra ‘indimden firâr Vardalı karyesi sâkinlerinden ‘Alî Kaplan nâm kimesneyi tezevvüc itmekle bana teslîmi matlûbûmdur deyu⁹⁹.” belgesi gösterilebilir.

2.6.7. Mülke Zarar Davaları:

Tarlalardaki mahsulleri çalmak ya da zarar vermek amacıyla tahrip edilmesi bozulması ve zarar verilmesidir. Biz burada zarar vermeyi tarlaya zarar verme anlamında kullandık. Bu zarar verme olaylarıyla ilgili, incelediğimiz defterde toplam 2 adet hadise mevcuttur ve bunlar, bir kişinin davalarını bir başkasının tarlasına sokma ve tarla sahibinin kendisine verilen zararın davar sahibinden tazmini şeklinde açılan davalardır. Bu türden davalardan biri, incelemiş olduğumuz 376 nolu defterde “Fazîletlu Şerîf Efendi Kasab İbrâhîm Dalkabak Mahanın hemşîresi tarafından vekîli İsmâ’îl ve merkûm Dalkabak ve İbrâhîm taraflarından vekîlleri ‘Ömer Efendi mahzarlarında üzerine da’vâ ve tasvîr-i müdde’âsında merkûmûnun çobanları mülküm olan Hâcî Hamza Bahçesini ra’î ittirmekle beş yüz guruş mikdârı bana zarar eylediklerini ehli-hibre bana haber vormeleriyle merkûmûndan tahsîli matlûbumdur didikte¹⁰⁰.” diye geçmektedir.

2.6.8. Tecavüz ve Hamile Bırakma Davası:

Defterde bu konuyla ilgili sadece bir dava mevcuttur. Bu dava da tecavüze uğrayan ve bu tecavüz sonucunda hamile kalan bir kızın bu konuda gereğinin yapılması talebi şeklindedir ve defterde “Züleyhâ bint-i Resûl (mim) Mahmûd bin Mehmed mahzarında üzerine ben suya giderken merkûm damdan gelub Kolnuk mahallinde gizlenub ba’de sudan geldiğimden çıkub çarığımı eğerken çıkub kapuyu bend idub

⁹⁹ DŞS 367, 14/3, s. 62.

¹⁰⁰ DŞS 376, 17/3, s. 71.

ırmıma geçüb bıkrimi izâle hâmile olduğumdan mûcib-i şer‘îsi matlûbumdur deyu¹⁰¹.” şeklinde geçmektedir.

2.6.9. Vakıf Davaları:

Vakıf müessesesi, asırlarca İslam devletlerinde büyük önem kazanmış, sosyal ve iktisadi hayat üzerinde derin tesirler bırakmış dini-hukuki bir müessesedir. Osmanlı sosyal ve iktisadi hayatı üzerinde önemli etkileri olmuştur. Bir inanç duygusuyla insanların ihtiyaçlarına ve halkın ibadet hizmetlerine adanmış bir kurumdur. Vakıf tahsis olunan şeyler olup, bu tabir cami, mescid, tekke, türbe, medrese, mektep, imaret gibi dini müesseselerle, hayır müesseselerinin masrafı karşılığı olarak muayyen bir mülkün veya paranın gelirini tahsis etmek manasına gelmektedir. Müteveli vakıf işlerini şeriat ve vakıf şartları dahilinde yürüten kişiye verilen addır. Vakfın önceden konulmuş şartnamesi vardır ve kimse bu şartnameyi değiştiremez ve bozamaz vakfın yönetimi de kendi kendini yöneten özel bir yapıya sahiptir¹⁰². 376 nolu Defterde yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere, vakıfla ilgili toplam 4 adet dava bulunmaktadır. Bu davalardan iki tanesi ölen bir kişinin vakfa ait olan malının çocukları tarafından alınmasının men edilmesi ve mütevelliyeye teslimidir. Defterde davalardan biri “Ahmed Efendi ve Mollâ Efendi (mim) bundan akdem mürd olan Tütüncü oğlu İrmiyenin kızları ve zevcesi tarafından vekîl-i sâbitü’l-vekâlesi Ahmed Hâce mahzarında üzerine mütevellisi olduğumuz Şehîd Mehmed Paşa nâm-ı diğer El-meşhûr Hasan Paşa Hânı Evkâfından mürd-i mersûmun icâreteyn ile uhdesinde olan ma‘lûme’l-hudûd bir bâb menzil şürût-ı vâkif üzere olan evlâd-ı zükûru oldukta uhdesinde olan hâne cânib-i vakfa râci‘ olmağla mürd-i mersûmun kızları ve zevcesi hilâf-ı şürûta vâkif vâz‘ü’l-yed olmaları men‘ ve tarafı vakfa mütevelliyetimiz hasebiyle teslîmi matlûblarımızdır deyu¹⁰³.” şeklinde, diğer bir dava da mescide ait olan vakfın, vakıf mütevellisine teslim edilmesi davasıdır ki: “Fazîletli Mehmed Efendi Hâce (mim) Mehmed Beg mahzarında üzerine Dervîş Hüseyin mahallesinde vâki‘ mutasarrıf olduğu bir bâb menzilin zemîni ve binâsı mütevellisi olduğum Bekir Ahmed Mescidinin vakfı olmağla menzil-ı

¹⁰¹ DŞS 376, 31/4, s. 112.

¹⁰² Halil İnalçık, **Devlet-i Aliyye (Osmanlı İmparatorluğu üzerine araştırmalar-I)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2009, s. 262.

¹⁰³ DŞS 376, 15/6, s. 67.

mezkûru merkûmdan ahz ve mescid-i mezkûr için bi't-tevlîye bana teslîmi matlûbumdur¹⁰⁴.” şeklinde zikredilmiştir.

2.6.10. Mirasçısı Olmadığı İçin Beytü'l-mâl'a Düşen Malların Davaları:

Bununla ilgili toplam iki adet dava bulunmaktadır. Bu davalar fevt olan bir kişinin arkasından gerek erkek ve gerek kadın herhangi bir varisinin olmaması durumunda mallarının Beytü'l-mâl'a verilmesi şeklinde gerçekleşen davalardır. Beytü'l-mâl: Devlete ait hazine olup bu hazinenin bulunduğu bina için kullanılan bir tabir. İslam dünyasında Beytü'l-mâl Hz. Ömer zamanında vucut bulmuştur¹⁰⁵. Bununla ilgili davalara örnek olarak “Kâdî Cami'i mahallesi sâkinlerinden iken bundan akdem vefât iden Fâtma Hâtûnun zâhirde vâris-i ma'rûf ve ma'rûfesi olmadığından terekesi cânib-i Beytü'l-mâl'a 'â'id olub Emîn-i Beytü'l-mâl Mollâ Emîn Hâcî 'Abdulcabbâr Ağa-zâde Hâcî Mehmed Efendi mahzarında üzerine da'vâ tasvîr-i müdde'âsında müteveffâye-yi mezbûrenin terekesine Efendi mûmâ-ileyh vâz'ü'l-yed olmağla tereke-yi müteveffâye-yi mezbûrenin bana teslîmi matlûbumdur deyu¹⁰⁶.” davası gösterilebilir.

2.6.11. Vasilik Davaları:

Ebeveynden birisinin veya her ikisinin vefat etmesiyle parçalanmış ailelerin ergenlik yaşına girmemiş çocuklarının ebeveynlerinden kendilerine intikal eden mirasları vardır. Henüz sorumluluk alamayan çocuklara intikal eden mal varlığının nasıl korunacağı veya nasıl çalıştırılarak üretim veya ticaret hayatına katkı sağlayacağı önemli bir problemdir. Bu konudaki problemlerin çözümü için Osmanlı aile hukukunun temelini oluşturan İslam hukuku çerçevesinde vasilik kurumu teşekkül ettirilmiştir. Defterde geçen hadise her ne kadar yukarıdaki açıklamayı tam olarak karşılayacak olmasa da vasilikle ilintili bir örnek olarak verilebilir. Hadise on üç yaşında olan bir kızın kendi halasının terbiyesine verilmesiyle ilgilidir ve deftere “Pirhan tarafından vekîl-i zevci Ni'met Emetullah Hâtûn mahzarında üzerine müvekkilem .... karındaşı fevt olub mezbûr dahi zevcesi olmağla mezbûrenin Fâtma nâm on üç yaşında bir kızı olub mezbûrun dahi hakk-ı hazan sâkıt ve üç mâhdan beru âherden bir kimesneyi tezvîc itmekle zevci merkûm dahi ? mahremi olmayub ve sâ'ir mezkûr zevcemden mâ'dâ

¹⁰⁴ DŞS 376, 27/1, s. 100.

¹⁰⁵ **Osmanlı Tarih Lûgati**, “Beytü'l-mâl”, s. 51.

¹⁰⁶ DŞS 376, 25/3, s. 25/3.

akrabaları olmadığından ve mezbûre dahi ‘ammetesi olmağla mezbûre Fâtmayı bi'l-vekâle bana teslîm ve müvekkilemin terbiyesinde kalması matlûbumdur deyu¹⁰⁷.” şeklinde kaydedilmiştir.

2.6.12. Su Davaları:

Su ile ilgili defterde üç adet dava bulunmaktadır ve bu davalardan bir tanesi, konak sahibinin camiyle beraber kullandığı su şebekesinin kesilmesi sonucu Hamravat şebekesinden kendisine su verilemesi talebi şeklindedir ki olay defterde “Fazîletlu Hasan Efendi (mim) Câmî‘-i Kebîr mütevellîsi Hâfız ‘Alî Efendi ve nâzırları mahzarında üzerlerine da‘vâ tasvir-i müdde‘âsında kadîmü‘l-eyyâmdan beru sâkin olduğum konâğın suyu Câmî‘-i mezkûrun suyu ile mahlûten beraber gelur iken bundan akdem Câmî‘-i mezkûrun Payas Suyu kat‘ olduğundan âb-ı Hamravattan ayarıma göre konâğımın suyunun virilmesi matlûbumdur deyu da‘vâ cevâblarında konâğ-ı mezkûrun suyu var ise de Payas Suyundan cereyân idermiş âb-ı Hamravatta bir hakkı yoktur deyu¹⁰⁸.” şeklinde geçmektedir.

2.7. MÜSLÜMAN İSİMLERİ:

İsim koyma veya ad verme olarak adlandırılan geleneğin Türk toplum hayatında ayrı bir yeri bulunmaktadır. Türkler İslamiyeti kabul ettikten sonra inançlarında ve kültür hayatında hızlı bir değişme meydana geldiği tarihi kaynaklarla ortaya çıkmıştır. Bu değişikliklerden biri de kullanılan adlardır. Başlangıçta köylerde olmasa bile umumiyetle şehirlerde Hz. Peygamber ve sahabenin isimlerine duyulan hürmet sonucunda onların isimlerinin yeni doğan çocuklara verildiği görülmüştür. Başlangıçta İslam büyüklerine hürmeten konula isimler, zamanla dede-nine ve anne-babaya duyulan minnet hissini ifade etmek için de kullanılır olmuştur¹⁰⁹. Yukarıda sözünü ettiğimiz duruma 376 numaralı defterde geçen aşağıdaki isimler güzel birer örnek teşkil etmektedir.

---

¹⁰⁷ DŞS 376, 3/5, s. 28.

¹⁰⁸ DŞS 376, 13/3, s. 58.

¹⁰⁹ Ahmet Kankal, **Türkmenin Kaidesi Kastamonu (XV-XVIII. Yüzyıllar Arası Şehir Hayatı)**, Zafer Matbaası, Ankara 2004, s. 286.

Mahmûd	Dervîş	‘Îsâ	Yûnus
Ken‘ân	Hıfsi	Şerîf	Ümmü Gülsüm
Nu‘mân	Reşîd	Mehmed	‘İzzet
Bekir	İsmâ‘îl	Rahmî	Hamdullah
Bilâd	‘Abdî Beşe	Tahmas	Hamdî Beşe
‘Abbas	Badi	Ahmed Tavlı	Mustafâ Delo
Eyne Mustafâ	Mürsel	İsmâ‘îl Çelebî	Hamza
Nebî	Nebî Şakîr	Uzun ‘Alî	Huttam
Receb	Emîn	Mühted Emîn	Tafa
Diyab	Sâniye	Mîka‘îl	Kâsım
Yaşâr	Hanım	Cemâl	Köse
Seyidhan	Şa‘bân	Mîhâ‘îl	Memiş
Fethî	Neto	Bozulek	Züfikâr
Hâlef	Ahmed ‘Alî	Resûl	Kâsım ‘Alî
Darem?	Nazargâh	Gülnaz	Haber
Fatoş	Şemdin	Es‘ad	Da‘allah
Hatîce	Sîğa	Saço	Şeymûs
Seydoş	Hemşîr	‘Abdo	Minur
Şeyho	Halîme	Hamîs	Hişan
Şehâb	Zînet	Mamed	‘Alî Hadî
‘Abdulhamîd	Seyyid Mehmed	Mehmed ‘Alî	Mesûde
Zeyneb	Emro	Bedîle	Rabi‘a
Züleyhâ	Hızır	Hâtûn	Hâfız İbrâhîm
İmiş	Ramâzan	Esmâ	‘Abdulfettâh
Paşa	Sa‘dullah	Ya‘kûb	‘Alî Baba
Yûsuf Halîfe	Hüseyn Beşe	Ahmed Beşe	Hamîde
‘Abdullatîf	Heşri (Hüşri)	Timur	Fersâh
Hâcî Tüysüz	Vesîle	Bâkî	Hemure
‘Alî Kaplan	Köselerin Mehmed		Hâfız İshâk

Zübeyde	Elvân	Bizâr Fari	Salican
Seyyid Hadîd	Hadalan	Seyyid Şa‘bân	Seyyid Haydar
Rüstem	Dasa	Medîne	Derek
Hâfız	Hiyaz ‘Ömer	Sa’dullah Halîl	Halîf
Seyyid Mustafâ	Gafûr	Süleymân Nazif	Yahyâ Paşa
Reso	Seyyid ‘Alî	Saci	Zeynel
‘Abdulğanî Celîl	Hani	Ahmed Çelebî	Mustafâ Alemdâr
Süheylâ	Hâfız Ya’kûb	Mehiş	Kör Ahmed
Sadihan	Hıyâr Hüseyin	Hıdır	‘Abdulcabbâr
Rağıb	Elhâc Hafız Mehmed	Beyzâde	Fettâh
Tâhir	Velî	İrmiye	‘Abdulbâkî
Bekir	Kalo	Haziye	Tacin Topal
Köse Hasan	Hayrullah	Yâsin	Dalkabak Maha
Mehmed ‘Abdî	Mehmed Mûsâ	Hakverdi	Dalkabak
Müntehâ	Hemire	Meryem	Cemre
‘Azîz	Seyfullah	‘Abdulğafûr	Halîd
Bozo	Çârkâr	Beyo	Çukedâr
Gülbahâr	Mehmed Seyyid	Cebrâ’îl	Bahâddin
‘Adulğanî Çelebî	Çela	Anem	Dehali
Habibe	Dahile	Mustafâ	Ümmü
‘Alî	Yûsuf	Elîf	‘Â’işe
Gözi	Hasan	Zülfi	Süleymân
‘Ömer	Halîl	Şerîf Alemdâr	Münevver
‘Abdullah	Emîne	Ni‘met Emetullah	Fâtma
Asiye	Mehmed Emîn	Selîm	Ulvi Seyda
Şâkir	Sinân	Mehmed Seyidhan	Ni‘metullah
Sâlih	Mûsâ	‘Osmân	Eyyûb
İbrâhîm	Müsafir	Handan	Haşaniye
Hüseyin	Sâbit	Zeyneb	‘Abdulkâdir
Rükiye	Mâhur	‘Abidîn	Sâbite
Sebgetullah	Defne	Zâhir	Hâfız Dervîş

Varid	Latîf	Hasan Rıza	Tayip
İskender	Sa‘dullah Alemdâr	Muhsine	Allaf
Sağrı ‘Alî	Allaf ‘Osmân	Emîne Beşe	‘Alî Sâlih
Boka (Râfîzî)	Nedîme	Hadîme	Mehmed Halîl
Mehmed Şerîf	Sarhan	Hanîfe	Kel İsmâ‘îl
Nebî	Güzel	Tatar Mehmed	İbrâhîm Halîl
Dalmızrak	Sa‘î Mehmed	Zafer	Reyhân

İncelemiş olduğumuz Şer‘iye Sicilleri’nde yukarıda geçen isimler Diyabakır’da kullanılan isimlerin tamamını yansıtmamakta ve onların kullanılma oranını kesin olarak vermemekte; çünkü belgelerde sadece mahkemeye işi düşen veya orada şahit olarak bulunan kimselerin isimleri yer almakta, bunun dışında kalanlardan ve onların isimlerinden defterde bahsolunmamaktadır.

2.8. GAYR-İ MÜSLİMLERİN KULLANDIKLARI İSİMLER

Osib	Haro	Edu	Temo
Kermoş	Oski	Mano	Miko
Ohnu	Beto	Bergeroh	Gobo
Kirboş	Kesber	Teyo	Kızıl
İstepan	Haço	Serkur?	Yeşâr
Bero	Tanil	Tedidsehan	Merd
Maksi Bedo	Onet?	Maksi Toma	Ohannes
Kopu	İşu	Keterna	Süsenan
Mevsiye	Ferbakis?	Benyon	Körkis
Keribet	Maksi Merd	Tomas	Hano
Kacel	Anto	Esuhan	Gergor
Kosi Karı	Kerbos	Tevos	Mirzo
Kosyan	Birban	Haru	Anton
Peroş	Perdos	Eyğesper	Menoş
Tomya	Pevros	Serko	Salibo

Melhim	Güllü	İlo	Sehice
Tomo	Namoş	Epreso	Apırsoş Bağraz
İshak	Mane	Hanna	Merger
Antola	Ahro	Şemasku	Seydi
Mera	Sisi	Mihâ'îl	Benyun
Bidoş	Kerboş	Ovannis	Maksi İbrahim
İbrâhîm	Sado	Şatır	Aveş
Kapos	Berderos	Bedan	Rüstem
Beydros	Maksi Bogos	Bogos	Şemon
Ayla	Maksi Keribet	Ado	Anoş
Süsen Kadın	İgob	Tevas	Minas

2.9. MÜSLÜMANLARIN KULLANDIKLARI UNVANLAR

İsimlerin yanı sıra onların yanında kullanılan bazı unvan ve lakaplar da kişilerin hangi işle uğraştıklarını, mesleki durumlarını, hangi namla şöhret bulduklarını, maddi vaziyetlerini, toplumdaki yerlerini, hangi millet, hangi boy ve sülaleye mensup olduklarını ve saireyi yansıtmaktadır. İncelemiş olduğumuz defterde en çok kullanılanlar “Ağa ve Beg” dir. “Ağa ve Beg” unvanları toplum içindeki asaleti veya köklü bir aileye mensubiyeti ifade ettiği gibi, “Seyyid” de İslam Toplumundaki ayrıcalığı olan sınıfı yansıtmaktadır. “Çelebi”, okumuş, kültürlü, iyi huylu kimseler için kullanılan bir unvan olduğu gibi, “Beşe” nin de aslında “Paşa” dan bozma olduğu söylenmektedir. “Şeyh”, “Halife”, “Hafız” da ifa edilen dini görevleri hatırlatmaktadır¹¹⁰.

Hâtûn	Hâcı	Ağa	Efendi
Mollâ	Beşe	Halîfe	Şeyh
Hâfız	Fazîletlu	Devletlu	Paşa
Sa'detlu	Seyyid	Kethüdâ	Çelebî
El-hâc	Beg		

¹¹⁰ Kankal, *Türkmenin Kaidesi Kastamonu (XV-XVIII. Yüzyıllar Arası Şehir Hayatı)*, 289-290.

2.10. MESLEK İSİMLERİ

İncelediğimiz 376 numaralı Şer‘iyye Sicilleri’nde geçen meslek isimleri aşağıda tablo halinde verilmiştir¹¹¹.

Pastacı	Canbâz	Tuzcu	Aşçıbaşı
Penbeci	Mumcu	Cerrâh-Deşenci	Tütüncü
Cerrâh	Kirişçi	Kasab	Bakkal
Kârhâneci	Sarrâc	Debbâğ	Basmacı
Çukadar?	Kavvâs	Sabuncu	Meyhâneci
Şerbetçi	Cenanbaşı	Katırcı	Dolapçı
Bâzârbaşı	Âyîneci	Muytâb	Kazzâz
Lebenci	Boyacı	Pirinççi	Manav
Naccâr	Tereci	Kahya	Kazgancı
Çiftçi	Katırcı	Temurçi	Attar
Muhzır	Sipâhî	Kuyumcu	Kîleci
Kâtib	Berber	Ortakçı?	Hammâl
Cüllah	Helvâcı	Cennan	Rebabçı
Lüleci	Tarakçı	Hamâmcı	Hallac
Kürkçü	Tabîb	Nâhırcı	Çoban
Tüfekçi	Tüfekçiler Odabaşı	Değirmenci	Çâdırcı
Kırmızı Bizci	Şerîkçi	Cüllahlar Şeyhî	Basmacılar Şeyhî
Beytü’l-mâlcı	Mütevellî	Boyacılar Şeyhî	

2.11. KARYE İSİMLERİ

Yankır karyesi	Herami karyesi	Kankırt karyesi
Mübareki? karyesi	Mevze? karyesi	Duman karyesi
Sıpi karyesi	Hâtûn karyesi	Bendin karyesi
Ayne karyesi	Kanisıpi karyesi	Mamdeli Karyesi
Ka‘bî karyesi	Aşre karyesi	Karabaş karyesi

¹¹¹ Yukarıdaki tabloda geçen bazı meslekler hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Kankal, **Türkmenin Kaidesi Kastamonu (XV-XVIII. Yüzyıllar Arası Şehir Hayatı)**, s. 93-181.

Simen? karyesi	Dikini karyesi	Hassa karyesi
Cebbare karyesi	Sadiñç karyesi	Dirmete karyesi
Tebeyti karyesi	Derâvîş karyesi	‘Alî Bozi karyesi
İshâklı karyesi	Şilbe karyesi	Herzemi karyesi
Şebek karyesi	Reşmil karyesi	Dalada Karyesi
Gavur İğik karyesi	Carayi karyesi	Zeda karyesi
Kalamçuk karyesi	Birsin karyesi	Basuri karyesi
Gerger karyesi	Piran karyesi	Bozça karyesi
Vala karyesi	Ka’bî karyesi	Kulbin karyesi
Kara Ahmedlu karyesi	Gözeli karyesi	Cemâleddîn karyesi
Gerk karyesi	Somako karyesi	Tarin karyesi
Hâcî ‘İsâ karyesi	İzoli karyesi	Hoş karyesi
Büyük karyesi	Görgen karyesi	Vardalı karyesi
Danakıran? karyesi	Sivashlı karyesi	Kâdî köy

2.12. KARYE OLDUĞU TAHMİN EDİLEN YERLER

Hizan	Millü	Ahışha	Pirhan
Tirikan	Zerki	Mendan	Savur
Meydan	Gevran	Telfar	Deyrikli
Zahuran	Halatanlu		

2.13. AŞİRET İSİMLERİ

Şeyhan ‘aşîreti	El-Eşan ‘aşîreti	Melikanlu ‘aşîreti
Selatin? ‘aşîreti	Gerger ‘aşîreti	Hasananlu ‘aşîreti
Bezkanlu ‘aşîreti	Ganami ‘aşîreti	Şemnid ‘aşîreti
İbadi ‘aşîreti	Özreh ‘aşîreti	Ömerkanlu ‘aşîreti
Hasaranlu ‘aşîreti	Şebek ‘aşîreti	

2.14. MAHALLE İSİMLERİ

Mescidi mahallesi	Kurbağa mahallesi	Cami’ü’n- Nebî mahallesi
Fâtih mahallesi	Fâtih Mehmet Paşa	Alican mahallesi

	mahallesi	
Hüsrev Paşa mahallesi	Palañçılar mahallesi	Hâc1 ‘Osmân mahallesi
Hacı Büzürg mahallesi	Cami’ü’s-Safa mahallesi	Yoğurd mahallesi
Nalçacı mahallesi	Kâdî Cami’ mahallesi	Dervîş Hüseyin mahallesi
Hasırlı mahallesi	‘Alî Paşa mahallesi	Şeyh Sa’id mahallesi
İskender mahallesi	Rum Kapusu mahallesi	Hâc1 Ahmed mahallesi
Halîm-zâde mahallesi	Balıklı mahallesi	

2.15. KAZA İSİMLERİ

Beşiri kazâsı	Harput kazâsı	Egil kazâsı
Ergani kazâsı	Halep kazâsı	Mardin kazâsı
Erzurum kazâsı	Çermik kazâsı	Nusaybin kazâsı
Kayseriye kazâsı	Deyrik kazâsı	Kerkük kazâsı
Sason kazâsı	Ma’dan kazâsı	Meskenan? Kazâsı
Bucak kazâsı	Adana kazâsı	Sürgücü? kazâsı
Bitlis kazâsı	Baybut kazâsı	Deyrik kazâsı
Reşengör? kazâsı	Göle kazâsı	Palu kazâsı

2.16. CAMİ’ VE MESCİD İSİMLERİ

‘Alî Paşa Cami	İskender Paşa Cami’	Cami’-i Kebîr
Melek Cami’	Abdal Mescidi	Cami’ü’n -Nebî
Bakır Ahmed Mescidi		

2.17. HAN İSİMLERİ

İbrâhîm Paşa Hânı	Şehîd Mehmed Paşa Hânı namı diğeri el-Meşhûr Hasan Paşa Hânı
-------------------	--

2.18. TİCARET VE İSTİFAL AMACIYLA YER ALAN HAYVAN İSİMLERİ

Esb	Bâr-gîr	Ganem	Öküz
İnek	Katır	Doru Esb	Timur Kırat
Kısrak	Tay	Yağız Kancık katır	Kuzu
Tori Kısrak	Keçi	Kancık Merkeb	Keçi
Kelb	Küheylân kısrak		

2.19. ZİNİT EŞYASI

Fındık Altun	Macâr Altunu	Dolaplı küpe	Küpe
Gerdanlı	Sultân Selîm İkiliği	İstanbul bütünü?	Mısır bütünü?
Altun Tılsım	Nişân küpesi		

2.20. EV VE GİYİM EŞYASI

Sim kemer	Kazgan	Teşt	Lenger	Bohça
Hançer	Fes	Keçe	Tencere	Süzgi
Sahan	Çâdır	Kılıç	Kahve	Serpuş
Yorgan	Çuvâl	Yasduk	Hakbe	Hamr leğeni
Çul	Temur	Hırdavat	Palâs	Tabe
Entari	Sekure	Sanduk	Sabun	Satl
Kaleburunlu mintan	İstanbul çini	Endaze bükme	Kapalak?	Havan
Kefne	Havlu	İpek	Kürk	Terâzî
Kefgir	Fırın ocağı	Puş entari	Kadife cebe	Hamâm esvâbı
Kalas gönlük?	Şami abiye	Hınta	Şa'îr	Mercimek
Simli pala	Tüfek	Altun başlı koni	Sahan ma' serpuş	Karanfilli tüfek
Simli reht	Simli sürahi	Çift simli peşnu	Sâ'at	Kaput

Entari	Cebe	Karğı	Basra çarşafı	Simi etrafı ma' fincan
Fıdiki çuka	Cübbe	Simli kehriba çubuk takımı	Şukka	Tüylü şikka
Küp	Gömlek	Frenk şalı kuşak	Sini	Kemer
Toka	Sahan	Hurûc	Halep konisi	Frenk çini
Kalpak derisi	Çuka			

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SICİLLERİN HUKUKİ, EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. HUKUKİ AÇIDAN DEĞERLENDİRME

İncelemiş olduğumuz defterde hukuki olayların çok fazla olduğu söylenebilir ve bu olayların hırsızlık, miras, gasp ve kavga v.b. hadiselerden müteşekkil olduğu görülmektedir. Bu davalar arasında özellikle ölen kişinin mirasının mirasçıları arasında dava konusu olduğu çokça görülmektedir. İncelemiş olduğumuz defterdeki davalar konularına göre tasnif edildiğinde, en çok davanın miras (tereki) ile ilgili olduğu ve bu davaların sayısının 80 adet olduğu görülmektedir. (bk. 2.5.1. Tablo).

Bu miras davalarının çeşitli şekillerde gerçekleştiği görülmektedir. Bazen fevt olan kişinin akrabaları, kendilerinin payına düşen mirasın kendilerine verilmesi gerektiği bazen kendi payına düşen mirasın başka akrabalar tarafından el konulduğu bazen mirasın adil olmayan bir şekilde dağıtıldığı şeklinde bazen de akrabalık şecerelerini mahkemeye sunup kendilerinin ölen kişinin akrabası olduğunu ve miras için kendisine düşen payın verilmesi gerektiği ile ilgili birçok hadisenin gerçekleştiği görülmektedir. Biz burada tekrara düşmemek için davaların hepsine tek tek örnek vermeyeceğiz. Miras davalarıyla ilgili bir iki örnek vermekle yetineceğiz. Örneğin davaların birinde, ölen ninesinin mirasının yalnız kendisine ait olduğunu ve bunun için ninesinin cariyesinde kalan altı bin liralık nakit paranın kendisine verilmesi gerektiğiyle ilgilidir. Dava defterde “Canbâz Şerîf Alemdâr tarafından vekîl-i sâbitü’l-vekâlesi Hâcî Ahmed Efendi Münevver Hâtûn tarafından vekîl-i sâbitü’l-vekâlesi Ahîshalı Ahmed Hâce mahzarında üzerine dedem ‘Arab ‘Abdullah fevt olub verâseti babam ‘Alî ile zevcesi ninem Emîne Hâtûna münhasır olub ba‘de babam ‘Alî dahi vefât idub veraseti bana ve nineme ve anası mezbûre Emîneye münhasır olub târih-i kitâbdan sekiz sene mukaddem ninem mezbûre Emîne dahi fevt olub verâseti yalnız bana münhasır olmağla dedem müteveffâ ‘Abdullahdan müntakil altı bin guruşluk nakid ninem mezbûrenin ‘indinde olub fevt oldukta mezbûre Münevver müteveffâye-yi mezkûre Emînenin

câriyesi olmağla nakd-ı mezkûr mezbûre Münevver 'indinde kâlmağla taleb-su'âl¹¹²." şeklinde geçmektedir.

Bir başka hadise de bir kadının ölen kocasının arkasından intikal eden mallara kocasının oğlunun el koyduğu ve bu el konulan mallardan kendi hissesine düşen payın verilmesi gerektiği hatta kocasının kendisinin mehr-i mü'eccelesini sağken vermediği için bu intikal eden mallardan 300 kuruşluk mehr-i mü'eccelesinin de verilmesi gerektiğiyle ilgilidir. "Mahall sâkinlerinden iken bundan akdem fevt olan Ulvi Seydanın zevcesi Hanım müteveffâ-yı merkûmun oğlu Şâkir mahzarında üzerine müteveffâ-yı merkûmdan müntakıl bir 'aded sim kemer ve iki kazgan ve iki teşt ve dört lengerî ve dört re's küheylân esb ve iki bâr-gîr ve üç yüz koyun ve sekiz öküz ve dört inek ve bir şâlvar ve iki hançer ve bir fes ve on 'aded keçe ve iki bin guruş nakd ve iki tencere ve iki sahan ve iki çâdır ve iki kapu? hıntadan hisse-yi irsîye-yi şer'ıyyemi virmediklerinden eşya-yı mezkûrdan hissem ile müteveffâ-yı merkûmun zimmetinde olan üç yüz guruş mehrimin merkûmdan taleb-su'âl¹¹³." şeklinde defterde geçmektedir. Miras davalarında yeri geldiğinde kişinin en küçük eşyasının bile mahkeme tarafından kayıt altına alındığını ve yukarıdaki örneğin bu duruma güzel bir numune teşkil etmekte olduğu açıktır. Davada kadının, kendisine düşen payın kocasının diğer oğlu tarafından el konulduğu, bu da kocasının birden fazla eş sahibi olduğunu göstermektedir. Genel olarak bu dönemde birden fazla eş sahibi olmanın yaygın olduğu söylenebilir. Bunun sebebi de büyük bir olasılıkla İslamiyet'in aralarında adaleti sağlayabiliyorsanız dörde kadar evlenebilirsiniz dusturudur.

Genel olarak miras ve tereke hükümlerine baktığımızda, mirasa konu olan malların neler olduğu, ne sıklıkla hükümlerde yer aldığı ortaya konulabilmektedir. Aynı şekilde bu hükümlerde miras davasını kimin açtığını, miras sahibi olan kişinin ismi, babasının, büyükbabasının, eşi veya eşlerinin adı, kız ve erkek kardeşleri ile ağabeylerinin adı yine varsa çocuklarının isimleri, davada şahitlik eden şahısların lakap ve isimleri ayrıntılı olarak yer almaktadır. Defterde yer alan bu isimlerin yerel tarih ve aile tarihleri için önemi oldukça fazladır.

Defterde sirkat ve kaybolma olaylarının yaygın bir şekilde vuku bulduğu görülmektedir ve bu sirkat ve kaybolma hadiseleriyle ilgili defterde 21 adet dava mevcuttur. Her ne kadar mahkemeye yapılan başvurularda karşı tarafın hırsızlık

¹¹² DŞS 376, 3/4, s. 28.

¹¹³ DŞS 376, 4/1, s. 30.

yapmadığını ve hırsızlık hadisesinden haberinin olmadığını iddia etse de mahkeme kayıtları bize hırsızlık hadiseleriyle ilgili olayların vuku bulunduğunu göstermektedir. (bk. tablo 2.5.1). Bir duruma bir örnek olarak “Musullu ‘Abduallah (mim) Kânisipi karyesi kahyası Mollâ Mehmed mahzarında üzerine işbu müşâhede olunan Tori yağız kısrak şirâen mülküm iken târih-i kitâbdan beş sene mukaddem Musul kazâsında Çevlik nâm mahalde gice ile sirkat olunub el-hâletü hâzihi merkûmun yedinde buldum bi’l-istihkâk taleb-su’âl merkûm cevâbında târih-i kitâbdan üç sene mukaddem Şeyh Ahmed nâm kimesneden yüz doksan guruşa iştirâ idub ve merkûm dahi zimmî Serkoda ahz idub ‘inde iki sene kalub mersûm dahi Hasaranlu ‘aşîretinden iştirâ idub iki sene ‘inde kalub cem’an yedi sene dereke bizlerin yedindedir merkûmun mâlı olub yedinde zâyî’ olduğu ma’lûmum değildir deyu¹¹⁴.” davası gösterilebilir.

Defterde sirkat hadiselerinin yanı sıra gasp olayları da mevcuttur. Bu tür davalara örnek deftere “Kerküki Kör Ahmed tarafından vekîl-i sâbitü’l-vekâlesi Katırcı Kuloğlu ‘Osmân Ağa (mim) Cemekanlu Yûsuf ve Zülfi mahzarında üzerine işbu müşâhede olunan Tori Ekdiş müvekkilimin şirâen mâlı iken târih-i kitâbdan bir sene mukaddem esnâ-yı râhda müvekkilimi soyub yedinden gasb itmeleriyle bi’l-vekâle teslîmi matlûbumdur deyu¹¹⁵.” şeklinde kaydedilmiştir.

İncelemiş olduğumuz defterde vuku bulan gasp ve hırsızlık olaylarında, çalınan veya gasp edilen malların genel olarak hayvanlar olduğu görülmektedir. Bu hayvanların içerisinde binek veya yük hayvanları diyebileceğimiz hayvanlar çoğunluktadır. Bunlar esb, beygir, merkep, katır, gibi hayvanlardır. İnek, öküz, koyun, keçi gibi diğer hayvanların da hırsızlık olaylarında isimleri geçmektedir fakat bu hayvanları binek veya yük hayvanlarıyla kıyasladığımızda bunlarla ilgili hırsızlık olaylarının sayısı azdır. Dönemin ulaşım koşulları göz önüne alındığında bu dönemde binek veya yük havanlarının oldukça kıymetli olduğunu söyleyebiliriz. Bilindiği üzere bu dönemde günümüzdeki gibi araçların olmaması hasebiyle taşınması ağır olan şeylerin bu hayvanlar vasıtasıyla taşınması ve bir yerden bir yere gidildiği zaman bu hayvanların binek olarak kullanılması hatta bu binek veya yük hayvanlarının tarlaların ekilmesinde kullanıldığı hesaba katıldığında bu hayvanların önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

Defterde zikredilen hırsızlık olaylarından birinde, bir vatandaşın şahitlik yaparak hırsızlık olayının bir kadın tarafından gerçekleştirildiğini ve hakimde bu

¹¹⁴ DŞS 376, 24/5, s. 93.

¹¹⁵ DŞS 376, 24/1, s. 91.

şahitlik olayına dayanarak hırsızlık suçunun karşılığı olarak kadını darb etmesi, daha sonra kadının suçsuz olduğunun anlaşılması ve kadının hamile olması hasebiyle çocuğunu düşürmesi ve şahitlikte bulunan kişiden düşürülen çocuğun diyetinin verilmesi talebiyle dava açılmıştır. Bu hadise incelemiş olduğumuz 376 numaralı defterde “Osmân (mim) İsmâ‘îl mahzarında üzerine bundan Derûn-ı Kal‘ada bir mikdâr eşyâ sirkat olundukta merkûm hâkim Arife gidub eşyâ-yı mezkûru benim zevcem sirkât eylediğine şehâdet eyleyub hâkim dahi zevcemi darb ve darbinden haml olmağla sakat vâki‘ olub ba‘de eşyâ-yı mezkûr âher kimesnede bulunub zevcemin haberi olmadığından sâkıt olan oğlumun diyetinin merkûmdan taleb-su‘âl¹¹⁶.” şeklinde geçmektedir.

Davaların görülmesi esnasında, zaman zaman dönemin ileri gelenlerinin şahit olarak kullanıldığı görülmektedir. Bunlara “ricâl-ı müslümîn ya da Şühûd-ı ahrar ve rical-ı müslümîn” denilmektedir. Buna örnek olarak “şühûd-ı ahâr ve ricâl-ı müslimînden Canbâz Kâsım Ağa ve Hasan ve Çârşu Ağası Ahmed Ağa şehâdetleriyle sâbit ve teslîm şud¹¹⁷.” şeklinde davada ismi geçen şahıslar gösterilebilir.

Defterde adam öldürme ve yaralama hadiseleri neticesinde açılan diyet davaları mevcuttur. Bu davaların sayısı toplam 14 adettir. Bunlar; kavga esnasında meydana gelen yaralar neticesince açılan diyet davaları, kavga esnasında meydana gelen ölüm sonucunda açılan diyet davaları, zehir yedirme ve bu zehirin etkisi sonucu meydana gelen ölüm diyeti davaları, hatta kendisinden boşanan eski karısının kendisinden hamile çocuğunu bir cisimle karnındaki çocuğa vurup yaralaması ve çocuk doğduktan sonra ağzındaki yaralardan dolayı süt içmemesi ve ölmesi ve bunun sonucunda açılan diyet davası. Bu son hadise ilgimizi çektiği için bu davayı defterde zikredilmiş şekliyle vermek istedik ve hadise defterde “Mollâ ‘Ömer (mim) zevce-yi mutallakası Hani mahzarında üzerine mezbûrenin batnında benden haml olub hul‘ eylediğimden sonra mezbûr bir teşt-i memlu esvâb kaldırub teşt-i karnına dokunub haml-ı zuhûrunda vucûda gelen çocuğun yüzünün yarısı ve dudağı teştten mecrûh olub cürh-i mezkûr ile süt ekl itmeyub fevt olmağla diyetini taleb-su‘âl¹¹⁸.” şeklinde geçmektedir.

---

¹¹⁶ DŞS 376, 28/5, s. 104.

¹¹⁷ DŞS 376, 24/1, s. 91.

¹¹⁸ DŞS 376, 23/1, s. 89.

Defterde bir adet kısasa kısas davası bulunmaktadır. Bu türden davalar incelemiş olduğumuz defterde en az bulunan dava türlerindedir. Bu dava deftere “Şeyhân ‘aşîretinden ‘Osmân Çöl Millilerinden İbrâhîm mahzarında üzerine Zerki toprağında karındaşım çift sürer iken merkûm gelub arâz-i merkûm için karındaşım merkûmla nizâ‘ eyledikde karındaşım merkûm kendisine kılıç çekup darb eylemek murâd eyledikde merkûm kılıcını ağzına virub merkûmun kılıcı iki parça oldukda merkûm İbrâhîm belinden hançerini çekub karındaşım merkûmu sağ kolundan darb ve darbinden fevt olduğundan verâseti bana ve hemşîresi Zeyneb ve anası Elife münhasır olmağla merkûmtân? taraflarından dahi vekâletim meşiyet olduğundan kısâs olunması bi’l-vekâle ve bi’l-ihâle matlûbumdur didikte¹¹⁹.” şeklinde kaydedilmiştir. Meydana gelen yaralama ve adam öldürme neticesinde diyet olarak ödenmesi gereken değerle ilgili, defterde herhangi bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Bu değer bir nevi mahkemeninin insiyatifine bırakılmaktadır.

İncelemiş olduğumuz defterde, bir adet tecavüz davası mevcuttur. Tecavüz olaylarının fazla meydana gelmemesi, halkın bu konudaki aşırı hassasiyeti ve bu hassasiyetin bu tip olaylara aşırı tepkiyi doğurması ve insanların bu tarz suçları yapmaktan çekinmesi ya da bu tarz olaylara karşı ciddi yaptırımların olması gibi etmenler tecavüz olaylarının az meydana gelmesine sebep olmuş olabilir. Defterdeki kayıtlara göre genç ya da evlenmemiş bir kıza tecavüz edilmesi ve bu tacavüz sonucunda kızın kızlığını kaybetmesi ve hamile kalması ve bu olay için mahkeme tarafından şer‘an gereğinin yapılması istenmektedir. Bu dava “Züleyhâ bint-i Resûl (mim) Mahmûd bin Mehmed mahzarında üzerine ben suya giderken merkûm damdan gelub Kolnuk mahallinde gizlenub ba‘de sudan geldiğimden çıkub çarığımı eğerken çıkub kapuyu bend idub ırzıma geçub bikrimi izâle hâmile olduğumdan mûcib-i şer‘isi matlûbumdur deyu¹²⁰.” şeklinde devam etmektedir.

3.2. EKONOMİK AÇIDAN DEĞERLENDİRME

Osmanlı ailesi yaşam tarzı itibariyle şehirlerde esnafılık, sanat ve ticaretle; kırsal kesimde hayvancılık ve ziraatla uğraşan köylü aileler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Temelde şahsî üretim kaynaklı bir yaşam düzeni hüküm sürdüğünden ve

---

¹¹⁹ DŞS 376, 5/1, s. 32-33.

¹²⁰ DŞS 376, 31/4, s. 112.

genellikle tarım, esnafılık ve ticaret başlıca geçim kaynakları olduğundan bu durum doğal bir sonuçtur.

Diyarbakır’da gerek kent sakinlerinin gerekse de köy halkının en önemli geçim kaynakları arasında, pastacılık, canbazlık, tuzculuk, penbecilik, mumculuk, tütüncülük, kasablık, bakkallık, karhânegilik, sarraclık, debbağlık, basmacılık, kavvaslık, sabunculuk, meyhanecilik, şerbetçilik, katırcılık, dolapçılık, ayinecilik, mutiyapçılık, kazzazlık, lebencilik, boyacılık, piriñçilik, çiftçilik, manavcılık, naccarcılık, terencilik, kazgancılık, temurculuk, kuyumculuk, berberlik, hammallık, helvacılık, rebabçılık, lülecilik, tarakçılık, hamamcılık, hallacılık, kürkçülük, tabiblik, nahırcılık, çobanlık, tüfekçilik, değirmencilik, çadırcılık, kırmızı bezcilik, şerikçilik şeklindeki meslek dalları bulunmaktadır¹²¹.

Defterden öğrenebildiğimiz kadarıyla bu mesleklerden Gayr-i Müslimlerin uğraştığı meslekler şunlardır: çadırcılık, tütüncülük, fırıncılık, yazıcılık, temurculuk, etmekçilik (ekmekçilik), tüccar, kasab, sabunculuk, meyhanecilik, kazgancılık, attarcılık, kuyumculuk, bakkallık, kürkçülük. Bu mesleklerin yalnızca Gayr-i Müslimler tarafından yapıldığını veya Müslümanlar tarafından yapılmadığını kastetmiyoruz. Bu mesleklerden Müslümanlar tarafından da yapılanı vardır.

Müslümanların ve Gayr-i Müslimlerin ekonomik durumlarını en iyi yansıtan kaynaklar Şer‘iyye Sicilleri içerisinde bulunan tereke kayıtlarıdır. Bu kayıtlarda miras bırakan kişilerin toplam mirasları -varsa- borçları düşürüldükten sonra belirlenmekte ve ardından mirasçılar arasında İslam Feraiz Hukuku’na dayanılarak taksim edilmektedir.

Diyarbakır’ın kendisine bağlı kazalarla ve sancaklarla gerek ticari gerekse diğer alanlarda yoğun bir ilişki içinde olduğunu, defterde geçen kayıtlardan öğrenmekteyiz. Bu ilişkilerin yoğun olarak yaşandığı kazaların ve sancakların isimleri defterde sıkça geçmektedir. 1828-1830 tarihli 376 nolu defterde geçen olaylara baktığımızda bu dönemde Diyarbakır’ın kazalarıyla ticari ilişkilerine bir örnek olarak “Hasan Ağa (mim) Bâzâr Başı Mollâ ‘Ömerin oğlu Ahmed mahzarında üzerine bundan akdem Gavur İzmirinde kendüsüne emâneten bir ‘aded hayır mâlı şâlvar ve iki kebir fes ve üç kaleburunlu mintan ve sekiz degermi? İstanbul çini ve bir endâze bükme ve bir kapalak? merkûma teslîmen bu tarafta hâneme irsâl eylediğimden merkûm bu tarafa vurûdunda

¹²¹ Bu meslekler ilgili daha detaylı bilgi için bkz. Kankal, **Türkmenin Kaidesi Kastamonu (XV-XVIII. Yüzyıllar Arası Şehir Hayatı)**, s. 93-181.

eşyâ-yı mezkûru yuvana kadar teslim itmediğinden el-hâletü hâzihi taleb ve el-buyrulması matlûbumdur deyu ba'de'd-da'vâ v'el-istintâk merkûm cevâbında Amasyaya bir konâk kalarak hırsız gice ile hurûcu yarub eşyâ-yı mezkûru ve benim dahi yigirmi üç 'aded fesimi beraber götürmüştür deyu def'â tasaddî eyledikte yine müdde'î-yi merkûm cevâbında eşyâ-yı mezkûru Ergani kazâsına kadar getirüb kazâ-yı mezbûrda bir hâneye vazı' idub ba'de Çermik kazâsında şâlvar-ı mezkûr ile mintânı fûrûht eylediğine şâhidim vardır didikte¹²².” kaydı verilebilir.

Defterdeki hadiselerin birinden, bu dönemde bir dönem kaht u galâ yani kıtlık ve pahallılık¹²³ yaşandığını öğrenmekteyiz. Bu kıtlık ve pahallılığa sebep olan etkenin ne olduğu, ne kadar sürdüğü ve toplumu ne kadar etkilediğiyle ilgili defterde herhangi bir bilgiye rastlamadık, incelediğimiz defterden sadece böyle bir durumun yaşandığını öğrenmekteyiz. Bu olay defterde “Nusaybin kazâsı sâkinlerinden Mollâ Halef Ganâmî ‘aşîretinden Hemure mahzarında üzerine mezbûreyi dört sene mukaddem ‘akd-ı nikâh idub ve dâhil-i meclis olduktan sonra indimden firâr Vardalı karyesi sâkinlerinden ‘Alî Kaplan nâm kimesneyi tezevvüc itmekle bana teslimi matlûbûmdur deyu da'vâ mezbûre cevâbında ol-vaktde kaht ve galâ olmak hasebiyle merkûm beni iğfâl idub bir gice hânemde müsâfere-yı sâkin olub ferdâs-ı mehrimin peydâhı için ‘indimden gittiğinden ben dahi merkûm ‘Alîye tezevvüc eyldim müdde'î-yi merkûmun ‘akd-ı nikâh itmemiştir deyu¹²⁴.” Şeklinde geçmektedir.

İncelemiş olduğumuz defterde geçen bazı hayvanların, mülklerin ve eşyaların fiyatları şöyledir: ortalama olarak bir atın fiyatının 400 kuruş olduğunu görmekteyiz, bu fiyatın üstünde ve altında atlar da geçmektedir, biz atın fiyatını ortalama 400 kuruş olarak aldık. Burada atın fiyatının etkileyen birçok etken vardır. Atın yaşı, cinsiyeti, boyu ve posu gibi etkenler muhakkak ki atın fiyatını etkilemektedir. Bir katırın fiyatı 380 kuruş yani bir atın fiyatına yakındır. Bir başka yerde 9 yaşındaki bir katırın fiyatı 210 kuruş. Bir merkeb 80 kuruş, dönemin ulaşım koşulları ve diğer birçok etken göz önünde bulundurulduğunda at ve katır gibi hayvanların önemli olduğu ifade edilebilir. Çünkü at tarla sürmede, uzak yerlere gitmede, ağır eşyaların taşınmasında kullanılmaktadır. Dolayısıyla at, katır ve merkeb gibi hayvanlar dönemin koşulları

¹²² DŞS 376, 14/1, s. 61.

¹²³ **Osmanlı Tarih Sözlüğü**, “kaht u galâ”, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 366.

¹²⁴ DŞS 376, 14/3, s. 62.

itibarıyla çok işlevseldirler ve hayvanların bu işlevselliği onları değerli kılmaktadır. İncelemiş olduğumuz defterde bu hayvanların alım ve satımının canlı olduğu görülmektedir. Ayrıca binek ve yük hayvanları yoğun olarak dava konusu olmuştur. Sirkat olaylarının önemli bir kısmını yine bu binek hayvanları oluşturmaktadır. Kısaca binek ve yük hayvanlarını günümüzün arabaları olarak düşünebiliriz bu durum da bunların ne kadar önemli olduğunu daha iyi anlamamıza yardımcı olur. Hayvanların gerek sosyal hayatta gerekse de ticari hayatta önem arz ettiklerine bir delil olarak, bu hayvanların ayak bakımı olarak nalıcılık mesleğinin olduğu defterde zikredilmektedir.

İnceleme konumuz olan defterde geçen bazı gayr-ı menkullerin ve eşyaların fiyatları şöyledir: Bir hâne 140 kuruş, Fâtih Mahallesinde bir ev ve onunla beraber bir miktar arazi 700'e kuruşa alınmış ve 950 guruşa satılmış, bir aba 100 kuruş, bir kuşak 150 kuruş, kabzalı simli hançer 150 kuruş, bir bahçe 130 kuruş, Karabaş karyesi taraflarında bir kısım arazinin yarısı ve bir harabe 150 kuruş, Ka'bî karyesinde bir miktar bostan 500 kuruş. Ayrıca bir vakıf zeminin kirası yıllık kırkar pare, 17 batman kahve 765 kuruş yani kahvenin bir batmanı 45 kuruş.

3.3. İDARİ AÇIDAN DEĞERLENDİRME

Diyarbakır'ın kendisine bağlı kazaları ve sancaklarıyla gerek ticari gerekse diğer alanlarda ilişkilerindeki yoğunluk nedeniyle bu dönemde Diyarbakır'a bağlı sancakların ve kazaların isimlerini vermek istedik. 19. yüzyılın ilk yarısında Diyarbakır'ın idari taksimatına baktığımızda Diyarbakır eyaleti 35 Kazadan (Sancak) oluşur ve bu kazalar şunlardır¹²⁵.

1- Amid	12- Mardin	24- Çemişgezek
2- Siverek	13- Salat	26- Musul-ı Atik ve Cedid
3- Çermik	14- Birazi	27- Sağman
4- Meyyafarikin	15-Berriyecik	28- Derik
5- Hasankeyf	16- Kulp	29- Ergani
6- Beşiri	17- Atak	30- Çüngüş
7- Tercil	18- Siird	31- Sincar
8- Behramki	20- Savur	32- Harput

¹²⁵ İbrahim Yılmazçelik, "Diyarbakır Eyaletinin Yeniden Teşkilatlandırılması (1848- 1864)", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. 6, Teşkilat, Ankara, s. 221- 237, 1999. <http://ibrahimyilmazcelik.tr.gg/4.--Makale.htm>. (1 Ocak 2012)

9- Hani	21- Egil	33- Palu
10- Çırska	22- Karakeçülü	34- Çarsanak
11- Telbisme	23- Çapakçur	35- Mahaliyar

19. yüzyılın hemen başlarında Diyarbakır merkez sancağı ise her biri birer ayrı adli-idari birim olan şu 22 kazadan oluşmaktaydı¹²⁶. Bu kazalar şunlardır:

1- Amid	9- Hani	17- Atak
2- Siverek	10- Çırska	18- Siird
3- Mihrani	11- Telbisme	20- Savur
4- Meyafakirin	12- Mardin	21- Egil
5- Egil	13- Salat	22- Karakeçülü
6- Beşiri	14- Birazi	
7- Tercil	15- Mahal	
8- Çapakçur	16- Kulp	

Diyarbakır'ın, kazası veya sancağı olmayan diğer bölgelerle de ticari ilişkilerinin olduğunu söyleyebiliriz. Dönemin ulaşım koşullarına bakıldığında, Gavur İzmir'in Diyarbakır'dan oldukça uzak olmasına rağmen Diyarbakır'ın İzmir'le ticari faaliyetlerde bulunduğu görülmektedir. İzmir'in dışında Erzurum, Amasya, Musul, Bayburt gibi yerlerle de ticareti faaliyetlerin yapıldığı belgelerde geçmektedir. Buradan yola çıkarak Diyarbakır stratejik konumu itibariyle hem kuzeyi ve güneyi hem de doğusu ve batısıyla yoğun ticari faaliyetlerde bulunmuştur.

3.4. SOSYAL VE KÜLTÜREL AÇIDAN DEĞERLENDİRME

Mahkemeye intikal eden davalardan, dava açanların hangi dinden olduklarını öğrenebilmekteyiz. Bunlar Müslüman, Hıristiyan, Yahudi ve Yezidi olmak üzere dört farklı dine mensuburlar. Ayrıca Rum, Gürcü, Kürd, Arab, Ermeni gibi ırk isimleri de defterde geçmektedir. Bu bilgiler bize, bu dönemde Diyarbakır'da birçok dine ve ırka mensup insanların bir arada yaşadığını göstermektedir. Aslında bu durum Osmanlı Devleti'nin genel yapısı için de oldukça uygun bir durum arz etmektedir. Osmanlı Devleti'nde birçok ırktan ve dinden insanların uzun yıllar birlikte yaşadığı bilinmekte ve bu duruma Diyarbakır önemli bir numune teşkil etmektedir. Genel olarak bakıldığında, davalardan da anlaşıldığı üzere açılan davaların büyük bir çoğunluğunun

¹²⁶ Yılmazçelik "Diyarbakır Eyaletinin Yeniden Teşkilatlandırılması (1848- 1864)".

Müslümanlar tarafından açıldığı görülmekte ve bu durum Diyarbakır'da Müslümanların sayı olarak çokluğuna delil olarak düşünülebilir.

Şer'iyeye Sicilleri incelendiğinde bölgede var olan feodal yapıyı açıkça görmekteyiz. Bu feodal yapının etkisiyle ağa, bey, aşiret gibi feodal yapının önemli öğelerine defterde sıkça rastlamaktayız. Bu feodal yapının etkisiyle mahkemelerde şahıs isimlerinin aşiret ismiyle ağa ismiyle veya bey ismiyle anıldığını sıkça görmekteyiz. Bu duruma örnek olarak “Halil Ağa¹²⁷, Ömer Ağa¹²⁸, Şeyhan ‘aşiretinden Osman¹²⁹, El-İşan ‘aşiretinden Mahmud¹³⁰, Merd Beg¹³¹, Bekir Beg¹³².” gibi isimleri verebiliriz.

Soyadın bu dönemde kullanılmaması hasebiyle insanların, köy isimleriyle, ırk isimleriyle, din isimleriyle, kaza isimleriyle, oturduğu mahalle isimleriyle, hacı, hoca, şeyh gibi dini sembollerle, meslek isimleriyle, efendi, hatun gibi diğer başka sıfatlarla birlikte adlarının mahkeme tutanakalarına geçtiği görülmektedir. Defterden her birine birer örnek verecek olursak “Alî Efendi, Dahile Hâtûn, Silvanlı Hüseyin, Katırcı Esed, Hacı Mustafâ, Mollâ Sâlih, Alican mahallesinden Zînet, Tarin karyesi ahalisinden Mehmet, Şeyh Ahmed, Yahûdî Melhim, Rumlardan Katerna Karı gibi.”

İslamiyet öncesi Arap toplumlarında var olan köleliği İslamiyet tümüyle reddetmemiş, kölelere ilişkin bazı hukuki düzenlemeler getirerek kölelerin haklarını genişletmiş ve kölelikten kurtulma yollarını çoğaltmıştır. İslam Hukuku köle sahibine, kölesini satabilme, hibe ve hediye edebilme hakkını tanıırken kölelerin de haklarını gözetmiştir. Osmanlı Devleti de İslam Hukuku'na uygun olarak köleliğe ve kölelik kurumuna karşı bir tepki göstermemiş gerek toplum hayatında gerekse özel hayatta esaret usulünden faydalanmıştır. İncelemiş olduğumuz 376 nolu ve 1828-1830 tarihleri arasında tutulmuş olan Şer'iyeye Sicili defterinden köleliğin ve cariyeliğin mevcut olduğunu, kölelerin ve cariyelerin satışlarının mahkemeye yansımından ve terekelerden öğrenmekteyiz. Mesela bu davalardan birinde cariyeyi satın almış olan kişi daha sonra cariyenin gilletine (kusur) vakıf olduktan sonra, cariyeyi kendisine satan tarafından geri alınmasını istemektedir. Defterde hadise “Köselerin Mehmed

---

¹²⁷ DŞS 376, 3/3, s. 28.

¹²⁸ DŞS 376, 4/2, s. 31.

¹²⁹ DŞS 376, 5/1, s. 32-33.

¹³⁰ DŞS 376, 5/5, s. 34.

¹³¹ DŞS 376, 9/4, s. 44-45.

¹³² DŞS 376, 7/1, s. 38.

(mim) Baki Ağa-zâde Ahmed Ağa mahzarında üzerine bir gün mukaddem merkûma bir re's cârîye dört yüz kırk guruşa iştirâ idub el-hâletü hâzihi gilletine vâkîf olduğumdan reddi matlûbumdur deyu¹³³.” şeklinde geçmektedir. Cariyenin görünüşü, yaşı, güzelliği v.b. özellikleriyle ilgili herhangi bir bilgiye sahip değiliz, bu bilmezlikelere rağmen bu cariyenin fiyatının 440 kuruş olduğunu öğrenmekteyiz. Cariyelerin fiyatını yukarıdaki vasıfların etkilemiş olması muhtemeldir. Defterdeki belgeler incelendiğinde ölen kişilerin muhallefatında (tereke) köleler ve cariyeler mevcuttur. Terekelerinde köle ve cariyeye olan kişiler daha çok toplumun zengin kesimidir. Cariye veya kölenin yapacağı hizmet artı bir durum olmakla beraber bunların barınma, giyecek, yiyecek gibi ihtiyaçları düşünüldüğünde sıradan bir ailenin bu ihtiyaçları yerine getirmesi zordur. Bu sebeple zengin insanların ve toplumun ileri gelenlerinin cariyelere veya köleler sahip olması daha mantıklı görünmektedir. Örnek olarak verebileceğimiz dava deftere “Erganili Emîn Ağa (mim) bundan akdem fevt olan Dehali Hamza Ağanın vâlidesi ‘Â’işe mahzarında üzerine müteveffâ-yı merkûmun verâseti zevcesi kızım Fâtma ve sağır oğlu Yasin ve vâlidesi mezbûreye münhasır olub sağır-i merkûmun bâ-cihet-i şer’iyye vâlidesi mezbûre vasî-yi mensûbu olub mezbûre ‘Â’işe dahi nâzır olmağla sağır-i merkûmun babasından ve ‘ammetesinden müntakil hisse-yi irsiye-yi şer’iyyesinin bi’l-vekâle bana teslîmi matlûbumdur deyu ba‘de‘d-da‘vâ ve ‘l-istintâk mezbûre cevâbında sağır-i merkûmun ‘ammetesinin oğluyula babasına kalub ve müteveffânın dahi bir re’s esb ve bir köle ve bir cârîyesini alub bundan akdem merkûm Emîn Ağaya teslîm eylemişim zimmetimde bir şeyi kalmamışdır deyu¹³⁴.” şeklinde kaydedilmiştir

Defterde geçen belgelere göre cariyeler ırk olarak Arab, Yezid, Acem’dirlir. Defterdeki birkaç olaydan bazı cariyelerin kendi sahiplerinden kaçtığı görülmektedir. Bu kaçma olaylarının niçin meydana geldiğiyle ilgili defterde herhangi bir bilgiye rastlanılmamakla beraber, cariyenin sahibinden memnun olmaması veya sahibinden eziyet görmesinden dolayı kaçtığı tahmin edilmektedir. Vereceğimiz örnekte cariyeye sahibi, aslen Yezid olan cariyesinin kardeşiyle birlikte evinden firar ettiği ve firar esnasında cariyenin kardeşinin kendisinden bazı eşyalar çaldığı, eşyaların ve cariyenin kendisine teslimi için mahkemeye başvurmuştur. Bu dava “Mardinli Haydar tarafından vekîl-i sâbitü’l-vekalesi Mehmed Ağa (mim) Hanîfe bint-i Mehmed ve karındaşı

¹³³ DŞS 376, 14/5, s. 62.

¹³⁴ DŞS 376, 24/2, s. 91- 92.

Süleymân mahzarında üzerine mezbûr Hanîfeyi merkûm Süleymân târih-i kitâbdan bir sene mukaddem Mardin kurâlarından Reşmil Karyesinde Yezîdü'l-asl ve Yezîd-hândan Şebek karyesinden Yezîd bint-i Yezîd ve 'âsî ve 'isyân câriye deyu yüz guruş ve bir 'abâya fûrûht müvekkilim dahi Yezîd olarak fûrûht ba'de altı mâhdan beru firâr ve karındaşı dahi yüz elli guruşluk bir 'aded kabzalı simli bir hançerli ve bir mindi kuşak alub firâr itmekle el-hâletü hâzihi câriye-yi mezbûre ile hançer-i merkûmun ve kuşağın tahsîli matlûbumdur deyu¹³⁵." şeklinde defterde geçmektedir

Sağlıklı bir toplumun ve sağlıklı işleyen bir devletin, ancak sağlıklı bir aile hayatına sahip kimseler tarafından kurulup devam ettirilebileceğini yetkililer, ister İslamiyetten önceki dönemlerde isterse İslami dönemde, aile hayatına çok bir önem vermiş, bunun devam etmesi için çok mühim tedbirler almışlardır. Bölgeden bölgeye, milletten millete değişmekle birlikte aile, bütün milletlerin üzerinede hassasiyetle durduğu bir müessesedir¹³⁶.

İslam dininde boşanmalar hoş görünmemekte ve Hz. Peygamberin sünnetinde "Allah nazarında en hoş gitmeyen helal boşanmadır" denmekle birlikte, hukuken kolay boşanma yolu seçilmiş ve tek taraflı bir işlemle evlilik birliğinin sona ermesine imkan tanınmıştır. Bu teoride ve bazen pratikte de böyle olmakla birlikte, boşanma hakkını suistimal ettirmemek ve boşanmayı zorlaştırmak için de bazı tedbirler geliştirilmiştir. Gerek İslâm dininde ve gerekse Türk kültüründe aileye verilen önem doğrultusunda Osmanlılar döneminde birden fazla evliliğe sık rastlanmadığı, umumiyetle tek eşle evlilik söz konusu olduğu gibi, boşanma olayına da fazla başvurulmadığı anlaşılmaktadır. Kolay boşanmayı engellemek için mehr-i müeccel miktarı yüksek tutulduğu gibi, hanımı üç defa boşayan erkeğin, eşi bir başkasıyla geçerli bir evlilik yapmadan ve daha sonra da boşanmadan veya eşi ölmeden onu tekrar nikâhlayamaması da bu tür tedbirlerdendir¹³⁷.

Evlenmelerde dikkat çekici özellik, "mehr" lerdir. Mehr, terim olarak evlenecek olan erkeğin nikah nedeniyle evleneceği kadına vermekle yükümlü olduğu para veya mal demektir. Mehir iki çeşittir: mehrin peşin ödenen kısmına "mehr-i mu'accel", ödenmesi ilerdeki bir tarihe bırakılmış kısmına "mehr-i mü'eccel" denir.

¹³⁵ DŞS 376, 33/7, s. 120.

¹³⁶ Kankal, **Türkmenin Kaidesi Kastamonu (XV-XVIII. Yüzyıllar Arası Şehir Hayatı**, s. 264.

¹³⁷ Ahmet Kankal, " XIX. Yüzyılın Sonlarında Siverek'te Sosyal ve İktisadi Hayat", Tarihte Siverek Sempozyum Bildirileri, Elif Matbaası, Şanlıurfa 2001, s. 52.

Defterdeki belgeleri incelediğimizde mehir vakalarının yoğun olarak mahkemeye intikal ettiğini görmekteyiz. Bu mehir vakalarında ödenen miktarın kadının yaşına, güzelliğine, soyuna sopuna, kaçınıcı kez evlendiği gibi özelliklere göre değiştiğini söylemek mümkündür ve buna örnek olarak aşağıdaki mehir miktarları önemli bir numune teşkil etmektedir. Mehr-i mu‘accel ve mehr-i mü‘eccel ile ilgili defterde geçen bazı miktarlara baktığımızda örneğin daha önce boşanmış ve tekrar evlenen bir kadının mehr-i mu‘acceli ve mehr-i mü‘ecceli toplam 100 kuruş, bir başka yerde kadının mehr-i mu‘acceli ve mehr-i mü‘ecceli toplam olarak 500 kuruştur. Yukarıda verdiğimiz miktarlar genel olarak defterde geçen mehirlerdeki en yüksek ve düşük fiyatlar olduğunu söyleyebiliriz.

Mahkemeye intikal eden davaların bazılarında hem mehr-i mu‘accelin hem de mehr-i mü‘eccelin talep edildiği, bazılarının da ise sonraya bırakılmış olan mehr-i mü‘eccel talep edilmiştir. Diğer taleplerle beraber mehir talebinin de içerisinde olduğu davalar da zikredilmiştir. Mehr-i mü‘eccel örnek olarak karısını boşayan adamdan eski karısı tarafından mehr-i mü‘eccel talep edilmektedir defterde şöyle geçmektedir. “Ümmi Hâtûn tarafından vekîli anası ‘Â’işe mezbûre Ümminin zevc-ı mühâlî’i Ahmed mahzarında üzerine merkûm müvekkilemi hul’ itmekle üç mâh on günlük nafakasını ve üç yüz guruş mehrinin taleb-su’âl¹³⁸.” Bir başka hadisede ise kadın, kendisinden boşanmış olan kocasının kendisine borçlu olduğu ve kocasının kendisine olan borcunu, bazı eşyaları ve mehrini ödemesini talep etmektedir. Bu hadise de “Zeyneb Hâtûn tarafından vekîli müseccelli Hâcî Mustafâ Efendi (mim) zevc-i muhâlî’i Hakverdi Mollâ Ahmed mahzarında üzerine benden yüz guruş istikrâz idub Dalkabaka virmiş ve hânesinde beş guruş kıymetli iki yorgan döşek üç guruş kıymetli kilim 1 hurûc 1 çuvâl bir ve on guruş tevriye ürken ve merkeb bahâ zimmetinde seksen guruş ve sekiz guruş nakd ve üç rüb’iyye yüz doksan guruşluk nakdin ve sim dirhem 3 ve mehr-i mislimi ve mehr-i mu‘accelemini taleb-su’âl¹³⁹.” şeklinde defterde geçmektedir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi Diyarbakır ve çevresinde feodal yapının mevcut olduğu ve bunun önemli öğelerinden olan ağa, şeyh, beg gibi ifadelerin defterde sıkça geçtiği belirtilmişti. Feodal yapının olduğu bölgelerde sıkça görülen uygulamalardan biri de başlık parası olayıdır. Bilindiği üzere başlık parası, bir aile kızını bir erkeğe verdiği zaman o erkeğin ailesinden talep ettiği para veya para değerindeki maldır. Günümüzde bu durum, eskisine nazaran çok azalsa da hala bu bölgede, özellikle kırsal

---

¹³⁸ DŞS 376, 23/4, s. 90.

¹³⁹ DŞS 376, 17/5, s. 71-72.

kesimde mevcuttur. Defterdeki belgeler içerisinde başlık parasıyla ilgili davalar mevcuttur. Başlık olaylarına örnek olarak vereceğimiz hadisede, kadının kocasından bazı eşyaların yanı sıra 150 kuruşluk başlık parasını da istediği zikredilmektedir. Belgenin devamında kadının kocası, cevaben başlık parasıyla, karısının isteğine binaen karısına eşya aldığını beyan etmektedir. Defterde kadının talebi ve kocasının cevabı defterde “Esmâ Hâtûn tarafından vekîli Hâcî Ahmed Efendi (mim) mezbûrenin vâlidesi Hamîde mahzarında üzerine bundan akdem zevcim Mutiyâb İbrâhîmin zimmetinde bir ‘aded altun tılsım olub merkûmu meclis-i şer‘e teşekkî eylediğimde tılsım-ı mezkûrun semeni olarak beş yüz guruş tahsîl ve mezbûreye teslîm olunmağla meblağ-ı mezbûrla yüz elli guruş dahi başlık ve sâkine olduğu menzilden müvekkilemin hissesinin taleb-sû‘âl cevâbında tılsım bana teslîm olunmuş ise de bundan akdem zevc-i merkûm İbrâhîm kendüsünden dört bin guruş da‘vâ idub lâzım gelmediğinden merkûmenin dahi zevc-i merkûmdan entari ve sâ‘ir da‘vâları olub lâzım geldiğinden meblağ-ı mezbûru tamâmen eşyâ-yı mezkûrle meblağ-ı mezbûrun rahiklerine? virmişim ve başlık ekçesini dahi kendüsünün emriyle sahan ve sekure ve sanduk ve sâ‘ir eşyâ cihâz olarak kendusüne ahz ve teslîm eyledim deyu¹⁴⁰.” şeklinde geçmektedir.

Yukarıda bahsettiğimiz başlık parasına benzer bir vaka olan berdel hadisesi de, bu yörede mevcut olan feodal yapının bir başka yansımasıdır. Berdel hadisesi de eskisine nazaran bir hayli azalsa da bu yörede bilhassa kırsal kesimlerde, devam etmektedir. Berdel vakalarında, kimi zaman berdel ile verilen kızın isteyerek kocasına gittiği, kimi zaman da kızın istememesine ve şiddetle direnmesine rağmen berdel zorla gerçekleştirilmiştir. Buna örnek olarak “Cemaleddin nâm karye sâkinlerinden Fâtma bint-i Mehmed (mim) zevci Halef mahzarında üzerine zevcem merkûmun bacısı ‘amim ‘Alî cebren çekip nikâh ittiğinde beni dahi merkûm ‘amim ‘Alî mezbûrenin bedeline cebren merkûm Halef nikâh itmekle olduğunda beni kerhen ve cebren nikâh itmiş olduğunda nikâhım sahih olmamağla feshi matlûbumdur deyu¹⁴¹.” davası gösterilebilir.

İslâm Dini, neslin devamını sağlayabilmek için evliliği teşvik ettiği gibi, sıhhati için de bazı kurallar koymuştur. Gayrı meşrû ilişkileri kesin olarak yasaklayan İslâm Dini, kendileriyle evlenilebilecek veya evlenilemeyecek olan kadın ve erkekleri de tespit etmiştir. Tek evlilik tavsiye olunmakla birlikte bazı durumlarda erkeğin aynı

¹⁴⁰ DŞS 376, 12/3, s. 56.

¹⁴¹ DŞS 376, 8/5, s. 43.

anda dört kadınla evlenebileceğine cevaz verilmiştir. Dört kadınla evlenebilmenin de bazı kuralları bulunduğundan umumiyetle toplumda bu tür evlilikler istisna olarak kalmış, Türk toplumunda daha çok tek eşliliğe rastlanmıştır¹⁴².

İslâm hukunda nikâhın esas itibarıyla tarafların ve şahitlerin iştirakıyla akdedilen medeni bir akit olduğu; muteber olabilmesi için resmi bir memurun veya din adamının huzurunda yapılmasının şart olmadığı söylenerek, İslâm hukunda aranılan şartların gerçekleştiği her akdin, sahih ve muteber olduğu kabul edilmiştir. Dolayısıyla nikâhın bir hukuk veya bir din adamı tarafından kıyılması şartının bulunmadığı, fakat nikâh akdinin önemi ve cemiyet hayatında oynadığı rol dolayısıyla, oldukça erken devirlerden itibaren bu akdin, gelişi güzel değil de, onun hukuki yönünü bilen ve önüne gelen evlilikte bunun gerçekleşip gerçekleşmediğini kontrol eden bir meslek adamının huzurunda yapılmasına önem verildiği kaydedilmiştir. Bu kişi bazen bir kadı veya naibi, bazen münhasıran bu işlere bakan bir nevi noter, bazen de kadı kontrolünde bir din adamı olmuştur¹⁴³.

Evlenme hadisesinin olduğu yerde çeşitli sorunlardan dolayı boşanma olaylarının meydana gelmesi kaçınılmazdır. Erkeğin tek taraflı boşaması (talak), iki tarafın anlaşarak boşanmaları (muhâla) ve nihayet mahkeme kararıyla boşanma (tefrik) gibi boşanmanın çeşitli şekilleri bulunmaktadır¹⁴⁴. İncelediğimiz 376 nolu defterde, yukarıda sayılan boşanma türlerinden özellikle birinci ve ikinci tür boşanmalara rastlanmaktadır. Boşanma türlerinden ikincisine örnek olarak, kadının kocası, nikahında olan karısının kendisinin evinden kaçtığını ve başkasına gittiğini ve karısının tekrar kendisine verilmesini mahkemeden talep etmektedir kadının cevabı ise defterde şöyle geçmektedir: “Mezbûre cevâbında merkûm Mehmedi ‘akd-ı nikâhımda merkûmdan mukaddem olan zevc-i muhâla’amdanda merkûma olan hin-i akd nikâha kadar ‘iddem tekâmîl olmadığından nikâhım fâsid olmağla merkûmun bu taraftan ‘azîmetinden sonra tekâmîl-i idde ile merkûm İsmâ’île ‘akd-ı nikâh olunmuşum deyu def’a tasaddîsi ve mûcib-i şer’îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle¹⁴⁵.”

Dönemin sağlıkla ilgili vakalarında genel olarak defterde fazla bir malumat yoktur, sadece bir iki yerde isim olarak günümüzdeki karşılığı sağlık personeli

¹⁴² Kankal, “ XIX Yüzyılın Sonlarında Siverek’te Sosyal ve İktisadi Hayat, s. 46.

¹⁴³ Kankal, “ XIX Yüzyılın Sonlarında Siverek’te Sosyal ve İktisadi Hayat, s. 46.

¹⁴⁴ Kankal, “ XIX Yüzyılın Sonlarında Siverek’te Sosyal ve İktisadi Hayat, s. 52.

¹⁴⁵ DŞS 376, 29/2, s. 105- 106.

diyebileceğimiz isimler geçmektedir. Bu dönemde tıp daha çok şifai bitkilerle sağlandığı ifade edilebilir. Bir Nolu Adana Şer'iyye Sicili'nde geçen bir hadise dönemin tıpla ilgili uygulamalarına önemli bir örnek teşkil etmektedir. “Yumurta akının karıştırılmasıyla ilaç yapılarak ve daha sonra bu ilacın göze akıtılması ve kişinin kör olması¹⁴⁶. İncelediğimiz defterde isim olarak “cerrah”, “cerrah- deşenci” ve “baytar” isimleri geçmektedir. Cerrah ve cerrah-deşenci günümüz doktor ve ameliyat yapan doktor anlamında olup baytar ise, bilindiği anlamıyla ve günümüzde de aynı anlamda kullanılan bir kelime olup hayvanlarla ilgili hastalıklara bakan demektir. İnsan sağlığıyla ilgili mesleklerden cerrah ve cerrah-deşenci isimleri defterde, yaralama ve yaralama neticesinde şahsın amel-mande olması yani uzvunun çalışmaması sonucunda diyet talebiyle açılan davada, kendisini savunan kişi de şahsın amel-mande olmadığını, buna delil olarak cerrah ve cerrah- deşenciği göstermektedir. Defterde geçen davada bu kişilerden “merkûmun gözü ve eli ve ayağı kılıcın darb-ı eserinden sakat ve ‘amel-mânde olduğu ma'lûmum değildir deyu def'a tasaddîsi ve mûcib-i şer'îsi fetâvâ-yı şerîfe havâle ve Cerrâh-deşenci Dervîş Ağa ve Cerrah İstegan dahi merkûmun gözü ve eli ve ayağı kılıcın darb-i eserinden sakat olmadığını haber veriyorlar¹⁴⁷.” şeklinde bahsedilmektedir.

Mühtedi mana olarak ihtida eden, hidayete eren, İslam dinini kabul eden demektir¹⁴⁸. Daha önceki ismini bilmediğimiz bir şahsın Müslüman olduktan sonra Ömer ismini aldığı deftere kaydedilmiştir. Bu şahıs defterde “Mühtedî Ömer” diye geçmektedir ve bu durumla ilgili defterde bir tek hadise geçmektedir. Bu hadise “Mühtedî ‘Ömer (mim) tarafından vekîl-i müsecceli Hâcî Ahmed Efendi bundan akdem mürd olan Maksî Bedonun babası Onet¹⁴⁹.” şeklinde defterde geçmektedir.

Genel olarak, defterdeki davalara bakıldığında Müslümanların ve Gayr-i Müslimlerin arasında deftere yansıdığı kadarıyla ciddi sorunların olmadığı görülmektedir. Burada kastettiğimiz, Gayr-i Müslimlerin, Müslüman olmamalarından kaynaklı ciddi bir ayrımcılığa maruz kalmadığıdır. Çünkü defterde, farklı dinlere mansub şahıslardan bahsedilmekte fakat bu şahısların Gayr-i Müslim olmalarından

¹⁴⁶ Kamil Şahin, Adana Bir Numaralı Numaralı Şer'iyye Sicili Defteri Üzerine Araştırma. http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/sempozyum/sem_p_1/sahin.pdf.(10 Aralık 2011).

¹⁴⁷ DŞS 376, 5/3, s. 34.

¹⁴⁸ **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, “Mühtedi”, Aydın Ktb. Yay., 19. Baskı, Ankara 2002, s. 715.

¹⁴⁹ DŞS 376, 7/4, s. 39.

dolayı ayrımcılığa maruz kaldığını ve bundan dolayı dava açtıklarıyla ilgili herhangi bir hadiseye veya bununla ilgili olarak az da olsa bir bilgi kırımına rastlanılmamaktadır. Defterdeki hadiselerden anlaşıldığı kadarıyla Müslümanların ve Gayr-i Müslimlerin ciddi sorunlar yaşamadan, huzur içerisinde bir arada yaşadığı görülmektedir. Aşağıda vereceğimiz misal belki de yukarıda verdiğimiz bilgiyi kısmen de olsa destekler mahiyettedir. Müslümanların Gayr-i Müslimler için vekil olduğu, başka bir deyişle Gayr-i Müslimlerin Müslümanları vekil tayin ettiğinden bahsedilmektedir. Mesela Gayr-i Müslim bir kadın kendisine, Müslüman olan bir erkeği vekil ta'yin etmektedir. Şöyleki: “Hizanlı Mehmed ve Hayrullah (mim) bundan akdem mürd olan Kasab Adonun vereselerinden kızı Anoş tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Mollâ Sâlih mahzarında üzerine¹⁵⁰.” şeklinde dava devam etmekte olup biz sadece vurgulamak istediğimiz noktayı burada vermek istedik.

Müslüman bölge halkının belki de dindarlığını gösteren bir vaka olarak gösterebileceğimiz dava, Ramazan ayında kocasının somun ekmek yediğini gören kadının kocasına sen Müslüman değil misin somun yiyiyorsun demesi ve kocasının da Müslüman değilim demesi üzerine, karı kocanın evliliklerinin bittiği ve kadının mehir ve nafakasını boşanmış kocasından talebi için mahkemeye başvurması şeklinde vuku bulmuştur. Bu davanın bize ilginç gelmesi hasebiyle defterde geçtiği şekliyle vermek istedik ve dava deftere “Câmi'ü's-Safa mahallesi sâkinlerinden Emîne tarafından vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi Hâcî Ahmed Efendi mezbûrenin zevci 'Alî mahzarında üzerine merkûm işbu Ramazân-ı Şerîfde somunu ekl eyleyub Müslümân değil misin somun ekl idiyorsun deyu söylediğimizde merkûm dahi Müslümân değilim deyu cevâb eylediğinden merkûmdan müvekkilim mezbûre mutallaka olduğundan iki yüz elli gurus mehr ve kadar-ı ma'rûfe nafakasının takdîri matlûbumdur didikte¹⁵¹.” şeklinde kaydedilmiştir.

376 nolu Şer'iyye Sicili defterinde “alacak-verecek davaları”, “miras ve tereke” davalarından sonra, en fazla olan dava türüdür. Genel olarak bakıldığında bu davalar, bazen borç para verip karşı tarafın borcunu ödememesi ve bunun üzerine borcun karşı taraftan alınması için mahkemeye başvurulduğu, bazen bir hayvan veya bir mülk satılıp satış esnasında paranın bir kısmının alınıp diğer kalan kısmının daha sonra verilme

---

¹⁵⁰ DŞS 376, 35/3, s. 125.

¹⁵¹ DŞS 376, 17/1, s. 70.

üzere sözleşildiği fakat alıcının kalan parayı vermemesi üzerine bu kalan paranın alıcıdan temini için mahkemeye müracat edildiğini, hatta bazen de fevt olan kişinin kendisine boçlu olması hasebiyle kalan terekesinden kendisine olan borcunun miras sahiplerinden alınması talebi gibi farklı türlerde defterde 44 ayrı dava bulunmaktadır. Biz burada hepsine örnek verme yerine sadece daha önceleri vali olan “Diyârbekir vâlisi Ebu-Subut Mehmed Paşaya” kadar giden bir hadiseyi burada vermekle yetineceğiz. Dava, koyun satışı sonucu 700 kuruş alacağını olduğunu ve bu 700 kuruştan 200 kuruşunun verilmesi ve geri kalan 500 kuruşun sarrafa havale edilmesi ve sarrafında kendisine bir başkasına havale etmesi ve neticede 100 kuruşunu daha alması, geriye kalan 400 kuruşunun verilmesi talebi şeklindedir. Bu davanın gerek davacısının talebi gerekse davacıya verilen cevap, incelemiş olduğumuz defterde “Câmi‘ü’n- Nebî mahallesinden Timur bin Mustafâ (mim) Temurcu Temonun oğlu Kermoş mahzarında üzerine Sa‘âdetlu İsmâ‘îl Beg Efendiye koyun virub koyun bahâsından yedi yüz guruş mûmâ-ileyhde alacağım olub iki yüz guruş teslîm bakıyye olan beş yüz guruşu sarrâfa havâle idub sarrâf dahi beni etmekçi Ohnuya havâle idub mesfûr Ohnu dahi mersûmun babası Kızıl ile Fırıncı Beto ile hesâb görub zimmetlerinde olan matlûbundan beş yüz guruşu mersûmân Beto ile mersûm Kirboşun babası Kızıla havâle idub mesfûrândan yüz guruş bana teslîmi ve dört yüz guruşum zimmetlerinde kalmağla taleb-su‘âl mersûmân cevâblarında bu babda bize Ohnu havâle itmeyub ve havâle dahi olunmadık lakin meblağ-ı mezbûru merkûma vekâleten Seyfullah Efendi sâbık Diyârbekir vâlisi Ebu-Subut Mehmed Paşaya şekvâ ve müşârün-ileyh esnâfin matlûbu olan müşârün-ileyhin etmek pâresinden tenzîl eylemişdir ve bizim ne havâle cihetinden ve ne sa‘îr cihettenden borcumuz yoktur deyu¹⁵².” şeklinde geçmektedir.

Son olarak, genellikle İslam Devletleri’nde mevcut olan ve Osmanlı Devleti’nde de çok sıkça rastladığımız vakıfla alakalı olan mütevellilikle ilgili olan defterdeki hadiseye değineceğiz. Mütevellilikle ilgili olarak defterde birkaç dava mevcuttur fakat biz burada numune olması için, sadece bunlardan bir tanesine değineceğiz. Müteveli, bir vakfın idaresi, kendisine verilmiş olan kimse¹⁵³ demektir, aslında müteveli kendisinin idaresine verilen vakıfdan, birinci dereceden sorumlu olan kişidir. Mütevellilik ise yapılan bu işe denir. Mütevellilikle ilgili olarak örnek vereceğimiz dava, Abdal Mescidi mütevellisi Halil Ağanın Abdal Mescidi yakınındaki bir yerin

¹⁵² DŞS 376, 33/7, s. 120.

¹⁵³ **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, “Müteveli”, s. 787.

mescide ait olduğunu ve kendisi bu mescidin mütevellisi olduğu için kendisine verilmesini talep etmektedir. “Abdâl Mescidinin bâ-berât-ı âlî mütevellîsi Sa’âdetlu Halîl Ağa (mim) ‘Arab Halîf mahzarında üzerine ‘Abdal Mescidi kurbunda vâki‘ bir bâb merkûm sâkin olduğu menzil mescid-i mezkûrun vakfı olub mescid-i mezkûre mütevellîsyim? hasebiyle bana teslîmi¹⁵⁴.” şeklinde devam etmektedir.

a- Mutfakta Kullanılan Eşyalar

Osmanlı döneminde “Matbah” adıyla anılan mutfak yemeğin pişirildiği, yemek sonrası sohbetlerin yapıldığı bir mekandır. Burada kullanılan eşyalar, ne tür yemeklerin nasıl yapıldığına dair ipuçları vermektedir. İncelediğimiz defterde genel olarak mutfakta kullanılan eşyalar şunlardır: sahan, tabe, el tavası, değişik büyüklükte siniler, kapaklı-kapaksız tencere, hoşaf tası, tepsi, tava, havan, bıçak, satır, kahve takımı, bardak, sofrta, mangal, satl, tepsi, hamur leğeni, çanak, tabak, tas, çanak, leğen, tava, çorba tası, şerbet takımı, maşraba, kevgir, büyük-küçük kazan, leğen, ibrik, saç, süzgi gibi eşyalardır¹⁵⁵.

b- Oturma Odasında Kullanılan Eşyalar

Günün büyük bir bölümü içerisinde geçirilen, ailenin bir arada bulunduğu oturma odası evin vazgeçilmez yerlerinden biridir. Burada bulunan eşyalar evin oturma düzenini yansıtmaktadır. Çoğunlukla yere serilen ve oturma rahatlığı sağlayan eşyalar ile süs olarak kullanılan eşyalar bulunmaktadır. Şamdan, fânus, fener, minder, şilte, minder, basma minder, perde, halı, kilim, döşek, basma döşek, havlu, seccade, çuka seccade, kilim, hasır, incelediğimiz defterde Diyarbakır’daki oturma odalarında kullanılan eşyalar arasında bulunmaktadır¹⁵⁶.

---

¹⁵⁴ DŞS 376, 21/5, s. 84-85.

¹⁵⁵ Daha detaylı bilgi için bkz. Kankal, **Türkmenin Kaidesi Kastamonu (XV-XVIII. Yüzyıllar Arası Şehir Hayatı)**, s. 262-264.

¹⁵⁶ Daha detaylı bilgi için bkz. Kankal, **Türkmenin Kaidesi Kastamonu (XV-XVIII. Yüzyıllar Arası Şehir Hayatı)**, s. 262-264.

c- Yatak Odasında Kullanılan Eşyalar

Bu odada fazla bir eşya bulunmamaktadır. Bulunan az sayıdaki eşya da yatak, yorgan, kadife yorgan, yastık, çarşaf, minder, döşek, şilte döşek, kadife döşek, sandık gibi eşyalardır¹⁵⁷.

d- Giyim-Kuşam

Şer‘iyye Sicilleri’nde erkek-kadın herkesin kullandığı eşyalar ve giysilerle ilgili olarak da değerli bilgiler bulunmaktadır. Özellikle tereke kayıtlarında bir Müslüman veya Gayr-i Müslim kadın/erkek öldükten sonra kullandığı eşyaları da sayıldığından, bu kişilerin kullanmış oldukları özel eşyalar hakkında da fikir sahibi olunabilmektedir¹⁵⁸.

Erkeklerin terekelerine bakıldığında gömlek, kuşak, uçkur, fes, don, şalvar, çuka şalvar, şal, fes, çuka yelek, peştemal, hırka, çizme gibi giysiler giydikleri görülmektedir. Kadınların terekelerine bakıldığında ise entari, basma entari, iç entarisi, kutni şalvar, basma şalvar, canfes ferace, yazma, yazma yemeni, kuşak, ipekli gömlek, mintan, kürk, gibi giysilerin yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir.

Bazı Ev Eşyaları

Küp	Kazgan	Teşt	Lenger	Bohça
Hançer	Şukka	Keçe	Tencere	Süzgi
Sahan	Çadır	Kılıç	Kahve	Sini
Yorgan	Çuval	Yasduk	Hakbe	Hamr leğeni
Çul	Temur	Hırdavat	Palas	Tabe
Simli raht	Sekure	Sanduk	Sabun	Satl
Karanfilli tüfek	İstanbul çini	Simli kehriba çubuk takımı	Kapalak	Havan
Kefne	Havlu	İpek	Endaze bükme	Terazu
Kefgir	Fırın	Frenk çini	Simi etrafı ma’	Çift simli

¹⁵⁷ Daha detaylı bilgi için bkz. Kankal, **Türkmenin Kaidesi Kastamonu (XV-XVIII. Yüzyıllar Arası Şehir Hayatı)**, s. 262-264.

¹⁵⁸ Daha detaylı bilgi için bkz. Kankal, **Türkmenin Kaidesi Kastamonu (XV-XVIII. Yüzyıllar Arası Şehir Hayatı)**, s. 262-264.

	ocağı		fincan	peşnu
Kalas gönlük?	Simli pala	Tüfek	Altun başlı koni	Sahan ma' serpuş
Karđı	Simli sürahi	Sahan	Huruc	Tüylü şıkka
Halep konisi				

Bazı Giyim Eşyaları

Sim kemer	Fes	Serpuş	Entari	Kaleburunlu mintan
Puş entari	Kadife cebe	Hamam esvabı	Şami abiye	Basra çarşafı
Kaput	Toka	Gömlek	Frenk şalı kuşak	Kemer
Cübbe	Kalpak derisi			

SONUÇ

376 Nolu Diyarbakır Şer'iyeye Sicili (H.1244-1246), (M. 1828-1830) iki yıllık bir dönemi kapsamaktadır. İncelediğimiz defter, Diyarbakır şehri şer'î mahkemesinde görülen çeşitli davaları ihtiva eden 223 belgeden müteşekkildir. Diyarbakır ile ilgili olan birçok Şer'iyeye Sicilleri'nden yalnız bir tanesinin incelenerek Diyarbakır'ın idari, sosyal, kültürel ve iktisadî yapısı hakkında kesin tesbitler yapmamız mümkün değildir. Bu açıdan incelemiş olduğumuz 376 nolu defterin transkripsiyonu ve değerlendirilmesinin yapılmasıyla bazı konularda ipuçları yakalamak mümkün olacaktır. Defterin tutulduğu dönemde Osmanlı Devleti'nin başında II. Mahmud bulunmaktadır (1808- 1839) ve II. Mahmud döneminde batılılaşma alanında çeşitli adımlar atılmaktadır fakat bu durum defterden anladığımız kadarıyla mahkemeye yansımamıştır.

Defterden anlaşıldığı kadarıyla, Müslim ve Gayr-i Müslim unsurların bir arada yaşadıkları ve aralarındaki ilişkilerde ciddi anlamda bir sorun olmadığı görülmektedir. Birbirleriyle alacak-verecek, alım-satım işlemlerinin olduğu, hatta Gayr-i Müslimlerin Müslümanlara, Müslümanların da Gayr-i Müslimler için mahkemede vekalet ettiğinden defterde bahsedilmiştir.

Diyarbakır'da sosyal hayatın normal olduğu, aile hayatı, evlilik, boşanma gibi hususlarda kadın-erkek ilişkilerinde kadınların haklarına riayet edildiği, kadının kendi hak ve hukukunu mahkeme önünde aradığı, kendi işini takip edebildiği kayıtlardan anlaşılmaktadır.

Bu dönemde alım-satım konu olan mallar arasında inek, koyun, merkeb, keçi, esb, kısrak, beygir, katır gibi hayvanlar ile tüfenk, hane, dükkân, menzil, arsa, bağ, kahve gibi farklı türden eşyalar bulunmaktadır.

İncelemiş olduğumuz 376 nolu defterin kayıt altına alındığı dönemde, Osmanlı Devleti'nde kölelik hala yürürlükte olduğu için, köle ve cariye satışları mahkemeye yansımıştır.

Genel anlamda deftere baktığımızda Diyarbakır'ın içerisinde bulunduğu konumun stratejik olması hasebiyle Diyarbakır'ın gerek kuzeyinde ve güneyinde ve gerekse doğusunda ve batısında yer alan yerlerle yoğun ticari ilişkilerde bulunduğu müşahade edilmektedir.

Osmanlı Devleti çok uluslu bir yapıya sahipti ve bunun belki de en güzel numunesi Diyarbakır'dır. Çünkü, inceleme konumuz olan 376 numaralı Diyarbakır Şer'iyeye Sicili'nde farklı dinlerden ve ırklardan insanların burada yaşadığıyla ilgili birçok bilgi mevcuttur. Dini esas alarak yapılacak bir sınıflamada, Müslüman, Yahudi, Hıristiyan, Yezidi; ırk esas alınarak yapılacak bir sınıflama da ise Ermeni, Kürd, Arap, Türk, Rum gibi farklı ulusların bir arada yaşadığı ve en azından defterden anladığımız kadarıyla bunlar arasında ciddi bir problemin olmadığı görülmektedir.

Defterde geçen hadiseleri sınıflandırdığımızda 19 farklı türden davanın mevcut olduğu görülmektedir. Bunlar: "80 adet tereke ve miras davası", "44 adet alacak-verecek davası", "21 adet kaybolma ve sirkat davası", "14 adet alış-veriş davası", "5 adet diyet davası", "9 adet mehir ve nafaka davası", "9 adet mülkiyet davası", "7 adet nikah davası", "6 adet emanet davası", "4 adet vakıf davası", "3 adet su davası", "2 adet hür olan kızın köle olarak satılması davası", "2 adet mülke zarar davası", 3 adet vasilik davası", "2 adet mirasçısı olmadığı için Beytü'l-mâl'a düşen malların davası", "1 adet nişan bozma davası", "1 adet ölen kişinin mal beyanı davası", "1 adet tecavüz ve hamile bırakma davası", "1 adet Sadat'tan olma davası". Görüldüğü üzere sayısal olarak bakıldığında en çok hadise "tereke ve miras" davalarıyla ve ikinci olarak da "alcak-verecek" davalarıyla ilgilidir. "Alcak-verecek" davalarının "tereke ve miras" davalarından sonra sayısal olarak en fazla olan dava türü olması aslında, Diyarbakır'da ticaretin ya da alış-verişin ne kadar canlı olduğunu göstermesi açısından iyi bir örnektir.

Diyarbakır'da birçok Gayr-i Müslim yaşamasına rağmen mahkemeye intikal eden davalara yansıdığı kadarıyla ihtida hareketleriyle ilgili sadece bir dava zikredilmiştir. Belki de bu durum şehirdeki hoşgörünün ve genel olarak da Osmanlı Devleti'nin farklı dinlere olan hoşgörüsünün bir neticesidir. Defterde geçtiği kadarıyla daha önceki ismi bilinmeyen bir Gayr-i Müslim, Müslüman olduktan sonra Ömer ismini almıştır.

Şer'iyeye Sicilleri Osmanlı Devleti'nin hukuki yapısının yanı sıra o bölgenin sosyo-kültürel yapısı, şehir hayatı, toplum düzeni ve huzuru sağlamak adına alınan tedbirler hakkında bilgi vermektedir. Bu sayede araştırmacılar geçmişi bir bütün olarak öğrenme imkanı bulabilecektir. Bu durum şehir kültürünün yaşatılması, aktarılması ve devamlılığı açısından oldukça önemlidir.

Sonuç olarak Osmanlı şehir hayatının gelişimi ve özelliklerini en temel ve sağlam bir hukuki ve idari dayanakla ve güvenilirliği oldukça yüksek bilgilerle bizlere veren Şer‘iyye Sicilleri’ne gereken önemin fazlasıyla verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

LÛGATÇE

A

Ab: Su

Adavet: Düşmanlık

Adem-i istimâ: Davanın dinlenmemesi

Agrar: Acemiler, tecrübesizler

Aher: Başka, diğer, gayrı.

Ahfâd: Oğul oğulları, torunlar; yardımcılar, hizmetkârlar.

Ahrâr: Serbest olanlar; köle ve esir olmayanlar.

Ahz ü girift: Yakalayıp tutma.

Ahz ve kabz: Alma, ele geçirme

Akdem: İlk, önce, önceki, daha önceki

Amel-mânde: İş yapmaktan kalmış, işgöremez durumda olan

Amme- deavi: Umumi Davalar

Ammete: Hala

Astâne veya Asitane: İstanbul. Başkent, merkez, paytaht

Azîmet: Gitmek, gidiş, yola çıkma

B

Ba'de: Sonra

Bala: Yüksek, yukarı

Batman: Eski ağırlık ölçülerinden olup, iki okkadan sekiz okkaya kadar yer yer değişir. Ekseriya altı okkadır. Bu, hâlen kullanılan sekiz kilo kadardır.

Bervech-i muharrer: Yazıldığı gibi

Bey': Satmak. Takas etmek.

Beyn: Arasında

Beyne'l-verese: Mirasçılar arasında

Beyne'n-nas: İnsanlar arasında

Beyt'ul-mâl: İslam Devleti'nin maliye hazinesi

Beyyine: Aşikâr, açıklanmış. Delil, şahit

Bi'd duhul: içeri girme

Bi'l fûruht: satış ile

Bi'l- İstihkak: Lâyıkıyla, liyakatı olarak. Hakkıyla. Haklı olarak.

Bi'l ittifak: ittifak yaparak

Bi'l-vekâle: Vekalet ederek

C-Ç

Carh: Cehreden, yaralayan

Cerh: Yaralama

Ceriha: Yara

Civân: Genç, cevan, taze.

Cürm: Suç

Çend sene: Birkaç sene

D

Deâvi: Dâvalar, mes'eleler

Der- Aliyye: İstanbul, Der- Sa'det

Dereke: Aşağı mertebe. En aşağı mertebe
Derun: İç
Dest-rest: Elde etmek, yakalamak, tutmak, ahz.
Diyeti mezkur: Adı geçen bedel
Duhul: İçeri girme, İçeri dahil oluş.

E

Ebniye: Binalar, yapılar
Ecr: Bir iş, bir hizmet mukabilinde verilen şey.
Ekl: Bir şey yemek
El'an: Şimdi. Hâlâ, hâl-i hazırda.
El- haletü hazihi: Şimdi hal-i hazırda
El-yevm: Bugünkü günde,
Emval: Mülk, para ile alınan şey, mallar
Endaze: Arşının bez, basma vesâire ölçmeğe mahSüsen küçük cinsi. (60 cm.dir). Ölçü, mikyasa. Derece, mertebe.
Esami: İsimler, namlar, adlar
Esb: At, beygir, feres
Ester: Katır
Esir-i Fıraş: Yatalak, hasta
Eşhâd: Şâhitler
Evsaf: Sıfatlar, vasıflar
Ezrâr: Zararlar

F

Ferda: Yarın, bu günden sonraki gün
Fevt: Ölüm, mevt.
Firkat: Dostlardan ve sâir sevdiği şeylerden ayrılış. Fırak
Fürûht: Satım, Satış.

G

Gaibu'l-ani'l-beled: Beldede hazır bulunmayan, hazır bulunmayan
Gala: Yüksek kıymet, pahalılık.
Ganem: Koyun.
Garet: Yağmacılık, düşmanın malını yağma etmek.
Gibbe's-suâl: Soruşturmadan sonra, sorudan sonra.

H

Hamil: Yüklü, sahip, adı kötüye çıkmış olan.
Hark: Su akacak yarık yer. Yarma, Yırtma.
Hamis: Beşinci
Harir: İpek. İpekten yapılmış.
Hatve: Adım
Hazan: Solgun, Güz, Sonbahar
Hınta: Buğday
Hüccec: Deliller, vesikalar, hüccetler
Hüccet: Senet. Vesika. Delil. Şahit

İ

İane: Yardım için toplanan para

İfa: Ödeme, yerine getirme

İfraz: Ayırmak, tefrik etmek. ayrılmak.

İğmâz: Göz yumma, görmemezlikten gelme

İksa: Giydirmek. Giyecek vermek, İlbas

İktizâ: Lâzım gelme, gerekme

İn'am: Nimet vermek, ihsan etmek.

İrad: Getirme. söyleme

İrsi: Veraset. Soya çekim

İrtikap: Rüşvet almak gibi çirkin bir şey yapmak, kötü bir iş işlemek

İsâl: Ulaştırmak, vâsıl etmek, yetiştirmek.

İsbat-ı vücud: Varlığını gösterme, hazır bulunma

İsnadad: Bir kimseye nisbet edilen, yükletilen şeyler

İskal: Sulama, su verme

İsticvab: Sorup cevap alma, sorgu, soruşturma

İstid'a: Yalvararak isteme, dilekçe

İstifsar: Sorma, sorulma

İstima': İşitme, kulak verip dinleme

İstintâk: Söyletmek, konuşturmak, sorguya çekmek

İştira: Satın alma alınma

K

Kabl: Ön, önce, önceki

Kable'l- Kısme: Taksim edilmeden önce

Kadimü'l-eyyâm: Eskiden beri.

Kaht ü gala: Kıtık ve pahallılık.

Karabet: Soyca yakınlık, hısımlık, akrabalık

Karz: Ödünç verme. Ödünç alma

Kasem: Yemin, and

Kassâm: Taksim eden.

Kat': Kesme, ayırma.

Kazf: İftira atmak

Ke'l- evvel: Evvelki gibi, eskisi gibi

Kerime: Kız evlad

Ketm: Bir haberi gizli tutma

Kile: Ölçek. Eski bir ağırlık ölçüsü

Köhne: Eski, eskimiş.

Kura: Karyeler, köyler

Kurb: Yakınlık. Yakında oluş. Yakın olmak

Külliyen: Kâmilen, tamamen, bütünüyle

Küşât: Açmak

L

Lede: Sırasında yapıldığı zaman

Lede'l- ihtiyaç: İhtiyaç zamanında

Lede't taharri: Arama, araştırma

Leyl: Gece

Li-ebeveyn: Ana ve babaları bir olan kardeşler

Li-eb: Baba bir kardeşler

Li-ecli: için, maksadıyla

Li-ümm: Ana bir kardeşler

M

Mâ': Su, Ab.

Mâ'da: Başka. Fazla. Bundan gayrı

Madrub: Darp olunmuş, dövülmüş

Magbun: Alışverişte aldanmış olan. Şaşkın, şaşırılmış

Mâh: Senenin onikide birisi, ay, şehir

Mahallat: Mahalleler

Mahdûm: Oğul. Evlâd.

Mahlût: Karıştırılmış, katılmış, karışık.

Mahiyye: Aylık

Mantûk: Konuşulmuş, söylenmiş.

Maraz-ı mevt: Ölüm döşeginde

Mecruh: Yaralanmış

Mecruhiyyet: Yaralanmış, yaralanma

Medyun: Borçlu

Mehl: Mühlet, zaman, süre

Menkuha: Nikâhlı karı, Nikâhlanmış olan kadın.

Merbut: Rabitalı, bağlanmış, bağlı

Merkûm: Yazılmış, adı geçmiş.

Mersûm: Resm olunmuş, yazılmış, çizilmiş; bahsi geçmiş, adı geçmiş

Mesfûr: Yazılmış, adı geçmiş, zikr edilmiş

Mesmu'at: İşitilen, duyulan, haber alınan şeyler

Mesmûm: Zehirlenmiş, ağı katılmış, zehirli.

Mesruk: Çalınmış

Meşruh: Şerh olunmuş. Anlatılmış. Açıklanmış. İzah olunmuş.

Mevhibe: İhsan, sevgi, hediye, hibe.

Mevkuf: Vakfedilmiş

Mevrûs: Miras edilmiş. Miras edilen eşya

Mezkûr: Adı geçmiş

Mezru': Ekilmiş. Tohum ekilmiş yer.

Miyan: Orta, ara, vasat, meyan.

Mu'accel: Acele olunmuş, ta'cil edilmiş, mühletsiz, peşin

Muaraza: Birbirine karşı gelmek, sözle karşılıklı mücadele, söz mücadelesi.

Mufassal: Tafsilatlı, izahlı, Geniş malumatlı

Muhâli': Boşanmış

Muhtevi: İhtiva eden içine alan

Mukaddem: Takdim edilen. Daha evvel olan

Mukim: İkamet eden oturan

Murafa'a: Duruşma, yüzleşerek mahkeme olunma

Musâlaha: Karşılıklı anlaşmak, barışmak, sulh akd etmek.

Muslihun: Islah edenler, düzeltip iyileştirenler, terbiyeciler.

Mutallaka: Boşanılmış kadın, bırakılmış, nikâhı bozulmuş

Muvacehe: Yüzleştirme

Muvakkat: Süreksiz, geçici
Mücerred: Tek, yalnız, karışık olmayan
Mücessem: Cisimlenmiş olan, somut
Müdârebe: Döğüşme, vuruşma.
Müddea: İddia olunan şey
Müddei: İddia eden, davacı
Müdde‘î-yi mezbur: Adı geçen davacı
Müdhil: Dâhil eden, girdiren, idhal eden, sokan.
Müeccel: Mühletli, peşin olmayan, te‘cil edilmiş
Müfrez: Toptan ayrılıp bir tarafa bırakılmış, ifraz olunmuş, ayrılmış.
Mühtedi: Hidayete ermiş olan. İslâmiyete girmiş olan
Münferiden: Yalnız, tek olarak
Münkir: İnkâr eden, kabuletmeyen
Muntazır: Gözleyen, bekleyen, intizar eden
Mürâsele: Haberleşme, mektuplaşma.
Mürur: Geçmek, gitmek, Sona erme, nihayet bulma
Mürsel: İrsal olunmuş, gönderilmiş, yollanmış
Müsadif: Tesadüf eden, rastlayan
Müsbit: İsbat eden
Müseccel: Kayda geçmiş, sicilli.
Müsellah: Silahlanmış, silahlı
Müstelzim: Gerektiren, gereken
Mütalaa: Bir işi etraflıca düşünmek, okumak, tetkik etmek
Mütâlebe: Hakkını isteme. talep etme
Mütecasir: cür‘et gösteren, cesaret gösteren
Mütemekkin: Yerleşen, mekânlanan, temekkün eden, ikamet eden, sâkin olan.
Mütevakkıf: Bir şeye bağlı olan, onunla iş görecek olan. Bekleyen, duran
Müteveffa: Vefat etmiş olan
Müverris: Miras bırakan

N

Nâmân: İsimler, adlar
Neccâr: Doğramacı. Marangoz.
Neş‘et: Meydana gelmek, vucuda gelmek
Nev‘i: Çeşit ile alakalı, nev‘e ait
Nisa: Kadınlar, nisvan, Zenan.
Nizâ‘: Çekişme, kavga
Nukud: Nakitler, paralar
Nümâyân: Görünen, aşikâr olan, gözükcü olan. Parlayan.

R

Re’s: Baş, kafa. Tepe, uç.
Ricâl: Mevki sahibi kimseler, devlet adamları. İleri gelenler
Rikkayet: Kulluk, Bendelik
Rub‘: Dörtte bir
Rüesa: Reisler, başkanlar
Rüfeka: Arkadaşlar
Rü‘yet: Görme, bakma, görülme

S

Sâdât: Seyyidler.

Sahib-i firaş: Yatalak kimse

Sakit: düşen, düşmüş

Saki: Sulayan, içecek su veren, sucu

Sâlif: Selef olmuş, geçen, geçmiş

Salifü'z-zikr: Yukarıda ismi geçen, zikri geçen

Sârik: Hırsız

Savacak: Değirmen suyunu başka yöne çevirmek için oluk önüne konulan tahta

Sebk: İleri geçme, ilerleme, öne geçme

Sebt: Yazma, deftere geçirme, bir yere kaydetme

Semen: Değer, paha

Sim: Gümüş, gümüş para

Sirkat: Hırsızlık, çalma, çalınma

Sübut: Sâbit olma, gerçekleşme, meydana çıkma

Sülasi: Üçte bir

Ş

Şaîr: Arpa

Şat: Büyük nehir, Dicle

Şerâen: Satın alarak.

Şikest: Kırma, kırılma, kırık

Şikeste: Kırılmış, kırık. Yeniliş, mağlub olmuş

Şirâen: satın alarak

Şukka: Parça, Kâğıt veya kumaş parçası.

Şühûd: Tanıklar, şahitler

Şühûd-ı Muharrer: Bilinen şahitler, yazılı şahitler

T

Ta'dât: Sayı saymak sayıp dökmek, birer birer söylemek, sıralamak

Ta'lik: Geciktirme, belli bir zamana bırakma

Taharri: Aramak, araştırmak, incelemek

Tahattur: Hatırlamak, hatıra gelmek

Tahlif: Yemin ettirme. Birini kendi yerine bırakmak

Tasaddi: Bir işe girişme, başlama

Tavassıt: Ara bulmak için araya girmek, aracılık, vasıtalık

Tazyik: Daraltma, zorlama, baskı

Tebâr: Soy, nesil, neseb.

Tebellüğ: Yetişme, erişme, anlayıp alma. Tebliği kabul etme

Teberru': Bağış, bir malın karşılıksız olarak verilmesi

Tecdid: Yenileme, yenilenme, tazelenme

Te'diye: Eda etme, verme

Tefeyyüz: Bollaşmak, feyiz bulma, yükselme

Tefrik: Ayırma, seçme

Tekessür: Çoğalmak, kesretli olmak

Tensib: Münasip görmek

Terfik: Arkadaş olma, Arkadaş etme.

Tesmiye: İsimlendirme, ad verme
Teşekki: Şekva etme, şikayet etme
Tevâbi‘: tâbi olanlar, bağlı olanlar
Tevlîyet: Bir vakfın işlerine bakma vazifesi, mütevellilik.
Teyek: Üzüm bağı, üzüm bağının yaparağı
Tezvic: Nikâhla bir kadını aldirmek. Birbirine eş yapmak. Evlendirmek.

U

Uhde: Söz verme, bir işi üzerin ealma

Ü

Ümm: Anne

V

Vâzi‘ü'l- yed: El koyma. El koyan, eline alan

Verese: Mirasçılar, miras alanlar

Vicahiye: Yüz yüze olan

Vücûh: İleri gelenler. Yüzler, suratlar

Vürud: Varma, ulaşma

Y

Yed: El. Mecazi: Kuvvet, kudret, güç.

Z

Zeyl: Ek, ilâve, bir şeyin altı, devamı.

Zimmî: İslam Devleti tebasından olan ve haraç veren Hıristiyanlar, Yahudiler

Zir-i zemîn: Yer altı

Zuhur: Görünme, meydana çıkma

KAYNAKÇA

ABACI, Nurcan, **Bursa şehri'nde Osmanlı Hukukunun Uygulanması (17. yy.)** Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 2001.

ACAR, M. Şinasi, **Osmanlı'da Günlük Yaşam Nesneleri**, Yem Yay., İstanbul 2011.

AKAY, Veysi, "201 Numaralı Mardin Şer'iyye Sicili", (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü - **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), Marmara Üniversitesi, İstanbul 2006.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri**, C.1, Fey Vakfı Yay., İstanbul 1990.

_____, **İslam Hukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi**, Osmanlı Araştırmaları vakfı, İstanbul 1996.

AKGÜNDÜZ, Ahmet.-ÖZTÜRK, Sa'id, **Bilinmeyen Osmanlı**, OSAV., İstanbul 1999.

ARAL, Neslihan, "69/2 Numaralı Kastamonu Şer'iyye Sicili (H. 1210-1211/M.1795-1796) Transkripsiyon Ve Değerlendirme", (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi – **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**), Erciyes Üniversitesi, Kayseri 2006.

ATAR Fahrettin, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 24, İstanbul 2001.

BEŞİRLİ, Mehmet, "385 Numaralı Harput Şer'iyeye Sicilinin Tanıtımı ve Osmanlı Şehir Tarihi Açısından Önemi", <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1248/14259.pdf>.(4 Ocak 2012)

DİNÇ, Güven, "Antalya Şer'iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyıl Ortalarında Antalya'da Ailenin Sosyo-Ekonomik Durumu". <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/19/42.pdf>.(10 Aralık 2011)

ERKAN, Ümit, "1509 Nolu Rize Şer'iyye Sicili Işığında Rize'de Sosyal Hayat", (Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü – **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon 2007.

GÜLSEVEN KILIÇ, Soner, "4 Numaralı Niğde Şer'iyye Sicili (1-191.) Transkripsiyonu", (Sosyal Bilimler Enstitüsü- **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**)

İNALCIK, Halil, **Devlet-i Aliyye (Osmanlı İmparatorluğu üzerine araştırmalar-I)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2006.

İslam Ansiklopedisi, <http://samil.ihya.org/ansiklopedi/index.html?s=27>.(10 Ocak 2012)

KANADIKIRIK, İbrahim, "260 Nolu Hısn-ı Mansur (Adıyaman) Kadı Sicilinin 1.-122. Sahifelerinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi", (Kahramanmaraş Sütçü İmam

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü – **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**)
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş 2005.

KANKAL, Ahmet, **Türkmenin Kaidesi Kastamonu (XV-XVIII. Yüzyıllar Arası Şehir Hayatı)**, Zafer Matbaası, Ankara 2004.

_____, “XIX. Yüzyılın Sonlarında Siverek’te Sosyal ve İktisadi Hayat”, Tarihte Siverek, Sempozyum Bildirileri, Elif Matbaası, Şanlıurfa 2001.

KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi**, C. 8, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1998.

_____, **Büyük Osmanlı Tarihi**, C. II, TTK. Yay.

PARLATIR, İsmail, “Osmanlı Sosyal Hayatından Köleliğin Kaldırılması”
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1029/12462.pdf>.(10 Aralık 2011).

PEIRCE, Leslie, **Ahlak Oyunları (1540-1541 Osmanlı’da Ayntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet)**, Tarih Vakfı Yay., İstanbul 2005.

SİNANİ, Şaban, “Berat (Belgrad) Şehri Defteri (Mahkeme Kayıt Defteri)- Arnavutluk ve Doğu Bölgeleri İlişkileri Hakkında Ansiklopedik Bir Hazine”.
<http://www.hbvdergisi.gazi.edu.tr/ui/dergiler/33-145-151.pdf>.(5 Şubat 2012)

ŞAHİN, Kamil, “Adana Bir Numaralı Numaralı Şer’iyye Sicili Defteri Üzerine Araştırma”,Ankara.http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/sempozyum/semp_1/sahin.pdf(10Aralık 2011)

TEKDAL, Danyal, “208 Numaralı Mardin Şer’iyye Sicili”, (Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü – **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**) Dicle Üniversitesi, Diyarbakır 2009.

UĞUR, Yunus, “Mahkeme Kayıtları (Şer’iyye Sicilleri) Literatür Değerlendirmesi Ve Bibliyografya”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c. 3, S. 1, 2003,
http://sehir.academia.edu/YunusUgur/Papers/370433/Mahkeme_Kayitlari_Seriye_Sicilleri_Literatur_Degerlendirmesi_ve_Bibliyografya(3 Ocak 2012)

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devleti’nin İlmiye Teşkilatı**, 3.Bas., TTK Yay., Ankara 1998.

_____, **Büyük Osmanlı Tarihi**, TTK. Yay., C. II, 7. Bas..

ÜNAL, Mehmet Ali, **Osmanlı Müesseseleri Tarihi**, Fakülte Ktb., Isparta 2002.

YILMAZÇELİK, “İbrahim, Diyarbekir Eyaletinin Yeniden Teşkilatlandırılması (1848-1864)”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. 6, Teşkilat, Ankara, 1999.

<http://ibrahimyilmazcelik.tr.gg/4-.-Makale.htm>.(1 Ocak 2012)

_____, **XIX Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır, (1790-1840)**, TTK., Ankara 1995.

YİNER, Abdunnasır, “443 Numaralı Siverek Şer’iyye Sicili (H. 1268- 1269. M. 1551- 1553)”, (Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü – **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**) Harran Üniversitesi, Şanlıurfa 1996.

YÖRÜR, Canan, “259 Numaralı Adıyaman Kadı Sicili H (1312)(1895)(1-90 Sayfalar)”, (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü – **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş 2006.

SÖZLÜK KAYNAKÇA

Büyük Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, <http://www.tdkterim.gov.tr/bts/>.

Kâmûs-ı Türkî, Çağrı Yay., İstanbul 2006.

Lûgat, www.tarihvedenediyet.org.(10 Aralık 2011)

Osmanlıca-Türkçe Sözlük, <http://www.osmanlicaturkce.com/>.

Osmanlı Tarih Lûgatı, Enderun Ktb., İstanbul 1986.

Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. 2 , MEB. Yay., İstanbul 1993.

Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. 3, MEB.

Yay., İstanbul 1993.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Ktb. Yay., 19. Bas., Ankara 2002.

Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, <http://tarihvedenediyet.org/e-kutuphane/sozlukler/>.(1 Ocak 2012).

Osmanlı Tarih Sözlüğü, “Berat” Paradigma Yay., İstanbul 2011.

Yeni Lûgat, Hizmet Vakfı Yay., İstanbul 1997.

EK